

«ҚАЗАҚСТАН ПАТРИОТТАРЫН ӨСІРЕМІЗ»

I облыстық ғылыми-практикалық конференция

«РАСТИМ ПАТРИОТОВ КАЗАХСТАНА»

I областная научно-практическая конференция

Теміртау, 2022 жыл

Қарағанды облысының білім басқармасы
Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы
Теміртау қаласының білім бөлімі
Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп-лицейі

«ҚАЗАҚСТАН ПАТРИОТТАРЫН ӨСІРЕМІЗ»

I облыстық ғылыми-практикалық конференция қатысушыларының
«Барлық жерде ерлік бар» бағытындағы ғылыми-зерттеу жоба материалдары

*14 мамыр
1 басылым*

«РАСТИМ ПАТРИОТОВ КАЗАХСТАНА»

Материалы научно-исследовательских проектов участников
направления «Везде есть место подвигу»
I областной научно-практической конференции

*14 мая
1 издание*

Теміртау, 2022 жыл

ӘОК (УДК) 37.035.6
КБК (ББК) 74.200.50
Қ18

Редакциялық алқа:

Н.А.Бейсенбекова – бас кеңесші, т.ғ.к., доцент, Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ жанындағы «Тұлғатану» ғылыми-зерттеу орталығының директоры.

Б.Х.Абдикерова – кеңесші, «Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы» КМҚК директоры.

Р.К.Казтаев - «Теміртау қаласының білім бөлімі» ММ басшысы.

Г.С.Копбаева - «Қарағанды облысында білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы» КМҚК директорының ғылыми жұмысы жөніндегі орынбасары.

А.С.Тунгушбаева - «Теміртау қаласының білім бөлімі» ММ әдіскері.

А.З.Оспанова - «Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп-лицейі» КММ директорының оқу жөніндегі меңгерушісі.

С.И.Филатова - «Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп-лицейі» КММ орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, ҒПК үйлестірушісі.

I облыстық ғылыми-практикалық конференция қатысушыларының «Барлық жерде ерлік бар» бағытындағы ғылыми-зерттеу жоба материалдар жинағы 1б. – Теміртау Colorprint_karaganda Типографиясы, 2022-270 бет.

Жинақта I облыстық ғылыми-практикалық конференцияның «Барлық жерде ерлік бар» бағыты бойынша қатысқан Қарағанды облысының білім беру мекеме білім алушыларының ғылыми-зерттеу жоба материалдары басылған.

МАЗМҰНЫ

Азирбаева Динара «ҚАНАТТЫ ҚЫЗ-ХИУАЗ ДОСПАНОВА»	5
Амаан Перизат «КЕМЕҢГЕР ТҰЛҒА-ДИНМҰХАММЕД АХМЕТҰЛЫ ҚОНАЕВ»	20
Асланұлы Диас «АТАМНЫҢ АМАНАТЫ»	32
Балабашин Илья «ШАГНУВШИЙ В ОГОНЬ»	38
Ғабит Ахмед «ТҰЛҒАСЫ ТҰНҒАН ТӘЛІМ...»	52
Есенгельдиева Айгерим «ТАУ ТҰЛҒА ҚАЗАҚТЫҢ ҚАҒАРМАН БАТЫРЫ –БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫ»	61
Жалиева Айару «АРДАГЕРГЕ ҚҰРМЕТ – ҰРПАҚҚА МІНДЕТ»	73
Зиядуллаева Анара Ерболовна «ҰСТАЗ БОЛУ-ЖҮРЕКТИҢ БАТЫРЛЫҒЫ»	82
Златьева Дарья «ГЕРОИ НАШЕГО ВРЕМЕНИ»	90
Искакова Наркыз «ХАЛЫҚ ҚАҒАРМАНЫ БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖӘНЕ ЕРЛІК МҰРАСЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРҒА ПАТРИОТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ»	102
Кудайбергенова Адия, Құрманғали Жібек «ALL-TIME HERO-BAUYRZHAN MOMYSHULY»	113
Курманғалиева Диара «ОТАН ҚОРҒАҒАН БАТЫР АНАЛАР»	122
Липис Алина Михайловна «ИМЯ КАК НАСЛЕДИЕ НРАВСТВЕННОЙ ПАМЯТИ ПРЕДКОВ»	137
Литягина Арина Увгеньевна, Тен Клим Александрович «ЧТО ЗНАЧИТ, ПОДВИГ?»	145
Мухамбеталиева Бибинур «ТӘЖІК-АУҒАН ШЕКАРАСЫНДА ҚАЗА ТАПҚАН ҚАЗАҚ 17 ЖАУЫНГЕР»	155
Огребов Макар, Джавадова Карина «БАУЫРЖАН МОМЫШУЛЫ – НАРОДНЫЙ ГЕРОЙ КАЗАХСТАНА»	165
Өмір Мәди «ҚАЗАҚТАН ШЫҚҚАН ҚАҒАРМАН ҚЫЗ – ХИУАЗ ДОСПАНОВА»	168
Рашид Райана «ЕРЛІГІ АҢЫЗҒА АЙНАЛҒАН – НҮРКЕН БАБАМ»	174
Сайдильдин Султан «ПАТРИОТ, ПРИЕХАВШИЙ ПО КОМСОМОЛЬСКОЙ ПУТЕВКЕ»	186
Свечникова Дарья «ГЕРОИ, ВДОХНОВЛЯЮЩИЕ НА ХОРОШИЕ ПОСТУПКИ»	195

Серік Марғұлан, Тельманов Бектас « HEROIC EXAMPLE OF A FEAT-MARTBEK MAMYRAEV ».....	201
Талқанбаева Дилара Азаматовна « ШАН-ТИМЕС ».....	208
Теміржан Ажар Медетқызы « БЕЙБІТ КҮННІҢ БАТЫРЫ ».....	220
Тойбеков Мейіржан « ЕРЛІК-ЕЛДІҢ ҚАСИЕТІ ».....	229
Тұрғанәлі Айжан Талғатқызы « ЕРЛІК ЖАС ТАЛҒАМАЙДЫ ».....	237
Хусайн Амина « АЛАШТЫҢ АЙБЫНДЫ ҰЛЫ – БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫ ».....	246
Қонақбаев Нурсултан « ГЕРОЙ ЖИВ, ПОКА ЖИВА ПАМЯТЬ О НЕМ ».....	256
Мұқан Әміре « ГЕНЕРАЛ ПАНФИЛОВ - ДАРА ҚОЛБАСШЫ ».....	264

«ҚАНАТТЫ ҚЫЗ-ХИУАЗ ДОСПАНОВА»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№3 ЖББМ» КММ
6 «Ә» сынып оқушысы Азирбаева Динара
Жетекшісі: тарих пәні мұғалімі Оспанова А.С.

Аннотация

Қазақ халқының атақты тұлғаларының бірі, ұлы Отан соғысы жылдарында ерен ерлігімен ерекшеленген, әскери ұшақты жіті меңгеріп, жеңіске жетуге аянбай өз үлесін қосқан, бейбіт өмірде де еңбек етуден жалықпаған, қазақ халқынан шыққан бірегей ұшқыш қыз Хиуаз Доспанова жайлы барлық деректерді мектеп оқушылары біле бермейді. «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында ұлы тұлғаның шыққан тегі, өмір жолдары, Ұлы Жеңіске қосқан үлесі, жазған еңбектері, қалдырған мұрасы жас ұрпаққа үлгі боларлық. Хиуаз Доспанова туралы зерттеу, тану, білу, дәріптеу әрбір жас қазақтың міндеті.

Сондықтан да бұл жобада ұлтымыздың мақтан етер тұлғасының даралығына сипаттама беріліп, ерлігі насихатталады.

Жоба тақырыбы: «Қанатты қыз-Хиуаз Доспанова»

Жобаның мақсаты:

Ұлтымыздың мақтанышы, бірегей тұлға Ұлы Отан соғысында ерлігімен ерекшеленген Хиуаз Доспанованың өмірі мен ерлігін, тарихтан алатын орнын зерттеу арқылы қазақ балаларының патриоттық сезімдерін арттыру.

Жобаның міндеті:

- Х. Доспанова жайлы мәлімет жинақтау;
- Х. Доспанованың өмірімен таныстыру арқылы мазмұнын ашу;
- Тақырыптың өзектілігі мен ауқымдылығына талдау жасау;
- Х. Доспанованың өмір жолы жайлы кітапша шығару
- Тарихи тұлғаның даралығы мен ерекшелігін жұрт назарына паш ету.

Өзектілігі: Батыр тұлғаның өмірін зерттеу арқылы мектеп оқушыларының ұлт қаһармандары туралы білімдерін арттыру.

Болжау:

Егер ұлтымыздың ұлы тұлғаларын ұмытпай олар жайлы ақпаратты үнемі жандандырып отырсақ, келешек ұрпақ қазақ халқының тарихына қанығып өседі.

Хиуаз Доспанова сияқты қайтпас қайсар мінезді қыздардың іс-әрекеттері, қоғамдағы мүмкіндігі шектелген адамдарға өмір сүруге деген құштарлығын арттырады.

Кіріспе

Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «100 нақты қадам жоспары» қазақ елінің жарқын болашағы алаңдатқандықтан туындағаны анық. Еліміздегі азаматтардың рухани жан дүниесін байытуға, мемлекетімізді нығайтуға, көркейтуге мұндай жобалардың берері көп.

85-қадамда «Мәңгілік ел» патриоттық актісі жобасын әзірлеу туралы айтылған. Мемлекетіміздің мәңгілік болып қалуының белгілерінің бірі- ұлттық болмысымызды сақтап қалу болса, ұлттығымыздың нағыз қайнар көзі болып табылатын рухани асыл мұраларымызды сақтап қалу, оларды насихаттау, ел игілігіне жарату. Бұл жоба қазақ ұландары мен қыз балаларын ұлттық патриотизмге тәрбиелеуде өз үлесін қоса алады.

Халық Қаһарманы «қанатты қыз» атанған Хиуаз Доспанованың өмірі мен өшпес ерлігі біз үшін үлкен өнеге. 1941-1945 жылдарда болған Ұлы Отан соғысында көрсеткен қазақ батырларының көзсіз ерліктері біз үшін аңыз іспеттес.

Ел аузында «Қанатты қыз» атанып кеткен халқымыздың ардақты қазақ қыздарының бірі, өшпес ерлігімен ерекшеленген, көптеген жылдар бойы Қазақ КСР-ның партия, комсомол қызметкері болған, соғыстан кейінгі елімізді өркендетуге қыруар еңбек сіңірген қоғам қайраткері ретінде танылып асқан еңбекқорлығы, терең зейіні мен биік парсаты ел аузында ардақталып, аты аңызға айналды.

Сонымен қатар қазіргі ТМД, тіпті кешегі КСРО-ның көлемінде белгілі болған қайсар, ержүрек апамыздың ерлігі мен еңбектерін бүгінгі ұрпақ лайықты өз дәрежесінде бағалап, әрбір Қазақстандық жадында сақтайды деп ойлаймын.

Зерттеу барысында:

- 1) Хиуаз Доспанованың өмірбаянымен танысуға;
- 2) Отан үшін жасаған жанқиярлық ерлігімен танысуға;
- 3) Ұлы тұлға жазған ұрпаққа үлгі боларлық естелік еңбегін талдауға;
- 4) Хиуаз Доспанованың соғыстан кейінгі бейбіт заманда атқарған еңбек жолымен танысып, бүгінгі ұрпақ үшін маңызы мен мәнін, сондай-ақ оның ерекшелігін көрсету арқылы ұлы тұлғаларды бүгінгі ұрпақтың жадында сақтауға қадам жасауға және аталған тұлғаның ерлігін насихаттауға болады;

Негізгі бөлім

Қанатты қайсар тұлғаның қалыптасуы

Хиуаз Қайырқызы Доспанова Атырау облысы Құрманғазы ауданы, Ганюшкино елді мекеніне жақын жерде орналасқан Зормата ауылында 1922 жылдың 15 мамыры күні дүниеге келген. Әкесі Қайыр Астрахань балық кәсіпшілігімен айналысқан жұмысшылардың ішінде партия мүшесі болып, белсенділік танытқан. Қызмет бабына байланысты жиі көшіп-қонып, қоныс ауыстырып отырған. Анасы Меруерт мұғалім болып қызмет атқарған.

Хиуаз Орал қаласындағы №1 орта мектепті Алтын медальмен аяқтаған. Ұшқыш болу арманының да ұшталғаны осы кезең, өйткені ол жергілікті аэроклубты тәмәмдап, кәмілеттік аттестатпен бірге, запастағы ұшқыш куәлігін бірге алып шыққан.

Мектепті аяқтаған соң Хиуаз Мәскеуге оқуға аттанады. Әуелі құжаттарын Жуковский атындағы әскери-әуе академиясына тапсырады, бірақ одан жолы болмаған соң Алғаш Мәскеу медициналық институтына түседі. Маусым айында 1 курсты бітіріп, жазғы демалысқа ауылға жол жүрмекші болған сәтте соғыс басталып кетеді. Оның Мәскеуде қалуына тура келеді. Көп ұзамай Хиуаз құрамына әйелдерді ғана қабылдайтын жаңа авиапөлк жасақталып жатқаны туралы хабар алады.

Жау зәресін ұшырған «Түнгі перілер»

Әйелдердің жаңа авиабөлімшесінің ашылуына рұқсат алған аты аңызға айналған ұшқыш әйел Марина Раскова болатын. Хиуаз Доспанова бағын сынамақшы болып құжаттарын алып барады да, жолы болып оны осы құрамаға алады. Сонымен Хиуаз Мәскеуде қалатын болды. Әскери қызметтестері Катя деп атап кеткен аңқау, аңқылдақ, ақкөңіл, шалт қимылды, жайдары да қиялшыл құлын мүсінді кішкентай ғана қазақ қызы. Кішкентайлығы сол аяқ киімінің өлшемі бар болғаны 33 еді.

Әуе полкы шындығында да тек әйелдерден ғана құралған болатын. Әйелдер мен қыздар тек қана штурман мен ұшқыш қана емес, сонымен қатар механик те, техник те бола білді. Авиаполок құрамы: 17-22 жас аралығындағы 115 қыз. Ең әуелі Энгельсте жедел оқу жаттығулары өтті, кейін 1942 жылдың мамыр айында алғашқы әскери әуе қимылы мен алғашқы адам шығандары болды.

Қыздар ПО-2 деп аталатын ұшақпен ұшатын. Бұл ағаштан құралған биплан, екі ашық кабиналы болды. Ең жоғары жылдамдығы-сағатына 120 шақырым. Кабинаға алынатын қару тапанша ғана еді, пулеметті алу тек 1944 жылда ғана жүзеге асырылды.

Олар тек қана түнде ұшатын, өйткені күндізгі мезгілде мұндай жеңіл ұшақ қарсыластың оңай көздеп ата салатын нысаны болар еді. Әр түн сайын қыздар 5-10 рет әуе шабуылына шығып тұрды. Көздеген жерлеріне ұшып барады, бомбаларын тастайды да артқа тағы да снаряд жеткізу үшін ұшады. Солай бірнеше рет қайталайды. Немістер оларды «Түнгі перілер» деп атаса, әскери ер азаматтар «Дуньканың полкы» (полк командирі Евдокия Бершанскаяның атымен) дейтін.

Хиуаз штурман-снайпер болып Юлия Пашковамен бірге ұшатын. Алғаш рет ол Кавказдағы ұрыс кезінде жараланады. Ал ең қорқынышы да ауыр жаралануы 1943 жылдың 1 сәуірінде болып еді. Бұл жайында ұшқыш Раиса Аронова өзінің «Түнгі перілер» атты кітабында былай деп еске алады: «Сол кездерде жау ұшақтары түн мезгілінде біздің аэродромдардың үстіне жиі өтіп кетіп жүрді. Мүмкін бірдеңені сезді ме, кім біледі? Қорғанышты жасырын түрге

ену үшін, полк командирі ұшақтардың жарық сигналдарын барынша азайтуды бұйырады. Аэронавигациялы оттарды қолдануға да тыйым салады. Оқиға былай болды: екі ұшақ тапсырманы орындап бір мезгілде келді де, ұшақтарын отырғызатын алаңға қонуға бет алып келе жатып, жарықтың аздығынан бірін-бірі байқамай ауада соқтығысып қалады. Бірінші ұшақта Хиуаз Доспанова мен Юля Пашкова болса, екінші ұшақта Полина Макогон мен Лида Свистунова болған еді. Катяның есінде қалғаны, кенеттен шыққан тарс еткен дыбыс пен ұшақтың құлап бара жатқандығы... Ол жерде, үйінділердің арасында есіне келеді. Айнала мүлгіген тыныштық. Катя көмекке шақырып айқайламақшы болып дыбыс шығарады, бірақ кеудесінен тек қана ыңырсыған үн шығады. Тағы да есінен танып кетеді. Бірақ қайтсе де өзінің тірі екендігін білдіру керек деген ой санасында тұрады. Тағы да бір есін жинаған кезде, бар күшін бойына жинап, қорамсаптағы тапаншасын алуға әрекет жасайды, бірақ тағы да есінен тану... Қансыраған, бойында күш-қуаты таусылған Юля Пашкова бірнеше рет тапаншадан оқ атып белгі бере алады. Көп ұзамай апат болған жерге санитарлық машина келеді. Екінші ұшақтағы Полина Макогон мен Лида Свистунова бірден қаза тауыпты, Доспанова мен Пашкованы дала госпиталіне жеткізеді. Юля ота жасап жатқан сәтте қайтыс болады. Катяның бойынан да тіршілік белгілері көрінбейді, сондықтан оны құрбысы Юляның өлі денесінің қасына жатқызады. Бірақ дәрігер оның денесінің өлі адамның денесіндей бозармағандығын байқайды. Дереу қайтадан ота жасап, қолдан келген барлық медициналық іс-шараларды жасап кішкене ғана қағілез қызды аман алып қалуға тырысады. Кенет... О құдірет, Хиуаздың кірпігі қозғалып, ол көздерін ашады. Бірнеше күн мен түн дәрігерлер оның өмірі үшін күреседі. Аяғында гангрена басталады. Оның аяғын кесу-кеспеу туралы сұрақ туындағанда госпитальдың бас хирургі.

- Жоқ мен бұл қыздың аяғын кесе алмаймын, жазылып кеткендей күн туса оған оның аяқтары қажет болады ғой,- дейді.

Катя тірі қалды. Ол ана дүниеден келгендей еді. Оны Ессентукиге басынан аяғына дейін гипске оранған күйінде әкелді. Белгілі бір уақыттан кейін жасалған рентгеннен, оның аяқтарының сүйектерінің дұрыс бітпей жатқандығы белгілі болады. Гипсті бұзып, аяқ сүйектерін қайтадан салады. Байғұс Катюша көп қиындық көрді. Қаншама бейнет шекті десейші...»

Осы оқиғаны Хиуаз есіне былай алады: «Есімді госпитальде жинадым. Аяқ-қолым сынған, арқамның бәрі гипсте. -Юля қайда? деп сұрадым. «Бәрі жақсы, мазаланба, ол осы маңда, қасыңда» деді. Оның мені алдаусыратып айтылған өтірік екенін кейін ғана білдім.»

Хиуаздың аман қалған себебі. қауіпсіздік ережесіне қайшы келсе де, қауіпсіздік белгісін тақпағандыкі екен. Содықтан соқтығыс кезінде оны кабинадан сыртқа лақтырып жіберген. Ал белдік таққандардың бәрі де қаза тауыпты.

Емделіп болған соң ол полкке қайтып келеді, бірақ өз аяғымен барып ұшаққа отыра алмайды, сондықтан оны құрбылары көтеріп апарып кабинаға отырғызады. Қайтарда да өз бетімен кабинадан шыға алмағандықтан, көбінесе сонда ұйықтап, түнеп қалып жүрген. Оның қиналып жүргенін көрген командир Хиуазды штабқа ауыстырады. Енді Хиуаз байланыс штабының басшысы болады.

Соғыс кезінде Хиуаз Доспанова 300 әскери ұшу жасайды. Өз полкімен бірге ол Германияға дейін ұшып жетеді. «Түнгі перілер» Кубанді, Новороссийскні, Қырымды, Белорусияны, Польшаны азат етуге қатысады. Тек Германия территориясының өзінде қыздар 2000 рет әуеге көтерілген. Соғыс кезінде олар барлығы 2 млн 902 980 кг бомба, 26000 өрт снарядтарын лақтырған. Шайқастарда 32 қыз қаза болған.

Хиуаз көптеген марапаттарға ие болған, бірақ олардың ішінде Кеңес Одағының Батыры деген марапат болған жоқ.

Хиуаз Доспанованың бейбіт өмірі мен отбасынан көрініс.

Соғыстан соң Хиуаз 1945 жылы Орал қаласына қайтып келеді. Сол кезде 23 жастағы өрімдей қыз II топтағы мүгедек еді. Ол енді ұша алмады. Авиация Хиуаз үшін соғыс сияқты артта қалады. Ол медициналық институттағы оқуын жағастырғысы келеді, бірақ оны партия қызметіне шақырады. Ол Алматы қаласындағы Жоғары партия мектебіне оқуға түседі, сол жақта болашақ жары Шәку Әміровпен танысады. Екі ұл бала дүниеге келеді, бірақ кіші ұлдары 2 жасында шетінеп кетеді.

Хиуаз апамыздың қызметі оңтайынан келеді:

Қазақстан ЛКЖО (Лениндік коммунистік жастар одағы) ОК (Орталық Комитетінің) хатшысы;

Қазақ КСР-і (Кеңестік Социалистік Республикасы) Жоғары кеңесінің депутаты және бірінші сессияның Президиум хатшысы;

Алматы қалалық партия комитетінің хатшысы.

Бірақ Хиуазға 37 жаста денсаулығына байланысты зейнеткерлікке шығуға тура келеді.

Хиуаздың ұлы-Қаныш Сатпаев атындағы Қазақ ҰТУ оқытушысы Ерболат Амиров:

«Менің анама партия қызметіне бармау керек пе еді деп ойлаймын. Ондай жұмыс қиялшыл, ақкөңіл, мінезі жұмсақ адамға қиын келді ау деп ойлаймын. Кейде үйге мұнайып келетін, бірақ бізге не болғанын ешқашан да айтпайтын. Кейін анама Алматыдағы Қыздар педагогикалық институтын басқаруды тапсырады, бірақ анам бас тартады да, үй шаруасымен айналысады. 50 жасқа келген кезде соғыстан алған екі жарақат өз дегенін істеді. Анам кісілерден алшақтап өзін қолайсыз сезіне бастады. Ұшқыш құрбылары жұмыс жасап ойнап-күліп жүргенде, анамның көңіл хошы болмады, сондықтан сұхбат алуға келген журналистер анамның мінезі ауыр деп ойлайтын»

Немересі Қанат Шаку: «Әжем соғысты есіне алғысы келмейтін еді»

Хиуаз Доспанова Алматының орталығында тұрды. Қазір ол үйдің қабырғасында мемориалдық тақта ілінген, отбасы, жары Шаку Әміров сол үйде тұрып жатыр.

Хиуаз апамыз 1960 жылы «Под командованием Расковой», 1963 жылы «Халқым үшін» атты майдан естеліктерін жарыққа шығарды. Кітаптар орыс және қазақ тілдерінде шығарылған.

Ерлік иесіне тағзым

Қазақтың жас қызы Ұлы Отан соғысы жылдары Марина Раскова басқарған 46-гвардиялық түнгі бомбалаушы – ұшқыштар полкінде штурман қызметін атқарған. Майдандағы ерлігі үшін ол «Қызыл жұлдыз», II дәрежелі «Отан соғысы» ордендерімен және көптеген медальдармен марапатталған. Ал төсіндегі «Еңбек Қызыл Ту» ордені соғыстан кейінгі жылдардағы елеулі еңбегінің жемісі.

Хиуаз Доспанова «Абай» операсы мен «Шоқан Уәлиханов» драмасын сахналауға, «Медеу» спорт кешенін салуға және көптеген тарихи маңызы бар еңселі ғимараттардың құрылысына ер азаматтармен иық тірестіре жүріп араласып, көптеген игі жұмыстардың ортасынан табылды. Соғыстан кейін лауазымды қызметтер атқарған Х. Доспановаға 2004 жылы Елбасының Жарлығымен Халық қаһарманы атағы берілген болатын

Оралдық Мұрат Жәкібаев есімді азамат Хиуаз апайдың ерлігін паш ететін «Успеть бы поклониться» атты деректі фильм түсіріп, халық назарына ұсынды. Хиуаз апайдың өзі көзі тірісінде бұл фильмді көріп, авторларға алғысын айтқаны көңілге бір демеу. Атырауда Жеңістің 65 жылдығында Хиуаз Доспанова бюсті тұғырына қойылды. Қазақтың батыр қызын ұлықтау мақсатында атыраулық журналистердің жергілікті, республикалық газеттердегі мақалалары 2012 жылы, Жеңіс күнінде «ЭйрАстана» әуе компаниясы өзінің тұңғыш жекеменшік ұшағына Хиуаз есімін беруімен үндестік тапты. Қазіргі күні аталған әуе компаниясында Дина Нұрпейісова, Күләш Бәйсейітова, Әлия Молдағұлова, Мәншүк Мәметова, Роза Бағланова, Әмина Өмірзақова есімдерімен аталған үлкен және шағын ұшақтар көкте қалықтап ұшып жүр.

Орал қаласында қазақтың батыр қыздары Әлия Молдағұлова, Хиуаз Доспанова, Мәншүк Мәметоваларға қойылған ескерткіш

Шынымен де Шығыс жұлдыздары, батыр қыздар Әлия, Мәншүк, Хиуаздардың ерлігін бөліп-жаруға болмайды. Бірақ мектеп бағдарламасында 8 сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» оқулығында Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан тақырыбына 18 беттік материал берілген екен. Соның ішінде:

Әлия Молдағұлова	Мәншүк Мәметова	Хиуаз Доспанова
153 бет, 4 жол	154 бет, 6 жол	Ешқандай ақпарат жоқ

Оқулық авторлары З.Е. Қабылдинов, М.Д.Шаймерденов, Е.М.Куркеев, Алматы «Атамұра» баспасы, 2019 жыл.

Хиуаз Доспанова қазақ халқының есінде «Қанатты қыз» болып сақталып қалады

Хиуаз Доспанова жайлы жолдар

Ақын Фариза Оңғарсынова	Хиуаз Доспанова – қазақтың ұлы қыздарының бірі. Ол – қазақ даласынан ұшақпен соғысқа аттанған алғашқы батыр қыз. Бүкіл Орта Азия елдерінің ішінде жанқиярлықпен соғысқан, үлкен батылдық көрсеткен қазақтан басқа қай ұлтта Хиуаздай қыздар бар еді?
Кеңес Одағының Батыры Марина Чечнева	Хиуаз Доспанова ұшағын нысанаға ылғи да дәл апаратын және аэродромына да сондай дәлдікпен қона алатын
Қасым Қайсенов	Батыр қыздар-қаһармандар, Әлия Мәншүк және Хиуаз, Бойларында қанық әлем,

	Намыс пенен ар барынан.
Журналист Тұрсын Қалимова	Қазақтың үш батыр қыздарын бір-бірінен бөлектеп қарауды тарих жүгі әсте көтермейді. Әлия мен Мәншүк халқымен қалай табысқан болса, Хиуаз да дәл сол биіктен көрінуге лайық тұлға.

Қорытынды.

Халық жазушысы, Мемлекеттік сыйлықтың иегері Фариза Оңғарсынова:

«Хиуаз Доспанова – қазақтың ұлы қыздарының бірі. Ол – қазақ даласынан ұшақпен соғысқа аттанған алғашқы батыр қыз. Бүкіл Орта Азия елдерінің ішінде жанқиярлықпен соғысқан, үлкен батылдық көрсеткен қазақтан басқа қай ұлтта Хиуаздай қыздар бар еді? Оның атына қандай құрмет көрсетсек те, артық емес. Туған жері Атыраудағы халықаралық әуежайға Хиуаз атын беру туралы бастаманы сондықтан да қолдаймын. Хиуаз, Әлия, Мәншүктердің аттарын біз аспандатпасақ, келер ұрпақ алдында айыптымыз. Өйткені біз олардың бірінің көзін көрген, бірінің ерлігіне қаныққан соңғы ұрпақтың өкіліміз. Хиуазға арнап үлкен ескерткіш салу керек деп ойлаймын. Атыраудағы әуежайдың алдында ма, басқа бір көрнекті жерде ме, батыр рухын биікке көтерердей алып ескерткіш бой көтерсе, дұрыс болар еді. Өйткені Хиуаздай батыр қыздар – ұрпаққа үлгі-деген сөзі бізді ойландыруы тиіс» деген екен.

Хиуаз апамыз жайлы деректермен таныса отырып, өзімнің де бойыма таусылмас жігер құйылғандай болды. Қаршадай қыздың ауыр жарақатқа қарамай ұшақты басқаруға қайта келгені жігеріме жігер қосты. Ешқандай ауырлыққа қарамай ұшақ ішінде түнеп жатып, жауға соққы беруге асыққаны мені таңқалдырды.

Сауалнама қорытындысына қарап батыр қыз жайлы кейбір азаматтардың біле бермейтіндігіне таң қалдым, сондықтан кішкене кітапша жасадым да «Қанатты қыздың ерлігі мен өмірін біле жүрсін деп, біраз адамдарға тараттым.»

Хиуаз Доспанованың ерлігі барлық қазақ жастарының бойына күш, жігер берекді, мақтаныш ұялаптады, ерлікке тағзым еткізеді, ұлт қаһармандарына деген құрметтерін арттырады.

Осындай батыр қыз шыққан елімді мақтаныш етемін.

Пайдаланылған әдебиеттер:

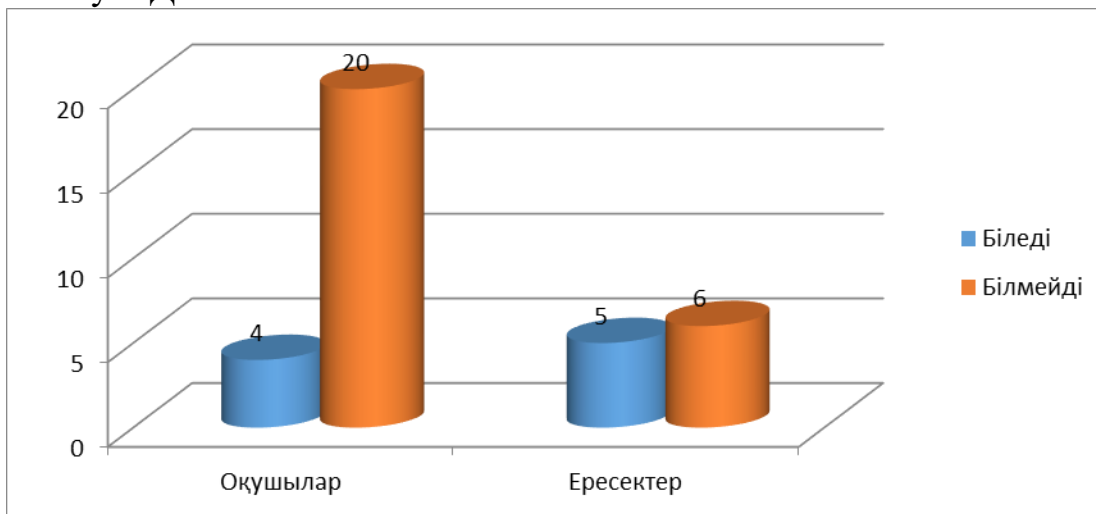
1. <http://www.voxpopuli.kz/history/767-nochnaya-vedma-khiuaz-dospanova-.html>ночная ведьма хиуаз доспанова
2. Хиуаз Доспанова. © yvision.kz
<https://e-history.kz/ru/publications/view/1095>© e-history.kz
3. <http://alashainasy.kz/society/tungyish-ushkyish-kyizyin-halkyi-umyitpaydyi-69753/>

4. Alashainasy.kz
5. «Қазақстан тарихы», Оқулық авторлары З.Е. Қабылдинов,
М.Д.Шаймерденов, Е.М.Куркеев, Алматы «Атамұра» баспасы, 2019 жыл.

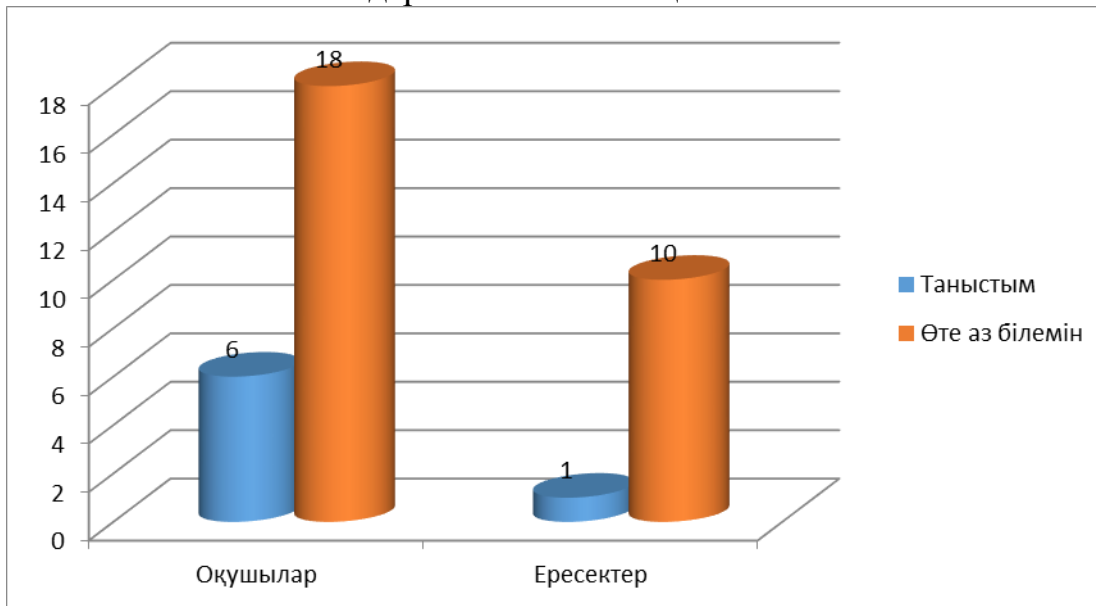
Сауалнама қорытындысы

Сауалнамаға қатысқан оқушылар саны-24
Үлкен кісілер саны-11

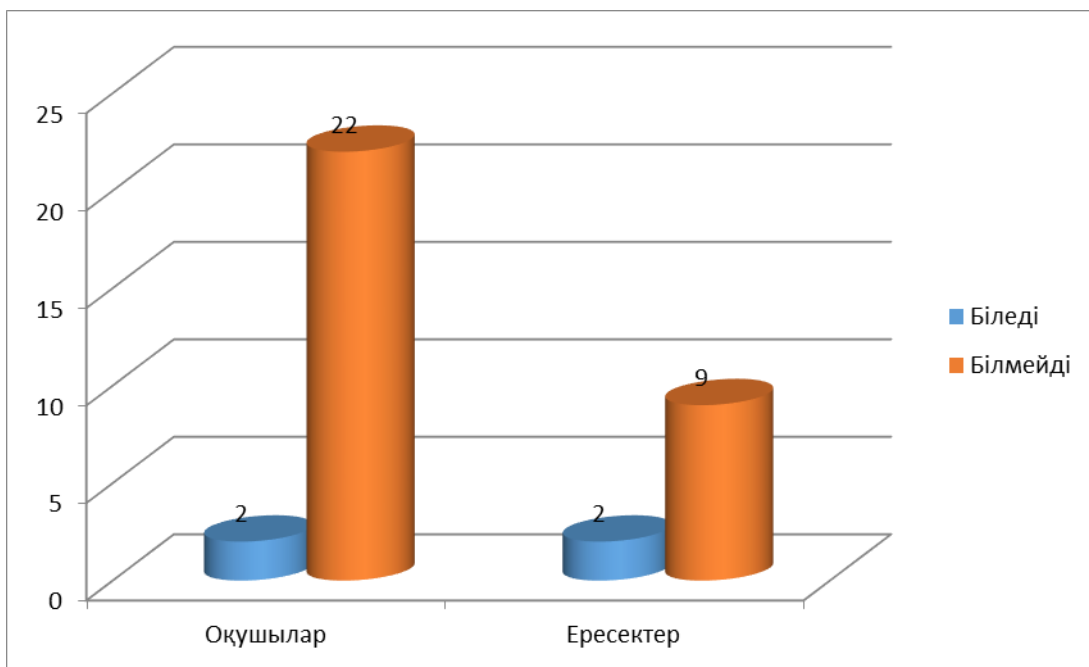
1. Хиуаз Доспанова кім?

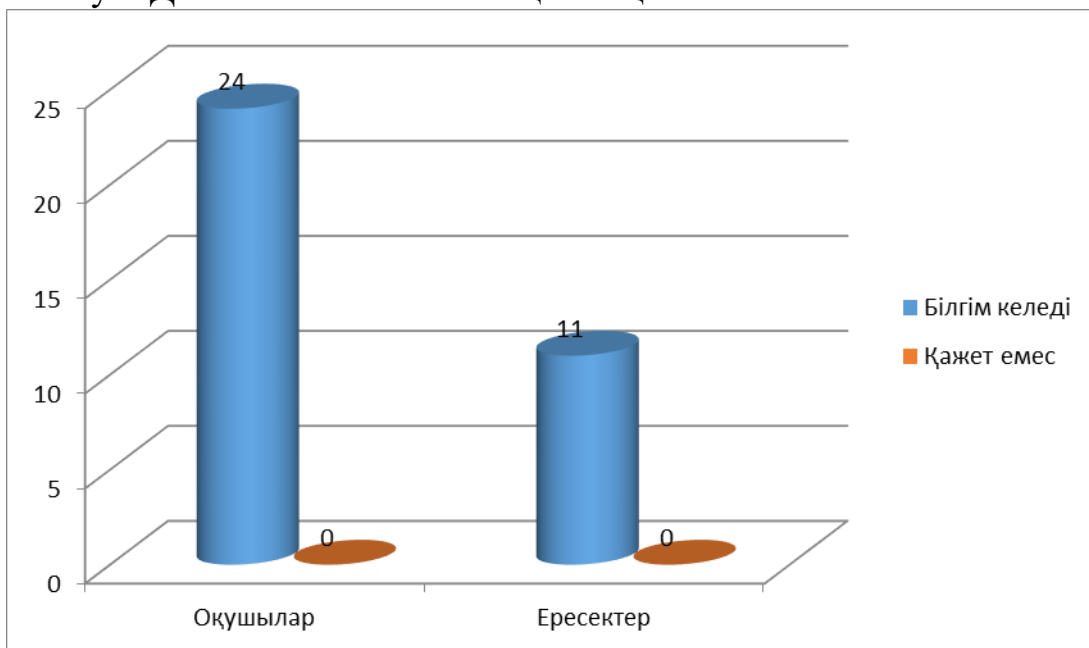
2. Мектепте ол жайлы дерекпен таныстыңыз ба?

3. Оны неліктен "Қанатты қыз" деп атаған?

4. Хиуаз Доспанова жайлы толық білгіңіз келе ме?

«КЕМЕҢГЕР ТҰЛҒА-ДІНМҰХАММЕД АХМЕТҰЛЫ ҚОНАЕВ»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№ 3 жалпы білім беретін орта мектебі»
Орындаған 7 «Ә» сынып оқушысы Амаан Перизат
Жетекшісі тарих пәні мұғалімі Оспанова А. С.

Аннотация

Қазақ халқының ұлы тұлғаларының бірі, ұлт жанашыры, жеріміз бодандықта болған кезде елдігімізді сақтап қалуға елеулі үлес қосқан, республикамыздың басшысы болған Дінмұхаммед Ахметұлы Қонаев жайлы барлық деректерді мектеп оқушылары біле бермейді. "Рухани жаңғыру" бағдарламасы аясында ұлы тұлғаның шыққан тегі, өмір жолдары, елімізді көркейтуге қосқан үлесі, жазған еңбектері, қалдырған мұрасы жас ұрпаққа үлгі боларлық. Д.А. Қонаев жайлы зерттеу, тану, білу, дәріптеу әрбір жас қазақтың міндеті.

Сондықтан да бұл жобада ұлтымыздың мақтан етер тұлғасының даралығына сипаттама беріліп, еңбектері насихатталады.

Жоба тақырыбы: Кемеңгер тұлға-Дінмұхаммед Ахметұлы Қонаев

Жобаның мақсаты:

Ұлтымыздың мақтанышы, бірегей тұлға Д.А. Қонаевтың шыққан тегімен, өмірімен, қазақ еліне сіңірген ұшан-теңіз еңбегі мен тарихтан алатын орнын зерттеу арқылы қазақ балаларының патриоттық сезімдерін ояту.

Жобаның міндеті:

- Д. А. Қонаев жайлы мәлімет жинақтау;
- Д.А. Қонаевтың өмірімен таныстыру арқылы мазмұнын ашу;
- Тақырыптың өзектілігі мен ауқымдылығына талдау жасау;
- Тарихи тұлғаның даралығы мен ерекшелігін жұрт назарына паш ету;
- Жиналған ақпараттан кітапша жасап шығару.

Өзектілігі: Кемеңгер тұлғаның өмірін зерттеу арқылы мектеп оқушыларының қазақ халқының біртуар ұлдары жайында білімдерін арттыру.

Болжау:

Егер Д.А. Қонаевтың Қазақ халқына жасаған қызметін ерлік деп бағаласақ, оны балалар мен жастарға таныту керекпіз. Сонда ол борлашақ көшбасшыларға үлкен өнеге болмақ.

Кіріспе

Ел аузында Димаш атанып кеткен халқымыздың ардақты ұлдарының бірі, әлемге қазақ халқын танытқан, ұзақ жылдар бойы Қазақ КСР-ын басқарып, оның экономикасы мен мәдениетін өркендетуге қыруар еңбек сіңірген үлкен ғалым, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері «XX ғасыр адамы» деп танылған асыл адам еді. Табиғатынан ерекше қабілет пен тамаша дарын, терең ой иесі болған Д.Қонаевтың асқан еңбекқорлығы, терең зейіні мен биік парсаты ел аузында ардақталып, аты аңызға айналды.

Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 1994 жылғы 24 ақпандағы Қаулысы негізінде аса көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Д.А.Қонаевтың есімін мәңгі есте қалдыру мақсатында елімізде бір қатар игілікті іс-шаралар жүзеге асырылды. Соның бірі мұражайдың ашылуы. Еліміздегі «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында қолға алынған үлкен мәселе тарих куәсі саналатын мұражайлардың жұмысына ерекше назар аударылуда екеніндігі мәлім. Сол мұражайлардың біріне осы жұмыс барысында бейнесаяхат жасалады. Мұражайдың ерекшелігі – мұнда ұлы тұлғаның еңбектерімен таныса отырып, Д.Қонаевтың өзі пайдаланған әрбір жәдігерлерді қолмен ұстап, көзбен көруге болады екен. Сонымен қатар қазіргі ТМД, тіпті кешегі КСРО-ның бас хатшыларына да осындай мұражай ашылмаған. Қонаевтың қомақты әрі ерен еңбектерін бүгінгі ұрпақ лайықты өз дәрежесінде бағалап, әрбір Қазақстандық жадында сақтайды деп ойлаймын.

Зерттеу барысында:

- 1) Д. А. Қонаевтың шығу тегімен, өмірбаянымен танысуға;
- 2) Елінің ертеңімен тыныстаған ұлы тұлға Д.Қонаевтыңөзінің ұлты қазақтың болашағы үшін жазған еңбектерімен танысуға;
- 3) Д. Қонаев мұражайының бүгінгі ұрпақ үшін маңызы мен мәнін, сондай-ақ оның ерекшелігін көрсету арқылы ұлы тұлғаларды бүгінгі ұрпақтың жадында сақтауға қадам жасауға және аталған тұлғаның еңбектерінкеңінен насихаттауға;
- 4) Дінмұхамед Ахметұлының бізге белгісіз айрықша қасиеттерін ашу арқылы бүгінгі қоғам қайраткерлерінің пікірлерін тыңдай отырып талдау жасауға болады.

Елінің ертеңімен тыныстаған ұлы тұлға

Дінмұхамед Ахметұлы өзінің «Өтті дәурен осылай» атты ғасырлар пернесінен сыр шертетін естелік-эссе кітабында өз ата-тегі туралы былай деп сыр шертеді: «Н.Аристовтың деректеріне сүйенсек, Үйсіннен – Ақсақал (Абақ), одан – Қараша би, одан Бәйдібек туады. Біздің ата-бабамыз сол Бәйдібектің үшінші әйелі Зерептен туған Жалмамбеттің Ысты деген бел баласынан тарайды. Ал енді өзіме дейінгі жеті атамды қуалап айтсам былай:

Жолын

Нұрмамбет

Азынабай
Қонай
Жетібай – Жұмабай
Меңліахмет
Дінмұхамед

Ата-бабам тегіне тартып, қауға ұстаған кісілер екен. Шаруа баққанмен қара басының қасиетін қадірлей білген. Кісі есігін сағаламай, еңбегін емген. Олар осы күнгі Қапшағай өңірінен Күрті өзенінің оң жақ жағалауын, негізінен Іленің сол қанатынан мына Құйғанға дейінгі жерді қоныс етіпті. Ертеректе бұл жерлер төменгі Іле болысы, Жетісу губерниясы атанған. Қазір осы бір түгін тартса майы шығатын өңірді Алматы облысына қарасты Балқаш, Күрті аудандары жайлап отыр.

Әкесі-Меңліахмет Қонаев 1886 жылы дүниеге келіп, 1976 жылы 90 жасқа толуына үш жыл толғанда қайтыс болса, анасы Зухра Баировна Қонаева 1888 жылы өмірге келіп, 1973 жылы 85 жасында өмірден озған екен. Екеуі де адал еңбекпен өмір сүріп, бел жазбай өз шарауасын өздері дөңгелеткен қарапайым шаруа ортасынан шыққан жандар екен. Болашақ кемеңгер ұлдары Дінмұхамет 11 балалы отбасының 4-ші баласы болған

Дінмұхамед Ахметұлы Қонаев – Коммунистік партия мен Кеңес мемлекетінің көрнекті қайраткері, КОКП ОК Саяси Бюросының мүшесі, Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы, Қазақ КСР Ғылым академиясының академигі. Ол 1912 жылы 12 қаңтарда Верный (қазіргі Алматы) қаласында қарапайым отбасында дүниеге келген. 1930 жылы орта мектепті бітіргеннен кейін Д.А.Қонаев Мәскеу қаласындағы Түсті металдар және алтын институтына оқуға жіберіледі. 1936 жылы аталған институтты бітіріп, Балқаш мыс қорыту комбинатының Қоңырат руднигіне кен инженері болып қызметке орналасады. Мұнда Д.А. Қонаев бұрғылау станогының машинісі лауазымынан бастап рудник директорына дейінгі жолдан өтті. 1939 жылы КОКП мүшелігіне қабылданды. [1]47 бет. Соғысқа дейінгі жылдары және Ұлы Отан соғысының бастапқы кезеңінде Д.Қонаев майданның қазақстандық арсеналының жауапты учаскелерінің бірінде яғни, «Алтайполиметалл» комбинаты бас инженерінің орынбасары, одан кейін Риддер руднигінің және Лениногор кен басқармасының директоры болды.1942-1952 жылға дейін Д.А. Қонаев Қазақ КСР Халық Комиссарлары Кеңесі, кейінен Қазақ КСР Министрлер Кеңесі төрағасының орынбасары қызметін атқарды. 1952 жылғы сәуірде Д.А. Қонаев Ғылым Академиясының академигі және президенті болып сайланды. Кен ісі саласындағы ірі ғалым және талантты ұйымдастарушы ретінде Д.А. Қонаев республика Ғылым Академиясын дамыту жолында көп еңбек етті. Оның басшылығымен институттардың ғылыми жұмысын жақсарту, ғылымның өндіріспен байланысын күшейту, аса маңызды ғылыми бағыттарды кадрлармен

нығайту, ғылыми күштер мен материалдық қорларды, Қазақстанның өндіргіш күштерін және қазақ халқының мәдениетін дамытудың күрделі проблемаларын шешуге шоғырландыру жөнінде маңызды іс-шаралар жүзеге асырылды. Техника ғылымдарының докторы Д.А. Қонаевтың ғылыми еңбектері кен орындарын ашық әдіспен қазу теориясы мен практикасының маңызды мәселелеріне арналған. Ол карьерлерде кен қопарудың тиімді әдістерін зерттеумен және оларды өндіріске енгізумен шұғылданды. Оның «Қоңырат руднигіндегі бұрғылау-жару жұмыстары» деген монографиясында рудниктерді пайдалану мен жобалаудың көп жылдық тәжірбиесі қорытындыланған. Пайдалы кендер шыққан жаңа жерлерді игеру кезінде ашық әдістерді одан әрі кеңінен қолдана берудің тиімділігі дәлелденген. [2] 83 бет. Д.А.Қонаевтың зерттеулері Қазақстанның кен қазу өнеркәсібінде өндірістің тиімділігін елеулі түрде арттыруға ықпал етті. Дінмұхамед Ахметұлының жүзден аса ғылыми еңбектері жарияланды. Олардың ішінде: «Қоңырат мыс кенін қазу» (1949 ж.), «Қазақ ССР-і» (1958 ж.), «Соколов-Сарыбай кен-байыту комбинаты карьерлерінде кен қазу технологиясын жетілдіру» (1966 ж.), «Кеңестік Қазақстан» (1978 ж.), «Таңдамалы сөздер мен мақалалар»(1978 ж.) және басқалары бар. 1955 жылы Д.А.Қонаев Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің төрағасы болып тағайындалды. Бұл жоғары қызметті ол 1955-1960, 1962-1964 жылдары абыроймен атқарды. Қазақстан Компартиясы X съезінде (1960 ж.) Д.А.Қонаев Қазақстан КП Орталық Комитетінің бірінші хатшысы болып тағайындалды. Көрнекті қоғам және мемлекет қайраткері Д.А.Қонаев Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің және КСРО Жоғарғы Одағының депутаты болып бірнеше рет сайланды. Шетелдерге барған Кеңес парламенті делегацияларын да басқарды. Қазақстан Компартиясының IV және одан кейінгі барлық съездерінің делегаты болды. V съезден бастап – Қазақстан КП Орталық Комитетінің мүшесі, КОКП ОК XIX – XXV съездерінің делегаты болды. СОКП XXIII съезінде (1966 ж.) КОКП ОК Саяси Бюросының мүшелігіне кандидат болып сайланды. XXIV съезден (1972 ж.) бастап – КОКП ОК Саяси Бюросының мүшесі. Сонымен бірге Д.А.Қонаев 1962 жылдан бері КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының, 1960 жылдан Қазақ КСР Жоғарғы Президиумының мүшесі болған. Партия оны қай жұмысқа жіберсе де, ол елімізді көркейту жолында өзінің бар білімін, тәжірбиесі мен аса зор ұйымдастырушылық қабілетін жұмсай білді, көп ұлтты Қазақстанда халықтар достығының саясатын белсенділікпен жүзеге асырушы болып табылады. Бұрынғы КСРО халықтарының туысқандық отбасындағы Қазақстанның экономикасы мен мәдениетін шұғыл өрге бастыруға бағытталған партияның сара жолының жүзеге асуын ұйымдастырушы. Д.А.Қонаев – Ұлы Отан соғысынан әбден күйзеліп артта қалған Қазақстанды толассыз көркейтіп дамытқан, оны алдыңғы қатарлы индустриялы, аграрлық Республика дәрежесіне жеткізген. Қазақ елін тәуелсіз мемлекет тұғырына жан-жақты әрі нық дайындап

беріп кеткен. XX ғасырдағы Қазақстан халқының көсемі, халқымыздың дара перзенті, қазақ мемлекетінің ұлы қайраткері. Коммунистік партия мен Кеңес мемлекеті алдында сіңірген зор еңбектері үшін Дінмұхамед Ахметұлы Қонаевқа Социалистік Еңбек Ері деген жоғары атақ үш рет берілді (1972 жылы 11 қаңтарда, 1976 жылы 6 қазанда және 1982 жылы 12 қаңтарда). Кеңес Одағының көптеген медальдарымен, сонымен қатар Ленин орденімен 8 мәрте «Еңбек Қызыл Ту» орденімен марапатталған, сондай-ақ шетелдердің (Монғолия, Куба, Қытай, Чехословакия) бірқатар сыйлықтарын алған.

Қонаев өмірінің 45жылға жуығын ел басқару ісіне арнады, ширек ғасырға жуық Қазақстанның бірінші басшысы қызметін атқарды. Ол жауапты басшылық қызмет атқара жүріп, республикадағы тау-кен ісін дамытуға қомақты үлес қосты. Республиканы басқарған жылдары Қазақстанда жаңа өнеркәсіпті аудандар қалыптасып, елде жаңа қалалар мен ірі елді мекендер пайда болды. Павлодар-Екібастұз отын-қуат кешені, Қарағандыдағы ГРЭС-2, Шығыс Қазақстандағы Бұқтырма су электр станциясы, Павлодар трактор зауыты т.б. кәсіпорындар осы кезеңде іске қосылды. Маңғыстаудың мұнай кен орындары игерілді, теміржол құрылысы, көлік түрлері дамыды. Республика титан, магний, синтетик, каучук өндіре бастады. Электротехникалық машина жасау, химия салалары дамыды. Жезқазған, Маңғыстау және Торғай облыстары шаңырақ көтерді. Д.А. Қонаев Алматы облысы Кербұлақ алқабын игеруге, Қапшағай су қоймасын, Үлкен Алматы каналын салуға ерекше көңіл бөлді. Алайда Қазақстан экономикасы, жалпы алғанда, Одақ үшін шикізатбазасы бағытында дамыды, мұнда көп жағдайда өнім шығарушыға қол жетпеді. Бүкіл Кеңес Одағына тән экономиканың милитарлануы Қазақстанда да орын алды. Алматы, Өскемен, Петропавл, Орал, Степногорск, т.б. қалаларда үлкен зауыттар әскери өнім шығарумен айналысты. Сонымен қатар Д.А. Қонаев басқарған кезде елімізде 68 жұмысшылар кенті, 43 қала пайда болды. Олардың бірқатары: Рудный, екібастұз, Шевченко (Ақтау), Никольский, Степногорск, Теміртау, Жаңатас, Кентау, Арқалық қалалары. Кезінде солақай саясаттың кесірінен Өзбекстанға беріліп кеткен облысымыздың ең шұрайлы «Ақ алтынның» төркіні саналатын мақталы өңірлер: Мақтаарал, Жетісай, Киров аудандары қайтарылып алынды. Қазақстанның кең байтақ жерін бөлшектеп, ыдырату жолымен қазақтың өр рухы мен ұлттық намысын жаныштап, отар ел ету мақсатында ойластырылып, құрылған тың аймақтары мен Оңтүстік Қазақстан, Батыс Қазақстан өлкелері таратылды. Ол Қазақстанда неміс автономиясын құру, Маңғыстауды Түрікменстанға беру жөніндегі Орталықтың ұсыныс-жоспарларына қарсы шықты.

Ауылшаруашылығы, оның ішінде мемлекетке астық тапсырудың артуы, төрт түлік мал басының өсіп-өнуі, жеңіл өндіріс пен ауыр өнеркәсіптің

қатар дамуы, халықтың әл-ауқаты мен тұрмысының жақсарғаны бәрі-бәрі Д.Қонаев республиканы басқарған тұс.

Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың 1994 жылы 24 қаңтардағы Қаулысының негізінде аса көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Д.А.Қонаевтың есімін мәңгі есте қалдыру мақсатында елімізде бірқатар игілікті іс-шаралар жүзеге асырылды. [3] 18 бет. Атап айтқанда, Ұлттық Ғылым Академиясының Тау-кен және түсті металлургия институтына, еліміздің бірқатар мектептері мен көшелеріне Д.А. Қонаевтың есімі берілді. Алматыда, Қарағандыда, Д.А.Қонаев атындағы институт бар.

1992 жылғы 13 қарашада Алматыда Халықаралық Қонаев қоры құрылып, жұмыс істеуде. Бүгінде еліміздің бірқатар облыстарында, яғни Шымкентте, Жамбылда, Ақтөбеде, Қостанайда, Солтүстік Қазақстанда, Талдықорғанда және Өзбекстан мен Қарақалпақстанда осы қордың бөлімшелері жұмыс істейді. 2002 жылы 12 қаңтарда Алматы қаласында Д.А.Қонаевтың мұражай-үйі ашылып, ұлы тұлғаның өмірі мен қызметіне байланысты бағдарлама бойынша бірқатар жұмыстар қолға алынды. Амал не, Дінмұхамед Ахметұлының жүрегі 1993 жылы 22 тамызда өзінің соғуын мәңгілікке тоқтатты. Адамзат баласына ізгілік нұрын шашқан мейірбан жанға Алматы облысының Алакөл ауданындағы Ақши ауылында (Жоңғар қақпасы) 2003 жылғы 15 тамызда арнайы құлпытас орнатылды. Әр жыл сайын Дінмұхамед Ахметұлы дүниеден озған 22 тамыз күні туған халқы мен көз көрген замандастары, сонымен қатар оның ізбасарлары үнемі еске алып, ескерткішіне гүл шоқтарын қойып отырады.

Д.А.Қонаев мұражайының бүгінгі ұрпақ үшін маңызы мен ерекшелігі.

Ұлы тұлғаның рухы үшін қазақ қайраткерлерінің бүгінде атқарып жатқан іс-шаралары аз деп айтуға болмайды. Соның бірі 2002 жылғы 12 қаңтарда Алматы қаласында Д.А.Қонаевтың 90 жасқа толуына байланысты Төлебаев көшесіндегі, № 117 үйде ашылған мұражай. Мұражайға 2002 жылдың аяғына қарай 154 зат жиналды. Ал 2007 жылы 2800 жәдігер жиналды. Мен отбасылық жағдайға байланысты осы мұражайды көру үшін Алматы қаласына бара алмадым, бірақ бүгінгі күннің күннің электрондық мүмкіндігін пайдаланып <https://www.google.kz/search?q=Алматы+Қонаев+атындағы+мұражай> сайты арқылы Д.Қонаев мұражайының тарихымен кеңінен танысып, нәтижесінде өзіме қажетті көптеген пайдалы да қызық материалдар жинақтадым.

Қазақ халқының асыл азаматтары мен тарихи тұлғаларын құрметтеу, оны мақтан тұту біздің міндетіміз. Осы арқылы біз әлемге қазақтың тарихы мен тарихи тұлғаларын таныстыра аламыз. Мұражайда Д.А.Қонаевтың өзі пайдаланған, оған сыйға тартқан әр түрлі заттар қойылған:

1. Д.А. Қонаевтың кабинеті: өзі отырған жұмыс кабинетінің үстелі, орындықтары
2. Д.А.Қонаевтың жеке заттары

3. Д.А.Қонаевтың сыйлықтары
4. Өзі жинаған пышақтар, қару жарақтар коллекциясы
5. Ұлы тұлғаға 50 жыл
6. Студенттер мен мектеп оқушылары жазған ғылыми жұмыстар
7. Жұбайы Зухра екеуіне арналған бұрыш (50 жыл 6 ай 2 күн)
8. Кітапхана
9. Д.А.Қонаев – Қазақстан КП ОК бірінші хатшысы
10. Республика, қала, облыс, аудандарда қойылған ескерткіш, мүсіндер
11. Д.А.Қонаевтың барған жерлерінде түсірілген суреттер мен альбомдар
12. Ата-анасының портреттері
13. Ұлы Отан Соғысына 63 жыл
14. Д.А.Қонаевтың ата-тегі жайлы мәлімет.

Ғылыми-жобаны дайындау, зерделеу барысында мұражайға қойылған әрбір құжаттармен, кеңінен таныстым. Дінмұхамед Қонаевтың ұстаған қару-жарақтарын өз қолыммен ұстап көрсем-ау деп қызықтым. Ұлы тұлғаның өзі жинап, қолданған заттары адамға ерекше әсер қалдырады екен. Мұражай директоры Б.Заманбеков пен мұражай директорыны орыбасары Бекмұратова Г. бүгінгі заман талабына сай қайталанбас мұражайдың негізін қалаған екен. Мұражай 2002 жылғы 12 қаңтардан бастап Д.А.Қонаевтың 90 жылдығына қарсы ашылды. Мұражайды ашу идеясы Елбасы Н.Ә.Назарбаевқа тиеселі. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың мұражай бүкіл дүние жүзілік қайталанбас мұражай болуын қалады. [6] 6 бет. Иә, шынымен де осындай мұражай бірде-бір КСРО басшыларында жоқ екен. ТМД елдерінде де мұндай мұражай құрылмаған екен.

Мұражайдағы жәдігерлерге тоқталсақ:

Д.А.Қонаевтың кабинетіндегі оның өзі отырған орындық пен үстелге отырсаңыз сізге ерекше бір күш, жігер беретіндей сезімде болады екенсіз. Димаш атаның өзі жинаған пышақтары бір төбе. Жұбайы Зухра апаймен бірге Димаш ата 50 жыл 6 ай 2 күн отасқан екен. Кез-келген жастар Димаш ата мен Зухра әже сияқты «Алтын тойға» жетуге мақсат қояды деп санаймын. Студенттер мен мектеп оқушыларының жазған ғылыми жұмыстары, әр жерлерде, әр кезеңде түсірілген фотосуреттер тарихының орны мен маңызы зор, өте құнды деректер. Кез-келген адамдар біле бермейтін мәліметтің бірі КСРО бойынша Д.А.Қонаев коммунистік партия қатарына 12-коммунист болып тіркеліп, тиісті партия билетін алған екен.

Тарихи құны бар барлық жәдігерлерді жинақтап, сақтап болашақ ұрпаққа жеткізу әрбір саналы азаматтың міндеті деп ойлаймын. Тарихын бағаламаған адамның болашағы бұлыңғыр болмақ. Өйткені ата-бабаларымыздың құнды заттарын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу парызымыз және халқымыз үшін өлмес қазына деп санаймын.

Д.А. Қонаевтың біз білмейтін ерекше қасиеттері мен оның мұражайдағы көрінісі

Еліміз тәуелсіздік алғаннан бастап өз тарихымызды таразылауға, оған ұлттық таным тұрғысынан баға беруге кең жол ашылды. Қазақтың ұлы тұлғаларын зерттеп-зерделеп жан-жақты жұмыс жасауға түрлі ғылыми ұйымдар мен ғалымдар, қоғам қайраткерлері өз үлестерін қосуда. Сонымен бірге біздің «XX ғасыр адамы» Д.А.Қонаевтың қазақ халқы үшін аянбай еткен еңбегі бүгінгі ұрпақ үшін өте маңызды. 1962-1964 жылдары Қазақ КСР бірінші хатшы қызметіне Юсупов тағайындалады. Себебі Қазақстанның 5 ауданын орталықтың шешімі бойынша Өзбекстанға беру керек болды. Осы шешімге қарсы шыққаны үшін Д.А.Қонаевты биліктен босатты. 1952 жылы Д.А.Қонаевтың мүсінін Наурызбаев 3 сағатта жасаған, бірақ өзі тірісінде мүсінді қоюға рұқсат бермеген.

Бибігүл Төлегенова, халық әртісі. Әлі есімде, мен Ленин сыйлығына ұсынылып, өтпей қалғанда Д.Қонаев шақырып алып: «Ештеңе етпейді, келесі жолы жеңіп шығасыз. Сізге лауреат атағы беріледі деп үміттенем» деген еді. Ленин сыйлығын сол жолы Людмила Зыкинаға берген болатын. Ол өте әңгімешіл адам еді, бәрінен адамдардың есімдері мен оқиға мерзімдерін жадында жаттап ұстай білетін қабілетін айтсаңызшы. Димаш Ахметұлы кетерімде маған өзінің естелік кітабын ұсынды. 40 жыл билік тізгінін ұстағандығын және ешкімге өкпесі жоқтығын айтып отыратын. Бірде Димаш Ахметұлы маған әңгіме барысында «Ешқашан ешкімнің сыртынан ғайбат сөз айтпа»,- деді. [7]48бет. Мен одан өзгелер туралы бірде-бір жаман сөз естіген емеспін. Димаш Ахметұлының туған күнінде болғанымда назарымды аударғаным, Димекеңнің туыстары оған үлкен құрметпен, табына қарайды екен. Шынында да ол тумысынан көшбасшы болып жаратылған жан еді. Әр сөзінің салмағы қандай! Сөйте тұра қарапайымдылығынан танбайтын, қарапайым адамдарды да сүйетін. Маған Социалистік Еңбек ері атағын бергенде бірінші болып телефон шалып, құттықтап, менің бұл атақты оның ел басқарған тұсында ала алмағанымға өкініш білдірді. Сондай адамның жарқын бейнесін жадында сақтамау күнә болар?

К.Аухадиев: Алматы қаласының бұрынғы бірінші хатшысы:«Сергек жүретін, ширақ қимылдайтын, бірақ сабырмен, ақылмен, кішіпейілділікпен ел басқарған Қонаев бәрімізге адал қызмет жасаудың үлгісін көрсетіп кеткендей. Қонаевтың үлгісі – қазақтың қасиеттілігі».

С.Абдильдин: Қазақстан компартиясының бірінші хатшысы «Ширек ғасыр ел басқарған Димаш Ахметұлы Қазақстан Коммунистік партиясының ғана емес, көп ұлтты республика халқының да көшбасшысына айналды. Оны бәрі құрмет тұтты, жақсы көрді. Әсіресе, оның қарапайым халық арасындағы беделі өте жоғары еді. Бүгінгінің өлшемімен алғанда, сол кезеңде қауіпті саналған кейбір

сөздерді Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысының атына оның үзеңгілестері айтатын». [8] 259 бет

Н.Ә.Назарбаев – Қазақстан Республикасының Президентті: «Дінмұхамед Ахмедұлы Қонаев шын мәнінде өз заманының үлкен саясаткері. Ғасырдың үштен бір бөлігі бойы билік құрған жылдары Қазақстанды басқарды. Д.А.Қонаевтың алдында сол жүйедегі ең күрделі де қызу жұмыс жылдары тұрды. Мен оған әр кез, тіпті қарым-қатынасымыздың ең қиын шақтарында да ізгі құрметпен қарадым. Д.А.Қонаев Қазақстан тарихында ұлы саяси тұлға ретінде орын алатыны сөз жоқ.»[9]258бет.

Димаш ата көгершіндерді өте жақсы көрген екен. Зейнетке шыққанда көгершіндерді күтіп баққан. Балаларға көгершіннің жұмыртқасын алмауды үйреткен.

Д.А.Қонаевты қаншалықты әлем таныса, дүние жүзіне белгілі саясаткер, ірі мемлекет және қоғам қайраткері, ғұлама ғалым, академик десек те, ғылыми еңбектерінің адамгершілік қасиетінің өмірі мен қызметін терең зерттеп жеке кітап етіп шығарып, халықтың жас ұрпақтың игілігіне айландыру қажет деп санаймын. [10]81бет

Ұлы тұлғаларға мұражайлар ашып, оларды тиісінше құнды заттармен толықтырып ұстау әрі оны бағалай білу болашақ үшін өте маңызды іс. Жас ұрпақты тәрбиелеу ісінде алар орны ерекше. Мектеп бағдарламасы бойынша мұражайларда сабақтар өткізудің де маңызы мен мәні зор деп есептеймін. Дана қазақ халқы «Өткенді білмей – болшақты болжау мүмкін емес» деп бекер айтпаған.

Қорытынды

Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Халқы мен елінің алдындағы өздерінің перзенттік парызын айқын да анық түсінген, қандай қиын-қыстау жағдайда да оны адал орындаудан жалтармаған адамдар қай дәуірде өмір сүрсе де, дәйім өз жұртының нағыз азаматы болып қала берген» – деп ұлы тұлғалардың тарихтан алар орнын көрсетеді.

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздік алғаннан бері көптеген жетістіктерге жетуде. «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында мемлекетіміздің мәдени мұраларға көптеп көңіл бөлуі мұражайлар тарихын қалыптастыруда. Соның бірі «XX ғасыр адамы» Д.Қонаевтың мұражайы, ал ол біз үшін үлкен еңбегі бар тұлға. Ал осындай ұлы адамның төңірегінде айтылатын кереғар пікірлер мен сияқты жастарға әсер етпесе екен деймін. Сауалнама көрсеткендей Димаш ата туралы жастардың білімі азаймаса екен.

Бір жобаға Димаш атаның ұшан-теңіз еңбегін сыйғызу мүмкін емес. Жобаның жалғасы ретінде ұлы тұлғаның жазған еңбектерін зерттегім келеді. Табиғатынан ерекше қабілет пен тамаша дарын, терең ой иесі Димаш атаның асқан еңбекқорлығы жас ұрпаққа, яғни біздерге мол мұра екендігі анық.

Патриоттық тәрбиенің бастауы да осы болар еді. «Өз тарихын сыйламаған халық, өзін де сыйламайды» деген елбасы Н.Назарбаевтың сөзін есте ұстауымыз қажет-ақ. Біздің тарих ең құнды, маңызды, тарихи тұлғалары мақтан етерлік бай тарих. Сондықтан осы бағытта алдағы уақыттарда талмай, қажымай ұлтымыз үшін ұйысып жұмыс жасауымыз қажет

Қолданылған әдебиеттер:

1. Б.А.Тулепбаев, К.У.Тулепбаева: Д.А. Қонаев выдающийся государственный и политический деятель. «Алматы» -2006 [1]47 бет,[2]83бет [8]258 бет, [9]259бет.
2. А.Ш.Татығұлов «Өзекті өмір» эссе мақалалар, Алматы 2000 жыл[3]18 бет
3. Алып таулар алыстан көрінеді. «Ақиқат» журнал, №1 1998 жыл.[4]163бет
4. Д.А.Қонаев:Ақиқаттан аттауға болмайды. «Санат» Алматы 1994 жыл.
5. Мир евразии, 2007 жыл № 08[5]47бет.[7] 48 бет.
6. Б.Әжібеков: «Әлемге танылған – кемеңгер Қонаев»[6] 6 бет «Арай» газеті. 10.01.2008 жыл
7. Тарихи Тұлғалар. Алматыкітап, 2006 жыл [10] 81 бет.
8. Г.Назарбаева, Х.Әбжанов: Қазақстан тарих тұлға теория. Алматы 2004 жыл.
9. <https://surak.baribar.kz/208737/>
10. <https://alaqol.wordpress.com/тұғыры-биік-тұлға/>

Сауалнама ҚОСЫМША МӘЛІМЕТТЕР

Қатысқан адамдар саны- 20,
(25-60 жастағы кісілер-10,
12-18 жастағы жастар-10).

Сұрақтар

1. Д.А. Қонаев кім?
2. Атқарған қызметі
3. Қазақ еліне сіңірген еңбегі
4. Жазған еңбектерін атасаңыз
5. Д.А Қонаевтың атындағы нысандарды атасаңыз
6. Қонаев мұражайын көрдіңіз бе?
7. Атақты атамыздың шыққан тегіне тоқталсаңыз
8. "Ғасыр адамы" атағына лайық деп ойлайсыз ба?

Жауаптар

25-60 жас аралығындағы кісілер

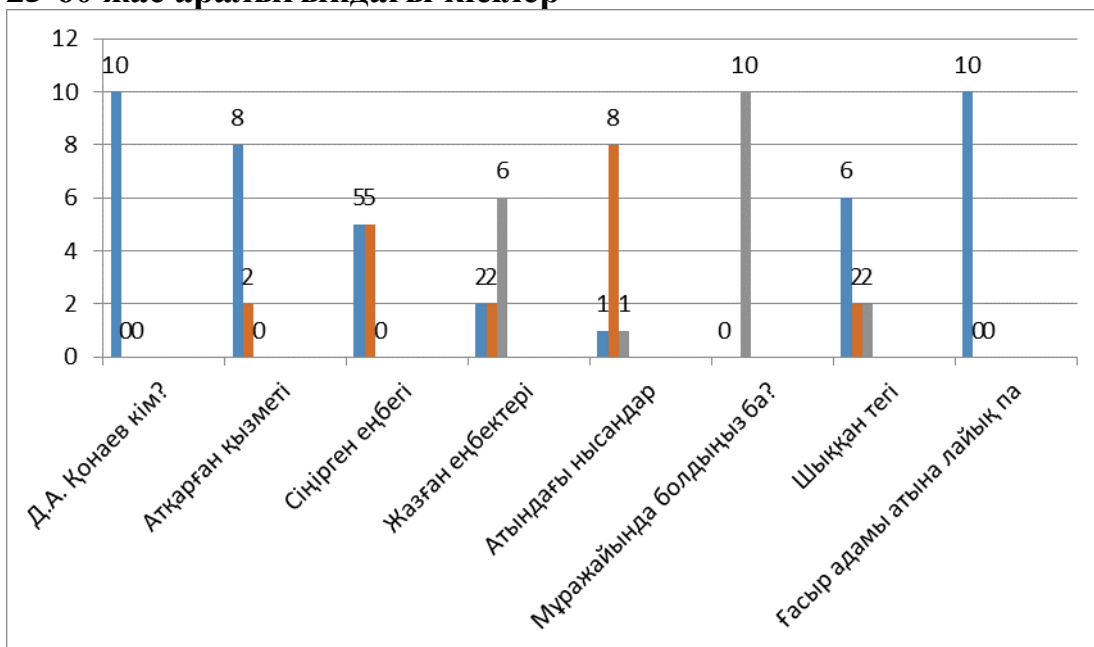
1. Білемін-10
Орташа деңгейдегі жауап-0
Білмеймін-0
2. Білемін-8
Орташа деңгейдегі жауап-2
Білмеймін-0
3. Білемін-5
Орташа деңгейдегі жауап-5 Білмеймін-0
4. Білемін-2
Орташа деңгейдегі жауап-2
Білмеймін-6
5. Білемін-1 Орташа деңгейдегі жауап-8
Білмеймін-1
6. Ия-0
Жоқ-10
7. Қазақ-6
Нақты айта алмаймын-2
Білмеймін-2
8. Арине-10
Білмеймін-0
Жоқ-0

12-18 жастағы жастар-10

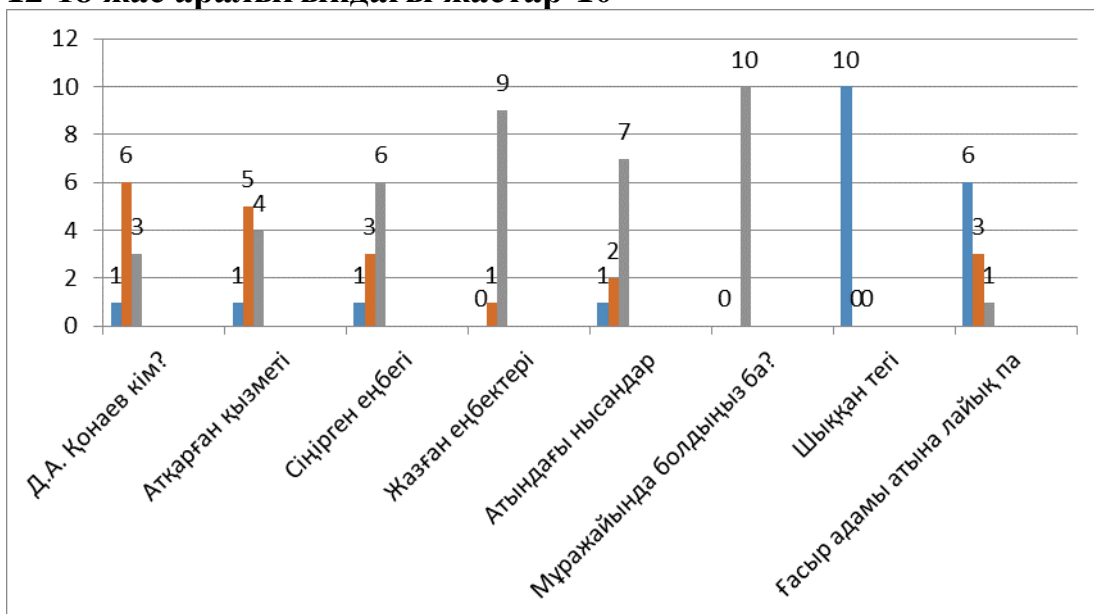
1. Білемін-1
Орташа деңгейдегі жауап-6
Білмеймін-3
2. Білемін-1
Орташа деңгейдегі жауап-5
Білмеймін-4
3. Білемін-1
Орташа деңгейдегі жауап-3
Білмеймін-6
4. Білемін-0
Орташа деңгейдегі жауап-1
Білмеймін-9
5. Білемін-1
Орташа деңгейдегі жауап-2
Білмеймін-7
6. Ия-0
Жоқ-10

7. Қазақ-10
 Нақты айта алмаймын-0
 Білмеймін-0
 8. Арине-6
 Білмеймін-3
 Жоқ-1

25-60 жас аралығындағы кісілер

12-18 жас аралығындағы жастар-10

«АТАМНЫҢ АМАНАТЫ»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Қарағанды қаласы білім бөлімінің
«Бауыржан Момышұлы атындағы мектебі» КММ
8 «Б» Жас сарбаз сынып тәрбиеленуші
Асланұлы Диас
Жетекшісі: Медеубаева Динара Муратбековна
ағылшын тілі мұғалімі

Кіріспе

Ұлы Жеңіс күндерінен бері біршама уақыт өтті... Осы кезеңге дейін қаншама айтылып, қанша кино түсірілген, адамзат тарихына өшпес із қалдырған жойқын соғыстың ұмытылмасы ақиқат. Себебі, өткен тарихты білмей, қазіргі сәт пен жарқын болашақты бағалау мүмкін емес. Өткен тарихымызды ой елегінен өткізіп, ғасырлар қойнауына көз жіберер болсақ, қазақ халқы небір қиын – қыстау кезеңдерді, ауыр күндерді басынан кешірген.

Жұмыстың өзектілігі: Екінші дүниежүзілік соғыста біздің отандастарымыз жауынгер бабаларының даңқты жолын лайықты жалғастыра білді. Олар қазақтың қайсар, рухы биік, батыр халық екенін дүние жүзіне дәлелдеп берді. Арын – байрақ, намысын найза еткен ерлердің қаһармандығы аңызға айналды. Жасанған жауды жұмылған бірлігімізбен жеңдік. Қанқұйлы соғыс жылдарында бүгінгі Қазақстан халқының мызғымас бірлігі қалыптасты. Біз ел басына түскен зұлмат жылдардың зілдей салмағын жан жүрегімізбен сезініп өсеміз. Сондықтан біз адамзат баласына орны толмас қайғы қасірет әкелген зұлмат соғыстың жер бетінде енді қайталанбауын тілейміз. Соғыста қаза тапқандардың рухы мен көзі тірі ардагерлеріне аса зор құрметпен қарауға шақырамыз.

Жұмыстың мақсаты: Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Тегісшілдік ауылының тұрғыны, менің үлкен атам Акишев Балшкеннің жауынгерлік жолы мен ерлігін зерттеу және өмірбаянын толықтыру.

Жұмыстың міндеттері:

- Атам Акишев Балшкеннің Ұлы Отан соғысындағы ерлігі туралы тың мәліметтерді зерттеу, жинақтау, жүйелеу;
- «Atamnyn amanaty» жобасы және Жас Сарбаз сынып тәрбиеленушілерінің аталған қозғалысқа қосқан өзіндік үлесімен таныстыру;
- «Жас Сарбаз» тәрбиеленушілердің арасында «Ер есімі-ел есінде» жобасын бастау.

Зерттеу әдістері: отбасы құжаттар архивімен танысу, интернет желісінен ақпарат іздестіру, сараптау, жүйелеу, сұхбат алу.

Негізгі бөлім

«Atamnyn Amanaty» жобасы

Өмір жайлы сұрай берме сен менен,

Өмірді мен әлі зерттеп көрмегем.

Өмір жайлы білгің келсе қартқа бар,

Қан майданнан жалғыз ұлы келмеген – деп ақиық ақын Мұқағали Мақатаев жырлағандай Ұлы Отан соғысында қан майданнан жалғыз ұлы келмей қалған, хабар-ошарсыз кеткен қаншама отбасылар бар. Сол жауынгерлерді іздестіріп, қаншама жылдар өтсе де туысқандарымен табыстырып, үлкен игі іс жасап жатқан- «Atamnyn Amanaty» қоғамдық бірлестігі екенін ерекше айтқымыз келеді.

«Atamnyn Amanaty» ҚБ 2019 жылдың мамыр айында құрылды. Бірлестіктің басты мақсаты - Қазақстаннан шақырылған Ұлы Отан соғысының әр қатысушысын мәңгі есте сақтау.

Ресми деректерге сәйкес, Қазақстан аумағынан шақырылған хабар-ошарсыз кеткен сарбаздардың саны 271 000-нан асады. Соғыс кезінде мерт болған және хабарсыз кеткен қазақстандық майдангерлердің жерленген жерлерін іздеу; Қазақстанның тарихи және мәдени мұрасын сақтау арқылы Ұлы Отан соғысы тақырыбын жастар арасында насихаттау, әр қазақстандық жауынгердің өз отбасы мен Еліне қайтып оралуы – бұл қазақ халқы менталитетінің негізі болып табылатын тектілік жадыны қалпына келтіру болып табылатыны сөзсіз.

Бірлестіктің жұмысы барысында Екінші дүниежүзілік соғыста хабарсыз кеткен қазақ жауынгерлерін іздеуге 5 мың өтініш түскен, жұмыс нәтижесінде 1012 қазақстандық жауынгерлер табылды, 9 жауынгерлерінің сүйегі Отанына әкелініп, жерленген.

Сол 1012 қазақстандық табылған жауынгерлердің ішінде менің атам Акишев Балшкен еді.

Батыр атамның өмірбаянындағы тың деректер

Отбасымыздың мақтанышы, атамыз Акишев Балшкен Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Тегісшілдік ауылының (қазіргі уақытта Тоқтар ауылы) тұрғыны еді. Анасы менің тұған үлкен атам Мұқажанның қарындасы еді. Ашаршылық кезінде Балшкеннің ата-анасы қайтыс болып, үлкен атам Мұқажан оны өз қамқорлығына алып, өз баласындай асырады. Жау жағадан алған шақта атамыз қызмет істеген еді. Халқының қорғаушылардың бірі болып майданға аттанады. Үлкен атам Мұқажан және Күлше әжем соғыстағы баласынан күнде хат күтетін еді. Әжеміз әр намазында Аллаһ Тағаладан сұрайтын: «Кеткенімді келтір, кемтігімді толтыр»- деп. Әкемнің әңгімесі бойынша Балшкен атамыз өте сауатты адам болған екен. Өкінішке орай, үлкендеріміз жоқ, Балшкен

атамыз туралы мағлұмат аз еді. Атам туралы көп білгім келді. Енді қалай болады екен деп ойлағанда, әкем мені шақырып алып, атамыздың, көз қарашығындай сақтаған, бірнеше құжаттарын көрсетті. Мен сол құжаттарды зерттеп, Балшкен атамның өмірбаянын толықтырдым.

Батыр атамыз 1915 жылы Бесоба жерінде дүниеге келген. Қазақ ауылдарында қиын кездерінде, отбасына көмектесу үшін 1930 жылдан бастап 15 жасар Балшкен атамыз жалдамалы жұмысшы болып істеді. 1934 жылдың сәуірінде комсомол қатарына кірді. Сол жылдары сауда қызметкер мамандығын оқыды. Әскерге шақырылу жасы келіп, 1939 жылы Колыма өңіріне «КСРО НКВД Қиыр Солтүстік құрылысының бас басқармасының «Дальстрой» алтын өндіру кешеніне өрт сөндіруші қызметіне шақырылады. Әскери борышын өтеп, Балшкен атамыз туған еліне оралады. 1939 жылы қыркүйектің 21-де Ақмола облысы Еңбекші ауданының Казгородок ауылында мемлекеттік банк бөлімшесі шаруашылығының меңгерушісі болып тағайындалады. Бір жылдан кейін туған ауылына оралады. Ол жерде колхоз шаруашылығының меңгерушісі қызметін атқарады. 1941 жылдың маусымның 24-мен Еңбек кітапшасының жазбалары аяқталады. Сол кезде атамыз соғысқа аттанады.

40 жылдардағы атамызға жұмыс орнынан берілген мінездемесіне көз жүгіртсек, Балшкен атамыз жауапкершілігі жоғары, адал адам екенін білуге болады.

Атамның суреттері сақталмағандықтан, әкемнің әңгімелері бойынша Балшкен атамның суретін салдым.

Атамның аманаты

1944 жылы үлкен атам Мұқажан ұлы Балшкеннің Украина жерінде хабар-ошарсыз кеткен хабарын алды. Сол жылдан бастап атамыз іздеу салды. Бірақ ешқандай хабар болмады. Қайтыс болар алдында аманат қылып немерелеріне қалдырды. Әкем және ағаларым да іздеу салды, бірақ нәтиже болмады.

2015 жылы менің анам және мен Украинадағы қазақ диаспораның төрағасы Макка Каражановаға хат жазып, іздеуде көмек сұрадық. Іздестіру жұмыстары 1 жылға созылды, өткені біз атамыздың қай жерде, қандай әскерде соғысқанын білмедік. Онымен қоса атамыздың аты-жөнін орысшалап Вольшикен деп жазған екен. Әскери құжаттар бойынша атамыз Іздеуіміз өз нәтижесін берді, барлық туысымыздан сүйінші сұрадық, көзімізге жас алдық. Ең қатты қуанған үлкен ағамыз Мусин Ерсің еді, ол кісі Ауған соғысының ардагері, бірнеше мәрте ордендер мен медальдармен марапатталған отбасымыздың мақтанышы. Сол кісінің ұйымдастыруымен жыл сайын 9 мамыр күні Тоқтар Әубәкіров атындағы ауылында «Мәңгі өлмес полк» шеруі өтеді.

Сонымен, Акишев Балшкен атамыз өз елінің батыры, 53 гвардиялық кавалериялық полкінде соғысқан екен, батырлығы үшін «Ерлік Үшін» медалімен марапатталған. Құжатта былай жазылған:

«1944 жылдың 2 маусымында ССРО Президиумының Жарлығымен Қызыл әскер гвардиясының 2 эскадрон-гвардиясының қылышшысы Акишев Вольшикенді неміс-фашист басқыншыларымен шайқаста 26.4-5.5. 44 аралығында Свинажин ауылының аумағындағы жаудың шабуылына тойтарыс бергені үшін «Ерлігі үшін» медалімен наградталсын».

Макка Каражанова көмегімен атамыздың есімі Дорога памяти атты жобасына енгізілді. Әкем маған ризашылық білдіріп, көзқарасындай сақтаған, Балшкен атамыздың құжаттарын аманат қылып тапсырды. Бұл мен үшін - Жас Сарбаз және отбасымдағы жауынгер ізін жалғастырушы ретінде үлкен марапат және жауапкершілік. Мен үшін Ұлы Отан соғысында қаза тапқан, «Ерлігі үшін» медалімен марапатталған үлкен атам Акишев Балшкен және Ауғанстан соғысында азаматтық борышын абыроймен өтеп, бірнеше медальдар және ордендердің иегері, үлкен ағам Мусин Ерсін - ӨНЕГЕ. Мүмкін мен отбасымызда офицер атағын алатын үшінші болармын, және барлық туыстарым мені ағам мен атамды сияқты мақтан тұтар.

«Ер есімі-ел есінде»

Іздестіру жұмыстары барысында мен өз сыныптастарыма ұсыныс жасадым: Украина, Белоруссия жерлерінде көптеген совет жауынгерлеріміз хабар-ошарсыз кетті. Туыстардың сұранысы бойынша жауынгерлерді іздестіруге ат салыссақ деген ой-пікір білдірдім. Сыныптастарым мақұлдады.

Іздеу салу нәтижесін көргенде, Тоқтар ауылының тұрғындары бізге сұраныс жіберді. Хабар-ошарсыз кеткен 2 ағайынды сарбаз Акишевтер: Акишев Шамшидин, Акишев Шәмшіахметке іздеу салдық. Іздестіру жұмыстары 3 айға созылды, өйткені туысқандары тек аты-жөнін білген. Біз олардың қандай әскерде, қай жерде соғысқанын, марапаттарын, қандай ерлік жасағанын анықтадық. Біз, «Жас сарбаз» тәрбиеленушілері, өз үлесімізді қосудамыз. Туған-туысқандары бізге зор ризашылықтарын білдірді. Осындай оңды нәтижеге жету біз үшін де үлкен мәртебе болды. Іздеу салудағы тәжірибемізді бөлісе отырып, барлық қаланың, облыстың Жас сарбаз тәрбиеленушілеріне «Ер есімі-ел есінде» жобасын бастауды ұсынамыз. Қазір біз жоба ережесін дайындаудамыз. Және осы жұмыста аталып өткен, белгісіз жауынгерлер қатарында болған ағайынды Шамшидин мен Шәмшіахмет Акишевтер және Акишев Балшкеннің аттарын есте қалдыру үшін біз туған ауылындағы көшелеріне осы батырлардың атын беру жайлы ұсынысымызды білдіреміз.

Қорытынды

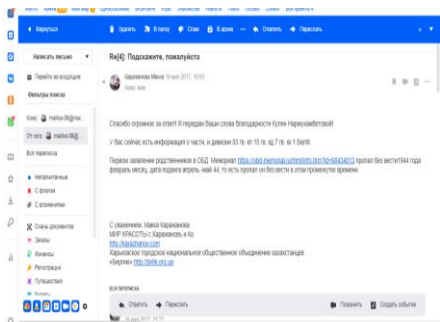
Қорытындай келе батыр бабамыздың аты тарих беттерінде алтын әріптермен қалатындығы сөзсіз. Ұлылардың ерлігін ұлықтау- бүгінгі тәуелсіз елдің ұландарының қолында. Жеңіс аталарымыздың маңдай тері, қасық қаны қалғанша жан қиярлықпен ерлік көрсетуінің арқасында келді. Сондықтан да

біздің жарқын болашағымыз үшін өз өмірлерін қиған, бейбітшілік аспанын сыйлаған даңқты батырларымызды, олардың тылдағы және майдандағы ерліктерін мақтан етіп, есте сақтауымыз керек.

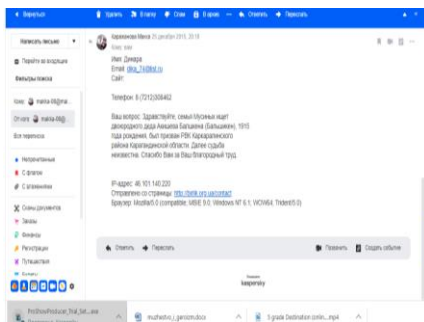
Әдебиет

1. https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie30821629/?static_hash=b15334871fb0fd7ee04f8bb64099e0a4v5

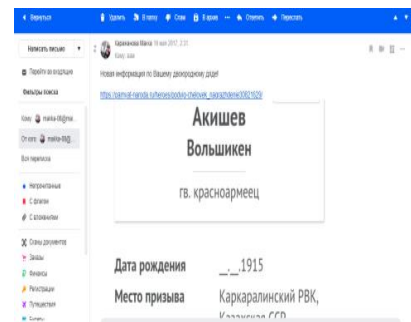
2. Отбасылық құжаттар Фото-күнделік

Сурет1

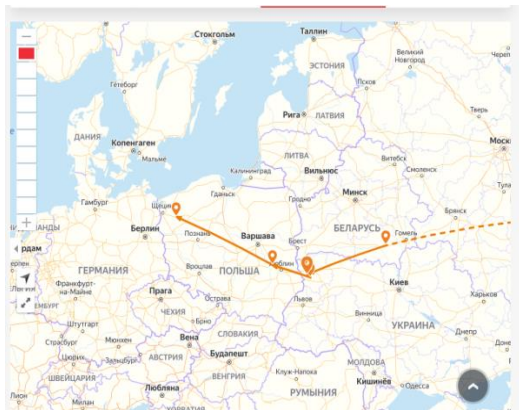

Сурет2

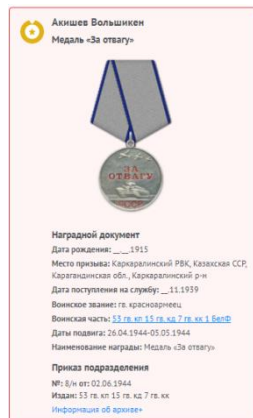

Сурет3

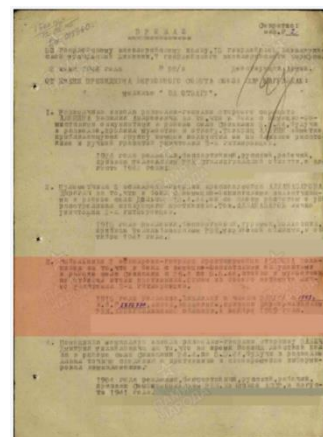
1-3 сурет. Хабар-ошарсыз кеткен атамды іздеу барысында Украинадағы қазақ диаспораның төрағасы Макка Каражановамен хат алмасу сәті

Сурет 7

Сурет 8

Сурет 9

7-9 сурет. 1944 жылдан бері, еш ақпарат болмаған, хабар-ошарсыз кеткен Акишев Балшкен батырдың жауынгерлік жолы мен «Ерлігі үшін» медалімен марапаттау бұйрығы және оның ерлігі туралы мәліметтер.

Сурет 10

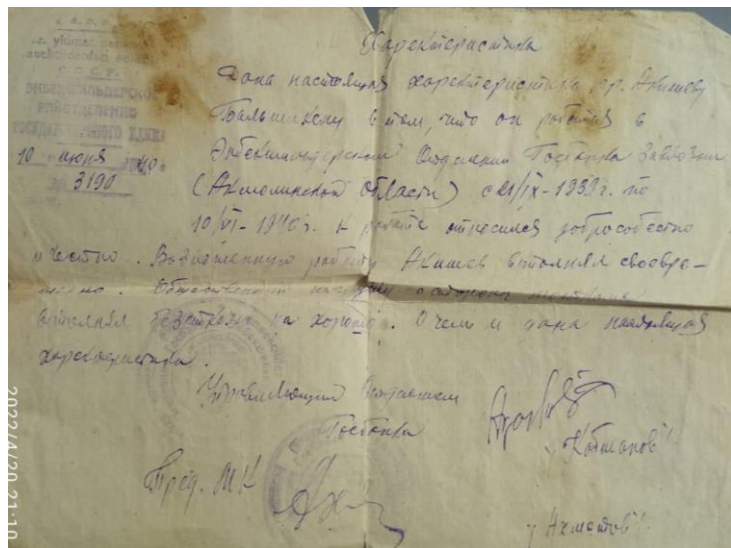
Сурет 11

10-11 сурет. Кәсіподақ мүшесінің билеті. Комсомол билеті

Сурет 12

Балшкен атамды туыстардың әңгімелері бойынша салған суретім

Сурет 13

Атамның мінездемесі

«ШАГНУВШИЙ В ОГОНЬ»

(памяти пожарного Балабашина Романа Олеговича)

КГУ «Школа-лицей имени Бауыржана Момышулы»
отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области
Автор Балабашин Илья, 7 «А» класс

Руководители:

учитель начальных классов
Савина Ирина Николаевна
учитель русского языка
Филатова Светлана Ивановна

Абстракт

Свою работу я посвятил памяти своего папы, Балабашина Романа Олеговича, пожарного, героически погибшего при исполнении профессионального и человеческого долга.

Данная работа исследует жизнь человека, посвятившего жизнь пожарному делу, служению людям, охране Малой Родины от пожаров.

Без огня человек не представляет своей жизни. На огне мы готовим пищу, огонь спасает нас от холода, огонь нам необходим в промышленном производстве. Сколько положительных моментов связано с огнем, столько он несёт и опасностей. Огонь становится источником пожаров, в которых разрушаются здания, сгорают вещи, предметы жизнедеятельности, гибнет всё живое. Каждый час в огне погибает один человек, два получают ожоги и травмы. Каждый третий погибший - ребёнок. Огонь – страшная стихия, и справиться с ней не подвластно обычному человеку. Но есть бесстрашные люди, которые борются с огненной стихией. Это огнеборцы, их профессия - пожарные.

Мое исследование стало возможным раскрыть не только уникальность профессии пожарного, но и обозначить проблему непонимания обучающимися школы ценности подвига на трудовом поприще. Как нельзя лучше сказал об этом Владимир Санин в книге «Большой пожар»: «...Знаешь, почему нас не очень жалуют, почему о нас редко вспоминают поэты и не пишут книг прозаики? Я много думал об этом и пришел к выводу: потому что наша работа не приносит людям радости, она в лучшем случае уменьшает горе. Она не эстетична, наша работа, мы ничего не создаем, не ставим рекордов, хотя

рискуем жизнью, бывает, по несколько раз на день. Даже самая блистательная наша победа - это трагедия; с нами в сознании людей ассоциируются ужасы и боль, гибель и потери, обезображенные лица и груды развалин...»

Введение

Актуальность темы

Везде есть место подвигу. Поколениями людей подвиг понимается по-разному. Если раньше подвигом назывался героический поступок на поле боевых сражений, на войне, то сейчас, в мирное время, подвигом является смелый поступок человека, жертвующего своим здоровьем, жизнью ради спасения другой жизни, ради блага других. Не надо быть «большим» человеком, чтобы каждый день совершать «маленькие» добрые дела. Именно такие поступки достойны похвалы, одобрения, восхищения, гордости и памяти. Мы живём рядом с такими людьми и не знаем их имен, не чтим их героизм, мужество, не учимся у них патриотизму. А патриотические чувства не возникают сами по себе.

Свою работу я посвятил памяти своего папы, Балабашина Романа Олеговича, пожарного, героически погибшего при исполнении профессионального и человеческого долга. Отец был истинным патриотом своей Родины: играл за футбольную команду «Булат», работал в противопожарной службе, спасал человеческие жизни. Он говорил: «Любить – это значит проявлять заботу о других: о людях, о природе».

Проблемы, которые волновали Балабашина Романа Олеговича, остаются актуальными и сегодня. Чтобы молодому поколению постигнуть правду истинного патриотизма, нужно учиться у тех, кто каждый день проявлял любовь и заботу к ближним родственникам, людям, попавшим в беду, братьям меньшим, к природе, Малой Родине, Отчизне. Девизы предыдущего поколения должны передаваться новому. И, возможно, героический подвиг одного человека вдохновит юные сердца на свершение патриотических поступков.

Цель исследования: изучить жизненную и профессиональную биографию Балабашина Романа Олеговича.

Задачи исследования:

1. Собрать материал о жизненном и профессиональном пути пожарного.
2. Составить вопросы для интервью.
3. Взять интервью у людей, хорошо знающих героя.
4. Определить типичные черты характера пожарных.
5. Провести анкетирование среди обучающихся класса.
6. Сформировать демонстрационное пособие для освещения на классных часах.

Гипотеза: если считать, что везде есть место подвигу, то можно предположить, что рассказ о героическом наследии пожарного вдохновит юные

сердца на свершение патриотических поступков. И таким образом сохранится преемственность поколений.

Объект исследования: жизненная и профессиональная биография пожарного Балабашина Романа Олеговича.

Предмет исследования: подвиг героя при тушении пожара в агломерационном цеху АО «АрселорМиттал Темиртау» 15.05.2012 г.

Материалы исследования:

1. Документальные источники СМИ.
2. Материалы интервью.

Методы исследования:

1. Работа с дополнительными источниками.
2. Анализ жизненного и профессионального пути героя.
3. Интервьюирование.
4. Характеристика образа пожарного как сильного, выносливого, смелого человека.
5. Анкетирование.
6. Синтез материалов исследования.
7. Обобщение результатов и формулирование выводов.

Жизнь папы оборвалась, когда мне было 4 года. К сожалению, в силу возраста, у меня не сохранились в памяти сведения о его жизни. Я вырос и у меня появилось желание изучить биографию своего отца, восстановить последовательность трагических событий, рассказать об этом одноклассникам. При решении поставленных задач методы исследования документальных источников, их глубокое осмысление, сопоставление данных интервью и синтеза полученной информации, опрос и анкетирование обучающихся позволили сделать главный вывод: девизы предыдущего поколения должны передаваться новому. Чтобы молодому поколению постигнуть правду истинного патриотизма, нужно учиться на примере тех, кто каждый день стоял на страже добра, помощи, поступка. Нужно знать тех, кто каждый день проявлял любовь и заботу к ближним родственникам, людям, попавшим в беду, братьям меньшим, к природе, Малой Родине, Отчизне. Необходимо хранить и чтить память о подвигах наших родителей.

Исследование жизненного и профессионального подвига Балабашина Р.О. является первым в школьной практике научно-практических конференций, что составляет новизну работы.

Данная проектная работа представляет практическую значимость на классных часах, внеклассных мероприятиях, посвященных «Урокам Мужества», Дню защитника Отечества. Собранный материал может стать страницей энциклопедии «Сто новых лиц Темиртау». А в перспективе открытия Музея

школы имя Балабашина Романа Олеговича, выпускника школы, займёт достойное почётное место.

Глава 1. Слово о герое.

Балабашин Роман Олегович родился в 14.09.1980 г. в селе Покатиловка, Саркандского района, Талдыкорганской области.

Рос любознательным мальчиком, помощником по хозяйству. С детства увлекался футболом, играл с мальчишками на импровизированном футбольном поле, особенно хорош был в защите. Уже тогда, ребёнком, проявился характер защитника, выполняющего одну из тяжёлых и ответственных позиций в игре.

Затем, после переезда в Темиртау, Роман Олегович учился в общеобразовательной школе № 23. По словам учителей, был активным учеником, учился хорошо, отличался дисциплинированностью, организаторскими способностями, лидерскими качествами. Отстаивал честь школы на спортивном поприще, выступал на спортивных мероприятиях от школы. Всегда был победителем. В командной работе был незаменим. И его фотография украшала стенд школы «Ими гордится школа». Она, к слову сказать, до сих пор располагается на почётном месте возле спортивного зала. (Приложение 1.)

Роман в городе занимался в секции футбола, показывал хорошие результаты в матчах, зарекомендовал себя отличным игроком, надёжным защитником. Успехи в спорте обеспечили ему место в футбольной сборной города Темиртау. С 1998 года он играл за казахстанский футбольный клуб «Булат». (Приложение 2.)

После окончания школы учился в Карагандинском техникуме физкультуры и спорта имени Алии Молдагуловой. И там проявил себя с хорошей стороны. Преподаватели отмечали его обязательность, желание прийти на выручку товарищам, активность жизненной позиции, решительность в принятии решений, смелость поступков. И все сходились во мнении, что Балабашин Р.О. пользовался авторитетом в молодёжной среде, был патриотом своей Родины, потому что откликался на все события текущего времени. Нужно выйти на субботник – он первый, поучаствовать в мероприятии – он капитан, оказать поддержку слабому – он плечо подставляет.

Дальнейший жизненный путь был продолжен в армии. В 1999 году Роман Олегович был призван в ряды Вооружённых сил Республики Казахстан. И в войсковой части СК МО РК ЦСКА г. Темиртау Карагандинской области, отметив человеческие и профессиональные качества, его назначают на должность командира взвода. Служба в армии только закалила характер героя, укрепила старт, выдержку, физические силы и помогла с выбором будущей профессии. Стать настоящим огнеборцем, спасти людей, не боясь дыма, огня, -

дело, требующее личного мужества, отваги и готовности к риску. Другого выбора и не приняла бы благородная душа этого человека.

В 2002 году началась трудовая деятельность будущего спасателя в органах Государственной противопожарной службы и далее продолжена в 2005 году в негосударственной противопожарной службе ПЧ-14 первого отряда АО «Өрт сөндіруші» Карагандинской области. Сначала пожарный был определён на должность командира отделения, позже, в 2008 году, переведен на должность начальника караула той же части. (Приложение 3.)

Балабашин Р.О. был и хорошим семьянином. Так отзывается о нём жена Балабашина Галина Андреевна, отмечая его кулинарные способности и весёлый нрав. Для двоих детей, Татьяны и Ильи, он был и остаётся отцом, которым можно гордиться.

Галина Балабашина, жена Романа Балабашина:

- Он был всегда первым. Он и ушел как герой. Как отец очень замечательным был, с детьми всегда и везде. Как супруг поддерживал, боготворил. Без него нам тяжело очень.

Исследуя жизненный путь Балабашина Романа Олеговича, можно отметить его стремление к развитию личностных качеств, чтобы быть и профессионалом, и человеком с большой буквы.

И мы можем определить типичные черты характера, качества, которыми должен обладать пожарный. Ведь пожарными не рождаются, ими становятся.

1. Вера в себя собственные убеждения.
2. Спортивная подготовка и физическая выносливость.
3. Хорошая успеваемость и знания своего дела.
4. Ответственность за решения и слаженность команды.
5. Лидерские качества и твёрдость характера.
6. Верность долгу и зову сердца.
7. Служение людям и любовь к Родине.

Шагнувший в огонь.

15 мая 2012 года произошёл масштабный пожар на аглопроизводстве АО «АрселорМиттал Темиртау». В агломерационном цехе загорелась конвейерная лента, подающая шихту в доменную печь. Огонь распространился в здание перегрузочного устройства, охватив 1000 кв.м. площади. (Приложение 4)

Пожар унёс жизни трёх человек. Погибла женщина, Ирина Каримурзаева, машинистка аглоцеха. Старший пожарный Т. Упбаев и начальник караула Р. Балабашин, бросившиеся на поиски и спасение женщины, получили сильные ожоги и от полученных травм скончались. Температурные значения внутри цеха доходили до 1000-1200 °С. Скорость роста – около 50 °С/мин.

Из интервью с Балабашинной Татьяной, дочерью пожарного героя: «В 14:44 в пожарную часть поступил сигнал о возгорании на комбинате. На тот момент

мой папа ехал с учений вместе с ещё одним пожарным Туяком Упбаевым. Получилось так, что в момент поступления сигнала о том, что в горящем помещении находится женщина, они находились ближе всего. Так как на кону была жизнь человека, им поступил приказ о немедленной операции по спасению женщины-крановщицы Ирины Каримурзаевой. К сожалению, войдя в этот цех, их противопожарные костюмы загорелись. Им не удалось спасти ни женщину, ни себя. В этот день, 15 мая 2012 года, мой отец получил ожоги несовместимые с жизнью. Если быть точнее, его тело было поражено на 98%. С таким поражением люди не живут больше минуты. Однако мой отец был найден живым и госпитализирован в больницу. На протяжении трёх дней врачи боролись за его жизнь. К сожалению, 18 мая в 9:40 он скончался. Бесспорно, мой отец погиб героем.»

«Указом Президента РК от 5 декабря 2012 года за образцовое исполнение служебного долга, мужество и самоотверженность, проявленные при обеспечении законности и правопорядка, подвиг и упорство Роман Балабашин был награждён «Ерлігі Үшін» посмертно». (Приложение 5)

Вахта памяти.

Профессия пожарного – тяжёлая и опасная. Чтобы работать пожарным, нужно воспринимать чужое горе как своё личное и быть готовым в любую минуту рисковать своей жизнью ради спасения другой. Пожарные никогда не умирают. Они просто навсегда горят в сердцах людей, которых они спасли.

Ежегодно проходит вахта памяти героям, погибшим при исполнении служебного долга. В Темиртау открыт обелиск поклонения погибшим, как напоминание о выполненном долге. (Приложение 6)

Это нужно живым, чтобы помнили. Не взирая на опасность, пожарные до конца остались верными уставу и долгу огнеборцев. Светлая память героям и пример самоотверженности, чести, благородства молодому поколению. Помнят Романа Олеговича и футболисты. Регулярно проводятся соревнования на кубок Балабашина. (Приложение 6)

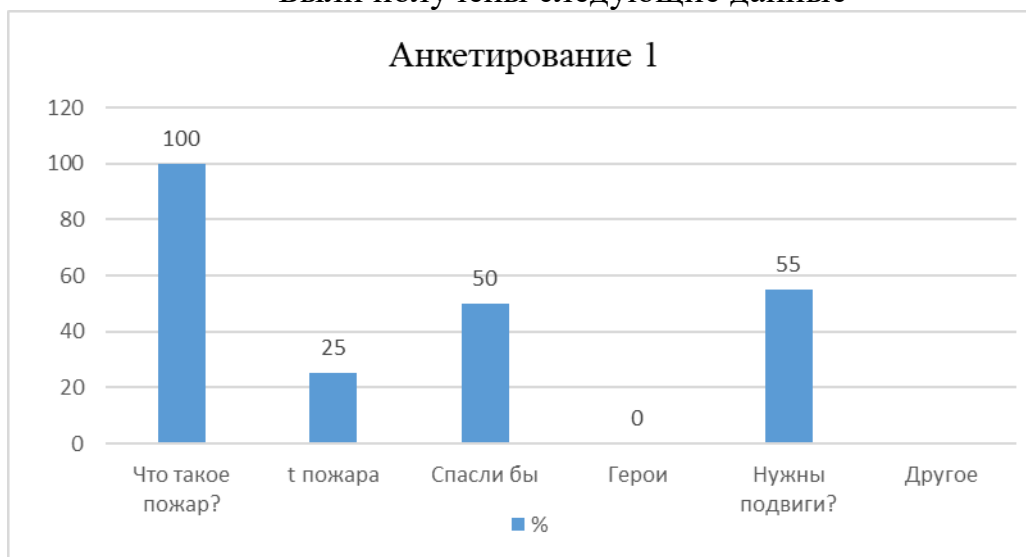
Глава 2. Исследовательская часть работы

Изучив документальные источники информации о жизненном и творческом пути своего папы, Балабашина Романа Олеговича, я взял интервью у мамы, сестры и школьной учительницы. Живое общение с людьми, которые знали и знали хорошо его позволило сформировать образ порядочного, доброго, открытого и целеустремлённого человека, который верил в собственные идеалы, доверял дружбе, любил свою семью, трудился во благо людей и Родины. Он, не задумываясь ни на минуту, шагнул в пламя, чтобы спасти одну жизнь. Жизнь каждого человека имела для него значение! Он был СПАСАТЕЛЕМ, и для меня папа – пример героизма и мужества. Он герой. О нем я хочу рассказать одноклассникам и, возможно, смогу вдохновить юные

сердца на свершение патриотических поступков, среди которых готовность быть полезным в любом школьном деле.

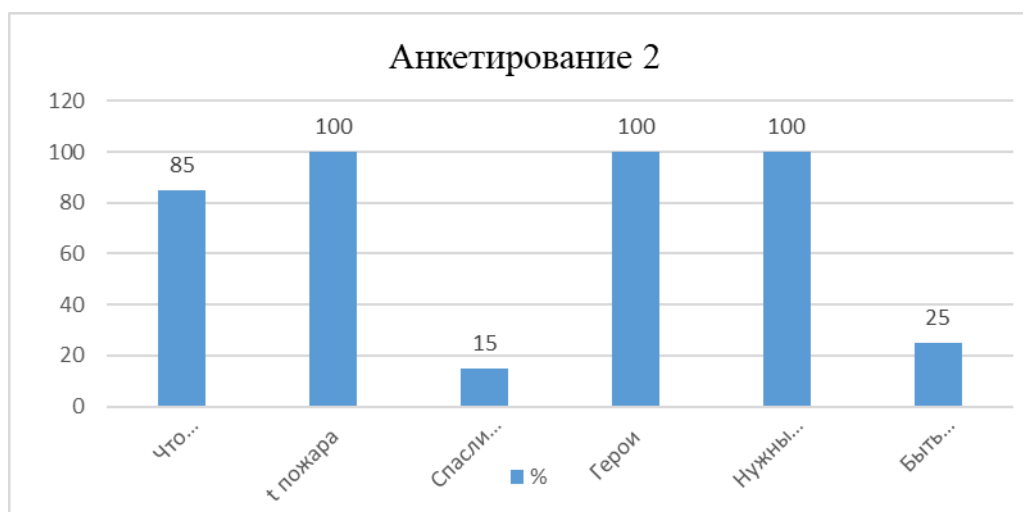
Я составил вопросы для анкетирования перед началом рассказа о герое, шагнувшем в огонь, и предложил обучающимся 7 «А» класса ответить на них. (Приложение 7)

Были получены следующие данные

Затем я рассказал о подвиге Балабашина Романа Олеговича, пожарном, шагнувшем в огонь. Продемонстрировал папины награды, грамоты. Показал видеосюжет, презентацию.

В результате между ребятами возникла дискуссия о подвиге, о месте подвига в повседневной жизни. Для себя я отметил повышенный интерес детей к теме моего исследования, вдохновенные лица и желание узнать больше о пожарном деле и пожарных. Данные анкетирования 2 демонстрируют положительные изменения.

В сравнении с ответами анкетирования 1, стало ясно, что не все дети уже уверены в полноте своих знаний о пожаре и желают узнать больше, 5 человек выразили готовность спасать людей из пожара, вдохновившись подвигом моего папы, все 20 обучающихся ответили, что подвиги нужны людям, и 5 человек изменили свое понимание патриотических поступков.

Анкетирование обучающихся позволило сделать главный вывод: девизы предыдущего поколения должны передаваться новому. Чтобы молодому поколению постигнуть правду истинного патриотизма, нужно учиться на примере тех, кто проявлял любовь к Малой Родине, Отчизне. Необходимо хранить, чтить память и подвиги наших родителей.

Заключение

Я изучил жизненную и профессиональную биографию Балабашина Романа Олеговича. Справился с поставленными задачами. Результаты исследования дали возможность говорить о том, что

- везде есть место подвигу;
- девизы предыдущего поколения должны передаваться новому;
- нужно изучать подвиги героев современного времени;
- молодому поколению нужно учиться на примере тех, кто каждый день совершает добрые поступки;
- необходимо хранить и чтить память о подвигах наших родителей.

Наша гипотеза подтвердилась.

Учитывая интерес учащихся к теме исследования, планирую продолжить работу в данном направлении. Больше узнать о подвигах пожарных мне помогут сослуживцы Балабашина Р.О. Экскурсия в пожарную часть позволит исследовать деятельность пожарных.

Интернет-ресурсы

1. <https://www.ktk.kz/ru/news/video/2012/12/26/20523/>
2. <http://nv.kz/2012/05/18/31838/>
3. https://www.canva.com/design/DAE9mS3UdCM/ujtVIsKhNeOzWrHGN0IVAg/view?utm_content=DAE9mS3UdCM&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink#7
4. <https://news.ivist.kz/37153068-v-temirtau-torzhestvenno-otkryli-obelisk-pamyati-pogibshim-pozharnym-foto>
5. https://www.inform.kz/ru/posmertno-nagrazhdeny-dvoe-karagandinskih-pozharnyh_a2521882
6. http://ekaraganda.kz/?mod=news_read&id=17313

Приложение 1

Приложение 2

Приложение 3

Приложение 4

Врачи до последнего боролись за его жизнь.

Сегодня утром в больнице Темиртау умер начальника караула пожарной части №14 Роман Балабашин. Он получил тяжелейшие ожоги во время пожара на АО «АрселорМиттал Темиртау», произошедшего во вторник, 15 мая. Врачи до последнего боролись за его жизнь, хотя и честно признавались – надежды почти нет. Ожоги слишком большие – затронуто почти 98 процентов кожного покрова. Сегодня в 9.40 у Романа Балабашина остановилось сердце.

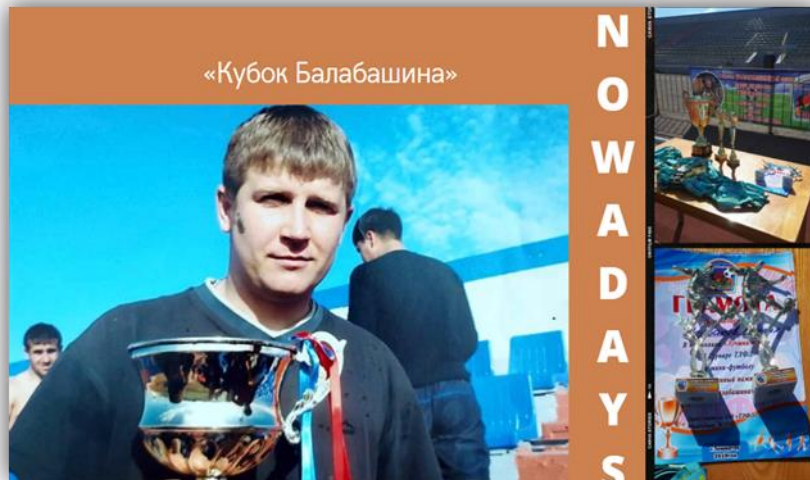
Напомним, 15 мая на аглопроизводстве АО «АрселорМиттал Темиртау» загорелась конвейерная лента, подающая шихту в доменную печь. В результате погибли крановщица АМТ и старший пожарный Туяк Упбаев. Роман Балабашин в крайне тяжелом состоянии был доставлен в реанимационное отделение горбольницы. Как именно сотрудники противопожарной службы получили травмы, до сих пор не известно. Как объяснил журналистам начальник отдела департамента противопожарной службы Арман Алпысбаев «свидетелей происшедшего нет».

Приложение 5

Приложение 6

Приложение 7

Вопросы анкетирования 1

1. Знаете ли вы, что такое пожар?
2. Какие температурные значения бывают при пожаре внутри помещения?
3. Смогли бы вы, рискуя жизнью, спасти человека на пожаре?
4. Назовите героев, спасших людей на пожаре.
5. Чтобы быть патриотом своей Родины, нужно совершать подвиги?
6. Какие полезные поступки ты готов совершать ради Родины?
 - а) хорошо учиться;
 - б) помогать слабым;
 - в) ухаживать за растениями и животными;
 - г) заниматься спортом;
 - д) другое

Количество респондентов	20
1 вопрос	20
2 вопрос	5
3 вопрос	10
4 вопрос	2
5 вопрос	11
Хорошо учиться	7
Помогать слабым	3
Ухаживать за растениями и животными	5
Заниматься спортом	5
Другое	0

Вопросы анкетирования 2

1. Знаете ли вы, что такое пожар?
2. Какие температурные значения бывают при пожаре внутри помещения?
3. Смогли бы вы, рискуя жизнью, спасти человека на пожаре?
4. Назовите героев, спасших людей на пожаре.
5. Чтобы быть патриотом своей Родины, нужно совершать подвиги?
6. Какие полезные поступки ты готов совершать ради Родины?
 - а) хорошо учиться;
 - б) помогать слабым;
 - в) ухаживать за растениями и животными;
 - г) заниматься спортом;
 - д) быть активным

Количество респондентов	
1 вопрос	17
2 вопрос	20
3 вопрос	5
4 вопрос	20
5 вопрос	20
Хорошо учиться	6
Помогать слабым	2
Ухаживать за растениями и животными	2
Заниматься спортом	5
Быть ответственным	5

«ТҰЛҒАСЫ ТҰНҒАН ТӘЛІМ...»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп-лицейі» КММ
Автор: Ғабит Ахмед 5 «Ә» сыныбы
Ғылыми жетекшісі: Касимбекова Азиза Кайнарбековна

Кіріспе

Қазақ халқының іргелі атрибуттары бір өзінің болмысынан толық табылатын Бауыржан Момышұлы медицина институтының студенті, ұстаз, экономист, милиция бөлімінің бастығы, Алаш ССР Майдан комиссариатының қызметкері, армия генералы, Майдан өнерінің стөретипі сияқты қызметтерде болып, өз еліне, Отанына адалдығын көрсетті. Қанды майданның алғы шебінде жүріп ыстық, суығын басынан өткізді. майдангерлердің қызған жерінде жүріп, солармен бірге Отан қорғау деген қасиетті міндетті орындауда ұлтын сүюдің, ұлттық намыстың шын туайтына келгенде не екендігін іс жүзінде дәлелдеп көрсетті. Майдан өнерінің майталман шебері дәрежесіне көтеріліп, оның стратегиясы мен тактикасының теориясын жасады. Майданнан соң, тыныш заманда қолына қалам алып, болашақ келер ұрпаққа, Отанына нағыз берілгендік рухында тәлім беруге көмектесетін керемет туындылар дүниеге әкелді.

Бауыржан Момышұлының «Отан» сөзінде толық, жинақтаулы, дүйім бейнесі қалыптасқан. Ол-Майданта да, қамсыз өмірде де ақтықты, әділеттікті, дұрыстық пен шыншылдықты жоғары ұстады. сұрқиялық, әлемет, жарамасқтық, еріншектік, батылсыздық, атаққұмарлық, дүниеқоңыздық іспетті пендешіліктерге жан-дүниесімен қарсы тұрды. Себебі, құмарлыққа айналған қаймана дағды, арамзалардың бәрі де түптің тереңінде әділеттілікке, ақтыққа қарсы жұмбақсыз шабуылға көшетіні, сөйтіп, кескінді әлемге өз үстемдігін орнатқысы келетіні айқын емес пе? Дәл осындай әдет-пиғылдарға қаһарлы қарсы шығу батыл болмысқа тән қасиет.

Тақырыптың өзектілігі: Нағыз ұлы тұлға Б.Момышұлы туралы талай жазылды, бірақ ол әлі күнге дейін халқымыздың ғана емес, басқа халықтың да аузында. Оған тек елімізде ғана емес, өзге елдің де халқы еске алып тағзым етеді. Оның бүкіл өмірі патриотизмнің үлгісі. Менің жұмысымның өзектілігіде осында.

Тақырыбы: Тұлғасы тұнған тәлім, есімі елге мәлім.

Мақсаты: Бауыржан Момышұлының өмірі мен шығармашылығының деректерінен шағын жинақ жасау.

Тапсырмалар:

1. Б.Момышұлының өміріне қатысты әдеби деректерге шолу жасау
2. Ересек тұрғындар арасында социологиялық сауалнама жүргізу
3. Қорытынды жасау және қорытындылу
4. Жобаны қорғау.

Гипотеза – егер мен жұмыс барысында нағыз ұлы тұлғаның өмірі мен шығармашылығын толық зерттей алсам, материал жинап, шағын кітап жасау арқылы оқушыларға керек мәліметтерін тез табуға көмектесіп, олардың қызығушылықтарын арттыруға үлесімді қоса аламын.

II. Негізгі бөлім

Зерттеу объектісі: Тұлғамыздың бізге қалдырған әрбір мұрасын үлгі ету

Зерттеу әдістері:

1. Қарт адамдар арасында социологиялық сауалнама жүргізу
2. Нәтижелерді талдау, өңдеу

Жаңалық: Мектебімізге Б.Момышұлының есімі берілді. Шығу тегіне тоқталсақ, біздің міндетіміз батырымыздың ұлы мұрасын өмірге келтіру, жаңғырту, жандандыру, өйткені ұлы қаһарманымыз туралы әрбір оқушы білуге міндетті.

Тәжірибелік маңызы: Мен Бауыржан Момышұлы туралы әдеби деректерді, мәліметтерді жинау арқылы, оқушыларға көмек ретінде шағын жинақ жасадым. Жинақты оқушылар кітапханадан кітапша ретінде оқи алады және QR-код арқылы көре алады. Бұл жинақта ұлы тұлғаға қатысты барлық мағлұматтар бар.

Өмірбаяны

Кеңес Одағының батыры, белгілі жазушы, әскери батыр, қазақтың біртуар ұлы Бауыржан Момышұлы 1910 жылы 24 желтоқсанда Жамбыл облысы, Жуалы ауданы, Көлбастау ауылында малшының отбасында дүниеге келген. Әкесінің шын аты Момынәлі, бірақ халық арасында Момыш деп аталып кеткен. Ол 1911 жылы 92 жасында қайтыс болған Имаштың төртінші ұлы. Ал әжесінің есімі Қызтумас, қартайған кезінде оны Сарыкемпір, ақ әже деп атаған.

Әкесі Момыш 33 жасында үйленген. Анасы Разия Байтан руының ұрпағы, Әбдірахманның қызы. Бірақ, болашақ халық қаһарманы анасынан ерте айырылды. Разия Бауыржан үш жасқа келгенде өмірден озды. Сондықтан, Бауыржан Момышұлының анасы жайында барлық ойлары негізінен әжесі мен әкесінің әңгімелерімен қалыптасты. Сондай-ақ, қазақтың батыр ұлының өзінен үлкен төрт әпкесі болды.

Кубаға сапары

Бір жолы мәскеулік «Знамя» журналының тілшілері Куба революциясының көшбасшысы Фидель Кастродан хикая еңгезердей отырып, совет еліндегі нендей дырдай батырларды білесіз деп сұрапты. О әжептәуір ойланып, Василий Чапаев мен Бауыржан Момышұлының аттарын атайды. Журналистер айтпай ба:

– Бауыржан Момышұлы тірі пенде қой! – Қалай?! Сапта жүрген кісі па?! – Әрине. О – запастағы офицер. Бірақ қатардан қалған жоқ. Енді Қазақстанда Әдебиет майданы деп аталатын салада іс етеді. Солай емес пе!? Момышұлының шарулары біздің әскери училищелерде оқытылады. Мәселен, қоршауды бұзып өну тактикасына қатысты «Бауыржан спиралі» деген барлық. Сөйтсе, «Еркіндік аралының» серкесі Бауыржан Момышұлы турасында «Волоколам тас тәсілі» кітабын қайталап оқып, тамсанады екен. Батырды жауынгерліктің идеалы санап, аталған шығарманы Куба сарбаздарының едің керекті әскери жабдықтары қатарына кіргізу тарапты билік шығарыпты. Әлқиса, тірі жан екенін білген кейін, қасы қалмай, Бауыржанды мерейлі қонақ санатында бірден Кубаға қонаққа шақырады.

Батырдың әдеби шығармалары.

Оның бар кітаптары жүректің қанымен жазылған. Майданға қатыстан Момышұлы майданда зор тәжірибе алды. Күнделік жазып, дау алаңында көрген-білгенін, басынан өткен жайттарды қағазға түсірді. Ол кез-келген жағдайда қарда тағы, нөсерде дағы әрі тіптен қоршауда қалған кезде де жазу жүргізді. Осылайша, ол 38 жауынгерлік жазу кітапша жазды. Онда айқас барысы, сарбаздардың ойы пен әрекеті жайлы айтылады. Оның маңызды әдеби шығармалары оқырманды шыншылдығымен таңғалдырады. «Әлдекім түннің тарихы» оның қабілетті жазушы екенін жариялаған әуелгі туындысы.

Майданта көрген-білгенін ұдайы қағаз бетіне түсіріп жүрген Бауыржан Момышұлы халыққа Ұлық Атамекен Майданының батыры санатында ғана емес, сондай-ақ өнершіл жазушы боп танылды. О майдандағы естеліктері жағдайлы «Офицердің күнделігі,» «Әлдебіреу түннің тарихы,» «Артымызда Москва» сияқты сандаған кітаптар бен әңгімелер жазды. Момышұлы генерал Панфилов турасында жазылған «Генерал Панфилов» өмірбаяндық әңгімелер бен «Ұшқан ұя,» «Мәскеу үшін шайқас,» «Жауынгердің тұлғасы,» «Майдан,» «Майдандағы кездесулер,» «Төлеген Тоқтаров,» «Куба әсерлері,» «Адам қайраты» «Елбасына күн туса сияқты» кітаптардың авторы. Сондай-ақ, Момышұлы 1976 жылы Алаш КСР Мемлекеттік сыйлығымен марапатталды. О «Кубадағы кездесулер» тағы өзге де саяхатқа байланысты очерктер жазған.

Отбасы

Бибіжамал Мұқанқызы Момыш келіні — өзінен екі жас кіші, ақсары, әдемі кісі. Бибіжамал Мұқанқызынан тұңғыш ұлы Бақытжан Момышұлы өмірге келген.

Коркина Клавдия Григорьевна — опера театрының әртісі, сыған қызы. Бұл кісіден Елена Бауыржанқызы туылған. (16.09.1947 жылғы).

Бахытжамал Калибековна — шет тілдер институтының аспиранты, 13 жыл отасқан.

Бақытжан Момышұлы - Бауыржан Момышұлының ұлы.

Зейнеп Ахметова Бауыржан келіні (1945 жыл, 18 қаңтарда туған) — келіні, Бақытжан Момышұлының жары, жазушы, қазақы дәстүрлерді насихаттаушы. Қайын атасы туралы мемуар кітаптар мен мақалалар жазады.

Бауыржан Момышұлының аты берілген нысандар

Бауыржан Момышұлы даңғылы (бұрынғы атауы — 13-магистральды автожолы) Сарайшық көшесінен басталып, Абылай хан даңғылында аяқталады. М. Жумабаев, Тәуелсіздік даңғылдарын және Қызыларай, Сырымбет, Қордай, М.Төлебаев көшелерін қиып өтеді. Ұзындығы - 3958,7 м.

Алматы (1921 жылға дейін — Верный; орта ғасырларда — Алматы (Алмалы)) — Қазақстанның ең үлкен қаласы. Ол Тянь-Шань тауларының солтүстігінде, Іле Алатауының баурайында, Қазақстан Республикасының оңтүстік-шығысында орналасқан.

Бауыржан Момышұлы ауылы — Жамбыл облысындағы Жуалы ауданының орталығы (1936 жылдан).

Бауыржан Момышұлы ауылдық округі – Жамбыл облысы, Жуалы ауданындағы әкімшілік бірлік. Құрамына Бауыржан Момышұлы ауылы кіреді. Тұрғыны 12,6 мың адам (2007 ж.). Орталығы – Бауыржан Момышұлы ауылы.

Бауыржан Момышұлы даңғылы - бұрынғы Космонавтар даңғылы. Шымкент қалалық атқару комитетінің 1991 жылы 6 тамыздағы шешімімен бұл көшенің атауы даңқты қолбасшы, аты аңызға айналған қаһарман, Кеңес Одағының Батыры Бауыржан Момышұлы даңғылы болып өзгертілді. Бауыржан Момышұлы – осы көше бойындағы Қ.Сәтбаев атындағы мектептің түлегі.

Марапаттары

Осылайша, майданда шексіз ерлік көрсеткен полковник Момышұлы екі рет бірінші дәрежелі «Қызыл Ту» орденімен, «Ленин» және «Отан Майданы» ордендерімен, «Әскери шайқастағы еңбегі үшін», «Мәскеуді қорғағаны үшін» орден, медальдарымен марапатталды.

Алайда 1990 жылы президент Нұрсұлтан Назарбаевтың табандылығының арқылы одақ тарағанға шейін, Бауыржан Момышұлына Мәжіліс Одағының батыры атағын беру тарапты құзырға қол қойылды.

Айта кетейік, Бауыржан Момышұлы үш мәрте үйленген. Бірінші бәйбішесі Жамал Бұқаевадан жазушы Бақытжан Бауыржанұлы Момышұлын дүниеге әкелді. Жамағат батырының тұңғышынан Ержан есімді немересі және Нұрсұлтан, Мадияр есімді шөберелері баршылық. Екінші зайыбы Порым Қалибекқызы Қуанышбаевадан Рамзан есімді ұлық жә. Ал үшінші әйелінің есімі Ғайникамал Баубекова. Бауыржан Момышұлы үшінші дүркін 1961 жылы үйленіп, Ғайникамал Баубековамен 12 жыл, жары қайтыс болғанға шейін бірге өмір сүрді.

Майдан кезінде.

Сол кездері бірінен кейін бірі ел өміріне айтарлықтай майдан оқиғалары кіре бастады. Бауыржан 1932 жылы әскери жұмысқа шақырылып, 14-ші тау атқыштар полкінің курсанттар қатарына алынды. 1933 жылы ол, сол бөлімде взвод командирі болды. Ел алдындағы міндетін өтеп шығып, әскери қызметтен босатылды. Ал 1936 жылы 25 наурызда Момышұлы қайта әскери жұмысқа шақырылып, Орталық Азия әскери округінің 315-ші атқыштар полкіне взвод командирі болды. Бір жыл өткен соң оның полкі Қызыл ту Қиыр шығыс армиясының арнайы бөлімшесіне қосылып, Бауыржан жартылай ротаның командирі болды.

Майдан басталғанға шейін Момышұлы 105-ші атқыштар дивизиясының артиллериялық бөлімін басқарды. 1940 жылдың ақпанында Житомирге 202-ші бөлек қарсы бөлімшенің командирі болды. 1941 жылдың қаңтар айында тәжірибелі артиллериялық командир Алматыға жіберілді. 1941 жылдың шілде айында жаңа 316-шы атқыштар дивизиясының жаңадан құрылған штабына Қазақстан мен Қырғызстаннан қосымша әскер алына бастады.

Сол кезде Бауыржан Момышұлы жаңадан құрылған дивизияның 1073-ші атқыштар полкінің атқыштар батальонының командирі болып бекітілді. Осыдан кейін ол майдан алаңында жүрді. Солардың ішіндегі ең ерегі Мәскеуді қорғау шайқасы. Сонда панфиловшылар үшін өте айтулы кезде, 1941 жылдың қарашасында Бауыржан Момышұлы 19-шы гвардиялық атқыштар полкіне командир болады. Аталмыш полктің басқа бөлімшелерімен бірге немістердің Мәскеуге кіруіне жол бермеді.

1945 жылдың ақпан-наурыз айларында, Прикуле станциясының солтүстік-батысында Момышұлы билеген бөлімшелердің күшімен күшейтілген қарсыластың қорғаныстары бұзылды. Бөлімшенің өнершіл әрекет етуінің нәтижесінде 15 елді мекенжай қастаншыл қолынан босатылып, немістерге пәлендей залал келтірілді.

Бауыржан Момышұлының нендей командир болғанын әскери операциялық-тактика ғылымында «Момышұлы спиралі» деп аталатын мобильді қорғаныстың зәуімен термині арқылы-ақ білуге болады. Кездеме тактикалық жауынгерлік техника тегіс әлемдегі ілгері әскери сабақ орындарында зерттеледі. Теориялық тұрғыдан оны Панфилов әзірледі. Бірақ жұмыс жүзінде Бауыржан Момышұлы оны алдымен дүркін шаруаға асырып тағы таңғажайып қолдана алды.

Бауыржан Момышұлы туралы қызықты деректер:

1. Желтоқсан айының 24 күні туған. Қыстың әбден қаһарына мініп тұратын шағында туған оның өміріне да айтарлықтай әсері болған. Әншейінде ұстамды, ал Майданта өте қатал болған деседі. Бала кездегі лақап аты «Шаңтимес» болғанын біреу білсе, біреу білмес, деп жазады

2. Алғашқы қызметі мұғалімдіктен басталған. 1928-1930 жылдары бастауыш сыныптарға сабақ берген.

3. Әрбір істі алып кететін айрықша қабілетінің арқасында Шымкент өнеркәсіп банкінің экономисі болып та жұмыс істеген. Қаржылық сауаттылықты да, әскери саланы да тастамай қатар алып жүрген.

4. Соғысқа шейін әскерде өнерімен талайын таңқалдырған. Ат үстінде қылышпен ойын көрсетуде асқан ептілік танытып, Буденныйдың көзіне түскен.

5. Ұлы Отан соғысына генерал-майор И.В. Панфилов басқарған атақты дивизиясының құрамында 1941 жылдың қыркүйегінен бастап қатысты.

6. Бауыржан Момышұлы Москва үшін шайқаста 207 рет шайқасқа кірді.

7. 1945 жылдың 16 қаңтарында Алматыға келген Бауыржанды М.Әуезов, Қ.Сәтбаев, т.б. ғалымдар майдан жайлы әңгіме-дәріс өткізуге шақыртып, кездесу ұйымдастырады. Осы лекцияның стенограммасы кейін «Майдан психология» деген атпен кітап болып шықты.

8. Қырғын майдан кезінде дивизия басқарған екі қазақ болған. Алғашқысы – Бауыржан Момышұлы, екіншісі – Әбілқайыр Баймолдин.

9. Соғыстан кейінгі 1950-1955 жылдары полковник шенімен Совет Армиясы әскери академияда сабақ береді. Совет одағының генералдары алдында дәріс оқыған асқан стратег, психолог, шешен, алғыр полковниктің кәсібилігін бірден мойындайды. Қаһарман ақын, алаштың арысы Мағжанды өз көзіммен көрдім деп осы кезді айтады.

10. Бауыржан Момышұлы 1962 жылы Фидель Кастроның шақыруымен Кубаға барды. Кейін 1963 жылы тағы бірнеше рет шақыртумен арнайы сапармен барып қайтты. Бір айта кетерлігі, Куба елінің саяси күрескері Ф. Кастро түрмеде жатқан кезінде Момышұлының кітаптарын оқып, көзқарастарының нығаюына ықпал еткенін айтады.

11. Елге оралған соң, Қорғаныс комиссариатына (қазіргі кездегі министрлікпен) басшылықтан ойы болған. Әйткенмен елдегі науқаншылдық оған жол бермеді. Тіпті ректор Өмірбек Жолдасбеков Қазақ ұлттық университетінің әскери кафедрасына жұмысқа алмақ болады. Бірақ оған да қарсылық болған деседі.

12. Сосын бірыңғай шығармашылыққа келді. Ол қазақ және орыс тілдерінде бірдей жазып, өз өміріндегі көрген білгендерін шығармаларына арқау етті.

13. Момышұлы өмірінде бірнеше рет үйленіп, шаңырақ көтерген. Алғашқы зары Бибіжамал Мұқанқызынан Бақытжан есімді ұлы дүниеге келген. Ұлы да жазушылықпен айналысқан. Екінші әйелі Вера Строева Бауыржанның әдебиетке келуіне әсер еткен. Клавдия Коркина атты сыған қызымен бас құрап, одан Елена Бауыржанқызы деген қызды болды. Тағы бір әйелі Бақытжамал Қалибекқызымен 13 жыл бірге болған

Б. Момышұлы нақыл сөздеріндегі халықтық тәлім — тәрбие

«Опасызда Отан жоқ,

Отанда опасызға орын жоқ»

«Тәртіпке бас иген құл болмайды»

«Отаның үшін отқа түс күймейсің».

«Ептілік пен ерлік -

Ерге тән қасиет.»

«Тәрбиелі - тәртіптің құлы,

Тәртіпті-елдің құлы»

«Мен де адаммын жаралған сүйек, еттен,»

Менде де жан бар, менде де ар бар жан тебіrentкен,»

Халқымның қарапайым бір ұлымын,

Жанымда арым үшін құрбан еткен», — деген жолдар арқылы Бауыржан Момышұлы өзінің адами, азаматтық болмысын бір ауыз өлең жолымен танытқан.

Ер жазушының болмысын тіл еткенде, едің әуелі, анық танылары, беттілік қасиеті екені мәшһүр. Батырлығы – Отанын сүйген, елі үшін маңы күйген, милләт тағдыры үшін қайсы қиындыққа болса дағы қарсы тұрар қаһармандық болатын. Кәнеки Бауыржан Момышұлының аты аталғанда, пар тең сипат бұлақ алдымызға келеді. Бірі – батырдың, екіншісі жазушының бейнесі. Бойынан үшбу қасиеттің бірі табылып, бірі табылмағанның өзінде халқының асқан ардақтыларының бірі болары айқын. Бауыржанның зерелі тұлғасында өткірлік бен жасампаздық мүше біреу — бірімен ғажайып ауызбірлік тауып, тұтастыққа айналған.

Қазақ дегеніміз - Бауыржан... Бауыржан Момышұлы туралы жазылған туындалар.

Бауыржан тұлғасына ғажайып жауынгерлік сипат пет әдеби творчествалық сипатының біріккеніне, бір адамның бойынан табылғанына таңырқамасқа да, сүйсінбеуге де болмайды.

Бауыржан Момышұлы бастапқыдан әдеби кейіпкер болатын ұлы кісі еді. Өзі көсем, өзі шешен, әрі жазушы. Майдан уақытында қырық мақаласы газет бетіне шықты. Ол жайлы А.Бек «Арпалыс», атты жинақ жазған. Әзілхан Нұршайықов «Ақиқат пен аңызда» дайындалып қойған образды қаз қалпында шығарды. А. Бек те еш өзгертусіз сол образды кітап етіп шығарды. Жауынгер жазушы, қайталанбас тұлға үшін қалам тербеген адам кемде кем шығар. Келіні Зейнеп Ахметованың «Шуақты күндер», ұлы Бақытжан Момышұлының «Жанымның жарық жұлдызы» және тағы басқа шығармалар осының дәлелі деп білемін.

Тәжірибелік бөлім

Майор Момышұлы - қазақ елінің атақты, даңқты азаматы, мақтанышы. Халқымыздың өмірі қыл үстінде тұрғанда тайсалмай, Отанға қалтқысыз қызмет еткен. Көзі тірісінде -ақ аты аңызға айналған атақты қолбасшы, қаарман бабаларымыздың бірі болып қала беретіні сөзсіз.

Мен тәжірибелік жұмысымда осындай баға жетпес алып тұлғамыздың өмірі мен ерлігін, сөздері мен өрлігін бір жерге топтастыру керек деген шешімге келдім. Ол үшін мен Батырымыздың барлық дерлік мәліметтерін шағын жинақ қылып шығардым. Бауыржан атамыз туралы талай жазылған, әлі де жазыла береді деген сенімдемін. Бірақ мен Бауыржан Момышұлы деп алып тұлғамыздың атындағы мектеп - лицейде оқығаннан кейін бұл туралы меатебіміздің өзі шығарған жинақтың болмауы бізге сын деп ойлаймын. Мен жас үлкен кісілерден Бауыржан атамыз туралы білген әңгімелерін тыңдадым, тыңмәліметтер жинауға тырыстым. Міне, мен осы ойымды жүзеге асырдым.

Зерттеу жұмысының нәтижелері

Менің зерттеу жұмысымның нәтижесіне келетін болсам, мен оқушыларға керек деген негізгі мәліметтерді бір кітапшаға жинақтағаным болып отыр. Мен Бауыржан атамыз туралы мектебіміздің әскери дайындық пәндерінен білетін Абдрахманов Серғазы Серикович пен мектебіміздің неше жылдық мұғалімі Жүзбек Каримолдиевичпен сұхбат жүргіздім. Содан соң «Тұлғасы тұнған тәлім, Есімі елге мәлім -Бауыржан!» атты өз сыныбыма сынып сағатын өткіздім. Сынып сағатын бастамас бұрын оқушыларға сұрақтар қойдым. Өкінішке орай оқушылар ол сұрақтарға жауап беруге қиынсынды. Мен буклеттер мен суреттерді, өзімнің түсіндіру жұмыстарын жүргіздім. Содан кейін ғана оқушылар Бауыржан атамыз туралы айтып қана қоймай, сыныптастарым өз пікірлерін айтып, викториналық сұрақтарға жауап берді.

«Батыр даңқы – өшпес» викторинасы Бауыржан Момышұлы

Бауыржан Момышұлы – аты аңызға айналған тұлға, Ұлы Отан соғысының қатысушысы, белгілі жазушы, Кеңес Одағының Батыры

1. Туған күні (24.12.1910)
2. Туған жері (Жамбыл облысы Көлбастау ауылы)
3. Анасы қайтыс болғанда Бауыржан неше жаста еді? (3 жас)
4. Алғашқы очерктер қай жылы және қай жерде басылды? Момышұлы (1928 ж. жергілікті газетте)
5. Қай жылы мерзімді қызметке шақырылды? (1932, офицер шенінде отставкаға)
6. Қай жылдан бастап қайтадан Кеңес Армиясы қатарында? (1936)
7. Кейіннен «Панфилов» деп аталатын жаңа 316-атқыштар дивизиясының штабы қашан және қай қалада құрылды?(1941 ж. шілде, Алматы – Алматы)

8. Сол кезде сегіз жыл Кеңес әскері қатарында қызмет еткен 31 жастағы Бауыржан Момышұлы қандай тапсырма алады? (1073 атқыштар полкінің батальон командирі)

9. Аға лейтенант Момышұлы өз батальонымен Мәскеу үшін ауыр шайқастарға қатысады. Панфиловшылар үшін өте қиын кезеңде, 1941 жылы қарашада оның қол астына тағы қандай полк кіреді? (19-гвардиялық атқыштар полкі)

10. Вермахттың Мәскеуге екінші шабуылы кезінде Момышұлының батальоны Матронино селосы маңындағы Волоколамск тас жолында ерлікпен шайқасады. Бұл бұрылыста олар фашистерді қанша уақыт ұстайды және қоршаудан ұрысқа дайын болып шығады?(Үш күн бойы)

Қорытынды

Бауыржан Момышұлы – бізге өнеге боларлық, бойында қазақи ар ойнаған ерек бой. Қастерлі есімі ұлыс мақтанышына айналып отыр. Асқар рух мен елдіктің айбынындай болған Бауыржан Момышұлының сайыпқыран тұлғасы, қитар мінезі, көк ауызды, орақ ділуар бейнесі пен айнымас қасиеттері халқымызбен бірге жанданып келеді. Данышпан халқымызда «Өткірлік – ерімен еңселі» деген тіл баршылық. Жауынгер Бауыржанның бойындағы төтенше таланттылық мен адалдылық, туралық бен шыншылдық қасиеттері көптің көңілінде, ұрпағының мәңгі есінде. Әлгінде әлемдегі әзір Қазақстанның жарысқа дарынды келешек ұрпағын тәрбиелеуде, Б.Момышұлының шығармалары ұлттық рух бен алпамса қажыр беретін жарық боп шаһар береді.

Осылайша ұлы қолбасшының өмірі мен ерліктерін зерттеу барысында мен өзім де нағыз ұлы тұлға туралы көп мағлұмат алдым. Біздің мектебіміз оның есімімен аталады. Біз жай ғана Б.Момышұлының есімін өз істерімізбен, жақсы оқу үлгерімімізбен, тәртібімізбен құрметтеуге міндеттіміз. Ерлігі бүкіл әлемге мәлім, өкінішке орай, туған жерімде мойындалмаған батырымыз туралы сыныптастарыма сынып сағатында толық мәлімет беруге тырыстым. Оған «Батыр» атағы өлгеннен кейін ғана берілді. Ал мен бұл кітапты әр оқушы оқысын деп Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп- лицейіне бердім.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ахметова З. «Бабалар аманаты» Санат баспасы, Алматы 2012ж
2. Егембердиева Ж. «Өмірінің өзі дастан»
3. Қалдыбай М. «Мен халқымының Бауыржанымын!» Келешек баспасы, Алматы 2017 ж.
4. Момышұлы Б. «Ұшқан ұя» I том, А., «Жазушы» 2004 ж.
5. «Өнегелі өмір» Қазақ университеті, Алматы 2016 ж.
6. Смағұл Б. «Қаһарман», «Хантәңірі» баспасы, Алматы 2016 ж.
7. Серикбаев К. «Бауыржан Момышұлы в моей жизни» Алматы 1995 ж.

Дереккөздер bilimsite.kz/kazakh_tili/951-bauyrzhan-momys_zharar.kz/id/56026

«ТАУ ТҰЛҒА ҚАЗАҚТЫҢ ҚАҺАРМАН БАТЫРЫ – БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫ»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№9 лицейі» КММ

Жобаны дайындаған:

7 «Ә» сынып оқушысы: Есенгельдиева Айгерим
Жоба жетекшісі: Хажығали Ақылбек

Аннотация

Бұл ғылыми жобада оқушы «Бауыржан Момышұлы батыр баба ізімен» тақырыбында зерттеу жұмысын жазған. Ұлы Отан соғысының батыры еліне бейбітшіліктің таңын сыйлаған батыр бабамыз туралы толғаған. Еліне қамқор бола білген, соғыста жауға тойтарыс беріп, ұлтарактай жерін қорғаған, керемет дара тұлға екендігін тереңнен зерттеп жаза білген. Батылдығы жайында айқындап, өздеріне ұлы тұлға ретінде санайды.

Алаштың айбынды ұлы батыр Бауыржан атамyzдың батылдығын дәріптеп, елінің патриоты болуына деген ұмтылысы ерекше. Елімді қорғайтын нар тұлғалы азамат боламын деп дәлелдеп жазған.

Пікір

«Бауыржан Момышұлы батыр баба ізімен» тақырыбында оқушы зерттеу жұмысын жүргізген.

Халық қаһарманы, батыр бабамыз Бауыржан Момышұлының ерлігін болашақ жастарға дәріптеп, патриоттыққа тәрбиелеу жайында тереңнен зерделеп жазылған. Бауыржан Момышұлы бейнесін, батылдық дара қабілетін тереңнен зерттеп, халық қаһарманы атанған атамyzдың ерлігін жырлаған. Отан үшін кеудесін оққа төсеп, батылдығы мен ержүректілігін тілге тиек етіп көптеген мәліметтерді жинақтаған.

Оқушы ізденімпаз, бастаған ісін аяғына дейін толық орындай білетін, алғыр, зерек, шығармашыл оқушы. Болашақта өз мамандығын таңдап, өз ойын көркем сөздермен, еркін түрде айта отырып, арманының орындалуына жол аша білді.

Тақырыбы: **Тау тұлға қазақтың қаһарман батыры – Бауыржан Момышұлы**

Мақсаты: Ұлы Отан соғысының қаһарманы Бауыржан Момышұлы ізімен патриоттық тәрбие туралы тереңнен зерттеу.

Міндеті:

1. Бауыржан Момышұлы өмір жолын жалпы шолу
2. Ұлы Отан соғысына қатысқан ерен ерлігі туралы ақпараттар жинау;
3. Батыр бабамыз сияқты патриоттыққа тәрбиелеу туралы зерттеу;

Өзектілігі: Оқушыларымыз Бауыржан Момышұлы атамыздың ерліктерін біледі, бірақ шет мемлекеттерде ол кісі туралы пікірлерін білмейді.

Зерттеу әдістері:

- ғаламтордан ақпарат жинау
- оқушылармен жұмыс
- сұхбат
- суалнама алу

Болжам: Егер, біз оқушыларға Ұлы Отан соғысының қаһарманы Бауыржан атамыздың патриоттық туралы мәліметтерді жинақтап, батырлар бейнесін, жасаған ерен ерлігін зерттеу, сұрақ – жауап, талдау, зерттеу, қорытынды жасасақ, онда өз еліміздің батырлары туралы мәліметті алады.

Күтілетін нәтиже:

Егер, біз оқушыларға Ұлы Отан соғысына қатысқан батыры Бауыржан атамыз бейнесін, өмірбаяны мен жауларға қарсы қан майданда жасаған ерлігі туралы тереңнен зерттеп, болашақ жастарды патриотизмге, батыр бабаларымыздың сара жолын жалғар, азамат ретінде тәрбиелейміз.

Қорытынды: Бұл ғылыми жобада «Тау тұлға қазақтың қаһарман батыры – Бауыржан Момышұлы» тақырыбында зерттеу жұмысын жазған. Ұлы Отан соғысының батыры еліне бейбітшіліктің таңын сыйлаған батыр бабамыз туралы толғаған. Еліне қамқор бола білген, соғыста жауға тойтарыс беріп, ұлтарактай жерін қорғаған, керемет дара тұлға екендігін тереңнен зерттеп жаза білген. Батылдығы жайында айқындап, өздеріне ұлы тұлға ретінде санайды.

Кіріспе

Алаштың айбыны болған батыр бабамыз Бауыржан Момышұлы 1990 жылы Кеңес Одағының батыры атағы берілді. Даңқты қолбасшы, қазақ халқының ұлттық рухын қорғауда ерекше еңбек еткен қайраткер жазушы. Оның өнегелі өмір жолы әскери портреті талай жанға үлгі болған. Жас ұрпақ біздер батыр баба ізімен патриотты тұлға болу басты мақсатымыз.

Бауыржан ата – қазақтың батыр тұлғаларының бірі. Жазушының отансүйгіштік рухы қазақ балаларын патриотты батыл болуға жетелейді. Бауыржан атадай батыры бар қазақ елінің рухы мықты болмақ. Бауыржан Момышұлы батыр баба ізімен елімнің батыр ұлы, еліме адал қызмет ететін жас қыраны болу басты арманым.

Негізгі бөлім

1. Бауыржан Момышұлының өмір жолы

Кеңес Одағының батыры, жауынгер Бауыржан Момышұлы Жамбыл облысында 1910 жылы 24 желтоқсанында, Көлбастау ауылында дүниеге келген. Әкесінің аты Момынәлі, халық Момыш деп аталып кеткен. Әкесі Момыш 1911 жылы 92 жасында қайтыс болған. Әжесінің есімі Қызтумас, қартайған шағында Сарыкемпір деп атап кетіпті.

Анасы Разия Әбдірахманқызы, руы Байтан. Анасы Разия ұлы Бауыржан үш жасқа келгенде қайтыс болды. Бауыржан Момышұлының ана туралы барлық ойлары негізінен әжесі мен әкесінің әңгімелерімен қалыптасты. Сондай-ақ, қазақтың батыр ұлының өзінен үлкен төрт әпкесі болды. 1929 жылы Бауыржан тоғыз жылдық Әулиеата мектебін бітіреді.

Бауыржан Момышұлының бірінші әйелі Жамал Бұқаевадан жазушы Бақытжан Бауыржанұлы дүниеге келді.

Екінші әйелі Жамал Қалибекқызы Қуанышбаевадан Рамзан есімді ұлы болды. Ғайникамал Баубекова Бауыржан Момышұлының үшінші әйелі қайтыс болғанға дейін 12 жыл бірге өмір сүрді.

2. Ұлы Отан соғысының қаһарман қолбасшысы

Бауыржан Момышұлы соғыс жылдарында адуынды да қатал әскери басшы, карамағындағы жауынгерлер мен офицерлердің ақылгөй жетекшісі, бола білді. Гвардия полковнигі Бауыржан Момышұлының 1990 жылдың 12 желтоқсанында туғанына 80 жыл толуына орай Кеңес Одағының Батыры деген жоғары атақ берілді. Бауыржан Момышұлы – Ұлы Отан соғысының басынан кіріп, аяғынан шыққан, ерлігі елдің есінен кетпейтін талантты да қаһарман қолбасшы.

1941 жылы Ұлы Отан соғысы басталысымен, майданға аттанды. Мәскеу үшін шайқаста аға лейтенант Бауыржан Момышұлы басқарған батальон жауынгерлері асқан ерлік көрсетті. Жауынгерлер батырлықтың, тәртіптіліктің үлгісін көрсетіп, өздерінен күші төрт есе басым жаумен бір ай бойы күресті. Алайда аласапыран қысылшаң жағдайға ұшыраған кейбір полктердің баталон, роталармен байланысты үзіліп, жауынгерлердің қай жерде, қандай халде екенін білу қиынға соқты. Сондай жағдайға ұшырағандардың бірі – Бауыржан басқарған батальон еді. Баукең енді шегінудің нақты жоспарын жасады. Батальонның алдында жүретін 15 адамнан құралған барлаушы қойып взвод-взводпен бөлек-бөлек болып, бірінің ізімен бірін жүргізуді ұйғарды. Батальон алдындағы барлаушыларды аға лейтенант Рахимов пен саяси жетекші Мұхаметқұл Слэмқұлов басқарды. Күндіз жау көзіне түспеу үшін жауынгерлеріне түнделетіп жүруді бұйырды. Күндіз қалың тоғайда тыныстап, түнде барлаушылар арқылы белгіленген бағытпен сақтана жүріп отырды.

Қарағайлы тоғай іші қалың қар, жауынгерлер шаршаған, әйтсе де табанды төзімділік көрсеткен батальон екі күннен кейін Новлянск пен Ивановск

деревняларының аралығынан шықты. Барлаушылардың айтуы бойынша, осы Ивановск деревнясында панфиловшылардың 1075-полкінің бірінші батальоны тұрады екен. Бұлар әлі шайқасқа қатыспапты. Әдісқой, тәжірибелі комдир И.В.Панфилов бұл полкті уақытша әдейі резервте ұстап тұрған екен. Жау қоршауынан шығып, түгелдей аман оралған Б.Момышұлы басқарған батальонды генерал И.Панфилов зор қуанышпен қарсы алды.

Мәскеуге ұмтылған неміс әскерінің екпінін баяулатып, қатты шығынға ұшыратты. Бұған қоса жан-жақта қоршауда қалып қалған бөлімшелердің басын біріктіріп, алдыңғы шепке әкеліп қосты. Бауыржанның бұл тапқырлығы соғыс кезінде жаппай тәжірибеге айналды. Жаудың қоршауында жүріп, жауынгерлерді аман сақтай отырып соғысу, қоршауды бұзып шығу, тағы да басқа айла-тәсілді меңгерген шебер қолбасшы.

Мысалы, генерал-майор И.Панфилов дивизия бөлімдерінің жаңа шепке жылжып орналасуы үшін Б.Момышұлына өз батальонымен жаудың шабуылын 4 күн тежеп, ұстап тұруға тапсырма береді. Батальон өзінен он есе көп жау тобына қарсы шайқасты, оған ілгері жылжуға мүмкіндік бермеді. Бұл тапсырманы ойдағыдай орындап, немістердің мыңдаған адамын жойып, 5-ші күні орман ішімен жүріп, өз дивизиясына қосылу әрекетін жасайды. Ол оңайға түспейді. Айнала қоршаған жау әскері. Осындай жағдайда Б.Момышұлы түнде жүріп, және мынадай амал-құлық жасайды. Жолмен жүріп бара жатқан жау колоннасының арасына байқатпай кіріп, батальонына немісше бұйрық беріп, бір қолайлы қалқа жерге келгеннен кейін жолдан шығып кетеді. Сөйтіп, аман-есен өз дивизиясына келіп қосылады. Жау қоршауын қайта-қайта бұзып өтіп, дивизияға әкеліп қосу үлгісі тек Бауыржанның ғана қолынан келетін тәсіл болатын.

Кейіннен генерал-полковник, Кеңес Одағының батыры, 8-гвардиялық дивизияның қолбасшысы болған И.М.Чистяков «Дружба народов» журналында жариялаған естелігінде былай деп жазды: «1073-атқыштар полкының командирі майор Момышұлын мен соғыстан бұрын білетінмін. Біз Қиыр шығыста бірге қызмет еткенбіз. Ол қазақ ұлтынан шыққан, алған бетінен қайтпайтын, қатал мінезді, сымбатты келген жас командир болатын. Оны ерекше ерлігі мен тапқырлығы үшін Панфиловтың өзгеше жақсы көргенін де білетінмін. Мәскеу түбінде оның батальоны полктан хабар-ошарсыз күйде, бірнеше күн қоршауда қалып, қалың жаумен қиян-кескі ұрыс жүргізген. Екі тәулікке созылған қырғын соғыста гвардияшылар төрт жүзден астам фашистердің көзін жойып, олардың Волоколам тасжолы арқылы жасаған шабуылын тырп еткізбей бөгеп тастаған. Содан кейін орман ішінде маневр жасай отырып, өздерін қоршаған жау шеңберін тас-талқан етіп бұзып шығып, полкке келіп қосылған болатын. Осы ұрыстан кейін Панфилов Момышұлының батальонын өзінің резерві етіп ұстап,

оны ең қиын-қыстау жерлердегі ұрыстарға жіберіп отырды. Соның бәрінде де батальон үздіксіз жеңіске ие болды».

Зерттеу бөлімі

1. Бауыржан Момышұлының әскери тәжірибесін үйретуі

Даңқты қолбасшының әскери өнері, ұрыс жүргізу айла-тәсілдері, әскерлерге басшылық ету мен оларды басқару қабілеті жоғары басымдылыққа ие болды. сондықтан Бауыржан Момышұлының орасан зор соғыс тәжірибесі, жазған еңбектері Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет етіп жатқан әскери қызметшілер, офицерлер, командирлер мен сарбаздар үшін күнделікті басшылыққа алатын кітап, оқу құралы.

Көзінің тірісінде-ақ аңызға айналған ұлы тұлға – Бауыржан Момышұлы. Қазақ даласында батыр д аз болған жоқ. Бірақ олардың ешбірінің даңқы алты алаштан асып әріге асып көрген емес. Ал, Бауыржан атаны төрткүл дүние халқы түгел таныды. Бауыржан Момышұлын өзгелерден даралап тұрған айырықша қасиеті –қай кезде де ұлт мүддесін сақтай білген, соғысқа қатысып, 5 рет өлімнің құрсауында қалған, 2 рет өлімші болып жараланған. Бірақ өліммен бетпе-бет келген сәттердің барлығында не негізгі жауынгерлік құрамымен қоршаудан аман-есен шығып, өз девизиясына қосылып отырған.

Баукең — XX ғасырда өз тілі мен дәстүрінен, ата салтынан қол үзіп, мәңгүрттене бастаған өз ұлтына қабырғасы қайысқан. Батыр бабамыздың артында қалған мұраларының бізге берері көп.

1945 жылдың ақпан-наурыз айларында, Приекуле станциясының солтүстік-батысында Момышұлы басқарған бөлімшелердің күшімен күшейтілген жаудың қорғаныстары бұзылды. Бөлімшенің шебер әрекет етуінің нәтижесінде 15 елді мекен жау қолынан босатылып, немістерге айтарлықтай зиян келтірілді.

1946 жылы Бауыржан Ворошилов атындағы әскери академияның тыңдаушысы болды. Ал 1948 жылы Генералдық штабтың әскери академиясын аяқтады. 1948 жылдың аяғында полковник Момышұлы құрлықтағы әскерлердің бас қолбасшылығына тағайындалды және Шығыс Сібір әскери округінің 49-шы жеке атқыштар бригадасының командирінің орынбасары болды. 1950 жылы Калининде Молотов атындағы ҚарМУ-дың Логистика және жабдықтау әскери академиясының жалпы тактика және пайдалану өнері кафедрасында дәріс берді. 1955 жылы ауруына байланысты Кеңес әскерінің қатарынан шығып кетті.

Бауыржан Момышұлы үлкен әскери тәжірибе ие болды. Майданның алдыңғы қатарында бола отырып, ол тек бұйрықты ғана орындамай, әскери ғылымды едәуір байытқан өз ілімін жасады. Оның ойлары мен әрекеттері соғыстың немесе шайқастың тактикалық және стратегиялық шешімдерінен әлдеқайда кең болды. Ол өзінің әскери тәжірибесін жас ұрпаққа үйретті.

Бауыржан Момышұлы соғыста жеңіске жетудің бір себебі ретінде психологиялық фактор идеясын ұсынды. Алайда кеңес дәуірінде бұл фактор

назарға алынбағанын атап өту керек. Ол кезде Совет халқының техникасы мен қару-жарағының, жаппай ерлік көрсетуінің арқасында жеңіске жетті деп саналды. Тек соңғы уақытта ғана жергілікті жанжалдар мен соғысты талдай келе, әскерлерді моральдық-психологиялық тұрғыда қолдау туралы әңгімелер айтыла бастады. Демек, бұл Бауыржан Момышұлының стандартты емес көзқарасқа ие екенін тағы бір дәлелдеді.

1963 жылы Кубаға сапары кезінде жауынгерлік дайындық туралы дәріс оқыды. Куба қорғаныс министрі Рауль Кастромен кездесті және сол кезде оған Кубадағы революциялық қарулы күштердің 51-ші полкінің құрметті командирі атағы берілді. Тіпті, АҚШ, Куба, Израиль және Никарагуаның әскери орындарында Бауыржан Момышұлының әскери тәжірибесі зерттелуде.

Әскери ерліктерден басқа Бауыржан Момышұлы жазушы болып тағы бір ерлік жасады. Қаламды қолға алмай тұрып, ол өз мүмкіндіктері мен жауапкершілігін өлшеп алды. Себебі, кейіннен халық оны жазушы және азамат ретінде бағалайтын болды.

Ол талантты, қатал қолбасшылығының үстіне ойшыл, шешен. Ол жауынгерлерімен бірге соғыста шынықты, соғыста шыңдалды, соғыста өсті. Оны қатардағы сарбаздар әділдігі үшін, әскери өнерге жетіктігі үшін, жауынгердің жанын ұға білетін зерделігі үшін жақсы көрді, сыйлады, оған сенді. Ал командирін шын сыйлаған солдат жаудан жеңілмейді, өлімді де жеңіп шығады. Өйткені оның бойында бұйрықтың күші ғана емес, ар мен ұяттың, командирге, қолбасшыға деген сүйіспеншіліктің күші қоса жүреді. Бұл жеңіс үшін аса қажетті фактор. Батырдың айтуынша, жауынгерлерге сену командирдің басындағы бақыты, үлкен ырыс. Жауынгерлер командирге сенсе, одан артық абырой болмайды. Сенім-үлкен медет. Қолбасының қоластында қаһарман қазақ аз болған жоқ. Солардың көбі ел тәуелсіздігі үшін қанын төгіп, жанын берді.

Мәскеу түбіндегі ұрыста Бауыржан өз батальонын 27 рет шабуылға бастап шықты, 5 рет қоршауды бұзып, негізгі жауынгерлік құрамымен аман-есен дивизиясына қосылды. Жалпы, өзінің айтуынша «нацистерге қарсы 207 рет ұрысқа қатысып, 5 рет өлімнің құрсауында қалған, 2 рет өлімші болып жараланған».

Майданның алғы шебінде жүріп атқарған жұмыстары соғыс батырының шеңберінен шығып кетіп жатты. Аға лейтенант шеніндегі батальон командирінің, кейіннен полк, дивизия басқарған полковник қолбасшының ойлары мен әрекеттері кезекті ұрыстың тактикалық немесе стратегиялық шешімдерінен әлдеқайда ауқымды болды. Сондықтан да оның атақ-даңқы ресми батырлар мен генерал қолбасшылардан асып кетті. Бауыржан 8-гвардиялық дивизияның ар-намысы, оның ең биік шыңы болды.

Баукеңнің айтуынша, соғыс кімнің кім екенін тез-ақ анықтап береді. Мәскеу түбіндегі шайқастар Бауыржан Момышұлының кім екенін танытып қана қоймай, жастарды тәрбиелеу жұмыстарындағы олқылықтарды да ашты. Қазақ халқы қолма-қол соғыста мол тәжірибе жинақтағанымен, машиналы соғысқа жаппай бірінші рет кірген еді. Сондықтан да ұрыс алды әскери дайындықты күшейту керек екенін алғы шеп командирі ретінде ол өте-мөте сезінді. Ең сорақысы тарихын, тілін, дәстүрін білмейтін жастар көбейе бастаған. Олар ұлттық құндылықтарын білмеген соң, ұлттық мақтаныштары оянбайды. Ұлттық мақтаныштар оянбаған соң, рухы көтерілмейді. Ал рухсыз әскер қарумен қанша бөлеп қойсаң да жеңіске жетпейді. Міне, нағыз патриот!

2. Алаштың айбыны – Бауыржан Момышұлының жас ұрпаққа берері№

Алаштың айбынды ұлы Бауыржан Момышұлы соғыс алаңында жүріп қырағылығы мен батылдығының арқасында қазақтың батыр ұлдары барын дәлелдеді. Халық батыры өзінің әскери-теориялық көзқарастарын осы «Соғыс психологиясы» атты еңбегінде жан-жақтылы талдаған. Бұл – батырдың жарақатына байланысты демалыс алып келгенінде, 1944 жылы қаңтарда, КСРО Ғылым академиясының қазақ бөлімінде, Алматыдағы ғалымдар үйінде, Қазақ ҒА төрағасы академик Қ.И.Сәтбаев, академик-жазушы М.О.Әуезов бастаған қазақ ғылымы, әдебиеті мен өнер өкілдері, ел зиялылары алдында оқыған дәрістері мен әңгімелерінің хроникалық жинақ-кітабы. Баукең аталмыш лекцияларын майданда жазған «Жауынгерлік қасиеттерді тәрбиелеу туралы ойлары» негізінде әзірледі. Лекция барысында лектор баспахананың бояуымен жазылған кітаптар да, адам қанымен жазылған кітаптар да болатынын, ал өзінің баспахана бояуымен емес, майдан даласында шынайы қалпында, бар болмысымен қанмен жазылған соғыс кітабын оқығанын баян етті.

Онда Ұлы Отан соғысы кезеңіндегі бай әскери тәжірибеге баса мән берілген, көпшілігі бүтінгі таңда әлі де өзінің мәнін жоймаған кейбір әскери өнер мәселелері қарапайым және түсінікті тілде баяндалады. Тыңдаушылар соғыс қаһарманының баяндауынан Ұлы Отан соғысы тарихынан көптеген эпизодтарға, нақтылы И.В.Панфилов атындағы 8-гвардиялық дивизия жауынгерлерінің қан майдандағы ерлігі жайлы деректерге қанық болады. Бұл оқиғалар, панфиловшылардың қаһармандыққа толы өнегелері, ол кезде де, қазір де маңызды. Лекцияның мақсаты, автордың айтуынша, майданда қаза тапқан, қасірет көрген, ер де турашыл, соғыс алапатының барлық жойқын ауыртпалықтарын мойнымен көтеріп жүрген қарапайым соғыс сарбаздарының ерліктерін қағазда қалдыру, әділет жолында олардың рухының алдында тағзым ету.

Кітапта автор оперативтік соғыс өнері және тактикасының рөлі мен орны, ұрыстың қорғаныс және шабуыл ерекшеліктері, әскери айла қолдану, әскери тәртіп, патриоттық тәрбие, сарбаздар мен офицерлерді оқытып-үйрету

мәселелері зерделенеді. «Соғыс психологиясы» соғыста қорғаныс және шабуыл кезінде қолданған тактикалық тәсілдері, «Б.Момышұлының соғыс тактикасы», «Бауыржан спиралі» Қазақстанда және Куба, Никарагуа, Израиль, Польша, Болгария, Венгрия, Чехия мен Словакия сияқты бірқатар шетелдердің әскери оқу орында тактика пәнінің оқулығы, жас сарбаздармен жұмыс жүргізуде тәрбие құралы есебінде пайдаланылады.

Израильдегі әскери училищеде «Соғыс психологиясы» әскери-теориялық пән ретінде оқытылады, офицер лауазымын алардан бұрын курсанттар сол пән бойынша сынақ және емтихан тапсырады. «Соғыс психологиясы» жастарға арналған. Соғыс куәгерінің әңгімесі патриоттық рух, қайтпас жігер, табандылық пен ерлік, аға ұрпақтың батырлық өнегесіне тәрбиелейді, соның лайықты жалғастырушысы болып, қасиетті әскери дәстүрді арттыра түсуге жетелейді. Бұл жауынгер қандай болуы керек, қалай соғысуы керек екенін үйрететін оқу құралы.

«Б.Момышұлының соғыс тактикасы» деген оқу пәні Израиль еліндегі әскери оқу орындарында оқытылады. Кубаның әскери мектептерінде де Бауыржанның соғыстағы әдіс-тәсілдері бойынша дәріс беріледі. Бас қаһарманы боп табылатын А.Бектің «Волоколамск тас жолы» кітабы Кубада испан тіліне аударылып, атыс позициясының басында жауынгерлерге оқпен қоса үлестірілгені, ол кітапты Куба жастары, елдің интеллигенциясы жақсы білетіні, тіпті ол кітап Куба революциясының көсемі Фидель Кастроның оқитын сүйікті кітаптарының бірі екені баспасөз беттерінде жазылды. 1963 жылы қарашада Баукең Кубада болып, осы елдің Бас штабына шақырылады, әскери-саяси училищеде, әскери академияда сөз сөйлейді, әскери адамдардың әскери тақырыпқа қойған саналуан сұрақтарына жүйелеп жауап береді.

Қолбасы, сардар ретінде Б. Момышұлының соғыс өнері ерекше айшықталып шығады. Ол неміс-фашист басқыншыларына қарсы соғыста неше алуан әдістер мен тәсілдерді, амалдарды, құралдарды барынша тиімді пайдалана отырып, соғыс ісін өнер деңгейіне көтерді. Баукең бабаларының соғыс өнерін меңгеріп, соны машиналы соғыс жағдайында жаңаша, шебер пайдалана білген. Оның өзінің айтуынша «Соғысқа кедергі келтіретін ұлттық дәстүрлер жоқ, қайта соғысуға көмектесетін ұлттық дәстүрлер бар...». 1946 жылы қабылданған жаяу-әскерлік, жауынгерлік уставына Момышұлының ұсыныстары енгізілді.

Практикалық бөлім.

I бөлім. Оқушылар арасында өткен сауалнама нәтижесі

	Сауалнама	Иә	Жоқ
1	Бауыржан Момышұлы кім не білесін бе?	25	0
2	Ерлік пен жаужүректік туралы туралы нақыл сөздерінен бірнеуін ата?	5	20

3	Б.Момышұлының соғыс тактикасы» деген оқу пәні қай мемлекетте оқытылады?	2	23
4	Сеніңше Бауыржан атты балалар барма?	25	0
5	«Волоколамск тас жолы» кітабын қай мемлекетте испан тілінде аударылып оқыды?	0	25
6	1963 жылы қай мемлекетте сапары кезінде жауынгерлік дайындық туралы дәріс оқыды?	0	24
7	«Жауынгерлік қасиеттерді тәрбиелеу туралы ойлары» кітабының маңыздылығын білесіңбе?	2	23

«Тау тұлға қазақтың қаһарман батыры – Бауыржан Момышұлы» туралы баяндама оқығаннан кейінгі оқушылар арасында өткен сауалнама нәтижесі

	Сауалнама	Иә	Жоқ
1	Бауыржан Момышұлы кім не білесін бе?	25	0
2	Ерлік пен жаужүректік туралы туралы нақыл сөздерінен бірнеуін ата?	21	4
3	Б.Момышұлының соғыс тактикасы» деген оқу пәні қай мемлекетте оқытылады?	23	2
4	Сеніңше Бауыржан атты балалар барма?	25	0
5	«Волоколамск тас жолы» кітабын қай мемлекетте испан тілінде аударылып оқыды?	23	2
6	1963 жылы қай мемлекетте сапары кезінде жауынгерлік дайындық туралы дәріс оқыды?	20	5
7	«Жауынгерлік қасиеттерді тәрбиелеу туралы ойлары» кітабының маңыздылығын білесіңбе?	19	6

II бөлім. Оқушыларға берілген «Жаднама»

Ерлік пен жаужүректік туралы

- 1.Қоянды қамыс, ерді намыс өлтіреді.
- 2.Ерлік ер басына жүре бітетін қасиет.
- 3.Күш-әкесін танымайды.
- 4.Ханның еркесі болғанша, жігіттің серкесі бол.
- 5.Мақтаньш- ерлік анасы.
- 6.Әсерсіз-қолбасшы қауқарсыз, басшысыз-әскер қауқарсыз.
- 7.Сын ерді шыңдайды,қорқақты қинайды.
- 8.Азаматқа өмірден де ар қымбат,өлімнен ұят күшті.
- 9.Ерлік елеусіз қалмасын, олжа-елге, атақ-ерге сауға.
- 10.Тәуекелсіз ерлік жоқ.
- 11.Кісі елінде сұлтан болғанша,өз елінде ұлтан бол.
- 12.Бірі бәрі үшін, бәрі бірі үшін.
- 13.Ерлікті таба білу, ерді тани білу.
- 14.Соғыс-халықтың күш-қуаты, ерлік жігерін сынайтын ұлы емтихан.

- 15.Ердің Еділ тобығынан келмейді,
Қорқақ қаққа шеңіп өледі.
- 16.Әдіссіздік-әлсіздік,
Ептілік те ерлік.
- 17.Қырағының өзі де, көзі де батыр.
- 18.Таяқтан тайсалмасаң,
Семсерден сескенбесең,
Жеңдім дей бергін.
Бұксақ-сұқты,
Тығылсақ-тықты,
Именсең-езді,
Өлдім дей бергін.
- 19.Анадан ешкім батыр болып тумайды.
- 20.Ана үшін аянба-ант ұрады,
Бала үшін аянба-бетің күйеді,
Ел үшін аянба-ерлігіңе сын,
Жұрт үшін аянба-жігітіңе сын.
- 21.Тәртіп тән үшін, ынтымақ жан үшін керек.
Тәртіпке бас иген құл болмайды.
Тәртіпсіз ер болмайды.

«Ерлік пен жаужүректік» туралы жаднамадан кейін оқушылар викторина өткізілді:

№	Оқушы	Жаттаған сөз саны
1	А оқушы	10
2	Ә оқушы	16
3	Б оқушы	17

III бөлім. Мектеп кітапханасы ақпараттар әлемі:

«Тау тұлға қазақтың қаһарман батыры – Бауыржан Момышұлы» туралы мәліметтерді мектеп кітапханасынан мағлұматтарды іздеуде жетекшімен бірге.

«Тау тұлға қазақтың қаһарман батыры – Бауыржан Момышұлы» туралы тарих пәні мұғалімі Өтен Данияр мұғалімен сұхбат:

Қорытынды:

Патриоттық тәрбие, рухани байлықтан көрініс табады. Рухани байлыққа ең алдымен, тілімізді, дінімізді, салт – дәстүрімізді жатқызсақ, олар – ұлт болуымыз үшін қажет. Патриотизм сезімінің оянуы мен қалыптасу үрдісін белгілі бір асқақ сезімдерден, мақтаныш – сүйініштен бөле-жара қарауға болмайды. Ол елдің өткен тарихын мақтаныш тұту, жерінің байлығына, әсем көркіне сүйсіну, атадан балаға жалғасып жақсы үрдісін тапқан ұлттық тілді құрметтеу.

Ендеше қазақ елінің батыр ұлы Бауыржан Момышұлы болашақ жастар біздерге үлгі болар тұлға. Батыр бабамыздың ізімен патриотты тұлға болуды мақсат тұтып, өзімізге пір тұтамыз. Осы сезімдерден туатын, санада орнығып қалыптасатын асыл қасиеттер ұлттық патриотизм деңгейінде өркен жайып, азаматтық патриотизм биігіне ұласатын сынайлы.

Достарыма патриоттық сезімдерді жеткізе білсем, көкейіне патриотизм туралы ой сала білсем, үлгі көрсетсек онда заманға сай, қоғамға керекті азамат, отансүйгіш, елсүйгіш азамат, елге қызмет ететін қайраткер болып қалыптасамыз.

Менің ұсынысым:

1. Батыр бабамызды келешек ұрпаққа дәріптеп, жеке журналдар басылып шықса;
2. Батыр бабамызға байланысты әскери сайыстар ұйымдастырылса.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жастарды патриотизмге тәрбиелеу – мұғалімнің басты міндеті//Қазақстан орта мектебі – 2005 - №9 – 7 – 9 бет.
2. Патриоттық тәрбие және Б.Момышұлы//Қазақстан мектебі – 2005-№8-72-73 бет.
3. Қаратаев М. Шеберлік шынына. – Алматы:Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1963жыл.-339-340 бет.
4. Момышұлы Б. Ұшқан ұя. – алматы: Жазушы,1975. -44 бет.
5. Бауыржан батыр / Құрастырған, алғы сөзі мен түсінігін жазған М. Мырзахметов (Жоғарғы класс оқушыларына арналған жинақ). – Алматы: Жалын, 1991. – 352 б.
6. Әуезов М.О. Уақыт және әдебиет. – Алматы: Жазушы, 1962. – 410 б.
7. Б.Момышұлы «Москва түбіндегі шайқас» 2002.-111б

**«АРДАГЕРГЕ ҚҰРМЕТ – ҰРПАҚҚА МІНДЕТ»
(КЕҢЕС ОДАҒЫНЫҢ БАТЫРЫ АХМЕДИЯР ДӘУЛЕНҰЛЫ
ХҰСАИНОВ ТУРАЛЫ)**

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№9 лицей» КММ
Орындаған: Жалиева Айару
Ғылыми жетекшісі: Туребаева Балнур Калибаевна

*«Бұл Жеңіс бізге оңайлықпен келген жоқ.
Оларды ұмыт қалдырмау – біздің
Отан алдындағы азаматтық парызымыз».*
Н.Ә.Назарбаев

Аннотация

«Сөздің ең ұлысы, ең сипаттысы-тарих» - деген Ахмет Байтұрсынов атамыздың тамаша қағидасын ертеңгі жарқын болашақтың негізін қалайтын білімді, дарынды ұрпақ тәрбиесінің құдіреті ретінде бағытқа аламын. Адамзат қоғамы ғылыми-прогресс жетілген ХХІ ғасырға қадам басқанда білім берудің жаңа әлемдік кеңістігіне жол ашылды. Оқудың мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас қалыптасты. Негізгі міндет - оқушыны өз бетінше жұмыс істеуге үйрету, өздігінен зерттеу жұмыстарын жүргізуге баулу, қосымша пәндерді оқып-үйренуге негізгі біліктіліктермен қаруландыру.

«Батырға құрмет – ұрпаққа міндет» атты тақырыпта ғылыми зерттеу еңбегін ұсынғалы отырмын. Үміттің «Қазақтан мендей ұл туса, осындай түзу жол қуса, ақиқат іздеп бел буса», - деп осының бәрін халқының дамуы жолындағы жақсы ырымға балаған Кеңес Одағының Батыры Ахмедияр Хұсайнов туралы ойланып, толғанады.

Тарихты білу, оны болашақтың керегіне жарату үшін қызмет ету - өз халқын, елін сүйген азаматтың парызы. Тарихтың таңғажайып әлеміне бойлай отырып, өлкеміздің тұнық төл бастауы бар екенін мақтаныш тұтады.

Өлкетану – өлке тарихының бір бұтағы екеніне назар аударып, ардагерлерімізді ардақтай білуге ой тастайды.

Жобаның мақсаты:

Оқушыларға Ұлы Отан соғысындағы ата-бабаларымыздың ерлігін насихаттау.

Жобаның міндеті:

1. Оқушыларға Ұлы Отан соғысының ардагері Ахмедияр Дәуленұлы Хұсайнов өмірі мен басып өткен ерлік жолдары туралы ақпарат жинау;
2. Отанға, туған жерге деген сүйіспеншілігін арттыру;
3. Оқушылар қазақ халқының батырлары туралы мәліметтерді жинақтап, патриоттық сезімдерін оятуға ықпал ету.

Ғылыми жобаның өзектілігі:

Ахмедияр Дәуленұлы Хұсайнов Ұлы Отан соғысы жылдарындағы қазақтар мен қазақстандықтардың жанкешті ерлігі туралы оқушылар толық мәлімет білмеуі

Болжамы: Оқушыларға Ахмедияр Дәуленұлы Хұсайнов туралы тың деректермен таныстыра отырып, оның өмір жолын, жасаған ерліктерін слайд, буклеттер арқылы көрсетіп таныстыру.

Күтілетін нәтиже:

1. Ахмедияр Дәуленұлы Хұсаинов туралы оқушылар біле отырып, өз Отанын сүйетін, оның тарихын, тілін, әдет-ғұрпын құрметтейтін тұлға тәрбиеленеді.

2. Оқушыларда боқулықтан тыс материалдармен шығармашылық жұмыс істеу қажеттілігі пайда болады.

3. Оқушылардың Ұлы Отан соғысы ардагері Ахмедияр Дәуленұлы Хұсаиновқа деген қадір-құрметін оята отырып, сол арқылы туып өскен өлкеге, Отанға деген сүйіспеншілік қалыптастырады.

Кіріспе

«Отан отбасынан басталады»- демекші, өн бойындағы ұлттық мақтаныштың алғашқы рухани бастауларының қайнар бұлағы өзінің туған өлкесінен тамыр алып, бүкіл жан дүниенді оятып, өз Отанының ұлт жанды азаматы екенінді сезіндіреді. Осы негізде 1941-1945 жылдардағы 1418 күнге созылған Ұлы Отан соғысында қаза болған ардагерлерді құрметтеу ұрпақтың парызы. Отан үшін болған ұрыстың маңызы және онда қаза болған бабаларымыздың ерліктері мәңгі жадымызда. Ерлік ешқашан да ұмытылуға тиісті емес.

Батыс Қазақстан обылысының Жалпақтал аудандық әскери комиссариат арқылы 4000 ер азаматтар әскер қатарына шақырылып, Отанын қорғауға тікелей қатысқан. Солардың ішінен 1663 жерлестеріміз соғыстың сұрапыл от-жалынын бастарынан өткізіп, біздің болашағымыз үшін өз өмірлерін қиып, кеудесін оққа тосып, соғыс майданында қалғандығы анықталып отыр. Олардың 556-сы ұрыста қаза тапса, 117-сі соғыста алған жарақаттан қаза болған, 4 адам неміс тұтқынында қалып, ауыр азап шеккендер, ал қалғандары әртүрлі жағдайларға байланысты хабар-ошарсыз кеткендіктері анықталып отыр. Осылардың ішінде 36 офицер, 156 сержанттық әскери лауазымдарда басқарушылық-жетекшілік жұмыстар атқарған. Соғыс кезіндегі жауынгерлік ерліктері үшін жерлестеріміз Мәжит Жүнісіов, Ахмедияр Хұсаинов Кеңес Одағының Батыры атағына ие болған.

Сондай-ақ соғыста жарақат алып немесе соғысты аяқтап елге оралған бұрынғы соғыс жауынгерлерінің елдегі еңбек майданына қосқан үлестері де аз болған жоқ. Ауданда аман қайтқандардың ішінен 9 адам Социалистік Еңбек Ерлері атақтарының иегерлері болды. Батырларымыздың есімдерін мәңгі есте қалдыру мақсатында Кеңес Одағының Батырлары Мәжит Жүнісовтің есімі өзінің туған ауылындағы Саралжын орталау мектебіне, Ахмедияр Хұсаинов есімі өзі көп жыл басшылық еткен Шәкен орталау мектебіне есімі берілді. Ахмедияр Хұсаинов соғыстан кейінгі бар өмірін Жалпақтал өңірінде

өткізді. Осыған орай Жалпақталдың орталық көшелерінің бірі Кеңес Одағының Батыры Ахмедияр Хұсайновқа бір көшеге есімі бұйырды.

Өткенін ұмытқан елде болашақ болмайды-дейді қазақ даналығы. Сондықтанда алда 73 жылдығы аталғалы отырған Ұлы Жеңіс-бұл бүкіл дүние жүзін фашизмнің басқыншылығынан қорғап қалған ұлы оқиға. Сол үшін кейінгі ұрпақ өткен соғыстың зұламатын өздерімен ала кеткен ағаларына өздерін қарыздармыз деп санап, соғыста қаза болған боздақ ағаларын мәңгі есте сақтаулары парыз.

Келешек жас ұрпақ сіздердің есімдерінді, еліміздің бостандығы жолындағы өшпес ерліктеріңді ешқашан ұмытпайды.

«Ешкім де, ешқашан да ұмытылмайды»

Ахмедияр Дәуленұлы Хұсайновтың өмір дерегі

Көне тарихымызға үңілсек Еділ (Атилла) бабамыз өз дәуіріндегі мызғымастай болған Рим империясын тізе бүктірсе, беріштің бел баласы Бейбарыс бабамыз Мысыр елінде қыпшақтар билігін орнатқан болатын. Қазақ елінің тәуелсіздігі үшін күресте қол бастаған Сырым, Исатай, Махамбет сынды батыр бабаларымыздың есімдері халқымыздың мақтаныы. Сол бабалар жолын жалғастырған, қанымызға сінген осынау өр намыс пен батырлықтың үлгісін Ұлы Отан соғысы кезінде көрсеткен өлкемізден шыққан ержүрек батырларымыздың бірі – Ахмедияр Дәуленұлы Хұсайнов.

Кіші жүздің алты ата Әлімұлы құрамындағы Кете руынан шыққан Кеңес Одағының Батыры А.Д.Хұсайновтың өмір жолы жайлы. Ол 1924 жылы 10 мамырда (құжаттарда 26 желтоқсан) Бөкей Ордасында дүниеге келген. Әкесі-Дәулен Мырзабеков, анасы-Рысқаным. (қосымша 1)

Бұл отбасында он екі бала болғандықтан Ахмедиярды балалары жоқ апа-жездесі асырап алады. Сондықтан фамилиясы Құсайынов (құжаттарда Хұсайнов) болып кеткен. Күні бүгін көзі тірі қарындасы Меруерт Дәулен қызы Ахмедияр ағадан 6 жас кіші екен. Меруерт апайдың естелігінен. Меруерт апай

естияр болғанша ағасын көрмепті. Әкесі Дәулен кішкентай Ахмедиярды «Ұлың жоқ қой» деп қарындасының бауырына береді.

Тәтей апам Ахмедиярды ертіп, біздің үйге келіп, біздің үйге келіп жүретін. Бірге ойнаймыз. Туған ағам екенін бес жасқа келгенде ғана білдім. Мен жеті жасқа толғанда тәтей апам қайтыс болып, Ахмедиярды үйге біржола алып келді. Арамыз алты жас. Сол күнен бастап атын атамай, аға дейтін болдым. Мен тентектеу болдым.

Бір күні сабақтан шыққан соң жайлауға барам деген ағамнан қалмай ілесіп кеттім. Жаяу адамға біраз жер. Жетектесіп келеміз. Айнала жайқала өскен қызғалдақтар. Мен: «Қызғалдақ терем», десем, ағам: «Шаршайсың!» деп тергізбейді. Бірбеткей едім, таласып жүріп, теріп алдым. Бір уақытта алдымыздан түйеге мінген адам шыға келгені. Ағам қолын шошайтып: «Ана кісі қызғалдақты күзетіп жүр. Сенің гүлді жұлғаныңды көрсе, ұрсады», - деді. Қорқып кетіп, қызғалдақты астыма басып отыра қалыппын. Түйелі кісің менімен ісі жоқ, бүлкілдеп жанымнан өте шықты. Тұрсам есіл қызғалдақтар мыжылып, өліп қалыпты. Меруерт Дәуленқызы Ахмедияр атамның балалық шағы туралы осылайша сыр шертеді.

Сүйегі сонау Магнитогорск қаласында жатқан Дәулен қарттың он баласынан жалғыз көз де осы апамыз. Алдыңғы аға-апасы Мұхамедияр мен Айтқаным соғыстан бұрын көз жұмса, өзінен кейін Сұлтанияр, Сұлтанкерей, Ахметкерей, Гүлмәруандар жас кезінде қайтыс болыпты.

Ал, Ахмедияр батыр соғыстан елге оралғанда жорғалап жүрген інісі Бақтыкерей бертін келе, 1973 өмірден озды.

А.Д.Хұсайнов 1931 жылы Орда ауылындағы Максим Горький (Әйгілі Жәңгір хан мектебі) атындағы мектепте оқып, 1941 жылы кәмелеттік аттестат алып жатқан сәтте Ұлы Отан соғысы басталды. 1940-1945 жылдар аралығында комсомол қатарында. 1945 жылдың қараша айынан, 1947 жылдың мамыр айына дейін КОКП-сы мүшелігіне кандидат. 1947 жылдың мамыр айынан толық қанды КОКП-ның мүшесі.

Бір күні түс кезінде қолына шақыру қағазын табыс етіпті.

(Қосымша 2, қосымша 3) Сол шарт түйініп жолға жиналады.

Ата-ана, жақын-жанап, ауылдастары қимай қоштасып, ақ тілектерін айтып жатты. Әкесі Дәулен: «Ез болма, балам, ер бол! Өлтіре соқ итаршы жауды»-деді қысқа ғана тұжырып. Кім екенін байқай алмады, жиналған топтың ішінен біреу-Сіздерді Исатай мен Махамбеттің аруағы қолдасын! –деп дауыстады.

1942 жылы маусым айында «Ленин» колхозының Сартөлген деген жерінен әскерге алынып, IV-Украин майданы құрамындағы 116-миноатқыштар взводы сабында шайқастарға қатысады. Қырым қақпасы атанған Мелитопольді фашистерден азат ету шайқастарында асқан ерлігімен көзге түскен жауынгерге 1943 жылдың қазан айында Кеңес Одағының Батыры атағы беріледі

(Қосымша 4 ,қосымша 5)

1945 жылы Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтына түседі.

(Қосымша 6)

Ахмедияр Дәуленұлы 1947 жылы Вера Нәжімедінқызына үйленеді (Қосымша 7)

1949 жылы Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтын ойдағыдай бітірген жұбайлар елге ұстаз болып оралып, Орал педагогикалық институтында дәріс береді. 1951-1956 жылдар аралығында Қазақ ССР Ғылым Академиясының тарих, археология және этнография институтында ғылыми қызметкер болды. Елге оралған 1956-1959 жылдары «Жұлдыз» орта мектебінің директоры, 1959 жылы Фурманов аудандық халық ағарту бөлімінің меңгерушісі. 1972 жылы Фурманов аудандық атқару комитеті төрағасының орынбасары қызметтерін атқарып, халық ағарту саласына сіңірген еңбегі үшін «Қазақ ССР халық ағарту ісінің үздігі» белгісімен, Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің «Құрмет грамотасымен» марапатталды.

Ахмедияр батырдың Зайыбы Вера Нәжіметдинқызы балаларымен бірге Орал қаласында тұрады. Жалпақталда, Алғайда, Санкт-Петербургте де ұл-қыздары тұрады. Жоғарыда жазылған 1930 жылы туған қарындасы Меруерт Қаратөбе ауданының «Қоскөл» ауылында тұрады. Ұрпақ тарихына өшпес із қалдырған «бар білгенімді, қолдан келгенін халқым үшін, ел үшін істедім»-деген Кеңес Одағының Батыры Ахмедияр Дәуленұлы Хұсайнов зейнетке шыққан соң Орал қаласына барып, 1986 жылы мамыр айының 5-күні қайтыс болды.

(Қосымша 8)

Ахмедияр ата Кеңес Одағның Батыры атағын қалай алды?

«Қымбатты Ахмедияр! Сізді және сіздің семьяңызды қаһарман Совет Армиясының туған күнімен құттықтаймыз. Әрқашан да деніңіз сау болып, өмірде бақытты болуыңызға шын жүректен тілектестік білдіреміз».

Бұл сияқты құттықтау телеграммалар мен хаттар Совет Одағының Батыры Ахмедияр Хұсайновқа көптеп келіп жатады.

Мына бір құттықтау Ленинградтан келіпті. Қол қоюшы Совет Одағының Батыры, запастағы подполковник Николай Шашкин. «Қадірлі Ахмедияр және Вера, - делінген онда,- Сіздерді жана жылмен құттықтап, зор бақыт тілейміз. Дендеріңіз сай болып, Отан игілігі үшін бұдан былай да жемісті еңбек ете берулеріне тілектеспіз».

Екінші құттықтау сонау Қиыр Шығыстағы Амур бойынан жолданыпты. Қол қоюшы Алешков Михаил Романович-завот жұмысшысы.

Үшінші хат Мелитопольден. Оны жолдаушы Мохов Николай Владимирович – облыстық статистика басқармасының бастығы. Мұндай

телеграммалар жолдап хат жазғандардың бәрі де Ахмедиярға және оның семьясына ұзақ өмір, зор бақыт тілейді.

Кен байтақ Совет Одағының Солтүстік батыс шетіндегі Ленинградтан бастап, сонау Қиыр Шығыстағы Амур өлкесіне дейін атағы жайылған, Киев пен Мелитопольдан құттықтаулар жауып жатқан Ахмедияр Хұсайнов кім еді?

- Жау қоршауында қалған екпінді топқа кім барады? – деп сұрады рота командарі жауынгерлерден.

Бұйрық – алған бекіністі бермей, берік ұстау жөнінде болатын. Сол кезде шаршы топтан суырыла шыққан қазақ жігіті:

- Маған баруға рұқста етіңіз, жолдас командир, - деді. Бұл Ахмедияр Хұсайнов атамыз болатын.

Командир жас жігітке сүйсіне қарап:

- Жарайды. Өзімнің ойымдағы да сен болатынсың, - деп ризалышылығын берді, тапсырманың өте жауапты екенін ескертті. Қалай болған жағдайда да алдағы екпінді топқа бұйрық және гранаталар жеткізуді мұқият тапсырды.

- Құп болады, жолдас командир, бұйрық орындалады! – деп жөнеле берген Ахмедиярды командир сәл тоқтатып:

- Жолың болсын, сақ бол! – деп шығарып салды.

Түскі сағат екінің мезгілі. Ахмедияр жау қоршауында қалған топқа қарай жер бауырлап жылжып келеді. Жаңбырдай жауған оқтан бас көтеруге болмайды. Қаулаған өрт қаланы түгел шарпыған. Екі жақтан да күшті атыс болып жатыр. Минометпен зеңбірік снарядтары әр жерде гүрс-гүрс жарылуда, ілгері жылжып келе жатқан Ахмедиярда бір ғана ой – қайткен де жау шебінен өтіп, қоршаудағы топқа жету. Сондықтан ол тіпті дәл қасына түсіп түсіп жарылып жатқан снарядтарды да елер емес. Алғашқы кезде денесі аздап қалтырағанымен кейін бойын бекітіп алды. Бір кезде жетті – ау, әйтеуір, Ахмедияр плацдармдағы жауынгерлерге бұйрық табыс етілді. Тапсырма орындалды.

Ахмедияр Хұсайнов келген кезде екпінді топтың халі нашар болатын. Он жауынгердің оны ерлікпен қаза тапқан, үш жауынгер жаралы, тек жалғыз сержант Николай Шашкин ғана аман екен. Бұйрықты Шашкинге жеткізе отырып, алған бекіністі ұстап тұруға енді Ахмедиярдың өзі де кірісті.

Ахмедияр келгеннен кейін немістер үш рет бекініске шабуыл жасады. Николай Шашкин екеуі оның бәрінде ойдағыдай төтеп беріп, фашистерді алға бастырмады. Осы ұрыста екі-ақ жауынгер 30-дан астам неміс фашистерін жер жастандырды.

Қараңғы түсе гитлершілер қайт шабуылға шықты. Бұл кезде сержант Николай Шашкин үш жаралы жауынгерді алып, кейіндегі бөлімшеге кеткен-ді. Енді Ахмедияр бекіністе жалғаз өзі қалды.

Біздің жақтан оқтын әлсірей бастағанын сезген жау қайта атақаға шықты. Төніп келген фашистерге Ахмедияр жалғаз өзі оқ жаудырды. Жау оны тірілей қолға түсірмек болып, әлденеше рет алға ұмтылды. Осы ұрыста ержүрек жауынгер өзі жаралы бола тұрса да өзі бірнеше фашисті сұлатты. Осы кезде жау қоршауын бұзып, бекініске жетіп үлгерген әскери бөлімнің жауынгерлері жас жігітті жаралы, қаңсыраған күйіне қарамастан жаумен жалғыз шайқасып жатқан жағдайда кездесті. Батольон рота командирі Ахмедиярдың ерлігіне риза болып «Ленин Комсомолыны мүшесі деген құрметті атақты ақтадын, жарайсың сарбазым», деп құттықтап, қолын қысты және өзін дереу госпитальге жөнелтті.

Мелитопольді фашистерден азат етудегі осы ерлігі үшін Ахмедияр Хұсайновқа Совет Одағының батыры деген құрметті атақ берілді.

Бұл кезде Ахмедияр ата 18 жаста болатын. Ол өзіне Совет Одағының Батыры атағы берілгенін госпитальда жатып естіді. Мелитополь үшін болған шайқаста үлкен ерлік көрсеткен сержант Николай Шашкинге де Совет Одағының Батыры атағы берілуі оны қатты қуантты.

Біз ардагерлерімізді жақындап келе жатқан Ұлы Жеңістің 70 жылдығымен құттықтап, қалған өмірлерінде мықты денсаулық, бақытты да ұзақ ғұмыр тілейміз.

Қорытынды.

Ахмедияр Хұсайынов - Бөкей ордасы ауданынан шыққан үш Кеңес Одағы Батырының бірі.

Ахмедияр Дәуленұлы 1924 жылы 10 мамырда (кейбір деректерде 8 мамырда) Орда ауылында көп балалы отбасында дүниеге келген. Әкесі Дәулен Мырзабек пен анасы Рысқаным қарапайым шаруа адамдары еді. Отбасында 12 бала болғандықтан, Ахмедиярды балалары жоқ апа-жездесі асырап алады. Сондықтан тегі Хұсайынов болып өзгертілген. А.Хұсайынов 1942 жылы Орданың М.Горький атындағы мектебін (қазір Жәңгір хан атындағы мектеп, 1841 жылы іргесі қаланған) бітіріп, сол жылы жазда әскерге шақыру қағазы келеді. Ленин атындағы колхоздың Сартөлген деген жерінен аттанарда әкесі Дәулен: Ез болма, балам, ер бол! Өлтіре соқ итаршы жауды! деп ұлын рухтандырып, өрімдей 38 жаспен бірге шығарып салады. Ахмедиярдың жорық жолы Бөкей ордасына іргелес жатқан Астраханнан басталып, қалмақ қыры арқылы Ростов бағытына қарай созылады.

Ахмедияр Хұсайынов Кеңес Одағының Батыр атағына ие болып, соғыста жарақаттанып, елге оралғаннан кейін еңбек майданында қосқан үлестеріде аз болған жоқ. Өткенін ұмытқан елде болашақ болмайды дейді қазақ даналығы. Жеңістің қарсаңында майдангерлердің рухына бас ие отырып, батырларымыздың ерлік істеріне тағзым ету.

Батыр ағамыз Ахмедиярдың ерліктерін ешкімде, ешқашан ұмытпақ емес. Ол еліміздің бақыты мен болашағы үшін ерлік көрсетті. Бүгін сол жауынгер, еңбек ардагері батыр ағамыздың рухына бас иіп, еске аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

I. Ахмедияр Хұсайновтың жеке мұрағатынан.

II. Орал өңірі газеті. 1975 жыл

III. «Ұлы Отан» соғысы » энциклопедиясы. 1972 ж

IV. «Мы эту землю Родиной зовем ». Александров-Гай 2008 г

«ҰСТАЗ БОЛУ-ЖҮРЕКТІҢ БАТЫРЛЫҒЫ»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№8 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Орындаушы: Зиядуллаева Анара Ерболовна
1 «А» сынып оқушысы
Жұмыс жетекшісі:
Байшагирова Торғай Мамырбековна
бастауыш сынып мұғалімі

Жобаның жаңалығы мен өзектілігі: Ерлік тек соғыс кезінде ғана емес, бейбіт уақытта да ерлік бар екенін білуіміз керек

Мақсаты: Бейбіт уақытта да ерліктер барын зерттеп, білу.

Міндеттері:

- Мәліметтер жинақтау
- Зерттеу жұмыстары
- Сауалнама алу

Зерттеу объектісі: Бейбіт уақыттағы ерлікті зерттеу

Болжам: Егер, барлық жерде де ерлік жасауға болатынын жастар біліп өссе, осындай жобалар қорғау арқылы, оқушыларға патриоттық тәрбие беріп жатсақ, онда олар батырлық әрекеттерге баратыны сөзсіз.

Зерттеу әдістері:

- Ақпараттарды іздеу;
- Мәліметтерді жинақтау; талдау, зерттеу, қорытынды жасау;

Кіріспе

Мен, Зиядуллаева Анара, 1 «А» сынып оқушысы «Барлық жерде ерлік бар» тақырыбында зерттеу жұмысымды қолға алдым. Ерлік тек соғыс кезінде ғана

емес, бейбіт уақытта да ерлік бар екенін зерттеу үшін, мен өзімнің ұстаз болған атамды зерттеу жұмысыма алдым. Атам –көп жыл ұстаз болған адам. «Ұстаз болу - жүректің батырлығы» дегендей, атам өзінің өмір жолын ұстаз болуға арнаған.

Ұстаз - Қаратаудың қойнауындай тереңде жатқан кенді ашып, білім мен ғылымның жемісінің дәмін таттыратын, армансызға арман ұялатып, қанатсызға дарын қанатын бітіретін ғажайып күш иесі. Ұрпаққа тәрбие беру, білім нәрімен сусындату – екінің бірінің қолынан да келе бермейді. Сондықтан, ұстаз болу – жүректің батырлығы деп бағалауға болады. Ұстаз – ақылдың тозбайтұғын асылы. Қасиетті мамандық иелерінің ішіндегі жауһары. Өзге мамандық атаулылары өздерінің түр-сипатын мың құбылтып жатса да, еш өзгеріссіз сол бәз баяғы қалпында жас ұрпаққа адамгершілік қасиеттердің дәнін еккен диқаншы.

Негізгі бөлім

II. 1. Атам-Кенжекулов Дуйсенбай Давлатович туралы мәлімет

Ұстаз бойында кездесетін қамқорлық пен жанашырлық әр баланың жүрегіне қайырымдылықтың дәнін себеді. Кез келген мемлекетте адамның атқаратын рөлі орасан. Белгілі бір елдің халқы парасатты, тәрбиелі, білімді болса ол ел талайлардан топ жарып шығады. Сондықтан, қандай мемлекет болсын ең бірінші адам тәрбиесін бірінші орынға қояды. Демек, сол адамды тәрбиелеп, жетілдіретін ұстаздың да дәрежесі әрқашан биікте. Сондай биік дәреже деңгейінен түспей, шәкірт тәрбиелеумен қатар ұлттың ұлағатты ұрпағын өсіруде үлкен үлес қосқан жандардың бірі – менің атам.

Менің атам Кенжекулов Дуйсенбай Давлатович 1955 жылы 10 қазанда Өзбекстан Республикасы Навойы облысы Конимех ауданы Қарақата ауылында дүниеге келді. Көп балалы отбасының шыққан. 6 ұл, 4 қыз. Соның ішінде атам ең үлкені, бірінші ұл. Әкесі зейнет жасына дейін есепші, ферма меңгерушісі болып жұмыс жасаған. Анасы- тігінші.

1972 жылы № 6 Карл Маркс атындағы орта мектепті үздік бітірді. Мектептен түлеп ұшып, қанатын қомдаған соң жаңа өмірге қадам басып, мамандықтар әлеміне бет түзейді. Иә, әр адам мамандық майданына әр түрлі жолмен келеді. Бірін бала кездегі арманы жетелесе, енді біріне мамандықты тағдырдың өзі таңдап береді. Менің атама да мұғалімдік қызметі маңдайына жазылған пешенесі десек қате емес. Ұстаз бен оқушының жаны өзара үнсіз байланысып жатады. Кейде оны мұғалімдер сырт көзге сездірмеуі мүмкін. Оның болашағын туған баласын уайымдағандай алаңдайды. Ең ғажабы, ұстаздың мұндай сезімі тек бір балаға ғана арналмайды. Ол бір сәтте 20-30 оқушының анасы немесе әкесі бола алады. Әрі жыл сайын осындай балаларды аялап, мәпелеу, тәрбиелеу жұмысына өз еркімен, көңілі шаттана оралады. Осындай ерекше қасиетінің арқасында ұстаз шәкірт жүрегіне жол тауып,

болашақ ұрпақты тәрбиелейді. Өн бойындағы ізгілік, мейірімділік, сүйіспеншілік мінездері баланы Отанды, елді, жерді, бауырларды сүйуге баулиды.

1972-1977 ж. Ташкент Мемлекеттік педагогика институтын күндізгі бөлімін математика факультетін оқыды.

1977-2003 жылдары Конимех ауданы Қарақата ауылында математика пәні мұғалімі, әрі оқу бөлімінің меңгерушісі болып еңбек етті.

2003-2014 ж. Зарафшан қаласында № 2 Аль-Фараби атындағы мектепте математика пәні мұғалімі болып жұмыс істеді.

2014-2018 жылдары Теміртау қаласы 2 мектепте математика мұғалімі болып істеді. Атамның педагогикалық стажы - 50 жыл. 2018 жылы атам зейнетақыға шықты. 2014-2022 жылдары еңбек жолын зейнетақыға шықса да, Теміртау қаласы №2 мектепте жалғастыруда.

Атамның білім берген шәкірттері жоғары білім алған, әр түрлі мамандық иелері болып, әр салада жұмыс атқарып жатыр.

Атамның іс-шара жүргізіп жатқан кезі

Мен, Анара, атамның немересі болып келемін

Атамның 63 жасқа толған кезі

Жұмыстың зерттеу бөлімі

1. Сыныптастарымнан «Барлық жерде ерлік бар» тақырыбындағы жобам бойынша сауалнама алдым. Сыныптастарымның ой-пікірлерін білгім келді. Сыныптастарым соғыс кезіндегі ерлік жайлы барлығы білетін болып шықты, ал бейбіт уақыттағы ерлік жайлы 10 оқушы ғана білетін болып шықты.

Ерлік туралы сауалнама

Сыныптастарымнан ерлік туралы сауалнама алдым.

Сауалнаманың сұрақтары:

1. Соғыстағы ерлік туралы не білесің?

2. Бейбіт уақыттағы ерлік туралы не білесің?

1 сұрақ бойынша 26 оқушы жауап берді.

2 сұрақ бойынша 10 оқушы жауап берді.

Оқушылардан алынған сауалнаманың диаграммасы

Сауалнаманың қорытындысы соғыс кезіндегі ерлікті барлығы білетін болып шықты, ал бейбіт уақыттағы ерлік туралы сыныптастарым толық білмейтінін білдім

Сыныптастарыма бейіт уақыттағы ерлік туралы жобамды сыныпта қорғап, ойымды сыныптастарыммен бөліскеннен кейін сыныптастарым бейбіт уақыттағы ерлік туралы толығымен танысып, білді.

Қорытынды

Тәуелсіз ел атанып, төбемізге ту тігіп, тіліміздің мәртебесі артып, әлемге атымызды танытып жатқан кезеңде ұлттың, елдің болашағы - жас ұрпақ тәрбиесіне де мықты көңіл бөлінуде. Осы егеменді, тәуелсіз Қазақстанда өркениетке бастар жолдың бастауы мектеп десек, мектептің басты тұлғасы, жүрегі - мұғалім. Ұлы ағартушы Ыбырай Алтынсариннің «Мұғалім – мектептің жүрегі» деген даналық ойлары осы бір ұлы мамандықты игерген әрбір ұстазға арналады. Ұстаз - таудан арқырай аққан тау өзені секілді, айналасына қуат беріп, жолында кездескендерді суымен нәрлендіріп, таудай қиындықтарды тастай домалатып, білімнің сар даласында тыныштық тауып, дамылдайды. Ұстаз - Жер деген әлемнің бетін көркейткен, шәкірттеріне шуақ төккен Күн - Ана. Әр таңның атысы мен әр күннің батысы өзінің емес, сіздің қамыңыз үшін қамығып жүретін әрбір ұстаз атаулы жандардың еңбегін ерлік демей не дейсіз? Мың ғасыр өтсе де, ұстаздың аты және «ұстаз» деген ұғым өлген жоқ. Өйткені, қазақ ұлтының ұлы ұстазы Ыбырай атамыз, өзінің бүкіл саналы өмірін, қазақ халқының жаңа буынын тәрбиелеп, олардың озық мәдениетті елдерден үлгі алуына, білімді де саналы азамат болып жетілуіне айтарлықтай үлкен үлесін қосты. Сонымен қатар, туған халқының тамаша болашағына сенді. Сол сенімді ақтар, бүгінгі жастар - біздің қолымызда.

Менің ойымша: «Жақсы ұстазға екі ғана нәрсе керек, оның бірі - терең білім болса, екіншісі – үлкен жүрек». Балаға деген шексіз махаббаттың иесі бола білген ұстаздың арқасында, егемен елдің ертеңіне үлес қосатын, тәуелсіз мемлекеттің саналы ұрпағы саналатын шәкірттеріміздің саны артатынына кәміл сенемін.

Менің ұсынысым:

1. Бейбіт өмірдегі ерліктер туралы көп айтылса;
2. Әрбір отбасы барлық жерде де ерлік бар екенін отбасында айтып отырса;

Сонда әрбір адам баласы тек соғыста ғана емес барлық жерде де ерлік жасауға болатынын біліп, санасына түйер еді. Қандай қиын жағдай болса да көмек қолын созуға даяр азамат пен азаматшалар болатынына сенемін.

Күтілетін нәтиже:

Егер, барлық жерде де ерлік жасауға болатынын жастар біліп өссе, осындай жобалар қорғау арқылы, оқушыларға тәрбие беріп жатсақ, олар батырлық әрекеттерге баратыны сөзсіз.

Қолданған әдебиеттер тізімі:

Тәрбие журналы 11,12- бет

«ГЕРОИ НАШЕГО ВРЕМЕНИ»

КГУ «Общеобразовательная школа № 22»
отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области

Работу выполнила:
Златьева Дарья, ученица 6 А класса
Руководитель: учитель истории
Аширбекова Самал Егинбаевна

В жизни всегда есть место подвигу...
М. Горький

Введение

Актуальность: Подвиг... Что это такое? Разные поколения понимают это по-разному. Меняются времена, меняются люди, а значит, и меняются значения. Раньше подвигом назывались героические поступки, победы в сражениях. Сегодня же подвигом является поступок человека, который жертвует своей жизнью ради других. Это подвиги достойны похвалы, восторга. Но мне кажется, что подвиги могут быть и маленькие. Например, первый шаг ребёнка, отличная учёба или получение аттестата. И мы радуемся этому, потому - что это наши победы и подвиги.

Профессии, совершающие подвиги, - великие профессии. Врач. Каждый день он спасает тысячи жизней, дает людям надежду, делает их счастливыми. И люди боготворят их. Это и есть большие, душевные подвиги.

Ведь как говорил Тёркин: «Не надо орден, я согласен на медаль». Из этих слов я понял, что не надо разглагольствовать о своих подвигах во всеуслышанья, чтобы все люди знали, что ты совершил, надо оставить это в себе, жить и гордиться собой!

Есть ли герои сейчас? Кого считают героями? «А я смогу так поступить?» – мы спрашиваем себя об этом, узнавая, что кто-то спас слабого, рисковал своей жизнью, выстоял, победил... Что сегодня для нас героизм, мужество, отвага? Каждый день нас окружают такие люди, но мы не замечали их, и не знали, что в своей жизни они тоже совершали подвиги.

Объект исследования – героические поступки.

Предмет исследования – проявление героизма.

Гипотеза – сверстники понимают слово «герой» как «знаменитый», «популярный» или «супермен».

Цель исследования: на основе анализа документальных источников, поисковых материалов, выяснить, есть ли место подвигам в мирное время?

Задачи:

1. исследование понятия «герой» и причин проявления героизма.
2. изучить информацию о людях, которые прославились своими подвигами в разные годы.
3. провести отбор информации по заранее выбранному критерию и плану;
4. сделать выводы о том, кого можно считать героем в наше время.

Методы исследования:

1. Изучение научной литературы по теме.
2. Анализ материала из литературных источников, информационных источников, Интернет-ресурсов.
3. Опрос.
4. Описание результатов опроса, анализ исследования.

Практическая значимость – исследовательская работа содержит материал, полезный для проведения мероприятий и бесед по темам: «Патриотическое воспитание», «Есть ли место подвигу в наше время».

Этапы исследования:

1. Изучение понятия «героизм». Истоки героизма в наши дни.
2. Опрос сверстников и анализ опроса.
3. Оформление отчета по результатам исследовательской работы.

1. Что такое героизм?

1.1. Особенности понятий «герой», «героизм», «подвиг».

Чтобы ответить на этот вопрос, обратимся к разным толковым словарям. Как они объясняют значение слова герой?

Вот что говорит словарь В. Даля: «ГЕРОЙ м. героиня ж. ирой, витязь, храбрый воин, доблестный воитель, богатырь, чудо-воин; || доблестный сподвижник вообще, в войне и в мире, самоотверженец. Герой повести, главное, первое лицо. Геройский, славный, отважный, отчаянно-смелый, доблестный. Героический, то же; относящийся к героям: || о врачебном снадобье: отважный, решительный.»

В словаре Ефремовой это понятие объясняется так: «1. Тот, кто совершил подвиг, проявив личное мужество, стойкость, готовность к самопожертвованию. // Полубог (в древних мифах, эпических поэмах и т.п.). // перен. Выдающаяся личность.

2. перен. Тот, кто привлекает к себе всеобщее внимание, вызывает всеобщий интерес. // Тот, кто является для кого-л. предметом восхищения, поклонения». Каждый герой совершает поступок, который носит название подвиг.

По толковому словарю Русского языка Ожегова, подвиг – героический, самоотверженный поступок. В словаре Даля говорится что, подвиг – доблестный поступок, дело или важное, славное деяние. Таким образом, подвиг – важное, доблестное для многих людей действие. Подвиги совершаются во славу Родины. Понятия «долг», «честь», «патриотизм» неразрывно связаны с понятиями «подвиг» и «герой». Во все времена люди вкладывали в эти слова все самое положительное и ценное.

2. Героические поступки казахстанцев.

2.1. Герои нашего времени.

Современное общество преклоняется перед супергероями из книг, кинофильмов и комиксов, убеждаясь в том, что добро побеждает зло. Обывателю нравится идея о спасителе, который приходит в нужный час на подмогу. Но нравственные устои этих фигур являются столь же вымышленными, как и те супердержавы, в которых разворачиваются события. При этом многие иногда забывают, что истинные герои живут среди нас. Они не владеют суперспособностями, но их подвиги впечатляют. Опасности, через которые они прошли, были подлинными, а ставки – высокими. В этом проекте хочу рассказать о героических поступках простых казахстанцев, которые порой, спасая другого, жертвовали собственной жизнью.

Что в жизни главное, для чего мы живем, что является истинными ценностями – эти вопросы я задавала и своим сверстникам, друзьям. Оказалось, что больше всего они ценят свои семьи и гордятся членами своей семьи. Если любишь своих родных и близких, если знаешь свои корни, уважаешь их, то Родину свою будешь любить и беречь ради своей семьи. Пример преданного отношения к своей Родине я вижу и в поступке Бахтияра. Военнослужащий Бахтияр Кайырбеков, отразивший нападение террористов на военный склад в Актобе, получил орден «Айбын» III степени лично из рук Президента. Бахтияру оставалось 20 минут до конца смены, когда он услышал выстрелы. Шестеро террористов начали наступать на военнослужащего. Он начал стрелять по ним и уничтожил одного из нападавших. 5 июня 2016 году вооружённая группа напала на два оружейных магазина, воинскую часть и пост полиции в Актобе. В городе был объявлен «красный» уровень террористической опасности. Власти назвали происшедшее терактом. В результате нападений погибли восемь человек, ещё 38 пострадали.

Карагандинца Нияза Сундителиева знает весь Казахстан. Прикованный к постели молодой человек не теряет вкуса к жизни и вдохновляет и вселяет оптимизм во многих. 2016 году Нияз Сундителиев растрогал казахстанцев своим великодушным поступком. Он пожертвовал 5,5 млн тенге, которые были собраны на его лечение, онкобольным детям. Нияз объяснил свой поступок тем, что эти деньги могут быть нужнее больным детям, чем ему. Ведь Ниязу в ближайшие пару лет не предстоит операция. Вскоре после этого поступка Нияза Сундителиева пригласили пройти бесплатный курс реабилитации в индийском медицинском центре, врачи которого оценили его благородный поступок.

Медали нашли своих героев. Алматинцы, которые проявили мужество во время январских событий, помогли раненым и спасали жизни, получили сегодня награды. Среди них герои январских событий: отважный дворник Арлан Мутишев, потушивший пожар в одном из домов в эпицентре беспорядков, и хрупкая женщина Мария Чечина, спасшая раненых солдат.

Мужчину наградили медалью «Шапағат», что в переводе с казахского означает «милосердие». Эту награду вручают казахстанцам за активную и плодотворную благотворительную деятельность и милосердие. А получил ее Арлан Мутишев за свой отважный поступок. В самый разгар январских беспорядков в доме, расположенном рядом с площадью Республики в Алматы, случился пожар. Пожарные не смогли приехать на помощь, и тогда мужчина сам бросился тушить огонь. Так простой дворник спас жителей целого многоквартирного дома.

Медалью «Шапағат» также наградили Марию Чечину. Женщину, которая запустила в подъезд своего дома раненого солдата, а потом через митингующий город отвезла парня и его сослуживцев в военное училище. Жители города восхитились поступком отважной женщины, а уже сегодня ее нашла награда. Мария - коренная алматинка. С золотой медалью окончила 120-ю школу, затем с красным дипломом - КазГЮУ, а в 2010 году защитила кандидатскую диссертацию. Более 20 лет женщина трудится в разных международных компаниях. Всего от имени Президента аким города наградил 31 жителя Алматы.

Во время событий трагического января в городе Алматы более 200 военнослужащих получили травмы, повреждено более единиц 100 техники Национальной гвардии. В те дни на защиту и сохранение правопорядка встали и женщины-военнослужащие. Женщины оказывали медицинскую помощь раненым военнослужащим, многие помогали отбивать коллег у агрессивно настроенных людей на площадях.

Хотелось бы напомнить о героических поступках женщин, которые не смотря ни на что выполняли свой служебный долг. Сержант-фельдшер воинской части 5571 Нацгвардии РК Рашида Салмекеева в ночь с 4-го на 5 января, при выполнении служебно-боевой задачи по предотвращению массовых беспорядков в Алматы, находилась в санитарном автомобиле на пересечении улиц Назарбаева и Кабанбай батыра. Они эвакуировали пострадавших военнослужащих. По её словам, на их машину было совершено нападение. «Автомобиль был протаранен гражданским автомобилем и затем подвергнут нападению со стороны митингующих. Разбили лобовое стекло, боковые стекла, и мне попало на голову в затылочную область. Затем один схватил за волосы, просунув руку через окно, и стал дёргать. Я отдернула его руку и стала просить, чтобы нас выпустили из машины. Затем машину сожгли. К счастью, нам удалось спастись. Многие солдаты получили ранения, однако нам удалось эвакуировать пострадавших солдат и уехать», - вспоминает она. Рашида Бакбергеновна проработала в медицинском составе Национальной гвардии 22 года. У неё есть дочь и внук.

Мадияр, солдат 2002 года рождения, нес службу в части 5547 в Кызылорде. Во время протестов в январе 2022 года митингующие захватили военный грузовик и направили его в сторону солдат. Гвардеец не растерялся и оттолкнул сослуживцев, однако сам остался под колесами машины. За отвагу и самоотверженность при исполнении служебного долга воина посмертно наградили орденом «Айбын» III степени. Детскому дому в Кызылорде

присвоили имя гвардейца из Карагандинской области. В церемонии присвоения имени одному из домов в детской деревне семейного типа «Атамекен» приняли участие начальник областного Управления образования Акзира Касымова, представители военной прокуратуры, командование воинской части 5547 Национальной гвардии, родители военнослужащего и жители детского поселка. Семья героя поблагодарила областной Отдел образования и коллектив детской деревни за дань уважения их сыну.

В 2021 году еще одна интересная история спасения 10 жителей Янг Янг в Южной Корее произошла с участием казахстанца Алиакбара Юлдашева, который отправился туда на заработки. Пожар произошел ночью 23 марта в общежитии, Алиакбар разбудил соседей и помог им покинуть здание. Кроме того, он попытался спасти 50-летнюю женщину, которая не смогла выбраться из квартиры, — взобрался к ней на второй этаж снаружи по трубам и кабелям. Но, к сожалению, женщина скончалась. Казахстанец получил серьезные ожоги шеи и спины, но, испугавшись депортации, сбежал с места происшествия. Однако позже мужчине все-таки пришлось обратиться за медицинской помощью. Узнав, что спаситель — нелегал, соседи собрали на его лечение 7 млн южнокорейских вон (5,7 тыс долларов). Через несколько месяцев Юлдашев за геройский поступок получил право на постоянное место жительства в стране.

3. Что значит слово «герой» для сверстников.

3.1. Опрос.

Респонденты – учащиеся 6 класса (27 человек).

Вопросы, предложенные ученикам для размышления:

1. Есть ли сейчас герои?

2. Какими качествами герой должен обладать?

3. Что должен сделать человек, чтобы его называли героем?

4. Назови известных тебе героев. Кого можно назвать героем?

5. Как ты думаешь, может ли обычный человек стать героем?

Ответы на первый вопрос: Есть ли сейчас герои? 90% опрошенных ответило положительно, 10%- отрицательно.

Ответы на второй вопрос: Какими качествами должен обладать герой? Смелость - 60%, доброта - 50%, сила - 25 %, ум – 20%, честность - 20%, мужество – 20%.

Ответы на третий вопрос: Что должен сделать человек, чтобы его называли героем? Мои сверстники понимают под словом «герой» людей, совершающих бескорыстно добрые дела для других (помогают им, спасают их, защищают) - 95%, совершают подвиг – 35%.

Ответы на четвёртый вопрос: Назови известных тебе героев. Кого можно назвать героем? 25% - затруднились назвать имена героев.

Более распространенное мнение среди опрошенных это мнение, что герои – это ветераны различных войн - 35%, люди таких профессий, как медики, военные, спасатели, пожарные – 35%. Дедушки, бабушки, мамы и папы – 20%.

Ответы на пятый вопрос: Как ты думаешь, может ли обычный человек стать героем?

Может – 80%. Нет – 20%.

3.2 Беседа – дискуссия.

Посмотрев презентации и видео материалы о героях и подвигах, мы с ребятами много рассуждали. Тема героизма очень заинтересовала их. Мнения были разные. Приведу некоторые наиболее интересные:

1. У подвига, как и у любви нет причин. Невозможно ответить на вопрос - для чего ты любишь? Также как и невозможно ответить на вопрос – для кого ты совершил подвиг и ради чего?

2. Подвиг – это состояние духа, состояние, когда чувство самосохранения и страх отсутствует.

3. Подвиг – это следствие чьей-то халатности.

4. Героизм — это доблесть, бесстрашие, стойкость, самопожертвование, проявляемое ради достижения высоких общественных и нравственных целей.

5. Источники героизма - защита родины, верность гражданскому долгу, поиски правды, чувство любви, красоты и дружбы.

Заключение

В ходе работы были даны определения понятиям «герой» и «героизм», приведены яркие примеры проявления героизма.

В результате опроса, было выявлено: 90% респондентов считают, что и в наше время есть герои.

Мои сверстники понимают под словом «герой» людей, совершающих бескорыстно добрые дела для других (помогают им, спасают их), совершают подвиг. Некоторые ребята (25%) затрудняются назвать имена героев.

Обучающиеся выделили следующие качества героев: добрые, смелые, сильные, умные, честные, ответственные, выносливые, благородные и мужественные.

В ходе дискуссии мои сверстники прониклись данной темой и мы вместе пришли к мнению о том, что герой - это обычный человек, любой из нас. Тот, кто храбр, мужествен, добр, любит людей и трепетно относится к своей Родине. Такие люди обладают высочайшими человеческими качествами, которые и делают их героями! Конкретных характеристик, признаков и критериев для определения героя нет, им может быть любой человек, который любит свою Родину. Нужно просто делать своё дело и вести себя так, чтобы, посмотрев на тебя, поняли: всегда можно жить порядочно. Гете писал: «Невозможно всегда быть героем, но всегда можно оставаться человеком».

Более распространенное среди моих сверстников мнение то, что герои – это ветераны различных войн и люди - профессионалы своего дела: спасатели, полицейские, медики, пожарные и т.п. Возможность для подвига существует в жизни каждого человека. Но героические поступки не совершают случайно. К ним идут через поступки на первый взгляд незначительные, через ту самую повседневность, которая временами становится самым трудным испытанием.

Достаточно одного мгновения, чтобы стать героем.

Но необходима целая жизнь,

Чтобы стать достойным человеком!

Список информационных источников

1. Беккер С., Иглы А. «Героизм у женщин и мужчин». 2004г.

2. Даль «Толковый словарь» <http://gufo.me>

3. Михайловский Н.К. «Герои и толпа» <http://vikent.ru/>

4. Скотт Т. Гетхолс Р. «Наше определение героя», 2011г.

5. Социология Уч. пособие для ВУЗов. 2011г.

6. Зимбардо Ф. «Что делает героя героем», 2011г.

[geroizma.html](http://www.bookol.ru/nauka_obrazovanie/istoriya/132209/fulltext)http://www.bookol.ru/nauka_obrazovanie/istoriya/132209/fulltext

7. Фарли Ф. «Героизм с большой и маленькой буквы» (сайт «Psychology

Today»).

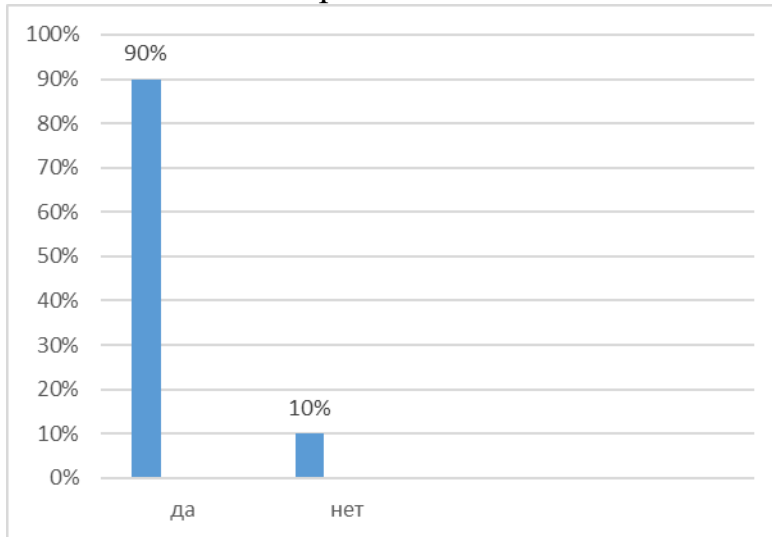
8. Интернет-материалы

Приложение.

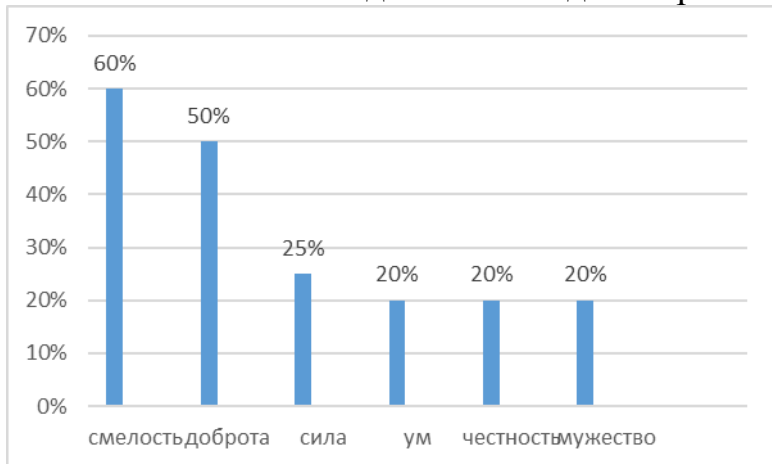
1. Анкетирование

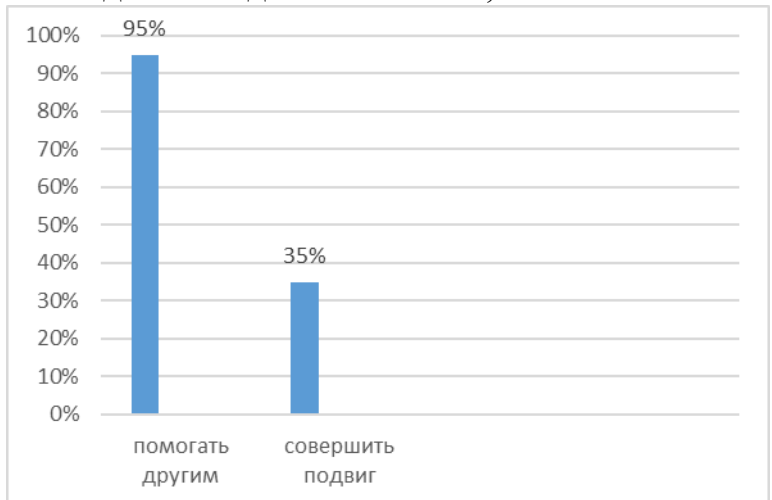
1. Есть ли сейчас герои?

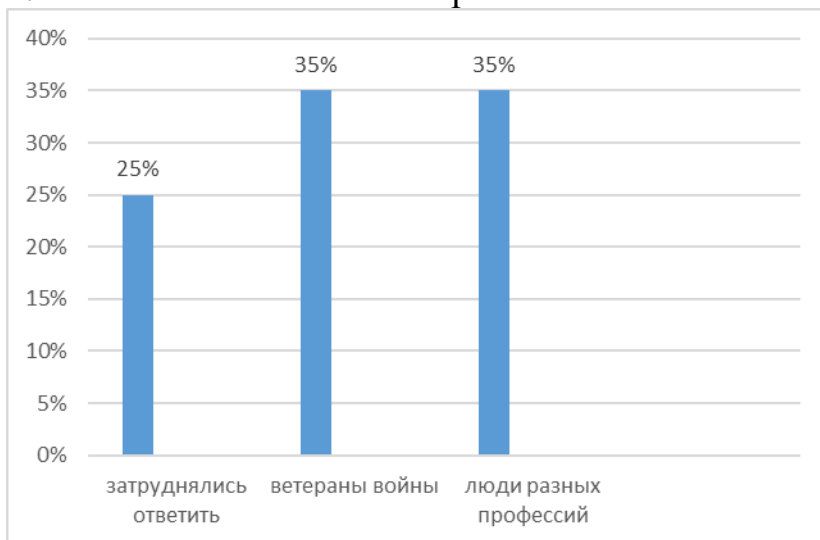
2. Какими качествами должен обладать герой?

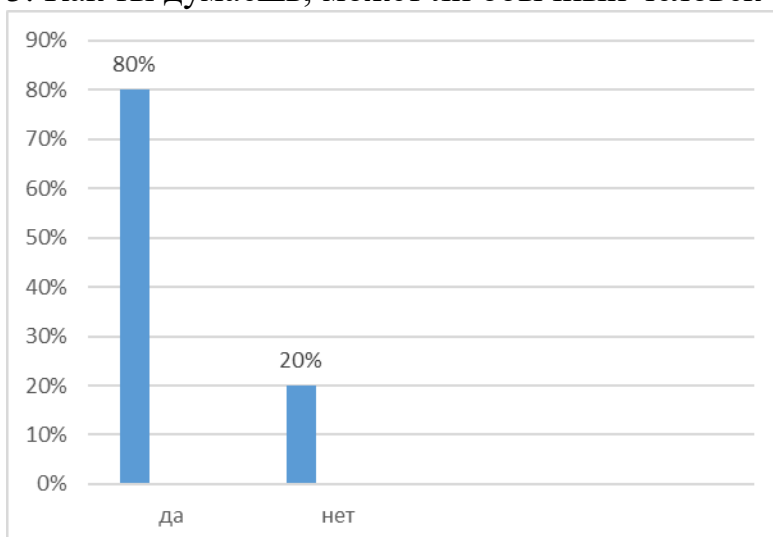
3. Что должен сделать человек, чтобы его называли героем?

4. Назови известных тебе героев. Кого можно назвать героем?

5. Как ты думаешь, может ли обычный человек стать героем?

«ХАЛЫҚ КАҺАРМАНЫ БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖӘНЕ ЕРЛІК МҰРАСЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРҒА ПАТРИОТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Қарағанды қаласы білім бөлімінің
«№ 66 мектеп – лицейі» КММ
Орындаған: Исакова Наркыз, 7 сынып
Ғылыми жетекші: Сабанбаев Нұрбек Иманғазыұлы

Кіріспе.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында тәрбие жүйесін жетілдіруге байланысты алдына қойған негізгі мақсаты - «қазақстандық патриотизм, азаматтық, ізгілік және жалпыадамзаттық құндылықтар идеяларының негізінде тәрбиеленушінің жеке тұлға ретіндегі сапалық қасиетін қалыптастыру» – деп бүгінгі ХХІ жаһандану заманында өркениет пен тұлғаттық мәдениеті өзара байланыстыра отырып, оқушыларға патриоттық тәрбие беру көзделіп отыр. Осыған байланысты оқушыларға патриоттық тәрбие беру мазмұны «мәдениет – тарих – білім» деп аталатын жалпы қоғам дамуының макропарадигмалы логикасы арқылы дамиды [1].

Қазіргі таңда оқушылардың бойында патриоттық тәрбие қалыптастыру басты міндеттердің бірі болып саналады. Патриоттық тәрбиенің негізі елі мен жері үшін жан аямай күрескен, екінші дүниежүзілік соғыстың даңқты жауынгері, халық қаһарманы, қазақтың аса көрнекті жазушысы Бауыржан Момышұлы атамыздың ісінен бастау алады. Сонымен қатар, жас ұрпақ бойындағы ерлік сезімін оятып, Отанға деген сүйіспеншілігін қалыптастыруда негізгі орын алады.

Оқушыларға ұлттық-патриоттық тәрбие беру мәселесін зерттеумен елімізде бірқатар ғалымдар айналысып, мына бағыттарда зерттеулер жүргізді.

Елімізде зерттеліп отырған мәселеге байланысты С.Т.Иманбаева [2], Д.С.Құсайынова [3], Ж.Н.Қалиев [4], Е.Жұматаева [5], т.б. зерттеулерінде жастарға патриоттық тәрбие берудің ғылыми-теориялық, әдістемелік негіздері қарастырылып, ұлттық жауынгерлік дәстүр, Әлия мен Мәншүк ерліктері, халық педагогикасы мен өлкетану құндылықтарының патриоттық тәрбие берудегі маңыздылығы қарастырылған.

Халық педагогикасын жастар тәрбиесінде оңтайлы пайдалану мен оларды эпос-жырлар және музыкалық шығармалар арқылы патриоттық тәрбие беру мәселелері Н.Р.Рамашов [6], Иманбетов А.Н. [7], С.Қалиев [8], А.А.Бейсенбаева [9], т.б. еңбектерінен орын алған.

Алайда жоғарыда талданған ғылыми еңбектерде көпұлтты елімізде ұлттық патриоттық тәрбиені жандандыру жағдайында патриоттық тәрбие берудің көп қырлы жүйесі толық деңгейде қарастырылмаған.

Осы тұрғыдан алғанда қоғамның әлеуметтік даму жағдайында оқушыларға ұлттық патриоттық тәрбие беруде кейбір қарама-қайшылықтар туындап отыр.

Оқушыларға патриоттық тәрбие беру жұмысы мақсатты жоспарланбауымен қоғамдағы патриоттық тәрбие беруге байланысты іс-әрекеттердің өз-ара сабақтаспауы орын алып отыр.

Сондықтан оқушыларға Бауыржан Момышұлының ерлігі мен мұрасы, нақыл сөздері арқылы патриоттық тәрбие беруге байланысты ғылыми-теориялық тұрғыдан жүйеленбеуі және әдістеменің жоқтығы біздің мәселемізді

айқындап, тақырыпты «Халық қаһарманы Бауыржан Момышұлының шығармашылық және ерлік мұрасы негізінде оқушыларға патриоттық тәрбие беру» деп таңдауымызға себеп болды.

Зерттеудің мақсаты: оқушыларға Бауыржан Момышұлы мұрасы негізінде патриоттық тәрбие беруді ғылыми-педагогикалық тұрғыда негіздеп, ғылыми-әдістемемен қамтамасыз ету.

Зерттеудің әдістері: зерттеу мәселесі бойынша тарихшылардың, философтардың, педагогтардың еңбектерін жан-жақты талдау, салыстыру арқылы Бауыржан Момышұлы мұрасы негізінде патриоттық тәрбие берудің мүмкіндігін анықтау; оқушылармен сауалнамалар мен тестік жұмыстар жүргізу; жалпы білім беретін мектептерде патриоттық тәрбие беруге байланысты тәжірибесін жинақтау, талдау, салыстыру, қорытындылау.

Зерттеудің ғылыми болжамы: егер Бауыржан Момышұлының рухани мұрасы бойынша оқушыларға патриоттық тәрбие беру бағдарламасын жасап ұсынса, онда оқушыларға патриоттық тәрбие беру тиімділігі артады, себебі Бауыржан Момышұлының рухани мұрасы патриоттық тәрбие беру көзі.

Зерттеудің міндеті:

- Бауыржан Момышұлы мұрасын оқушылардың патриоттық тәрбиесінде пайдаланудың теориялық негізін ашу

- Жалпы білім беретін мектептерде оқушыларға Бауыржан Момышұлының мұрасы негізінде патриоттық тәрбие беру.

1. Бауыржан Момышұлының ерлік жолы және шығармашылық мұрасы

Бауыржан атамыз Қазіргі Жамбыл облысы Жуалы ауданы Көлбастау ауылында туған. Бауыржанның әкесі Момыналы (Момыш) Имашұлы зерделі де ширақ, пайымшыл да алғыр кісі болған. Жастайынан ескіше оқып, білім алған; оның үстіне өмір бойы өздігінен оқып-үйреніп, жақсылық пен ізгілікті, парасаттылық пен адамгершілік үлгілерін көңіліне тоқи білген.

Осыған орай ол кісі бүкіл Жуалы өлкесі былай тұрсын, Әулиеата өңіріне де, тіпті Түлкібас аймағына да “Момыш молда” ретінде әбден танылған кісі болған. Бауыржанның анасы Разиядан төрт қыз, бір ұл дүниеге келген. Үбіш, Үбиян, Сәлиман, Әлиман сынды қыздары бой жете бастған шақта, жалғыз ұлы Бауыржанды туғаннан кейін, апасы дүние салған. Әкесі Бауыржанға жастайынан-ақ арабша және орысша әліппені, арифметиканы үйрете бастаған.

Қысқы кештерде ұлына қысса, өлең-дастан, оқып беріп, көптеген ертегілер айтқан. Сонымен қатар Момыш жалғыз ұлын орысша оқып үйренуге талпындырады. Бұл ретте ол: орысша оқысаң, нақты білім аласың, көзің ашылады, айналаңдағы құбылыс пен тіршілікті дұрыс бағалай білесің деп иландырған. «Ал біздің молдаларды алатын болсақ,- дейді әкесі,- әптиек пен құранның кейбір аяттарын, сүрелерін жатқа білгенімен, бұлардың мағынасына

түсінбейді, байыбына бармайды.» Ол кісінің ойынша орысша оқып үйренген адам дін бұзар да, тіл бұзар болмақшы емес. Осыған орай «Заманың түлкі болса, тазы боп шал» деген. Алғаш Момыш қарт Бауыржанды Евгеньевка селосында тұратын орыс мұғаліміне беріп оқытқан. Одан соң Әулиеатадағы Аса интернатына оқуға апарған [10].

Жеті жылдық мектеп бітірген соң біраз уақыт мұғалім болып істейді. 1932 жылы әскер қатарына шақырылады. Міндетін өтеп, запастағы командир атағын алып ауылға оралғасын қаржы орындарында жұмыс істеген. 1936 жылы қайтадан Қызыл Армия қатарына шақырылып, түрлі әскери бөлімдерде қызмет еткен, взвод, рота командирі болған. 1941 жылы Ұлы Отан соғысы басталысымен даңқты генерал-майор И.В.Панфиловтың басқаруымен Алматы маңында жаңадан жасақталған 316-атқыштар дивизиясының құрамында майданға аттанған. Соғыс жылдарында батальон, полк, дивизияны басқарды.

Момышұлының әскери өмірбаянында Москва түбіндегі шайқас ерекше орын алады. Одан басқа да ерліктері аз емес. Тек 19-гвардиялық атқыштар полкінің батальон командирі ретінде Москва түбінде 27 сәтті ұрыс жүргізді. Волоколам бағытында Крюково қонысы үшін шайқаста 19-полкты басқарып, сол жерде ауыр жарақат алғанына карамастан, күресті әрі қарай жалғастыра береді. Момышұлының осындай көптеген әскери ерлігін ескеріп, 8-гвардиялық атқыштар дивизиясының командирі полковник И.И.Серебряков 1942 жылы тамызда оны Кеңес Одағының Батыры атағына ұсынады. Бірақ бұл наградаға қағазы жоғалып кетеді.

1944 ж. шілде айында Серебряков КСРО Жоғарғы Кеңесінің Президиумына үндеу хатында: «жолдас Момышұлына құрмет көрсетуді... өтінемін және мұны жеткізуді өзімнің парызым деп білемін... әділдік менен осыны талап етеді», — деп жазды. Бұл да аяқсыз қалады.

Жерлесіміздің одан кейінгі ерліктері де ескерусіз қалады. Момышұлы полк командирі, кейін дивизия бастығы бола жүріп, Калинин майданында, Курляндиядағы неміс басқыншыларын талқандау операцияларына белсене қатысады.

Соғыстың соңғы жылдарында гвардиялық дивизияны басқарады. Соғыс кезіндегі жеке басының қаһармандық ерлігімен және ұрыс жүргізудегі әскери шеберлігімен ерекше көзге түседі. Бірнеше рет жау қоршауынан жауынгерлерін аман сау алып шығады. Москва түбіндегі шайқастағы ерлігі сол кездің өзінде Одақ көлеміне аңыз болып жайылады. Бауыржанның осындай ерлігі жөнінде белгілі орыс жазушысы А.Бек «Волоколамское шоссе» (қазақшасы «Арпалыс») повесін жазды. Бұл шығарма кейін бірнеше тілге аударылады. Соғыстан кейін Бауыржан Совет Армиясы Бас штабының Жоғары әскери академиясын бітіреді. Әскери педагогикалық жұмыспен айналысып, Совет Армиясы әскери академиясында сабақ береді. 1956 жылы полковник атағымен отставкаға

шыққан Бауыржан біржола шығармашылық жұмыспен айналысады. Баукең әдебиет майданында да әскери ерліктерінен еш кем емес қаһармандық іс тындырған қаламгер екені баршаға мәлім.

Біртуар қолбасшы туралы оқырман қауымға Ә.Нұршайықов «Ақиқат пен аңыз», З.Ахметова «Шуақты күндер», Бақытжан Момышұлы «Қасымда сен барда», «Әкеге құрмет», М.Қалдыбаев «Ұмытылмас кездесулер» атты шығармаларын ұсынса, режиссер М.Бегалиннің «Артымызда Москва» кинофильмі, В.Шацковтың МХАТ сахнасында қойылған «Волоколам тас жолы» пьесасы Момышұлының әскери өмірбаянын суреттейді.

Бауыржан Момышұлы әлденеше ордендермен, медальдармен марапатталды. Дүние салғаннан кейін оған Кеңес Одағының Батыры атағы берілді (1990 жылы). Сөйтіп, ұзақ жылдардан соң, соғыс және еңбек ардагерлері, ғылым мен мәдениет қайраткерлері, қалың жұртшылық талабымен, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың қолдауы арқасында, халқымыздың ардақты ұлы – көзі тірісінде-ақ аңызға айналып кеткен осынау даңқты жауынгер, дарқан ойлы қолбасшы турасындағы тарихи әділеттілік қалпына келтіріп еді. Бүгінде Бауыржан батыр есімін иеленген мектептер, көшелер, елді мекендер, ұжымшалар егеменді елдің қала-даласында көптеп кездеседі. Оңтүстік астанада ол тұрған үйге ескерткіш тақта орнатылған, әскери мектеп-лицей бар.

Орда бұзар отыз жасының ұшар бастауында Ұлы Отан соғысы тарихының алтын әріптеріне айналып, қан майдан, ұрыс даласында сыннан өткен қолбасшылық, батырлық даралығымен ғана емес, бейбіт аспан аясында да өмірінің ақтық сәтіне дейін ерлік шежіресін жазған парасат-байлығымен, қаламгерлік қайратымен, ең бастысы-тұлғалық тазалығымен халқының көл-көсір махаббатына бөленген жанның ғибрат кеңістігі қандай!

«Бір түннің оқиғасы», «Артымызда Москва», «Ұшқан ұя», «Соғыс психологиясы», «Куба әсерлері», «Офицер жазбалары», «Жонарқа», «Адам қайраты», қос томдығы сияқты сан-сала кітаптарын әр алуан әлем тілінде оқи алған.

«Бір түннің оқиғасы», «Артымызда Москва», «Ұшқан ұя», «Соғыс психологиясы», «Куба әсерлері», «Офицер жазбалары», «Жонарқа», «Адам қайраты», қос томдығы сияқты сан-сала кітаптарын әр алуан әлем тілінде оқи алған.

«Бақаның бағынан сұңқардың соры артық» дейтін Баукеңнің қанатты сөзін тек эпиграф ретінде ғана емес, бүкіл жыр арқауына жіптіктей өріп жазғаны бар. Асқар шың, тау тұлғалар мен теңіздей тереңдік, тектілік тебіреністері арқылы ел махаббатын жеткізер, қызғаныш пен тоғышарлық мақтан, жалғыздық пен көзге түрткі даралық қасиеттері арқылы оқушысын айрықша ойландырар жыр жолдары ұлылықты алақанға сап аялар, періштедей арулар ақындық ерен

таным- әдептің өзгеше бір өлшемін алдымызға тосқан еді.

2. Оқушыларға Бауыржан Момышұлының шығармашылық және ерлік мұрасы негізінде патриоттық тәрбие беру бойынша эксперименттік жұмыс мазмұны мен нәтижелері

Эксперименттік жұмысымызда оқушыларда Бауыржан Момышұлының рухани мұрасы арқылы патриоттыққа тәрбиелеу жолын қарастырғанда өзіміздің жасаған «Бауыржан Момышұлы рухани мұрасы арқылы патриоттық тәрбие» тәрбие сағатының бағдарламасын арқау еттік. Бұл бағдарлама оқушыларға берілетін патриоттық тәрбиенің бірлігін, тұтастығын, сабақтастығын қамтып, патриоттық тәрбиенің нәтижелі жүзеге асырылуына тірек болады:

- 1) қарым-қатынас, іс әрекет және оқышылардың өзін - өзі басқару арқылы;
- 2) патриоттық тәрбиенің гуманистік бағыты жалпы адамзаттық, ұлттық құндылықтардың негізделуі;
- 3) оқышылардың дербестігін дамыту және қабілеттерін жетілдіруді жүзеге; асыру.

Осылардың барлығы оқышыларда ұлттық патриотизмді тәрбиелеу мен дамыту деңгейлерін, әр түрлі өмірдегі әлеуметтік жағдайларда дұрыс адамгершілікті мінез - құлық көрсетіп, нақтылы қарым-қатынас жасауына мүмкіндік туғызады.

Біздің пікірімізше Бауыржан Момышұлының рухани мұрасы арқылы патриоттық тәрбие беру атты сыныптан тыс іс-шаралар ұйымдастыру-оқушыларға патриоттық тәрбие берудің тиімді жолдарының бірі.

Біздің ойымызша патриоттық тәрбиенің деңгейлері негізгі өлшемдер мен көрсеткіштер арқылы сандау, саналық сипаттамалардың жағдайын және олардың өзара бір-бірімен қатынасынын көрсетумен айқындалады.

Біз осының бәрін ескере отырып, жоғарыда ұсынған оқушыларға берілетін патриоттық тәрбиеге байланысты айқындалған өлшемдер мен көрсеткіштердің ара қатынасын шартты түрде жоғары, орта, төмен деңгейлермен белгіледік.

Осы мәселеге байланысты жеке-жеке талдап, қарастыруды көздедік.

1. Төменгі деңгейі - отанының алға басуына, Қазақстандық патриотизмнің маңызын түсінуге және Қазақстан халқының тарихи тағдырын, саяси рәміздеріне құрмет пен қарауға білім деңгейі жеткіліксіз. Бауыржан Момышұлының рухани мұрасы құндылықтарын бойына сіңіртуге құлшыныс танытпайды. Қазақ халқының ұлттық құндылықтарын жалғастырушы екеніне сенім білдірмейді.

2. Орта деңгейі – жоғарғы дәрежеде азаматтық жауапкершілік, қарапайымдылық, мейірімділік көрсеткенімен, бұл деңгейдегі оқышылар Бауыржан Момышұлының рухани мұрасына мән бермейді, қазақстандағы халықтардың тағдырына өзінің мүмкіндіктерінің таяздығынан, белсенділік көрсете алмайды. Бауыржан Момышұлының рухани мұрасы арқылы

оқушыларға патриоттық тәрбие берудің мән мағынасының бар екенін ескермейді.

3. Жоғары деңгейі - Отан тағдырына алаңдаушылық білдіріп Отанының алға басуына жұмыс жасап қазақстандық патриотизмнің маңызын түсініп білімін арттырады. Бауыржан Момышұлының рухани құндылықтарына қызығушылығын білдіріп, оның болашақ ұрпақты патриоттылыққа тәрбиелеуде мән мағынасының бар екенін түсініп өмірде қолдана алады.

Осылардың барлығы оқышылардың патриоттық тәрбиедегі даму деңгейлерімен, әр түрлі өмірдегі әлеуметтік жағдайларда дұрыс адамгершілікті мінез - құлық көрсетіп, нақтылы қарым-қатынас жасауына мүмкіндік туғызады.

№ 66 мектеп-лицейінің оқышыларымен жүргізілген сауалнамалар, сұхбаттасу, бақылау шаралары арқылы патриоттық тәрбие жөніндегі білім деңгейілері анықталып, сарапталады.

Мақсат - Бауыржан Момышұлының ерлік мұрасы негізінде патриоттық мүмкіндіктер жайындағы оқушылардың көзқарастарын анықтап білу. Яғни Бауыржан Момышұлының ерлік мұрасындағы патриоттық тәрбие деңгейін қалай түсінеді, оған көзқарастары қандай, келекшек ұрпаққа патриоттық тәрбие қалыптастырудың қандай жолдарын біледі, Бауыржан Момышұлының ерлік мұрасындағы патриоттық тәрбие тәжірибенің әсері бар ма, тағы басқа мәселелер төңірегіндегі ой-пікірлерін, ұғым-түсініктерін зерделеу.

Осындай бірізді реттілікпен айқындалған патриоттық тәрбиенің деңгейлері, оқушыларға патриоттық тәрбие беруді жүзеге асыруда жүйелі ықпалда әрекет жасауға мүмкіндік туғызады.

Экспериментке 50 оқушы қатысты. Оның 25 эксперименттік, 25-бақылау тобына кіреді. Анықтаушы эксперимент барысында сауалнама көмегімен үш компонент бойынша (мотивациялық, когнитивтік, мінез-құлықтық) оқышылардың бойында қалыптасқан патриоттық тәрбиенің деңгейін анықтадық.

Сауалнама жауаптарын сараптау, бізге оқушылардың қазақстандық патриотизмнің мәні, Бауыржан Момышұлының ерлік мұрасы мен нақыл сөздері туралы хабардар етті. Оқушылардың Бауыржан Момышұлының ерлік мұрасы мен нақыл сөздері туралы білім деңгейлері қанағаттандырылғы болғанымен ұлттық патриоттық тәрбие жайындағы білім деңгейлерінің төмендігі байқалды.

Анықталған жағдайды негізге ала отырып біз оқышылардың патриоттық білімін тереңдету мақсатында, қалыптасушы тәжірибе алдында біз эксперименталды және бақылау топтарының оқышыларының алдында патриоттық тәрбиенің қалыптасу деңгейлері бойынша жүргіздік.

Зерттеу жұмысы бойынша қорытынды нәтижесіне сараптама жасалып, алынған статистикалық мәліметтер математикалық өңдеуден өткіздік (1 -кесте).

1-кесте

Бақылау сауалнамасының көрсеткіштері

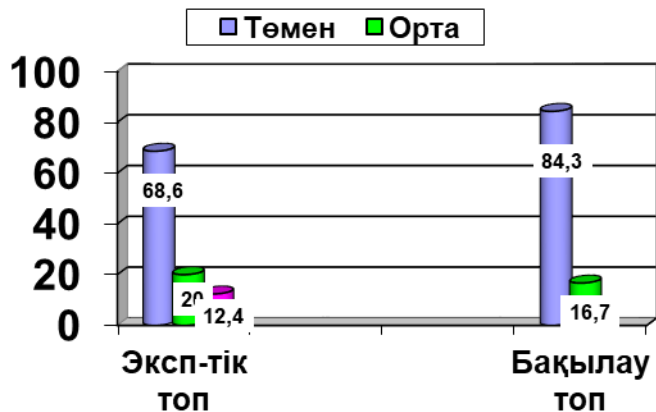
Деңгейлер	Эксперимент тобындағы	Бақылау тобындағы
Төмен	17 (68.6%)	21 (84,3 %)
Орта	5 (20 %)	4 (16,7 %)
Жоғары	3 (12,4 %)	-
Барлығы	25	25

Халық қаһарманы Бауыржан Момышұлының шығармашылық және ерлік мұрасы негізінде оқушыларды патриоттыққа тәрбиелеу компоненттерін анықтадық (Кесте 1, Сурет 1).

Эксперимент тобындағы оқушылардың Бауыржан Момышұлының шығармашылық және ерлік мұрасы негізінде патриоттық тәрбие берудегі рөлі туралы білімдерінің көрсеткіштеріне саралау жасар болсақ:

Эксперимент тобындағы оқушылардың Бауыржан Момышұлының шығармашылық және ерлік мұрасы негізінде патриоттық тәрбие берудегі рөлі туралы білімдерінің көрсеткіштеріне саралау жасар болсақ: төмен деңгей 68,6%, орта деңгей 20%, жоғары деңгей 12,4% болса; бақылау тобындағы көрсеткіші: төмен деңгей 84,3%, орта деңгей 16,7%, жоғары деңгейде білетіндер жоқ.

Біз бұл алынған нәтижелерді диаграммаға түсіріп көрсетер болсақ айырмашылық айқын байқалады (1-сурет).

1-сурет. Бақылау сауалнамасының диаграммасы

Арнайы тәрбие сағатының бағдарламасы (пікір сайыс түрінде, Бауыржан Момышұлының шығармашылық және ерлік істерін оқып үйрену жөніндегі сабақтар, Бауыржан Момышұлының нақыл сөздері және ерлік мұрасы туралы мақал - мәтелдерді оқып үйрену) түрінде өтіп, олардың іс-тәжірибедегі қолданыстағы қажеттігін іс-жүзінде тексердік.

Оқышылардың патриоттық сезімдерін сауалнама, тест арқылы тексеріліп бекітілді. Оқышылар арнайы тәрбие сағатын тәмәндаған соң білімдерін анықтау

үшін «Бауыржан Момышұлының өмір жолы», «Бауыржан Момышұлының ерлік мұрасы» деген тақырыпта шығарма жазылып, тест алынды.

Тәжірибелік-педагогикалық жұмыс Қазақстанның егемен, тәуелсіз мемлекет болып қалыптасуының қазіргі кезеңдегі оқушыларға берілетін патриоттық тәрбиенің мәселесін өзекті етумен қатар, патриоттық тәрбиенің үлгісімен таныстырудан бастайды.

Соның негізінде қазіргі орта оқу орындарында қойылып отырған талаптарға сай оқушылардың оқу-тәрбие процессінде Бауыржан Момышұлының рухани мұрасын нәтижелі пайдалана білуін қамтамасыз ету.

Бұл көкейкесті мәселені тәрбиеге енгізу тек біз ұстанып отырған «Бауыржан Момышұлы рухани мұрасы арқылы патриоттық тәрбие» атты тәрбие сағаты бағдарламасы арқылы жүзеге асыруға болады, -деп ойлаймыз. (Кесте 1).

Кесте 2 – «Бауыржан Момышұлы рухани мұрасы арқылы патриоттық тәрбие» атты арнайы тәрбие сағаты жоспары

№	Тақырыптар	Сағат	Өткізу түрі	Кім жауапты
1	Б.Момышұлы өмірбаяны	1	Әңгіме	АӘЖТД оқытушы-ұйымдастырушысы
2	Нақыл сөз «Бауыржан Момышұлының қанатты сөздері».	2	Дебат	АӘЖТД оқытушы-ұйымдастырушысы
3	Б.Момышұлы ҰОС ерлігі	1	Кинофильм көру	АӘЖТД оқытушы-ұйымдастырушысы

Эксперименттің қорытынды кезеңі педагогикалық экспериментке талдау жүргізіліп, психологиялық-педагогикалық тұрғыда пайымдалған теориялық ұсыныстардың практикалық сипатта іске асуына қорытынды жасалды, педагогикалық тәжірибе жұмыстарының барысы мен нәтижелері сараланды.

Педагогикалық тұжырымдар мен ғылыми-әдістемелік ұсыныстар мен нұсқаулар енгізілді.

Демек, жалпы білім беретін мектептерде оқушыларды патриоттыққа тәрбиелеуде патриоттық іс-шараларға байланысты жүргізілетін жұмыс оларды қызықтыратындай, жүйелі білімнің қажеттілігі мен өмірлік бағдарға сәйкес үйлесімді жүргізілуі, оның дербес ерекшелігін ескеру, танымдық түйсігін жетілдіруде оның мотивтік амал-тәсілдерін аша түсу негізгі фактор болып табылады.

Эксперимент жұмысының тиімділігін табу мәселесі өлшемдер және деңгейлер мәселесімен байланысты. Педагогикалық білім беру теориясы мен

практикасында өлшемдерді табуға және негіздеуге қойылатын жалпы талаптар бар, олар: өлшемдер жеке тұлғаны қалыптастырудың жалпы заңдылықтарын көрсету қажет; өлшемдердің көмегімен зерттелетін жүйенің барлық компоненттерінің арасындағы байланыстарды орнату қажет; сапалық көрсеткіштер сандық көрсеткіштермен бірге көріну қажет.

Оқудың мотивациялық рөлін күшейтуде ғылыми жұмыс барысында көрсеткен жұмыс формалары мен ұсынған әдіс-тәсілдеріміздің тиімділігі дәлелденді.

Арнайы тәрбие сағатынан кейінгі жүргізілген қорытынды сауалнамада алынған нәтижені математикалық әдістер арқылы өңдеуден өткізіп арнайы кестеге түсірдік (3-кесте).

Біз оны тәрбие сағатынан кейін жүргізген сауалнама қорытындысы нәтижесін жоғарыдағы үш деңгей бойынша саралаудан кейін нақты білдік.

3-кесте - Қорытынды сауалнама көрсеткіштері

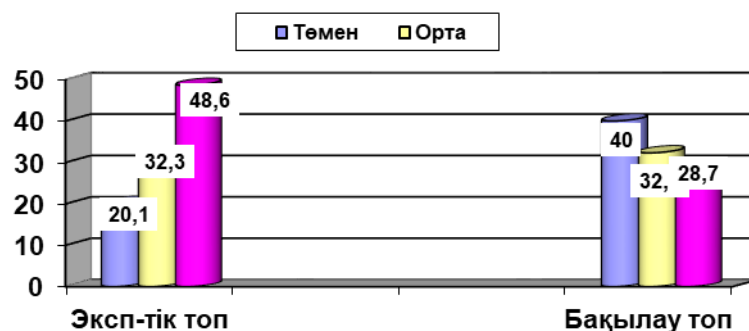
Деңгейлер	Эксперимент тобындағы	Бақылау тобындағы
Төмен	5 (20,1 %)	10 (40 %)
Орта	8 (32,3 %)	8 (32,3 %)
Жоғары	12 (48,6 %)	7 (28,7 %)
Барлығы	25	25

Қорытынды сауалнама көрсеткіштерін бақылау сауалнама көрсеткіштерімен салыстырар болсақ арнайы тәрбие сағатынан кейін оқушылардың білімдерінің көк жиегі кеңейіп, түсініктерінің молайғанын айқын байқауға болады.

Қорытынды сауалнаманың нәтижесін бақылау сауалнамасы нәтижесімен салыстырар болсақ:

Эксперимент тобындағы оқушылардың төмен деңгей 48,5 пайыз кемігенін, орта деңгей < 12,3 пайыз жоғарласа, жоғары деңгей < 36,2 пайызға өскен; ал бақылау тобындағы көрсеткіші: төмен деңгей < 44,3 пайызға кемісе, орта деңгей < 15,6 пайыз жоғарласа, жоғары деңгейде < 28,7 пайызға өскенін байқадық.

Бұл көрсеткіштердің қалай өзгергендігін арнайы диаграммаға түсірер болсақ айырмашылық айқын көрінеді (2-сурет).

2-сурет. Қорытынды сауалнамасының диаграммасы

Тәжірибелік-эксперимент жұмыстарына 50 оқушы қатысты. Зерттеу нәтижесі ұсынылып отырған әдістеменің тиімділігін көрсетіп, оқушылардың патриоттық сезімін қалыптастыруға бағытталған жұмыстар арнайы жүргізілсе, онда жас ұрпақтың әсери-патриоттық сезімін қалыптастыруды жоғары деңгейге көтеруге оңтайлы мүмкіндіктер туындайды.

Қорытынды. Зерттеу жұмысы патриоттық тәрбиенің барлық саласын қамтып қарастыруды алдына талап етіп қоймайды, ол көкейкесті мәселенің негізгі бір бағытын ашып көрсетеді. Біздің көз-қарасымызша, алдағы уақытта, Қазақстандықтар патриоттыққа тәрбиелеу жүйесін қалыптастырады. Қазақ халқы «Отан» ұғымын бала бойына ерте сіңіруге тырысқан, оны туған жер, атамекен, ел-жұрт ұғымдарымен байланыстырған.

Біз ел қорғайтын ер азаматтар тәрбиелеуде халықтың дәстүрлік ерлік дәстүрін яғни Бауыржан Момышұлының ерлік мұрасын қазіргі әскери тәрбие саласына терең енгізіп, жауынгерлердің қазақ батырларының ерлік істерін оқып үйренуіне баса назар аударсақ, сондай-ақ сөз құдыретін түсіну – ер азамат үшін керек болса, мұның бәрі жауынгерлерді сабырлыққа, ұстамдылыққа үйретіп, Отанды сүйу, яғни патриоттық тәрбиеге өз үлесін қосары даусыз.

Педагогикалық эксперимент жұмыстарын қорытындылай келе, оқушылардың патриот ретінде қалыптасуы тұрғысында педагоктардың өз іс-әрекетіне баға беріп қана қоймайды, оқушылардың тұрақты шығармашылықпен айналысуына, жаңашылдыққа ұмтылуына септігін тигізеді. Өйткені, шәкіртпен бірлескен оқу-тәрбие үдерісі шығармашылық ізденіске әуестенушіліктің табысты болуы, педагоқтың кәсіби қызметінің негізінде ғана емес, оның тұтастай алғанда педагогикалық қызметіне деген көзқарасына да байланысты.

Қорыта айтқанда, Бауыржандай алыбымызды ардақтай білейік, ұлтымызға ұран болған ұлы тұлғамызды ұлықтай білейік. Тек қана қара дүрсін сөзбен емес, Бауыржан атамыздың атын дәріптейтін игілікті істермен, тиянақты тірліктермен, ізгі ниетті әрекеттермен.

Пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөдер тізімі

1. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңы. –Астана: - (2007)

2. Иманбаева С.Т Мектеп оқушыларына патриоттық тәрбие берудің теориясы мен әдістемесі. Монография. - Алматы: Қазақ мемлекеттік қыздар педагогика институты, 2007. -310 б.
3. Құсайынова Д.С. Әлия мен Мәншүк ерлігінде жоғары сынып оқушыларын патриоттыққа тәрбиелеу: пед.ғыл.канд. ...автореф. - Алматы, 1999. -29 б.
4. Қалиев Ж.Н. Халық педагогикасы құндылықтары негізінде оқушыларға патриоттық тәрбие беру: пед.ғыл.канд. ...автореф. - Астана, 2005. - 28 б.
5. Жұматаева Е. Қазақстан майдангер жазушыларының шығармалары арқылы оқушыларға патриоттық тәрбие беру: пед. ғыл. дисс. автореф. -Алматы, 1995. - 27 б.
6. Н.Р.Рамашов, Иманбетов А.Н. Әскери патриоттық тәрбие негіздері: Оқу-әдістемелік құралы. – Қарағанды: «Арқо», 2013. – 105 б.
7. Иманбетов А.Н. Қазақ этнопедагогикасының негізінде студентерге патриоттық тәрбие беру: П.ғ.к. ... автореф. – Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2007. – 30б.
8. Қалиев С, Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері тарихы. - Алматы: Рауан, 1998. -80 б.
9. Бейсембаева А.А. Патриотическое воспитание старшеклассников средствами казахского героического эпоса: автореф. дис. ... канд. пед. наук. - Алматы, 2004. - 25 с.
10. Мырзахметұлы М. Айналған аты аңызға Момышұлы [Мәтін].- Тараз: Сенім, 2000.- Б.8

«ALL-TIME HERO-BAUYRZHAN MOMYSHULY»

Қарағанды облысы білім басқармасының
 Қарағанды қаласы білім бөлімінің
 «Бауыржан Момышұлы атындағы мектебі»КММ
 6 лицей сыныбының оқушылары
 Кудайбергенова Адия, Құрманғали Жібек
 Жетекшісі: Медеубаева Динара Муратбековна
 ағылшын тілі мұғалімі

*«The greatness of the people is in the greatness
 of the spirit, walk the road of life without bowing
 your head, without dropping your honour»
 Baiyurzhan Momyshuly*

Introduction

The Great Patriotic War was an integral part of the Second World War, the greatest tragedy of the twentieth century, and an event of world-historical significance that left an indelible mark in the minds of generations. The war was not only a tragic but also a heroic period in the history of the Soviet people. Courage, self-sacrifice and fortitude united millions of people who selflessly defended their homeland. Human memory preserves the experience of generations, and the experience of everyone.

Our school bears the name of the great son of its people Bauyrzhan Momyshuly, the hero of The Great Patriotic War. School teachers organize various events, we study the biography of the hero in the lessons on Bauyrzhantanu, also in optional classes in English, we study his military path, quotes.

Ever since we entered the Lyceum class we have been interested in his exploits, how his determination affected the course of the war near Moscow, why his tactics are still studied in Cuba, in Israel, in Nicaragua, what is the meaning of his sayings on the courage, the feat of a soldier.

To find the answer to all these questions, we set ourselves the following objectives:

The main goal of the work is to study Bauyrzhan Momyshuly's role as a commander in the military actions

Objectives:

- ✓ To get acquainted with the biography of Bauyrzhan Momyshuly
- ✓ To research the hero's combat path
- ✓ To draw up a commander's table of valour
- ✓ To study the significance of his name outside the country
- ✓ To study the statements of Bauyrzhan Momyshuly on the courage, the feat of a soldier and determine the relevance of his views in these sayings at the present stage.
- ✓ To issue of the collection of the quotes in 3 languages

The significance of the proposed project lies in the fact that the life and military path of Bauyrzhan Momyshuly is the most important value of our country.

Work methods: Analysis of Internet resources, work with literature, excursion, discussion, collection and systematisation of materials, translation

II. Main part- All-time hero

2.1. Brief biography of Bauyrzhan Momyshuly

He was born on December 11 (24), 1910 in a Muslim family (now Zhualy district, Zhambyl oblast, Kazakhstan).

In 1929 he graduated from the 9th grade. He worked as a teacher, an economist of the Industrial Bank, a secretary of the executive committee of the Soviet of People's Deputies, a head of the district militia, an instructor of the Alma-Ata city military committee of the Kazakh SSR, a district prosecutor.

He was in the Workers' and Peasants' Red Army from November, 1932 till 1934 and since 1936 he started as a common soldier.

He graduated from the regimental school and artillery military school in 1933, and became an artillery officer.

He served in the Far East under the command of Marshal of the Soviet Union V.K.Blyukher, in July-August, 1938 he participated in the battles against the Japanese Kvantung Army near Lake Khasan as a commander of an artillery battery.

In 1939-1940, he served in Ukraine, participated in campaigns to the Carpathians and the annexation of Bessarabia.

In 1940 he returned to Kazakhstan, worked as a chief instructor of the Kazvoenkomb (Military Registration and Enlistment Office).

In fights of the Great Patriotic War since September, 1941 as a part of 316th infantry division under the command of Major-General I.V.Panfilov.

He was a member of the All-Union Communist Party of Bolsheviks since 1942.

As the commander of a battalion of 1073rd Talgar rifle regiment of 316th rifle division (from November 1941 - 8th Guards rifle division, 16th army, the Western front) senior lieutenant Momysh-uly participated in twenty seven fights during defence of Moscow.

During second general attack of Wehrmacht to Moscow from November 16 till November 18, 1941 the battalion of senior lieutenant Bauyrzhan Momyshuly in separation from division heroically battled on Volokolamsk highway near Matryonino village.

Skillful leadership of Kombat allowed to detain Germans on this line for 3 days. Then senior lieutenant Momyshuly brought battalion out of encirclement.

The heroic combat way of the battalion under the command of Bauyrzhan Momyshuly is described in the fiction-historical book of Alexander Beck «Volokolamsk highway».

At the front, B. Momysh-uly was a battalion commander. Momysh-uly spent a month, after which he was promoted to commander of his own regiment, remaining in the rank of second lieutenant.

Later, being the commander of the 19th Guards Rifle Regiment on November 26-30, 1941 Guards Senior Lieutenant. Momysh-uly fighting with his regiment in the area of Sokolovo village of Moscow region, successfully repulsing enemy attacks within four days. On December 5, 1941 B.Momyshuly was wounded, but did not leave the battlefield.

During the battle in the village of Dubrovka of Moscow region, he was again seriously wounded.

In January-April 1942 of the 8th Guards Rifle Division and the 9th Guards Rifle Division, whose commander B. Momysh-uly was appointed after the battle. Momysh-uly was subsequently appointed commander, fought with the SS division «Dead

Head» (Totenkopf) and participated in Demianskaya operation («Demianskaya cauldron»). Soon B. Momyshuly was promoted to the rank of Colonel of the Guards, and an order for his appointment as a division commander was issued. In 1944 B. Momysh-uly has finished rates of improvement of officer staff at the Military academy of the General Staff. From January 28, 1945 Guards colonel Bauyrzhan Momysh-uly commanded the 9th Guards infantry division of 2nd Guards infantry corps of 6th Guards army of 2nd Baltic front.

In February - March, 1945 on the northwest from station Priekule (Latvia) the parts of division led by him have broken through three bands of strongly strengthened defense of the opponent. As a result of offensive of the division 15 settlements were released, the enemy inflicted a considerable loss in live strength and military equipment. For the shown courage and heroism in fight near Moscow, captain Baurzhan Momyshuly in 1942 has been presented to a rank of the Hero of the Soviet Union, however it has been awarded only posthumously on December 11, 1990. He died on June 10, 1982. Studying the biography of B. Momyshuly we drew up the table of activity in the life of B.Momyshuly.

Age	Activity
19 years old	graduated from the 9th grade.
19-23	worked as a teacher, economist at the Industrial Bank, secretary of the Executive Committee of the Council of People's Deputies of the region, head of the district police, instructor of the Alma-Ata city military registration and enlistment office of the Kazakh SSR, district prosecutor.
23-25	graduated from a regimental school, an artillery military school, became an artillery officer
30-35	fought in the ranks of the red army, commanded a division
40-45	Senior Lecturer at the Military Academy of Logistics and Supply.
45-60	Peak of his fame as a writer Member of the Writers' Union of the USSR. The author of tactical maneuvers and strategies. He lectured on combat training during a visit to Cuba in 1963 (published in Spanish-language newspapers). He met with the Minister of Defense of Cuba Raul Castro and was awarded the title of honorary commander of the 51st regiment of the Revolutionary Armed Forces of Cuba.

Bauyrzhan Momyshuly's deed

On 22 June 1941, the German invaders violated the Soviet border and suddenly invaded the peaceful territory of the Soviet Union. Thus began the bloody Great Patriotic War. By 1941, Nazi Germany and its allies had invaded virtually the whole of Europe. Further plans provided for the complete annihilation of the USSR. For the USSR, these were years of hardship. Even after many years, the war paints terrible pictures in people's memory: hunger, devastation, death and losses. The German command developed the Typhoon plan, a plan to capture Moscow, which involved a

640 km frontline and a 400 km depth. Never before had the German command used such a large force in one group of armies and deployed three (of the four available) tank groups in one direction. From the total quantity of military force concentrated on the Soviet-German front, 75% of tanks (1700), 42 % of manpower (1800 thousand men), 33 % of guns and mortars (over 14 thousand), about 50 % of planes (1390) were aimed on the capital of the USSR. G.K.Zhukov in interview to Simonov spoke about situation near Moscow at that time: «By October, 15th we (actually, front, which is more than 300 km long) had only 90 thousand active fighters.

Picture 1. *The Typhoon plan*

Hence, as you can imagine, it was not possible to create a continuous defence. Therefore the Military Council decided first of all to close the main directions: Volokolamsk direction, Mozhaisk direction, Maloyaroslavl direction».

The 316th Rifle Division was in the Volokolamsk direction. Baurzhan Momyshuly commanded a battalion. It was then that in November-December 1941, in the battle for Moscow, the real fame of Bauyrzhan Momyshuly thundered.

At that time, many front-line and central newspapers reported on the exploits of our commander. He and his battalion several times escaped from the encirclement without great losses and with rich trophies. He was not afraid of responsibility, he was resolute and courageous. General - major I.Panfilov was many times sent to rearguard battalion to cover regrouping of the troops and preparing of the division for new fights. This is a clear proof that Bauyrzhan Momyshuly possessed good managerial skills and could skillfully lead the military operations of his unit. In these fights Momyshuly was wounded twice, but till the end did not want to leave the front. He was awarded with the order of the Red Banner and a medal «For Defence of Moscow». But his merits were not appreciated in full. In fights near Moscow he participated in 27 battles. Courage and calmness, self-control and determination, military cunning of Commander Bauyrzhan Momyshuly served as a reliable support

not only for officers, but also for soldiers who saw him close by in the most difficult and dangerous moments of battle.

Undeniable proof of his talent and courage of his soldiers are lines from the combat report of Colonel Serebryakov, who writes: «Breaking away from the division 5 times in the enemy's rear, performing special tasks in an encirclement, Bauyrzhan Momyshuly successfully led his battalion and attached units, saving manpower and equipment».

Bauyrzhan Momyshuly said that in war the army should not be influenced by equipment and weapons but by intellect, in other words, the battle would be a battle of mind and intellect. Bauyrzhan Momyshuly ordered his troops: «I order soldiers to return alive, not to die in battle».

We decided to make a table of his valour as a commander

surrounded by the enemy	destroyed	were awarded
35 times	-18,000 soldiers and officers - 58 enemy tanks - 180 cars -26 guns of different calibers -137 machine guns - 40 mortars - 13 planes	590 soldiers were awarded with government awards for exemplary fulfillment of command tasks, courage and bravery. They are: Order of Lenin – 4 Order of the Red Banner - 39, Order of the Great Patriotic War - 2 Order of the Red Star – 68 Medal for Courage – 137 Medal of the Red Banner of the Mongolian People's Republic – 2 the Mongolian people

What enabled Bauyrzhan Momyshuly to prove himself as a legendary personality in this most difficult period for the country and the people? We believe that thanks to his diligence and inquisitiveness, he had a great deal of personal experience by the age of 31. His keen sense of justice, honesty and incorruptibility allowed the soldiers, his subordinates to see him as a strong and purposeful person, able to lead and perform all combat tasks. Bauyrzhan Momyshuly never overstepped his conscience, was honest even in fear of death. «Than to flutter on wings of lie, it is better to die for honesty» - so, he spoke, in November, 1941 and it became his vital principle from which he never receded.

Picture 2. Commander Momyshuly's schematic maps

The feat of the division at Moscow, where Bauyrzhan Momyshuly served, quickly reached Kazakhstan and caused pride in his fellow countrymen and joy that the enemy had been driven back from the capital. This universal jubilation was expressed by the wise akyn Zhambyl:

«I am proud and happy - I can't hide it!
That a Kazakh on the Russian snow
The banner of the Guards, like a gift of battle,
lifted it above his head».

Bauyrzhan Momyshuly is a military strategist.

Baurzhan Momyshuly had vast military experience under his belt. While on the front line, he was not just following orders, but creating his own teachings, which greatly enriched military science. His thoughts and actions went far beyond the tactical and strategic decisions of a single battle or battle. The fact that in military operational and tactical science there is a special term of mobile defence, named «spiral Momyshuly», which tactical method of fighting is studied in higher military schools all over the world, shows what kind of commander Bauyrzhan Momyshuly was. Theoretically it was developed by Panfilov. However, it was Bauyrzhan Momyshuly who first applied it in practice, and applied it brilliantly. Momyshuly explained the meaning of this tactics in the following way: «I call it a spiral, because all fights of Panfilov's army near Moscow were characterized by the fact that the division cut the way, bounced aside and carried away the enemy, leading him away for 10 kilometres. Then with a jerk it would again stand in its way, again withdraw. Such maneuvers disperse the enemy's forces, our units return to the Bolshek. This exhaustion of the enemy and gave a gain in time.» During our research, we found interesting information that 92 files with reports on the course of military operations and schematic maps of commander Bauyrzhan Momyshuly are still kept in military archives in Moscow under the seal of «Secret».

He passed on his military experience to the younger generation. In 1950 he was a senior lecturer in the department of general tactics and operational art at the Military Academy of Logistics and Supply named after V.M. Molotov. As a teacher and military thinker he analyzed the results of the Great Patriotic War, carried out research in the theory of operational art and tactics, the combat application of the armed forces, species and genera. This scientific analysis was carried out with the sole purpose of sharing his knowledge, taking into account the lessons of the war to ensure the country's military security for many years to come. B. Momyshuly put forward the idea of the psychological factor as one of the causes of victory in the war. In Soviet times, this factor was not noted, it was considered that the victory was won due to superiority of technology, armament, and mass heroism of the Soviet people. Only quite recently when we analyzed local conflicts and wars did people start to talk about moral and psychological support of the troops. Hence, it once again shows the unconventionality of B. Momyshuly's thought. He was lecturing on combat training during his visit to Cuba in 1963.

He met with Minister of Defence of Cuba Raul Castro and was awarded the title of honorary commander of the 51st regiment of the Revolutionary Armed Forces of Cuba.

The military experience of Bauyrzhan Momyshuly is studied in military educational institutions of the USA, Cuba, Israel, Nicaragua. Throughout the war, he rose through the ranks from battalion commander to division commander. Bauyrzhan Momyshuly always convinced everyone that military science is a high art.

Commemorating Bauyrzhan Momyshuly.

Bauyrzhan Momyshuly is a man who will remain not only in books and monuments, but also in our hearts and the memory of generations. In 1990, thanks to the insistence of President Nazarbayev, before the last day of the USSR, a decree was signed on awarding Bauyrzhan Momyshuly the title of Hero of the Soviet Union. For 100-year anniversary from the date of birth of Bauyrzhan Momyshuly the book «Legendary Batyr» was issued by the noncommercial organization of the Kazakh Diaspora of Moscow "Memorial Fund of the Fallen Soviet Soldiers in East Prussia «Memory». In Kazakhstan there are streets named after the hero in the cities of Almaty, Taraz, Shymkent, Astana, Atyrau and Semey, Karaganda. A monument to Bauyrzhan Momyshuly has been erected in front of the school of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan (Shymkent), as well as in Astana. In honour of Bauyrzhan Momyshuly the district centre of Zhualy district of Zhambyl oblast - Bauyrzhan Momyshuly village (formerly Burnoye village) was named.

There is a museum of Bauyrzhan Momyshuly in the centre of Zhualy district, where some of his personal belongings are kept. In 2010, to celebrate Momyshuly's centenary (December 24), in Almaty, at the entrance of the Park named after 28 Guardsmen, the museum was opened. A full-length monument to him was erected at

the entrance to 28-Panfilov Park in Almaty to mark Momyshuly's centenary. On March 19, 2010 with the assistance of the Embassy of Kazakhstan in Moscow secondary school No. 1912 in Zelenograd was named after Bauyrzhan Momyshuly. This choice was due to the fact that the school is located near the Kryukovo station, where B. Momyshuly fought and was wounded. On September 1, 2010, a monument-bust to the Hero of the Soviet

Union was unveiled on the school's territory. The bronze bust on Square Oktyabrskaya in Volokolamsk, Moscow region. Bauyrzhan Momyshuly pylon, located in the city of Priozersk, Kazakhstan. We are proud to say that in 2020 our school was named after the hero, and a school museum named after B. Momyshuly was also opened.

Quotes of B. Momyshuly about courage, a feat

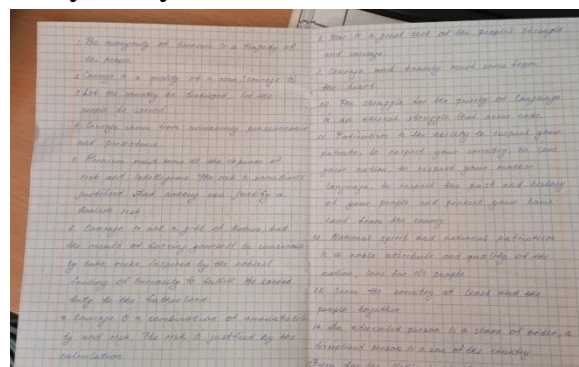
The presentation style of the legendary Kazakh batyr Bauyrzhan Momyshuly is simple, concise and precise. Each of his phrases begs for aphorisms. During our research we studied and analyzed the famous sayings of the hero, collected sayings that reflects the ideas of military patriotism and military topics, determined their relevance and significance today and issued the collection of sayings in Kazakh, Russian and English. (appendix 2)

For example, As Bauyrzhan Momyshuly said «Doing military duty is like winning».

Military duty is the main duty of any citizen. This is still relevant today. Not everyone is ready to do their duty. And it's not always easy.

Picture 5

Picture 6

Minutes of our translation work

Conclusion

We think that the goal of our project has been achieved. Bauyrzhan Momyshuly's heritage is full of heroism, discipline and patriotism; his life was built on the principles of honesty, justice and reasonableness. The relevance of his views is obvious, given Kazakhstan's complex geopolitical and geostrategic position, one can only speculate about the possible military security problems Kazakhstan might face in the future if the global political process takes a negative turn and tensions and

confrontations among countries in different regions intensify. We think everyone should adopt a well-known slogan: «Don't ask what the country has done for you, but ask yourself:» What have you done for the country?» And we will do our best to be a citizen worthy of our country.

The list of used literature

1. Bektilova D.T., Daniyarova A.E. SPIRITUAL CAPACITY OF THE PEOPLE AND PATRIOTIC CONSCIOUSNESS IN THE WORKS OF B. MOMYSHULY // International Student Scientific Herald. - 2017. - № 5. ;

2. <http://bm.kaznpu.kz/ru/b1/>

3. http://www.shuak.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=485:momyshuly-bauyrzhan&catid=79&Itemid=136&lang=ru

«ОТАН ҚОРҒАҒАН БАТЫР АНАЛАР»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Қарағанды қаласы білім бөлімінің
«№ 82 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Орындаған: Курманғалиева Диара
5 «А» сынып оқушысы
Жетекшісі: Акышева Гулнур Капиятовна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Аннотация

Қазақ даласында әлемді таң қалдырған абзал аналар мен тамаша қыздар болғандығын олардың елін, жерін қорғауда таң қаларлық ермек көрсеткендігін баян етеді. Олар сақ дәуіріндегі Тәуелсіздік үшін күрескен Тұмар ханым, Зарина жайлы, жоңғарларға қарсы күресте Отан үшін от кешкен қыздар, ең көрнекті тұлғалардың бірі Алаш қозғалысына қатысқан қазақтың күрескер әйелдері Ұлы Отан соғысы кезінде елің қорғаған ұшқыш, танкист қыздар жөнінде көптеген деректі материал жинақталған, Аналардың, қыздардың ерлігі арқылы қазақ қыздарының өжеттілігін, алғырлығын, ақылдылығын баяндай келіп Ару екендігін дәлелдейді. Жұмыс өте құнды. Өмірде қыз балалар тәрбиесінде үлкен роль атқарады деп сенеміз.

Тақырыбы: «Отан қорғаған батыр аналар».

Зерттеудің міндеттері:

1. Тақырып аясындағы қосымша деректерге, әдебиет баспабеттеріне шолу жасай отырып, деректер жинақтау.

2. Қыз балалар тәрбиесіндегі мәдениеттілікке көңіл бөлу.

3. Анкета арқылы қыз балалар пікірін жинақтау.
4. Қыз балалар тәрбиесіндегі патриоттық сезімді ояту, сезіндіру.
5. Өз Отанына, еліне деген сүйіспеншілігін арттыру.

Өзектілігі:

- Қыз балалар өздерінің батырлығымен, Отан қорғаумен ерлік көрсетсе бүгінгі қыздар білімімен, өнерімен ерлік көрсететіндігін анықтау.
- Әр ару өзінің білімімен, ақылымен ерлік жасай білулері керек.
- Өз еліне, халқына адал еңбек ететін, елін қорғай білетін жас патриоттар ретінде үлесін қосу.

Зерттеудің жаңалығы:

- Қосымша мәліметтер және қажетті материалдарды сұрыптай отырып, жастарды патриоттық сезімге тәрбиелеу.
- Жұмыстар арқылы деректермен, фактілермен, құнды материалдарды жинақтап таным арттыру.
- Лицей, мектептерде ғылыми практикалық конференция, сынып сағаттарында пайдалануға болады.

Кіріспе

Әр халық солардың ішінде біздің қазақ халқы қыздардың тәрбиесіне өте көп көңіл, мән берген. Жаратылыстың өзі қызды өміргді әдемілеуге жаратқандай. Мысалы, табиғат қыз болмысын ұлдардан өзгеше еткен. Қыз-қызыл гүлге ұқсайды дейді. Қыз-ауыл көркі дейді. Қысқасы, қыз өмірдің шаттығы. Өмірі өшірмейді. Қызды қазақ мәпелеп өсіреді, оларға үлкен сенім артады. Ата-бабаларымыз: «Қыз қылығымен сүйікті» деп, қыздардың тәрбиесіне аса жоғары баға берген сондықтан да қыз баланы жастайынан-ақ ақыл – кеңестермен, үлгінасихаттармен қадағалап отырып өсірген. Соның арқасында әрбір қыз өзін ұқыпты, таза, әдемі ұстауға, үлкендерге-құрмет, кішілерге-ізет көрсетуге, өзін мәдениетті, биік ұстауға тырысқан. Қыздар өздерінің көркі, ақылдылығы мен қатар, ерлік көрсетумен де елге танымал болған. Ел шетіне жау келген кездерде батыр, ерлермен бірге, қолдарына қару алып, ат үстіне мініп, Отан үшін жауға қарсы аттанған. Мұндай шайқастарда олар өздерінің Отанына еліне, халқына деген сүйіспеншіліктерін, ержүрек, батырлықтарын, өр мінездерін, ерліктерін көрсете білген.

Тұмар (Томирис) (ж.ж.с.д. 570-520) — массагет халқының байырғы заманда ел билеген атақты әйелдерінің бірі.

Ахемен әулетінен шыққан, «төрт құбыланың тұтас билеушісі» атанған парсылардың Құрыш патшасы Орта Азияға басқыншылық жорықпен келген, «жеңілуді білмейтін» деп дәріптелген «өлместер» әскерін ашық шайқаста тас талқанын шығарып жеңуімен тікелей байланысты.

Мемлекетінің аумағын кеңейте беруді ойлаған Құрыш батыс елдеріне аттанбас бұрын әуелі шығыс жағын қауіпсіздендіру мақсатымен массагеттерді бағындырып алуды көздейді. Сөйтіп түркі көшпенділер еліне елші аттандырып, олардың ханшасы, сол кезде күйеуі өліп жесір отырған Тұмардың өзіне тұрмысқа шығуын сұрайды. Бұл Құрыштың массагеттермен соғысуға желеу іздеуі еді. Тұмар Құрыш патшаның ұсынысын қабылдамай тастайды. Осыны желеу еткен Құрыш жауынгерлерін шығысқа қарай қаптатады. Араксдариясына жетіп, үстінен қалқыма көпірлерді құруды кемелердің кермесінде мұнара қамалдар тұрғызуды әмір етеді. Өздерін жаулап алуға келген парсылардың әр қадамын алыстан бақылап, біліп отырған Тұмар олардың дариядан өту үшін әуреленіп, көпір салғалы жатқанын естіп, Құрышқа арнайы жаушы жібереді.

«Мадилардың патшасы! Ниетіңнен қайт. Салып жатқан көпірлеріңнің игілігін көрер көрмесіңді өзің де білмейсің. Өнбес істі кума. Өз патшалығыңа бар да, өз билігінді жүргізе бер, бізді күндеме. Ал егер алда-жалда соғыспай қоймаймын десең, онда көпір салып, уақыт өткізіп, әуре болма. Дарияның біз жақ бетіне шығып соғысамын десең, біз үш күншілік жерге кетіп, жол ашайық, ал дарияның өз жағында соғысамын десең, сен үш күншілік жерге шегін. Қалауыңа қарай өзің шеш». Тұмардың ұсынысын Құрыш патша әскери кеңеске салады. Біраз пікір таласынан соң, Лидияның бұрынғы патшасы, сол кезде Құрыштың қолындағы мырза тұтқын Крездің ақылымен дарияның массагеттер жағында соғысуды ұйғарып, шешімдерін Тұмарға хабарлайды.

Массагеттер уәделерінде тұрып, үш күншілік жерге шегініп кетеді. Олардың кеткеніне анық көз жеткізгеннен кейін Құрыш бүкіл әскерін дарияның арғы бетіне өткізіп, Крездің үйреткен айласымен массагеттердың шабылдаушы тобын алдап қолға түсіріп, түгел қырғынға ұшыратады. Осы шабуылшы топтың басшысы, Тұмардың ұлы Спаргапты (Спаргапис) тұтқынға алады.

Сүйікті ұлы мен шеп бұзар жауынгерлерінің қайғылы хабарын алған Тұмар Құрышқа жаушы жіберіп, оған өзінің соңғы сөзін жеткізеді.

«Қанқұмар Құрыш! Жеңіске желікпе. Сен менің ұлымды ашық айқаста қару құдіретімен жеңген жоқсың. Шарап ішкізіп, алдап барып, пенде еттің. Енді менің мына ақылымды ал. Айла амалмен біраз жауынгерімді опат еткеніңді қанағат тұтып, менің ұлымды өзіме қайтарып бер де, есен-сауыңда жөніңді тап. Егер өйтпесең, Тәңірі атымен ант етіп айтайын, қанға қаншама тойымсыз болсаң да, адам қанын сусының қанғанша ішкізермін!» Құрыш өзінің шайқасатынын айтып, Тұмардың жаушысын кері қайтарады. Тұтқынға түскен Тұмардың ұлы өзінің қандай күйге ұшырағанын мастығы айығып, есі кірген кезде ғана бір-ақ біледі. Құрыш патша Құрыштан аяқ қолын босатуын өтінеді. Қолдан бұғау, аяқтан кісен алынысымен, ол қасында тұрған парсы жауынгерінің қаруын жұлып алып, өзін өзі өлтіреді. Келесі күні екі жақтың арасында бұрын соңды көз көріп, құлақ естімеген сұрапыл қырғын соғыс басталады. Ақырында далалық ұрыс тәсілін тиімді пайдаланған массагеттер парсылардың әскерін түгел дерлік жусатып салады. Қоршауға түсіп, бас сауғалар мүмкіндігінен айырылған. Құрыштың өзі де жауынгерлерімен бірге айқас алаңында қаза табады.

Аңыз бойынша Тұмар шайқас аяқталған соң, сарбаздарына Құрыш патшаның денесін таптырып алып, басын кестіріп, қан толтырылған меске салып тұрып: «Әйтеуір тірі қалдым, сені жеңіп шықтым демесем, жан дегендегі жалғыз ұлымды аярлықпен қолға түсіріп, сен менің түбіме жеттің, жауыз! Енді Тәңірге берген сертімді орындап, басыңды қанға бөктіріп, сусыныңды қандырғаннан басқа амалым жоқ».

Зарина (558-518 ж.ж. б.э.д.)

Зарина (Сара) - сақ елінің басқарушысының қызы. Әскери басшы Мөрмөрднің әйелі болған. Роксанаки қаласының ең беделді қаншайымдары болған. Бұл қала-шық Сырдарияның жағасында орналасып, Сығанаққа қаласына жақын болған. Заринаның өз әскері, жасағы болған. Жасақ негізінен «арулар жасағы» құрылған. Сақ заңы бойынша әрбір 13 жасқа толған қызды әскери тәлімгерлікке үйреткен, қыз ба-лаға садақ атуды, найза лақтыруды, қылыштасуға машықтандырған.

Сақ заңы бойынша егер қыз жауынгер өзін соғыста көрсете алмаса, онда ол қыз ешқашан тұрмысқа шыға алмайды деген қатаң тәртіп бар.

Көшпелі халықтың басынан неше түрлі жаугершілік соғыс өткен, сондықтан басты мақсат әрбір әйел адам, жаугершілік кезінде өзін-өзі қорғай білу керек, сондықтан ол әскери жан-жақты дайын болу керек деген саясатпен бәрін де үйреткен.

Соғыс кезінде әйелдер өз отбасын, жауынгер ер адамдарды аң аулап, азықпен қамтамасыз етіп отырған.

Сақ елінің басты жауы-парсылар болған. Соғысқан елдердің халықтары әбден соғыстан жалыққан болатын, бірақ соғыс тоқтаған жоқ.

Заринаның жасағы соғыс болмаған уақытта үнемі аң аулауды әдетке айналдырады. Жақын маңда ешқандай жырқыш аң болмағандықтан қыздар үнемі аңға шығып, алысқа ұзап жүрді. Қыздар өздері тұратын мекеннен ұзап кетіп аң аулағанды жақсы көріп жүрді. Үстірт жерінде құландарды аулап бүкіл ауылды етпен қамтып отырды. Осындай бір аң аулауда Зарина өзінің жауынгер қыздарынан бөлек ұзаққа кеткенін аңғармай қалады. Құланды қуғаны соншалық қыздардың қай тұста қалғаны Заринаға белгісіз болды. Осы жерде жаудың әскеріне тап болып, Заринаны жау әскері артынан қуып ұстамақ болады. Бірақ Заринаның аты да өзі де беріспей ұзаққа шабады, сақ батырынша киінген Заринаның артынан Мидияның жауынгері мен патша ханзадасы да артынан қуа жөнеледі. Зарина аяғынан жараланады. Мидия елінің ханының ұлы, өз жауынгерлеріне ұстаған батырының басын шабуды бұйырады. Заринаның басындағы бас киімі жерге ұшып түскенде, оның шашы ұзын, өте сұлу қыз екенін көреді. Осынша әйел затының ерлігіне таң қалған Мидия ханзадасы, өз райынан қайтуына мәжбүр болады. Бұл Мидияның патшасының баласы жас ханзада Стриангей болатын. Ол да өз әскерімен аң аулауға осы тұсқа жауынгерлерімен бірге шыққан болатын. Осы жерде аң аулап жүрген Заринаға күтпеген жерден кездесуі. Мидия ханзадасы сақ елінің ең әдемі де, көркем сұлуына ғашық болады. Зарина да Мидия ханзадасына ғашық болып, өмірде өзінің іздеген ұзын бойлы кең иықты жігітке, бір көргеннен ғашық сезімі пайда болады. Олар екеуі тек осындай аң аулауда кездесеміз деп өздеріне уәде береді. Екі ғашық арасындағы кездесу екі ел, сақ елі мен Мидия елінің ауыз біршілікке келуін, бейбіт өмір сүруіне себепші болады. Зарина мен Стриангей бір-біріне ант беріп екі елді бейбіт ұстауға уәде береді.

Зарина сақ патшасының қызы болғандықтан мемлекеттік билікке араласуға толық қақысы бар болатын. Ал күйеуі Мөрмөр тек әскербасы болғандықтан оның әмірі тек қол астындағы әскеріне қана жететін. Ол тек тұтқынға түскен олжа мен тұтқын-дардың тағдырына төрелік айта алатын. Елдің тыныштығы оған ұнамады. Сон-дықтан сақ даласының сыртында Заринамен тілдесуге келген Стриангейді қапы-лыста қолға түсіреді. Соғысуға дайын тұрса да, Стриангей Заринаға берген уәдесінде тұрып, екі елді қырғынға ұшыратпау үшін өз әскерін кері қайтаруға бұй-рық береді. Мөрмөр жеңіс дабылын қағып, Роксанаки қаласына басын бұрады.

Тұтқынға түскен Стриангейді көріп, Зарина қатты уайымдайды. Зарина жігіттің ерлігіне риза болады. Мөрмөрге барып Мидияның адал, ержүрек ханзадасының өмірін мен үшін қи деп өтінеді. Сен онымен соғысып майданда жеңген жоқсың, райыңнан қайт, еліміздің басына қасірет әкелме деп Зарина өтініш айтады.

Бірақ Мөрмөр бұл келісімге қарсы болады. Зарина ханның бұйрығы бойынша сен қан сасыған олжаны ойласаң, мен елдің береке бірлігін, ана мен баланың көз жа-сына қаламыз, деп айтады. Бірақ Мөрмөр келіспей қанжарын суырып алып, Стри-ангейге ұмтылады, Зарина өзін қорғайтын жасақтарына Мөрмөрді ұстауды бұйырады, осы жерде Мөрмөр қаза болады. Зарина: «-Бүкіл бір елді қансыратып, мағанасыз соғыста құрбан болғаннан гөрі, өзін ұстай алмайтын долы әскербасының қазасы әлдеқайда жеңіл. Ол менің күйеуім, бірақ елімнің амандығы мен үшін одан да қымбат! Мидианың ханзадасын босатындар!» дейді.

Стриангейді тұтқыннан босатып, қашан әл-қуатын жиғанша күтеді. Ханзада еліне кетерде «адал махаббатымыздың белгісі болсын, екі патшалықты біріктіріп, бір ел болайық, қосылайық» дейді.

Зарина келер жылы жауабын аңға шыққанда беремін деп, ханзаданы еліне қайта-рады. Зарина келер жылы Мидианың шекарасына жақындағанда Стриангей көрінеді. Екі әскер де бір-біріне бетпе бет келіп тоқтайды. Зарина өзінің патшалық тәжін кигенін көгенде, Стриангейдің жүрегі мұздап сала берді.

Зарина «-Армысың, сүйіктім Стриангей! Мен дүниеде сенен басқа адамға жүрегімнен орын бергенім жоқ. Мен сені шынымен жақсы көрем. Бірақ сен екеуіміз қосыла алмаймыз. Себебі, мен саған тұрмысқа шықсам, сен-хан, мен ханым болам. Менімен қоса елім де саған бағынышты болады. Сондықтан жеке басымның бақытын елімнің еркіндігіне айырбастай алмаймын. Таққа ие болар аға-іні бермеген тағдырға налиық. Махаббаттан да күшті нәрсе бар, ол- елімнің тәуелсіздігі. Қош сүйіктім!» дегенде екеуінің де көзінен ыстық жас ыршып кетеді.

Бұл сөзді естіп тұрған екі жақтың да әскері ауыр күрсінеді. «-Біздің махаббатымыз еліміздің татулығының белгісі болсын! Қош Зарина!»-деді Стриангей.

Екі жақтың да әскері өз елдеріне қарай кері бұрылады. Бұл Заринаның жеке басын бақытсыз ету арқылы еліне әперген бақыты еді! Сүйгені үшін қосағын құрбандыққа қиған, бірақ халқы үшін сүйіктісінен де бас тартқан сақ қызы Зарина біз үшін арулардың тәңірісі де, тәкаппары да, үлгісі де болады, бола да бермек!

Мәншүк Мәметова (шын есімі Мәнсия)

1922 жылы Орал облысы, Орда ауданында Мәметовтер отбасында Жиенғалидың Мәнсия атты қызы дүниеге келеді. Анасының еркелетуінше, ол - «Моншағым» екен. Кейіннен Мәншүк аталып кеткен ерке арудың жиырмадан астам жылдан соң, ержүрек қыз атанып, тарихта қаларын кім білген?! Ата-анасынан ерте айрылған ару қыз жастық шағын да тәрк етті. Алматы медициналық институтында оқып жүрген шағында жау жақтан ескен соғыстың ызғарлы желі жас қайыңның жапырағындай жайқалған бойжеткенді жұлып

түсіреді. Халқына төніп тұрған қауіпке жаны шыдамай, дамыл таппастан әскерге өзі сұранып, жоғарыға мынадай өтініш жазады: «Фашистерді жою үшін майданға жіберетін менің ағайым да, апайым да жоқ, сондықтан өзімді жіберіңіз». Ел үшін қан төгіп, жан беріп жатқан отандастарына қалай да өз жәрдемін бергісі келген ниетпен, 1942 жылдың тамыз айында «Қызыл армия» қатарына алынды.

Осылайша, Отанды артқа тастап, ерлермен қатарласып жүріп жаумен алысты. Әйелмін деп әлсіздік танытпады, жаспын деп соғыс жалынын жатырқамады. Бар арманы – қалайда жеңіске жету! Талай зобалаңды бастан өткерді, ерлермен бірге жер бауырлап жүріп су кешті, ну орманды артқа тастап, басын отқа да салды, суға да батырды.

1943 жылдың 15 қазанында Псков облысындағы Невель қаласын босату үшін Изоча станциясындағы 173,7 биіктігінде қантөгіс соғыс болды. Сол күні Мәншүк жан серігі - пулеметімен дамылсыз оқ атып, ерен ерлік көрсетті. Жауыз жаудың Мәншүкке қарсы атқан оғы оның ажал оғы болып, өрімдей қызды қыршыннан қиып түсті.

«Отан үшін, әкем үшін...» деп қан майданға аттанған ержүрек ару қыздың артында аңыз боп ерлігі қалды. Өзгеде кездесе бермейтін өрлік пен батырлық, қайсарлық пен өжеттілік Мәншүктің ғана жүрегіне тән еді. Себебі ол қазақтың маңдайына жарқырап біткен жарық жұлдызы, мыңдар мен миллиондардың бірі... Ол кешкен аз ғұмыр өте мәнді өтті. Себебі оның жаны біздерге жеңіс алып берді. Халқы үшін ерен еңбек сіңіріп, әр кезеңде келер ұрпақтың санасынана өшпейтіндей дара жолы бар қазақтың қос қарлығаштай батыр арулары бүгінде тыныш заманның тәуелсіз төрінде ескерткіш болып қана тұр...

Екі ержүрек апаларымыздың ескерткішін көргенде, жанынан бей-жай өте алмайсың. Олардың бейнесіне қарап тұрып, сол зұлматтың ызғарын сезініп, жан түршігерлік соғысты көріп тұрғандай күй кешесің. Өзгелердікінен өзгеше жүрегі бар мәрт арулардың жүрек соғысының дүрсілін естігендей болып, қайсар қыздардың рухына тәу етіп тұрғаныңды байқайсың. Сөйтесің де, өр апалардың өжеттілігіне басыңды иіп, батырлығына тәу етесің. Ескерткіштен ұзап бара жатып, осындай тұлғалардың жанымен, бабалардың қанымен келген жеңісті күндердің баянды болғанын тілейсің.

Ә. Молдағұлова, 1995 Қазақстан пошта маркасы

Әлия Нұрмұхамбетқызы Молдағұлова (шын есімі Ілия, майдандас достары «Ілия» деп атапты) (1925 ж. 15 маусым (кейбір деректерде 25 қазан, 20 сәуір), Ақтөбе облысы, Қобда ауданы, Қаз КСР – 1944 ж. 14 қаңтар, Псков облысының солтүстігіндегі Новоскольникови, Казачиха ауылы, РКСФР) – Кеңес Одағының Батыры (1944), снайпер, ефрейтор. 1925 ж. 25 қазанда Ақтөбе облысы, Қобда ауданының Бұлақ ауылында Сарқұлов Нұрмұхаммед және Молдағұлова Маржанның отбасында дүниеге келген. Бала кезінде анасынан айырылып (1933 ж.), кейіннен Алматыда ағасының қолында тұрған, ал 1935 ж. Бастап Ленинград, Красногвардейский ауданы, Гурдин көшесіндегі № 46-шы балалар үйінде тәрбиеленген. Санкт-Петербургтегі 9-орта мектебінде оқыды.^[1] Оқудағы озаттығы және үлгілі тәртібі үшін Әлия Қырымдағы Бүкілодақтық пионерлер лагері – Артекке жіберіледі. Артеkte батырлар тақтасына Рубен

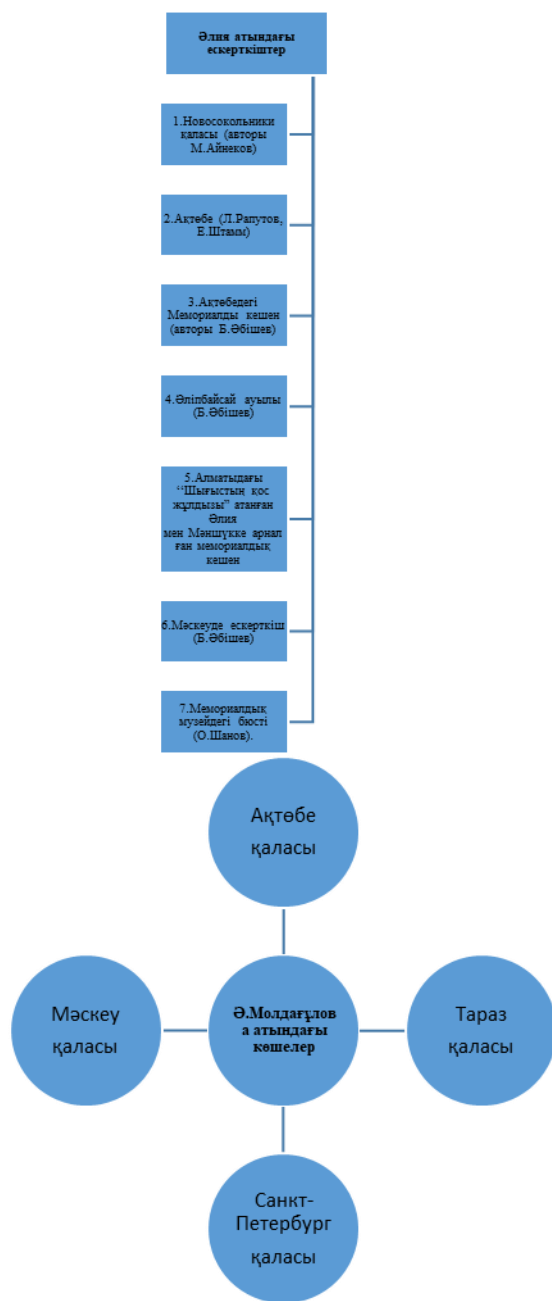
Ибаррури, Тимур Фрунзе сияқты батырлармен қатар Әлия Молдағұлованың да суреті енгізілген. Соғыс басталған соң балалар үйімен бірге Ярослав облысының Вятское селосына эвакуацияланған. Вятское орта мектебінен 7-сыныпты бітірісімен Рыбинск авиациялық техникумына түседі, бірақ көп ұзамай (1942) ЖШҚӘ-ға (Жұмысшы-Шаруа Қызыл Әскері) майданға жіберу туралы өтініш жібереді. 1943 ж. Снайперлер дайындау орталық әйелдер мектебін аяқтайды. 1943 ж. бастап 54-ші арнайы атқыштар бригадасы 4-батальонының снайпері болған (22-ші әскер, 2-ші Балтық жағалауы фронты). Жау әскерінің 30-дан аса сарбаздары мен офицерлерінің көзін жойған. 1944 ж. 14 қаңтарда Псков облысының солтүстігіндегі Новосокольники ауданында қаза тапты. Әлия Нұрмұхамбетқызы Молдағұловаға 1944 ж. 4 маусымда Кеңес Одағы Батыры атағы берілді. Ленин орденімен марапатталды.

Әлия Новосокольники ауданының Монакова ауылында жерленген. Әлия есімімен көшелер, ондаған мектептер (Мәскеудегі № 891 орта мектебі, Шымкенттегі № 29 орта мектебі, Новосокольники № 72 орта мектебі, Оралдағы № 38 орта мектебі), Әскери-теңіз флотының кемелері, Каспий жүк таситын теплоходы аталған. Ақтөбе, Астана, Алматы, Мәскеу, Санкт-Петербург, Новосокольники қалаларында ескерткіштер орнатылған. Ақтөбеде облыстық мемориалды музей жұмыс жасайды.

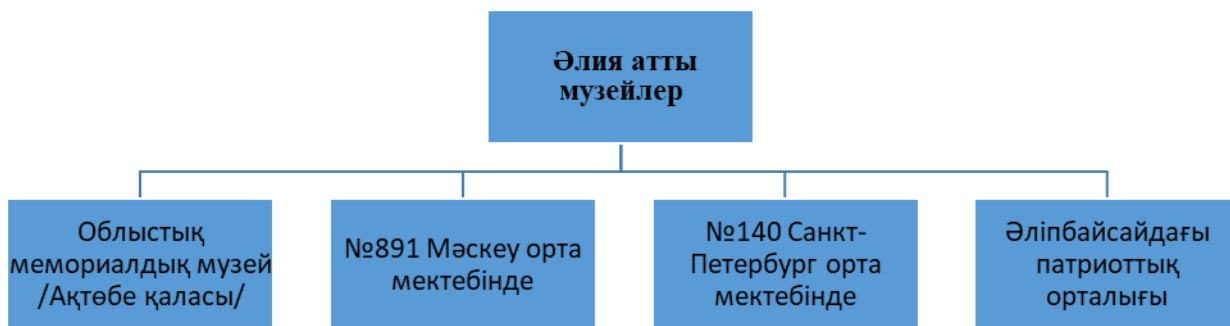
Әлияның обрызын салған авторлар:

«Әлия» (С.Әлімбетов), «Мәңгілікке сапар» (А.Ануфриев), «Ауыл Бұлақ» (А.Корват), «Мерген Әлия Молдағұлова» (А.Сапугов), «Мерген Әлия»/күріштен жасалған/ (Ф.Терещенко), «Әлия» (О.Нұржұмаев), «Бұлақтағы Әлияның үйі» (Н.Өтегенов), «Соңғы көктем» (Т.Телеушев).

Əлияның бинесі салынған гобелендер:

«Əлия» (М.Нартов, Н.Рахманқұлов), триптих «»Əлия» (Б.Атыраубаев).

Әлия туралы әндер:

«Әлия-Мәншүк» жинағы, «Песнь Праматери Хобды» (А.Утегенов), «Гүл-ғұмыр» поэмасы, ән «Он тоғыз жас» (Е.Ашықбаев), «Қызғалдақ-ғұмыр Әлия» мен «Сағыныш» әні (Г.Аймаханова), «Әлия» әні (Б.Тәжібаев пен С.Байтереков), «Ару қыз, ержүрек қыз, Әлия қыз» әні (композитор Қ.Қожанбаев), «Әлия» әні (Ә.Садуакасова), «Әлия» деректі повесі (Ә.Оралбай), «Әлия-Мәншүк» поэмасы (Т.Молдағалиев), «Әлияның жүрегі» (Я.Хелемский), «Әлия Молдағұлқызы» повесі (Ж.Жұмақанов), «Әлия» дастаны (С.Жиенбаев), «Шығыс шынары» повесі (Ә.Нұрмаханова), «Әлия» поэмалары (К.Деркаченко, Р.Трофимов), балет «Әлия» (М.Сағатов), «Әлия» атты деректі фильм (режиссер Ю.Пискунов) және «Снайперлер» фильмі (реж. Б.Шәмшиев), «Әлия» спектаклі (Ә.Тарази), «Жарық жұлдыздар» поэмасы (С.Жиенбаев). Сейдолла Бәйтерековтің «Әлия» әнін орындаған әнші Роза Рымбаева дүниежүзілік байқауда лауреат атанды.

Хиуаз Қайырқызы Доспанова (15 мамыр 1922 Ганюшкин Атырау облысы — 21 мамыр 2008, Алматы қаласы) — Екінші дүниежүзілік соғысының жауынгері, батыр, ұшқыш, Қазақстан Республикасының Халық Қаһарманы. Хиуаз Қайырқызы Доспанова 1922 жылы мамырдың 15 Ганюшкин селосында (қазір Атырау облысы) дүниеге келген. Әкесі — Қайыр балықшы, анасы — Меруерт мұғалім болып еңбек еткен.

Ұшқыштық өмір жолын Оралдың аэроклубында бастап, кейін әйгілі ұшқыш Марина Раскова басқарған 46-гвардиялық полкінің құрамында 300-ден астам әуе шайқастарына қатысқан Хиуаз Доспанова сол кездің өзінде теңдессіз ерлігі үшін «қанатты қыз» атанған еді. Соғыстан кейін лауазымды қызметтер атқарған Хиуаз Доспановаға Елбасының Жарлығымен Халық қаһарманы атағы берілген болатын. 2008 жылы мамырдың 21 Алматы қаласында 86 жасында дүниеден озды.

Қанатты қыз

Ұшқыштық өмір жолын Оралдың аэроклубында бастап, кейін әйгілі ұшқыш Марина Раскова басқарған 46-гвардиялық полкінің құрамында 300-ден астам әуе шайқастарына қатысқан Хиуаз Доспанова сол кездің өзінде теңдессіз ерлігі үшін «қанатты қыз» атанған еді. Әлия, Мәншүк, Хиуаз... Олардың есімдерін тек Қазақстан ғана емес, кезіндегі КСРО халықтары да жақсы біледі.

Хиуаз Астрахандағы балық кәсіпшілігімен айналысқан жұмысшы отбасынан шыққан. Ол кісінің кезінде Мәншүк Мәметовамен бір көшеде тұрып, көрші болғанының өзі өмірінің естен кетпес бір сәті іспеттес. Есімдері тарихта мәңгі қалатын бір көшенің батыр қыздарының мінездерінде де ұқсастық бар. Алғырлық, қайсарлық, адалдық. Екеуіне ортақ қасиет. Мектеп қабырғасын үздік бағамен тәмамдаған талдырмаш жас қыз ұшқыш болуды армандайды. Алға қойған мақсатын қайтсе де орындауға дағдыланған ол, соғыс басталған жылдары Мәскеудегі Жуковский атындағы әскери-әуе Академиясына қабылданбай қалса да, медицина институтынан алған білімімен тылда еңбек етіп, кейін ұшқыштар дайындайтын училищеге түседі. Өрімдей жас қыздың қайсарлығына тәнті болған атақты ұшқыш әйел Марина Раскова сол кезде-ақ оған зор үміт артқан екен. Есімдері кең тараған ұшқыш әйелдер Гризобудова, Осипенко, Расковаларға еліктеген Хиуаз Доспанова үмітті ақтайды.

«Арада ширек ғасырдан астам уақыт өтсе де, алғашқы әскери операцияға барғаным көз алдымда кеше ғана болғандай сайрап тұр» дейді Хиуаз апай. ...Даланы түн қараңғылығы жайлаған кез. Алдымен жарық бергіш бомба тастапты. Себебі жау әскері мен техникасының қай жерде орналасқанын анықтап алу қажет болған. Сол сәт төңірек жап-жарық болып кетеді. Звено командирі Е.Пескова мен Х.Доспанова бұйрық түсісімен жаудың атыс ұясын бомбалай бастайды. Қашанда сақ отыратын жау әскері естерін жинап та үлгермепті. Неше мәрте бомбалап, даланың астаң-кестені шығып жатқанда ұшқыш қыздар аққан жұлдыздай көзден ғайып болады. Алғашқы әскери тапсырманы осылай сәтті орындаған қос қыз жан-жақтан қаумалап алған майдандастарының қошеметіне емес, өздерінің осындай маңызды іске дайын екендіктерін сезініп, қуанғанды.

Жаумен аспандағы шайқаста 300 рет болып қайтқан Хиуаз ұшақтан 14 рет құлапты. Төрт мәрте ауыр жарақат алып, есін жиысымен ұрыс даласына қайта оралып отырған. Жаумен шайқаста асқан ерлік көрсете білді. Қазақтың жас қызы Ұлы Отан соғысы жылдары Марина Раскова басқарған 46-гвардиялық түнгі бомбалаушы – ұшқыштар полкінде штурман қызметін атқарған. Майдандағы ерлігі үшін ол «Қызыл жұлдыз», II дәрежелі «Отан соғысы» ордендерімен және көптеген медальдармен марапатталған. Ал төсіндегі «Еңбек Қызыл Ту» ордені соғыстан кейінгі жылдардағы елеулі еңбегінің жемісі.

Хиуаз Доспанова «Абай» операсы мен «Шоқан Уәлиханов» драмасын сахналауға, «Медеу» спорт кешенін салуға және көптеген тарихи маңызы бар еңселі ғимараттардың құрылысына ер азаматтармен иық тірестіре жүріп араласып, көптеген игі жұмыстардың ортасынан табылды. Соғыстан кейін лауазымды қызметтер атқарған Х. Доспановаға Елбасының Жарлығымен Халық қаһарманы атағы берілген болатын.

Алаш қозғалысы жылдарындағы қазақтың күрескер әйелдері.

Алаш қозғалысының жетекшілері өздері ұстанған бағыт-бағдар мен ой-пікірлерін халық арасына жеткізіп, олармен байланыс жасау мақсатында түрлі ұлттық басылымдарды дүниеге келтіріп, олардың тұрақты авторлары болғандығы баршамызға аян. Солардың қатарынан біз Нәзипа Құлжанованың, Аққағаз Досжанованың, Рахима Алдаоңғарованың және тағы да басқа қазақ әйелдерінің есімдерін жиі ұшырастырамыз.

Нәзипа Құлжанованың мұраларын жинастырып, оларды «Халқыма деп іс қылдым» еңбегінде жариялаған. Р.Сыздықованың сөзімен айтқанда олар «білім түсінігі жағынан аса биік деңгейден көрінген, білім дәрежесі төмен жатқан өз халқын көтеруге жұмсап, елі үшін шыр-пыр болған, өзінің қысқа ғұмырын сол ізгі мақсат үшін сарп еткен алғашқы қарлығаштар» еді.

Олардың саяси белсенділігі 1917 жылғы ақпан революциясынан кейін шақырылған әр түрлі деңгейдегі қазақ сиездерінің жұмыстарынан айқын байқалады.

Қазақ зиялыларының ұйымдастырумен өткізілген басқосуларда өкілдердің әйел мәселесіне ерекше көңіл бөлуіне 1917 жылдың мамыр айында болған бүкілресейлік мұсылмандар сиезіне депутат ретінде қатысқан Аққағаз Досжанова белгілі бір дәрежеде ықпал еткен.

Қазақ сиездерінің күн тәртібіне түспеген өзекті мәселелердің бірі-1916 жылғы Жетісу оқиғаларының зардаптары. Қытайға босқан Жетісулық қазақ-қырғызға жәрдем беру ісіне қазақ әйелдері де өзіндік үлестерін қосқан екен. Оған Аққағаз Досжанованың «Сарыарқа» газетінде жарияланған «Аш-жалаңаштарға» мақаласында «1918 жылдың 17-ші желтоқсанында Алаш қаласында (Жаңа Семей) Жұмаділқызы Күләннің «Қыз қашар» ойынында Жетісудың аш-жалаңаштарының пайдасына ақша жиналады» деген сөздері дәлел.

А.Досжанова туралы деректерді жинастырып жүрген Ершина Айнагүлдің айтуына қарағанда, 1930 жылдардағы саяси қуғын-сүргін кезінде А.Досжановаға қатысты құнды құжаттардың өртеліп, жойылуына байланысты артында қалған ұлы Шабхаз Әлімгерейұлы Ершиннің отбасында оның жеке архиві сақталмаған. Сондықтан А.Досжанованы тек медицина саласындағы

қызметіне ғана емес, саяси-қоғамдық қызметіне де зерттеу-бүгінгі тарихшылардың міндеті дегім келеді.

Қазақ сиездерінде көтерілген 1916 жылғы Жетісу оқиғаларына орай Алматы облысының тұрғыны Байбосынова Бәти Уақытша үкіметтің Түркістан Комитетіне хат жазады. Онда ол 1916 жылғы Ұлт-азаттық көтерілістің құрбаны болған ері Байбосыновтың Верный гарнизоны әскери сотының 1916 жылдың 16-тамызындағы үкімі бойынша өлім жазасына (дарға асу) кесілгендігін баяндай келіп, бұл үкімнің негізсіздігін дәлелдеп, істің қайта тексерелуін талап етеді. Бұдан «от басы, ошақ қасынан аса алмады» деген қарапайым қазақ әйелінің әділдік үшін күреске бел шеше кіріскеніне куә боламыз.

Әйел мәселесіне 1917 жылдың 2-5 тамыз аралығында Ташкент қаласында болып өткен Түркістан аймағы қазақ-қырғыздарының сиезі де ерекше көңіл бөледі. Күн тәртібіндегі 18 мәселенің бірі- Бүкілресейлік Құрылтай жиналысана депутат сайлау еді. Аталған аймақтан ұсынылған 15 адамның қатарында Асфендиярова Гүлсім де бар. Ол туралы «Бірлік туы» газеті кезінде «Ол-мамадығы бойынша дәрігер. С.Асфендияровтың қарындасы. Петербург дәрігерлік институтын алғаш бітірген қазақ қызы. Ташкентте алғаш әйелдерге арналған акушерлер даярлайтын медициналық техникумды ұйымдастырған. Өмірінің соңына дейін өзі ұйымдастырған медициналық техникумда оқытушылық қызмет атқарған» деп жазған болатын.

Міне, осындай әйелдер қауымы өкілдерінің қоғамдық-саяси қызметі-бүгінге дейін айтылмай келген тың мәселелердің бірі. Сондықтан, Алашорда үкіметінің іргетасын қалауға өзіндік үлестерін қосқан әйелдер қауымының А.Досжанова, Г.Асфендиярова, М.Шәпенова, Г.Тынышбаева, Е.Я.Бөкейханова, М.Төгісова, Р.Алдаоңғарова, Б.Байбосынова, Н.Құлжанова сияқты өкілдерінің есімін үлкен құрметпен атап, мақтан тұту-бүгінгі ұрпақ парызы!

Анкета сұрақтары.

1. Қазіргі кезде ерлік жасай алатын қыздар бар ма, бар болса олар қандай ерлік жасауы мүмкін?

2. Сіз отан үшін қандай ерлік жасай аласыз?

3. Сіз Ерлік, Отан қорғау дегенді қалай түсінесіз?

4. Қазіргі заман қыздарының образы қандай?

5. Сіздің ойыңызша «Аруға» сай қыздың образы қандай болуы керек?

6. Осы күндегі ерлік жасап жүрген қандай қыздарды білесіз?

7. Батыр қыздардың ерлігі, Отан қорғаудағы өжеттіліктері осы күнгі қыздарға қандай әсері бар?

8. Жасөспірім қыздардың ақылды- өнегелі, иманды, инабатты, тәрбиелі болуына кедергілік бар ма?

9. Сіздің ойыңызша, қазіргі уақыттағы ару қандай мінездер мен қасиеттерге ие болуы керек?

10. Сіз патриотизм, имандылық, парасаттық дегенді қалай түсінесіз?
11. Сіз қыздарға тәлім-тәрбие беруде қандай әдістемелер пайдаланар едіңіз?
12. Қыз тәрбиесінде аналардың ролі қандай?
13. Анасы мен қыздың арасындағы қарым-қатынас қандай болуы керек?
14. Патриотизм дегенді қалай түсінесіз?
15. Қазіргі заманда сіз Отаныңыздың патриоты бола аласыз ба?

Қорытынды

«Отан қорғаған батыр аналар» атты тақырыпта-сонау сақ мемлекеті көзінен бастап, осы күнге дейінгі аралықтағы батыр аналарымыздың ерліктері қамтылған. Осындай тақырыппен мен ерте кезден осы кезге дейінгі батыр аналардың көршілігіне тоқталып, оларды барынша ел есінде қайта жаңғыртып, дәріптей түсуге тырыстым.

Ертедегі сақтар мемлекеті кезіндегі Томирис пен Зарина ханымдардың елін қорғаудағы батырлықтарын, ержүректіліктерін баяндау арқылы; Жоңғар шапқыншылығы кезіндегі Отан қорғаушы қыздардың Отанына деген сүйіспеншіліктерін, өжеттілік пен өр мінездерін ашу арқылы; Азаттық үшін күрестегі Қазақтың қаракөз қаһарман қыздары - Әлия мен Мәншүктің ерліетері мен ержүректіліктерін мадақтау арқылы; Ұлы Отан соғысы жылдарындағы ерлік, төзімділік көрсеткен Қазақстандық әйелдерді дәріптеу арқылы қазіргі уақыттағы қыз балалардың тәлім-тәрбиесіне көп насихат, үлгі көрсетуге болады.

Осы айтылған тақырыптардағы өр мінезді аналар мен ат үстіндегі ару қыздардың батырлықтары мен ерліктерін оқыта отырып, қазіргі кездегі әр бір

қыз балаға тәлім-тәрбие, қыздарды отаншылдыққа, парасаттылыққа, ианбаттылыққа, патриоттық сезімдерге тәрбиелеуге болады.

Қазіргі таңдағы қыз-көркіне-сөзі,жүріс-тұрысы, ақылы сай болу керек. Әр қыз «Ару» деп: сұлу, көрікті, өзі де, сөзі де, жүріс-тұрысы да, ісі мен қылығы да сүйікті, мәдениетті; кішіге ізет, үлкенге құрмет көрсететін; елінің, халқының мақтанышы болатын қыздарды айтқан. Сондықтан да «Ару» болу әр бір қыз,бойжеткен үшін үлкен жетістік, үлкен дәреже, үлкен атақ.

Сонымен, осы жоғарыда қамтылған тақырыптардың барлығын талдай отырып, біз аналарымыздың тек жанұя тірегі, отбасының береке-бірлігі, киелі пана, ақылшы,дана ғана емес , сонымен қатар, еліне, жеріне, халқына деген сүйіспеншілігі мол, батыр да батыл, ержүрек қаһарман, Отан қорғаушы, ел анасы екендігін тағы да дәлелдей түстік. Осындай батыр аналарымыз бен қыздарымыздың есімдері ел есінде, тарихта мәңгі сақталады!

Пайдаланған әдебиеттер.

1. Азия транзит 6-12 мамыр 1999 жыл.
2. Ежелгі қазақстан тарихы (6 сынып , 2002 жыл)
3. Қазақстан әйелдері (№12-желтоқсан-1991)
4. Қазақстан әйелдері (№6-маусым-1991)
5. Қазақстан әйелдері (№2-қаңтар -1994)
6. Қазақстан қысқаша энциклапедиясы(I, III том)
7. Сырлас (21желтоқсан -2001жыл)
8. Қазақ тарихы 2002.2 Дәуір Алматы (26 бет,20 бет)
9. Қазақ тарихы 2000.5(18 бет)
10. Қазақыстан мұғалімдері (№32-33-2001 жыл)
11. Ежелгі қазақстан тарихы (6 сынып,2002 жыл)
12. Қазақ тарихы 2002.2 Дәуір Алматы 54 бет.
13. Мемлекет туралы ойлар 41 бет Нұрқасым Қазыбек Алматы Жазушы 1998 жыл.

«ИМЯ КАК НАСЛЕДИЕ НРАВСТВЕННОЙ ПАМЯТИ ПРЕДКОВ»

КГУ «Школа-гимназия № 1»
отдела образования города Сатпаев
управления образования Карагандинской области
Исполнитель: Липис Алина Михайловна, ученица 7 класса
Научный руководитель: Иоцус Светлана Викторовна
учитель русского языка и литературы,
педагог-исследователь

Введение

77 лет минуло со дня эпохального события, Дня Победы в Великой Отечественной войне. События, где подвиг был обыденным делом, потому что народ боролся за свободу, за счастье и мирную жизнь своих родных, близких и будущих поколений. Я и есть представитель того будущего поколения, и я живу, благодаря подвигу народа и моего прадеда, прошедшего всю войну.

В нашей семье всегда чтили и уважали память об этом замечательном человеке, каждый из нас гордится тем, что мы потомки героя-освободителя, который прошел путь до Победы в страшной войне. И слава моего предка заключается для нас не только в бережных воспоминаниях, все последующие мальчики, рожденные в нашем роду, называются именем легендарного предка.

Уроки самопознания по изучению имен и влияния их на судьбу, характер и качества человека натолкнули меня на исследование схожести прадедушки, дедушки и папы. Я задумалась: смогли бы потомки прадеда стать героями, совершить подвиг? Как повлияло на их жизнь одинаковое имя? Есть ли сходство в характере великих людей, современных мальчиков с таким же именем с чертами моих предков?

Желание разобраться в данных вопросах, получить ответы на них определили цель работы.

Цель: изучить влияние имени на нравственные качества человека, его судьбу. предрасположенность к подвигу и высокой гражданственности.

Задачи:

- изучить сведения различных источников по данному вопросу
- проследить влияние имени Михаил на судьбу членов моей семьи;
- проанализировать схожесть или различия в характерах и качествах выдающихся людей и учащихся школы-гимназии №1 с именем Михаил;
- проработать полученные данные о влиянии имени на способность совершить героический поступок
- определить влияет ли имя человека на его нравственный, гражданский выбор.

Предмет исследования: взаимосвязь имени с личностными нравственными качествами человека.

Объект исследования: возможная степень влияния имени на характер человека.

Методы исследования: работа с информационными источниками, метод наблюдения, поисково-исследовательский метод, метод сравнительного анализа и обобщения информации, анкетирование.

Новизна: применение антропоники для определения нравственных качеств человека, исследование влияния имени на нравственные аспекты воспитания личности.

Практическая значимость работы: показать сверстникам значимость их собственных имен и побудить интерес к изучению особенностей своих семей.

Гипотеза: если мы сможем увидеть связь имени с поступками и характером человека, то сможем более осознанно подходить к вопросу выбора форм и методов воспитания нравственной личности .

Актуальностью темы данного исследования считаю неугасающий интерес человека к изучению своего имени, возможностей, связанных с ним. Доказательством чего может служить популярность гороскопов и предсказаний по имени, постоянное обращение к литературе, дающей интерпретации и характеристики возможностей человека, связанных с его наречением у любого народа, и интерес к вопросу может ли выбор имени стать основой для закладывания высоких человеческих высокоморальных качеств.

Основная часть.

*«Что в имени тебе моем?..»
А.С.Пушкин*

Влияет ли имя на судьбу и поступки человека.

Если мы обратимся к различным информационным источникам, то увидим, что испокон веков люди трепетно относились к именам. Человека нарекали не просто так, ведь считается, что имя содержит в себе огромную информацию. Недаром с раннего детства и на протяжении всей нашей жизни мы чаще других слов слышим собственное имя.

Официальная статистика гласит, что носители одинаковых имен похожи друг на друга по характеру, образу жизни и другим аспектам. И интерес к данной теме не угасает.

Для того, чтобы сделать выводы по данному вопросу, мы взяли для исследования имя мужчин моей семьи по материнской линии. Это Михаил. Общие аспекты изучения его значения дали следующую информацию:

- Михаил - это мужское древнееврейское имя, которое переводится как «Богу подобный», имеет очень сильную энергетику.

- основные черты характера гласят, что это волевой, серьезный, практичный и трудолюбивый человек. Он умеет анализировать и легко преодолевает преграды.

Для определения правдивости найденной информации и сопоставления людей с такими именами, мы провели выборочное анкетирование среди учащихся школы с 5 по 9 класс. [Приложение 1, 2]

Рассматривая результаты опросников, мы сделали вывод, что большая часть черт, указанных в источниках по влиянию имени на судьбу человека подходит носителю имени Михаил. На это указали и сами обладатели имени и их одноклассники. Значит, народные изыскания и мудрость, положенная в

основу наречения имеет определенную реальность, что еще раз говорит о необходимости знания и изучения наследия предков и опоре на их мудрость даже в современной жизни. Еще одним доказательством серьезности этого вопроса стало появление такой науки как антропонимика (от греческого «anthropos» - человек и «онума» - имя), которая изучает имена людей, закономерности их возникновения и развития, структуру и звукоряд, функции людей с различными именами в обществе, их распространение и популярность. Она опирается на научные изыскания и претендует на серьезное отношение к себе.

Знаменитый лингвист, этнограф, лексикограф Владимир Иванович Даль тоже интересовался вопросами имен. В своем знаменитом «Толковом словаре живого великорусского языка» он писал: «Имя - название, наименование, слово, которым зовут, означают особь, личность...».

Подводя итоги исследования соответствия имени и качествами его носителей, мы сделали вывод, что большая часть Михайлов обладает положительными нравственными качествами, за которые их ценят и уважают окружающие. Вероятнее всего, они будут являться достойными гражданами своей страны, если уже сейчас проявляют волю, стойкость, трудолюбие. Но также мы увидели и те черты характера, над которыми носителям этого древнего имени нужно поработать, чтобы они не стали для них препятствием на пути к званию достойного человека и гражданина.

Также мы обратились к биографиям выдающихся людей разных эпох с именем Михаил, чтобы проследить закономерность характеров: подтвердить или опровергнуть имеющиеся данные. Нами было рассмотрено около пятидесяти знаменитостей. Вот некоторые из них:

Михаил Васильевич Ломоносов - первый русский ученый естествоиспытатель мирового значения;

Михаил Моисеевич Ботвинник - шестой в истории шахмат и 1-й советский чемпион мира, международный гроссмейстер;

Михаил Илларионович Кутузов — выдающийся русский полководец;

Михаил Николаевич Тухачевский - советский военный деятель, военачальник времён Гражданской войны, военный теоретик, Маршал Советского Союза;

Михаил Тимофеевич Калашников - конструктор стрелкового оружия, доктор технических наук, генерал-лейтенант, создатель всемирно известного автомата Калашникова, кавалер № 1 медали «За заслуги перед отечеством», Дважды Герой Социалистического Труда;

Михаил Васильевич Фрунзе - политический и военный деятель, военный теоретик, революционер, один из наиболее крупных военачальников Красной армии во время Гражданской войны.

И опять же мы нашли подтверждение характеристик имени Михаил, изучив биографии его носителей.

Вооружившись общими понятиями и сведениями об имени Михаил, мы приступили к анализу характеров, поступков и истории жизни моей семьи.

История имени моего прадеда, ветерана Великой Отечественной войны, и его влияние на наш род.

Изучая характер и наблюдая за своими родными, я многое узнала, по-другому взглянула на своих близких, для меня было открытием, что я совершенно не замечала многих вещей, которые видела, слышала каждый день. Люди, о которых говорили в нашей семье, которые поддерживали и воспитывали меня стали для меня героями.

Я с удовольствием слушала рассказы бабушки о моем прадедушке и открыла много нового, хотя мне были знакомы многие факты. Теперь в них был другой смысл и другое видение. К сожалению, я поздно поставила перед собой задачу по сбору, изучению, данных о своем прадеде. Теперь я поняла, что нужно знать и хранить материалы об истории своих героических предков, защищавших Родину, и просто знать свои корни. Теперь я точно уверена, что каждый человек должен знать свою родословную: историческую судьбу своих дедов и прадедов, и обязательно передавать семейное наследие будущим поколениям для передачи нравственного наследия. Для меня стало важным, чтобы память о прадедушке жила не только в виде нескольких фотографий, но и стала отправной точкой становления меня и моих будущих потомков как порядочных людей. Рассмотрим данные мужчин нашей семьи.

Прадед - Шведов Михаил Яковлевич, годы жизни 21.11.1913-04.05.1987. [Приложение 3]. Его я не застала и буду давать ему характеристику со слов своей бабушки. Михаил Шведов родился в семье крестьян в городе Грозный, был женат на Кмыровой Марии Михайловне, от которой появились дочь и сын, от дочери рожден мой папа Липис Михаил. Воевал мой героический предок на Курском направлении в танковых войсках, в одном из боев он был ранен и взят в плен фашистами. Его угнали в Норвегию и содержали в концентрационном лагере «Грини». После Победы Советской армии в захватнической войне, прадед был сослан в «Степлаг». Семья последовала за ним. Затем он был реабилитирован, но остался жить в Казахстане, так как был признателен местным жителям за поддержку во время испытаний ссылкой. Прадед отмечал, что коренное население этого пустынного края отличалось особой радушностью, человеколюбием и отзывчивостью. После освобождения мой предок много лет проработал главным инженером на 31 шахте, сейчас она переименована в «Западную».

Из биографии и рассказов бабушки можно сделать вывод, что Михаил Шведов был наделен силой воли, мужеством, отвагой, выдержкой,

серьезностью и ответственностью, практичностью и трудолюбием. Что полностью соответствует определению имени Михаил. Он совершил гражданский и человеческий подвиг. И наша семья гордится своим героем.

Дадим характеристику моему дедушке.

Липис Михаил Михайлович - шахтер, общественник, очень любил детей, был добродушным и отзывчивым человеком. [Приложение 4]. Он всегда готов был прийти на помощь, независимо от расстояния и обстоятельств. Однажды ему пришлось пройти в сильную стужу много километров, чтобы вызволить из снежного плена свою родственницу. Дед сделал это не задумываясь о страшных последствиях. Мы не можем ответить на вопрос: «Способен ли этот человек совершить подвиг?», так как Михаил Михайлович жил в мирное время. Но изучив его жизнь подробнее, мы пришли к выводу, что в любое время человек, преодолевая себя, оказывая помощь окружающим, действуя во благо другого совершает каждодневные подвиги, маленькие, незаметные, но подвиги. А значит, и мой дед является героем, по крайней мере, для меня и моих близких. И его жизнь соотносится с его именем.

Анализ наблюдений за моим папой Михаилом Липисом показал, что это строгий, серьезный, трудолюбивый мужчина, работающий на 65 шахте, идущий по стопам предков, унаследовавший качества мужчин рода, который искренне считает, что ничего не должно даваться просто так, человек должен добиваться этого сам, побеждать и преодолевать трудности. [Приложение 5] Папа поддерживает меня в любых начинаниях, касающихся добрых дел, обучения, развития, помогает мне делать выбор профессии и самоопределения будущего. Я его просто очень люблю, и для меня он тоже герой, потому что я вижу в нем защитника и опору в жизни. Его качества, как и качества предков полностью соответствуют имени.

Работа по анализу соответствия имени качеств человека в моей семье дала положительный результат. Мы сделали вывод, что имя действительно отражает внутренний мир и поведение личности. Все мужчины моей семьи с именем Михаил, передающимся по наследству от отца к деду, бережно несут по жизни те высокие нравственные качества, заложенные в данное имя с древности.

Заключение.

Важно ли имя для подвига современного гражданина.

Выбрав для исследования тему имени и его влияния на судьбу человека, мы еще раз убедились в том, что эта тема актуальна и интересна людям любого возраста. Она помогает взглянуть на свое предназначение по характеристике имени совершенно по-другому, выстроить приоритеты, приобщиться к нравственным и духовным постулатам человечества. Дает возможность взглянуть на себя со стороны, постараться исправить недостатки и следовать предназначению. Но при этом нельзя слепо быть подражателем заложенных в

наречении качеств, нужно уметь отбирать важные и полезные из них, развивать лучшие качества характера на благо окружающих, родных и близких.

Выводы.

Мы пришли к выводу, что имя несет определенные предпосылки для развития и жизни индивида, но свою судьбу и отношение к миру человек предопределяет самостоятельно. Все зависит от цели, которую мы перед собой ставим, и стремления к ней. Конечно, все это должно происходить при поддержке семьи, которая выбирала имя, как оберег и предназначение ребенка в жизни.

Главное, что я поняла в ходе исследовательской работы, что мы обязаны знать историю своих предков, беречь семейное наследие и традиции, нести будущим поколениям память и гордость за близких. Я четко усвоила, что подвиг - это не всегда принятие решения о пожертвовании жизни ради чего-либо, подвиг может быть тихим, но более важным и необходимым, поэтому теперь есть четкое понимание того, что в современной жизни было, есть и будет место подвигу.

Список литературы.

1. <http://ivrayon.ru/news/6155/>
2. <https://atkar.ru/design/proekt-imya-v-zhizni-cheloveka-ot-imeni-cheloveka-zavisit-ego-povedenie-a-znachit/>
3. <https://www.kp.ru/putevoditel/znachenie-imeni/imena-dlya-malchikov/mikhail/>
4. В.И. Даль Толковый словарь русского языка . – Москва, 2004.

Приложение 1

Социальный опрос учащихся о значении имени.

Количество опрошенных -29 человек.

1. Знаете ли вы значение и характеристики своего имени?
Да- 27 Нет-2
2. Откуда вы получили данную информацию?
Рассказал кто-либо из родных -8 Прочитал-17
3. Совпадают ли черты, определенные именем, с вашими?
Да -22 Нет-3
4. Нравится ли вам ваше имя?
Да-28 Нет-1
5. Знаете ли вы в честь кого вас назвали?
Да -20 Нет- 1 Меня не называли в честь кого-то – 8

5. Что отражает ваше имя в первую очередь?

Внешность – 4

Поступки и характер - 21

6. Носит ли еще какой-либо член семьи такое же имя?

Да - 7

Нет - 22

Вывод: в большинстве семей не предают особого значения имени ребенка, а выбирают, ориентируясь на созвучность, лишь часть родителей рассказывает детям о значении имени, в остальных семьях этому не уделяют никакого внимания. У большинства учащихся имя, черты характера и поступки совпадают. Лишь в небольшом количестве семей ребенка называют в честь предков.

Приложение 2

Социальный опрос мальчиков 5-9 классов с именем Михаил

Количество опрошенных - 6 человек

1. Знаете ли вы значение и характеристики своего имени?

Да- 5 Нет-1

2. Совпадают ли черты, определенные именем, с вашим характером и поступками?

Да -5 Нет-0 Не знаю - 1

3. Ценят ли в вас эти качества окружающие?

Да - 4 Нет - 1 Не знаю - 1

4. Видите ли вы в себе отрицательные черты характера?

Да- 5 Нет-1

5. Пытаетесь ли вы их исправить?

Да- 4 Нет-2

Вывод: большая часть Михайлов обладает положительными нравственными качествами, за которые их ценят и уважают окружающие. Но также мы увидели, что они имеют отрицательные черты характера, над которыми им следует поработать, чтобы они не стали для них препятствием на пути к званию достойного человека и гражданина.

Приложение 3

Дед Липис Михаил Михайлович

«ЧТО ЗНАЧИТ, ПОДВИГ?»

КГУ «Общеобразовательная школа №27»
отдела образования города Караганды
управления образования Карагандинской области

Выполнили:

ученики 3 «В» класса

Литягина Арина Увгенъевна,

Тен Клим Александрович

Научный руководитель: Белая Наталья Ивановна

Введение

Цели и задачи проекта

Целью и задачей нашего проекта, является сравнение подвигов в военное время и нынешнее. Узнать, совершали ли во время Великой Отечественной войны подвиги дети. А также понять, трудно ли совершать «подвиги» в наши дни.

В современное время мы часто слышим фразу «Героями не рождаются, героями становятся». И мы задумались: «А кто такой герой? Соответствует ли

значение этого слова нашему времени? Времени компьютеров, виртуального мира». Ведь ценности поступков стали совершенно другими. Есть ли сегодня у нас примеры для подражания, люди, на которых хочется быть похожим? Ведь «везде есть место подвигу». Рассматривая эту тему, нам было очень интересно узнать про героев во время Великой Отечественной Войны. Про то, как дети того времени, могли совершать подвиги и становиться примером для моих сверстников сейчас. Мы будем рассуждать о том, кто такой герой, какими качествами он должен обладать. И что считалось подвигом в разные исторические интервалы. Разные поколения понимают это по-своему. Меняются времена, меняются люди, а значит, и меняются значения. Раньше подвигом назывались героические поступки, победы в сражениях. Сегодня же подвигом является поступок человека, который жертвует своей жизнью ради других. Это подвиги достойны похвалы, восторга. Но нам кажется, что подвиги могут быть и маленькие. Ведь понятие настоящего героизма, как и любви, доброты, порядочности, благородства, милосердия и других человеческих ценностей, вечно.

Можно сказать, подвиг или героизм – это поступок или ряд поступков большого значения, совершённых для блага других людей и проявляющих от человека максимального напряжения всех его сил, риска, а иногда и самопожертвования. Вот именно о таких людях мы и хотим рассказать, чтобы наше поколение знало их в лицо. Мы говорим о подвигах, которые люди совершали на войне, это правильно. Мы должны быть достойны памяти тех, кто служил за наше мирное небо над головой. Но ко всему этому, мы почему-то немного знаем о тех, кто живет с нами, в наше время и совершает подвиги. Мы не знаем детей-героев, которые решились на поступки, на которые не каждый взрослый смог бы осмелиться. А они рядом, и заставляют нас поверить в то, что наш мир способен на большие подвиги и каждый может совершать добрые дела.

Что для меня подвиг?

Каждый из нас хотя бы раз в жизни задумывался на тему хороших и плохих поступков. И наверняка даже мечтал совершить хоть одно, но весомое и значимое для всех. Подвиг можно смело отнести к хорошим поступкам. Подвиг всегда направлен на улучшение. Но это не просто хороший поступок. Чаще всего подвиг - это сверхпоступок. Особенно для той личности (или личностей), которыми он совершается. Зачастую при совершении подвига идёт преодоление себя, своих страхов, слабостей. Настоящий подвиг редко совершается с оглядкой на прославление после него. Ведь настоящее благородство не требует благодарности.

Что же приходит в голову при слове подвиг? Каждому приходит на ум что-то своё. Кто-то вспоминает о подвиге наших солдат в годы Великой

Отечественной Войны. А кто-то вспоминает о первом советском покорителе космоса Юрии Гагарине и его подвиге.

Но есть и те, кто говорят о том, что и в наше мирное время есть люди, которые несут свои достижения каждый день, потому что сама жизнь для них это и есть самый большой подвиг.

Для нас, например, подвиг – это добиться чего-то важного в жизни, преодолев свои возможности. Чтобы совершить подвиг, нужно преодолеть очень много трудностей. Для всех понятие подвиг разное, для кого-то даже маленькое дело будет считаться подвигом. Кто-то может рискнуть своей жизнью, спасая человека, а кто-то просто перепрыгнет маленькую лужу, и это уже будет считаться подвигом. Но во всех этих случаях человек проявляет самоотверженность и переступает через себя и свои возможности. Именно это в нашем понимании является подвигом.

Вечно живые

Вечно живые. Герои Великой Отечественной Войны.

Война потребовала от народа величайшего напряжения сил и огромных жертв в общенациональном масштабе, раскрыла стойкость и мужество советского человека, способность к самопожертвованию во имя свободы и независимости Родины. В годы войны героизм стал массовым, стал нормой поведения советских людей. Тысячи солдат и офицеров обессмертили свои имена при обороне многих городов. Мы решили написать о нескольких участниках и героях Великой Отечественной Войны нашей Родины.

Алия Нурмухамбетовна Молдагулова

Алия Молдагулова была отважным снайпером. Алия самостоятельно в бою повела за собой целую роту солдат, которые уже через мгновение ворвались в траншеи врага. Она была ранена в живот, но, не сдаваясь до последнего, смогла окружить врагов. Алия была смелой и совсем юной для такого подвига. Ведь на тот момент ей было всего 19 лет.

Маншук Жиенгалиевна Маметова

Маншук Маметова была героем-пулеметчицей. В шумном бою Маншук не сразу обратила внимание, что два пулеметных гнезда молчат - их расчёты погибли. Оставшись одна, отважная девушка ползком перемещалась от одного пулемёта к другому и стреляла по врагу. Она продолжала бой даже после того, как получила тяжелое ранение в голову осколком разорвавшейся рядом мины. Более 70 фашистов уничтожила отважная девушка в том бою.

Рахимжан Кошкарбаев, Григорий Булатов.

«Среди первых героев, поднявшихся по ступеням Рейхстага, были 20-летний лейтенант Рахимжан Кошкарбаев и 19-летний красноармеец Григорий

Булатов. Бойцы имели при себе самодельное Знамя - флажок с простым алым полотном. Согласно информации боевых действий 150-й дивизии, в 14.25 они по-пластунски подползли к центральной части здания и на лестнице главного входа поставили красный флаг. Это было первое из знамен, водруженное над Рейхстагом воинами-освободителями».

Эта смелость стирает все грани и возрастные, и материальные – все, все равны перед лицом опасности. И самое главное – они любят каждого человека по-настоящему, если, рискуя своей жизнью, бросились на помощь неизвестным им людям. Многие из них награждены медалями «За мужество», «Звание Героя Советского Союза», многие даже посмертно.

Подвиги детей в военное время

В ходе боев дети-герои Великой Отечественной войны не щадили собственные жизни и шли с таким же мужеством и отвагой, как взрослые мужчины. Их участие не ограничивается подвигами на поле боя – они работали в тылу и помогали войскам.

Саша Бородулин

Саше было всего 15 лет, когда начались боевые действия. Герой закончил 7 класс и стал членом комсомола. В начале осени 1941 года он пошел по собственному желанию в партизанский отряд. Сначала он вел исключительно разведку для партизанского подразделения, но скоро взял в руки оружие. На протяжении следующих месяцев Саша не раз проявлял храбрость, ходил в разведку и сражался на поле боя как взрослый солдат.

Марат Казей

Марату было 14 лет, когда он сам пошел в ряды партизанского отряда. Марат активно рвался в бой. Свой первый подвиг он совершил в январе 1943 года. Когда шла очередная перестрелка его легко ранили, но он все равно поднял своих товарищей и повел их в бой. Находясь в окружении, отряд под его началом прорвался сквозь кольцо и смог избежать гибели. За этот подвиг парень получил медаль «За отвагу». Позже ему также дали медаль «Партизану Отечественной войны» 2 степени.

Зина Портнова

В свои 16 лет, Зина, отправляясь на очередное задание, в котором она почувствовала в качестве разведчицы, немцы схватили юную партизанку. Они пытались выведать у нее информацию, но она молчала и не сдавалась. Однажды ей удалось вырваться, она успела схватить оружие и поразить 3 врагов. Она пыталась убежать, но ее взяли в плен повторно. После чего, даже находясь в тяжелом состоянии, она смолчала и не разгласила секретную информацию. За свои заслуги девочка получила звание Героя СССР посмертно. Но осталась настоящим героем для своих ровесников.

Надя Богданова

Очень отважно и страшно! Когда Надя стала разведчицей в партизанском отряде, ей не было ещё и десяти лет. Маленькая, худенькая, она, притворяясь брошенкой, бродила среди фашистов, а затем приносила в отряд ценнейшие сведения. Благодаря Наде, было захвачено 2 объекта немцев. Она была награждена медалью «Звание Героя».

Героические поступки в мирное время

Люди, совершающие подвиги, всегда были, есть и будут, только в момент совершения своего героического поступка, они вовсе не размышляют о нём, они с риском для жизни делают то, чего просто не могут не сделать.

Стоит только задуматься, сколько в мире ежедневно совершается подвигов. Спасатели, врачи, пожарные и другие люди в разных профессиях, которые нередко рискуют своей жизнью ради спасения других – это и есть настоящий пример подвигов сегодня. Можно привести массу примеров, в которых самые обычные люди проявляют доблесть и смелость. Они спасают детей и животных из горящих домов, защищают девушек, женщин и стариков от нападения бандитов, спасают людей во время аварий и террористических актов.

Примеров героических поступков множество и все они высоко оцениваются обществом и государством. Герои награждаются почетными

знаками отличия - орденами и медалями. Не только военнослужащие, но и простые, обычные люди, даже дети могут получить медаль «За мужество в спасении».

В наше время, также имеется много героев, которые совершили большое или маленькое количество подвигов. Это может быть что-то очень важное для жизни многих других людей, а может быть небольшой, но ценный для себя подвиг.

Заключение

Соотношение только в количестве. В годы Великой Отечественной Войны подвиг был массовым, нужно было защитить Родину во что бы то ни стало. Огромной ценой, в том числе и благодаря многочисленным подвигам была добыта эта победа.

Поколения наших родителей, дедушек и бабушек жили в то время, когда в народе всячески поощрялось стремление к подвигам. С самого детства они мечтали о совершении героических поступков подобно тем, что совершали на войне их сверстники, которых еще называли пионеры-герои. Но и под мирным небом дети тянулись к нравственным подвигам, добрым делам, служению и помощи людям (вспомним «Тимура и его команду»). Таково было их воспитание – в неизменно патриотическом духе. А отдать жизнь за Родину и народ было заветной мечтой советского человека. В словарях под словом «подвиг» в целом подразумевается героическое, самоотверженное действие, совершенное в трудных условиях. Действительно, подвиг – это то, что не может

быть легким. Если бы совершать подвиги было легко, они бы не имели столь большой ценности. Другая составляющая подвига – самоотверженность. То есть отвержение от себя, своих целей, своих интересов, а иногда и самой жизни своей ради других.

В мирное время тоже люди совершают подвиг. Потому что, как говорят писатели: «В жизни всегда есть место подвигу». В наше время в основном это спасение чьей-то жизни. О таких случаях мы узнаем из СМИ, видим лица этих героев. Конечно, благодарим за самопожертвование и смелость. Для нас такие люди-герои! Им уважение и почет. Главное, чтобы подвиг не был забыт, ведь это высшее проявление человечности.

Выводы

Познакомившись с данной информацией, мы теперь понимаем: за всю свою жизнь можно не совершить большого и бросающегося в глаза подвига, но можно и нужно продолжать делать добрые дела. Ведь сделать можно многое, совершать подвиги и другие добрые дела можно бесконечно. И это лишь малая доля того, что каждый из нас может совершать регулярно и ничего от этого не потеряет!

Не стоит искать больших подвигов! Может быть, Вы уже их совершаете, но даже не догадываетесь об этом! Делайте добрые дела как можно чаще и не задумывайтесь о том, большие они или маленькие, ведь важна не их величина, а важен сам факт совершённого доброго дела!

Для нас важно также помнить имена героев и передавать из уст в уста истории их подвигов. Всё это делается для того чтобы будущие поколения знали имена героев, гордились своими предками и стремились к лучшему, а также для того чтобы в их головах всегда были примеры для подражания. Очень важно осознать, какое значение для окружающих имеют твои поступки, делаешь ты хорошо или плохо, как именно твои действия отзовутся в сердцах людей, принесут они пользу или вред?

Нужно выработать такую жизненную позицию, которая необходима окружающим, чтобы наши поступки приносили только пользу. А место

подвигам в жизни найдется всегда, только эти подвиги могут быть разного масштаба. Один спасает чью-то жизнь, а другой каждый день просто помогает тому, кто нуждается в помощи. Но это тоже маленький подвиг.

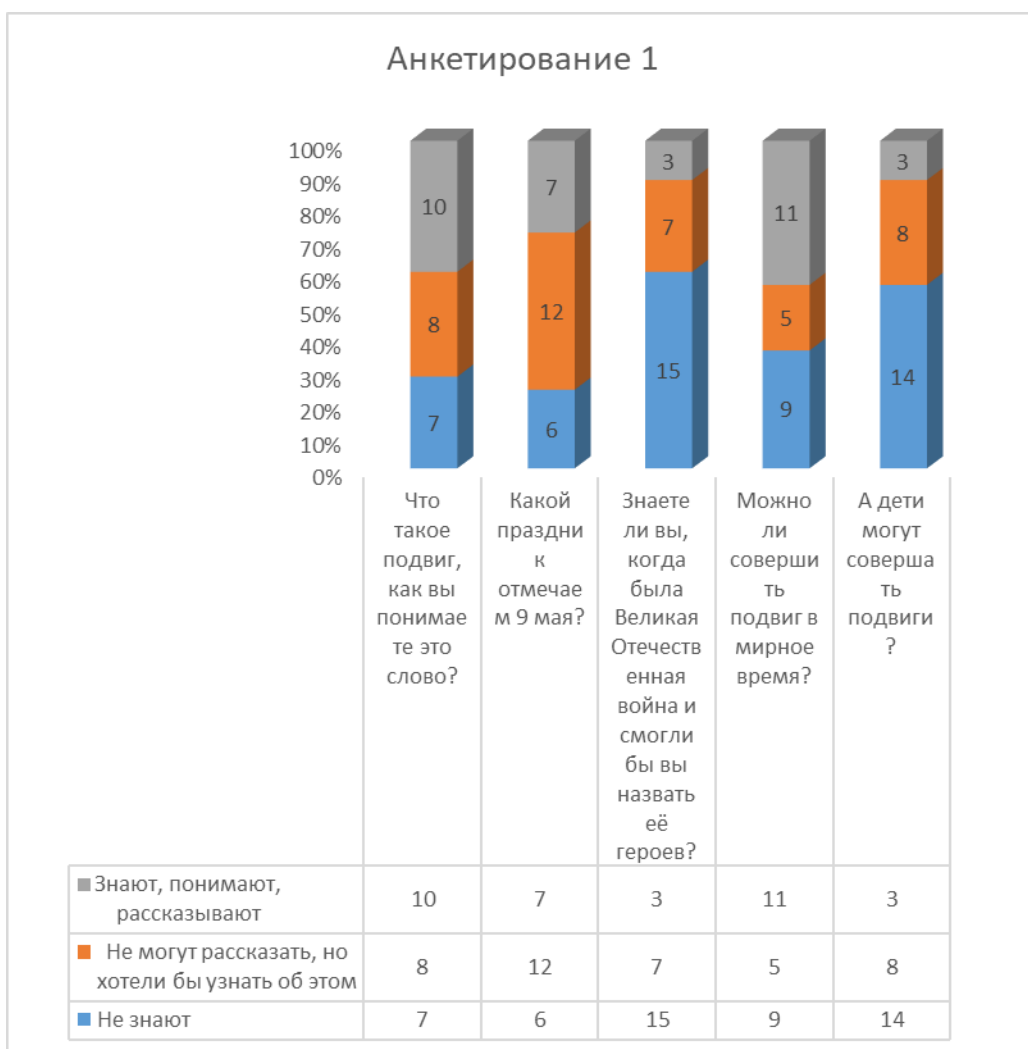
Приложение и список литературы

- ✓ https://урок.рф/library/«v_zhizni_vsegda_est_mesto_podvigu»_183629.html
- ✓ <https://infourok.ru/nauchnoprakticheskaya-rabota-v-zhizni-vsegda-est-mesto-podvigu-klass-2677920.html>
- ✓ <https://school-science.ru/8/20/42257>
- ✓ <https://mir-logiki.ru/rasskazy-o-podvigah-v-obycnoj-zizni-psihologia/>
- ✓ «Мир», № 1-2, 2008 год.
- ✓ «Собеседник», № 4, 2009 год.

Приложение 1.

Среди ребят нашего класса мы провели небольшую исследовательскую работу. Анкетирование состоялось перед тем, как мы познакомили своих одноклассников с нашим проектом. В исследовании приняли участие 25 человек. Мы предложили ребятам ответить на вопросы. И вот, что у нас получилось.

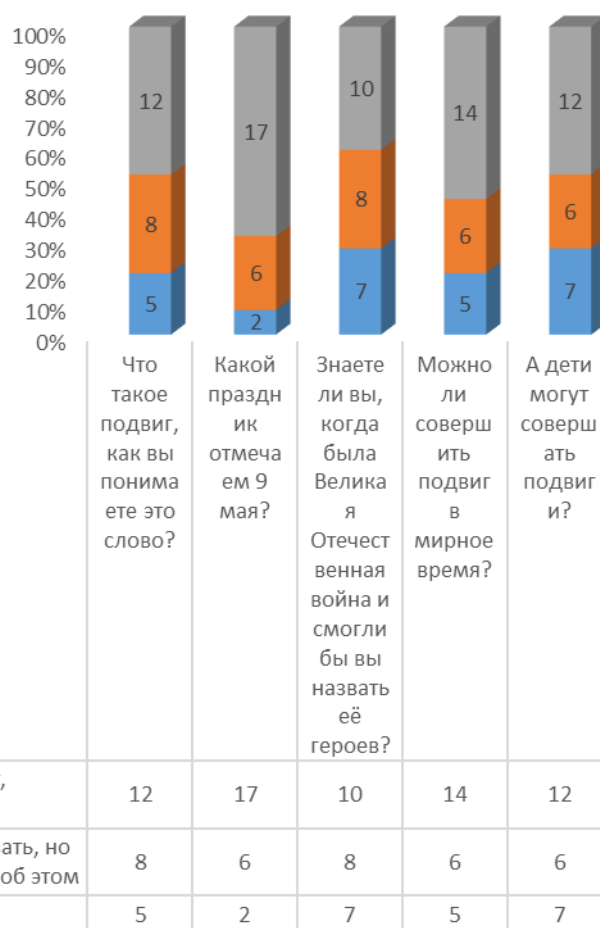
1. Что такое подвиг, как вы понимаете это слово?
2. Какой праздник отмечаем 9 мая?
3. Знаете ли вы, когда была Великая Отечественная война и смогли бы вы назвать её героев?
4. Можно ли совершить подвиг в мирное время?
5. А дети могут совершать подвиги?

Приложение 2.

После того, как мы рассказали одноклассникам о нашем проекте, посмотрели видеоролики, в библиотеке обнаружили множество интересных книг по данной теме. Многие ребята приносили книги из дома. Мы стали вместе подбирать дополнительный материал к нашей работе. Устроили фотовыставку, посвящённую героям Великой Отечественной войны, и выставку рисунков «Подвиг в мирное время». Провели анкетирование повторно, задав те же самые вопросы. Результаты анкетирования представлены в диаграмме.

Анкетирование 2

В ходе проведённого исследования, мы обнаружили, как изменились данные второй диаграммы, по сравнению с первой. Можно сделать **вывод**: очень важно помнить и никогда не забывать историю нашего государства! Помнить о героях, совершивших подвиги во имя жизни и мирного неба. Они живут в наших сердцах. Мы помним и гордимся! Нельзя забывать уроки истории! Без прошлого нет будущего. Будем достойной сменой нашим героическим прадедам! И в мирное время есть место подвигам.

«ТӘЖІК-АУҒАН ШЕКАРАСЫНДА ҚАЗА ТАПҚАН ҚАЗАҚ 17 ЖАУЫНГЕР»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің «№9 лицейі» КММ
Орындаған: 6 «Ә» сынып оқушысы
Мухамбеталиева Бибинур
Жетекшісі: Алданазарова Бакыт Шариповна
информатика пәні мұғалімі

Аннотация

Бұл тақырып «Тәжік-ауған шекарасында қаза тапқан қазақ 17 жауынгер» атты шығармашылық жұмыс толық қанды жан-жақты зерттеліп жазылып қамтылған. Жұмыс барысында 6-сынып оқушысы Мухамбеталиева Бибинур мен жетекшісі Алданазарова Бакыт Шариповна жетекшілігінде зерттеліп жазылған жұмыс. Бұл шығармашылық жұмыста тәжік-ауған шекарасында сарбаздардың қаза болуы, оларды еске алуы және сарбаздарды туралы фильмнің жарыққа шыққан.

Зерттеудің мақсаты:

Оқушыларды әскери-патриоттық рухта тәрбиелеуге, «Ерлік ешқашан ұмыт қалмайды» деген қанатты сөзге негізделе отырып, Отан тыныштығы мен қоғам қауіпсіздігін күзетіп жүрген ұландық жауынгерлердің ерліктерін насихаттап, оқушылардың рухын ояту.

Міндеттері:

1. Оқушыларға ұлттық ұландардың ерлігі туралы мағлұматтарды жинау.
2. Шекарада ерлікпен қаза тапқан қазақтың 17 жауынгерлер туралы мағлұмат.
3. Жауынгерлерді еске алу шаралары.

Болжам:

Егер біз оқушыларға Отан тыныштығы мен қоғам қауіпсіздігін күзетіп жүрген ұландық жауынгерлердің ерліктерін сығып сағатында әртүрлі іс-шараларда насихаттасақ, оқушыларды туған жерін қорғауға деген рухын ояту.

Күтілетін нәтиже:

Оқушылардың Отан тыныштығын қауіпсіздігін күзеткен бейбіт өмірдегі жауынгерлердің ерлігімен туған жерін қорғаған туралы мәліметтерді жинақтап, Отан алдындағы өз борыштары туралы біледі.

Тақырыптың өзектілігі:

Бейбіт өмірдегі тұтқиылдан тап берген жаумен болған қанды ұрыста тәжік-ауған шекарасында 17 жауынгері қаза болуын білмеуі.

Зерттеу әдістері:

- 1) Сұрақ –жауап
- 2) Ғаламтор және мектеп кітапханасынан мағлұматтар жинақтау

Зерттеу әдістері мен мәліметтер

1. Сұрақ –жауап
2. Ғаламтор және мектеп кітапханасынан мағлұматтар жинақтау

Зерттеу бөлімі

1. Практикалық бөлім
- I бөлім.

Оқушылар арасында өткен сауалнама нәтижесі

	Сауалнама	Иә	Жоқ
1	Шекарада ерлікпен қаза тапқан қазақтың 17 жауынгерлер туралы білесізбе?	32	20
2	Қай жылдары болды?	0	52
3	Сарбаздардың қаншасы тірі қалды?	0	52
4	Сарбаздар туралы фильмді көрдіңізбе?	2	50
5	Сарбаздардың аты-жөнін білесізбе?	0	52
6	Қазақтарда офицерді қалай атаған ?	23	39
7	Ұлы Отан соғысы басталған күн?	42	10

«Тәжік-ауған шекарасында қаза тапқан қазақ 17 жауынгер» туралы баяндама оқығаннан кейінгі оқушылар арасында өткен сауалнама нәтижесі

	Сауалнама	Иә	Жоқ
1	Шекарада ерлікпен қаза тапқан қазақтың 17 жауынгерлер туралы білесізбе?	51	1
2	Қай жылдары болды?	48	4
3	Сарбаздардың қаншасы тірі қалды?	50	2
4	Сарбаздар туралы фильмді көрдіңізбе?	46	6
5	Сарбаздардың аты-жөнін білесізбе?	44	8
6	Қазақтарда офицерді қалай атаған ?	45	7
7	Ұлы Отан соғысы басталған күн?	49	3

Қорытынды:

Бұл міндет бойынша біз мектеп оқушыларынан 9 сыныптардың әсерін анықтауға бағытталған сауалнама жүргіздік. Оқушылардың сауалнама

көрсеткіші жақсы шықты. Оқушылар шекара қызметкерлерінің ерліктерін білді, олардың қаншасы қаза тапқаны және фильм туралы білді.

Әдебиетке шолу

1. Оқушыларға ұлттық ұландардың ерлігі туралы мағлұматтарды жинау.

1995 жылдың көктемінде Ауғанстан жақтан Тәжікстан оппозициясының ірі қарулы тобы Пшихарв шатқалына жақын жүргені анықталып, соның салдарынан Тәжікстан Қарулы күштері бұл аймаққа шекаралық бекет тұрғызды. Осы жылдың 7 сәуірінде заңсыз қаруланған топ шатқал маңында шекарашы жауынгерлерге оқ атып, қарулы қақтығыс орын алды. Бұл уақытта шекара шебін қазақстандық жетінші рота қорғап тұрған еді. Түс мезгілінде басталған ұрыс 5 сағатқа созылып, салдарынан 33 қазақстандық сарбаз жарақаттанса, 17 жауынгер қаза тапты.

Шабуылдың алғашқы минутында шекарашылар жағында адам шығыны болды, оның үстіне взвод командирлері қаза тапты. Алайда аман қалған жауынгерлер бірден қарымта тактика ұйымдастырып, қарсы шабуыл жасай білді. Батальон командирі орынбасары жараланғанда, ротаға басшылық жасауды сержант Марат Ахметов мойнына алып, қарсы топқа тойтарыс береді. Көп кешікпей Қазбат командирі Юрий Лобачев көмекке келеді. Лейтенант Игорь Дьяченко кеудесіне оқ тиіп жараланғаны қарамастан, өзіне сол мезетте медициналық көмек көрсетіп, одан кейін басқа жаралыларды да өлімнен арашалаған. Бірнеше сағаттан кейін әуеден және құрлықтан Ресей армиясынан жасақталған топ көмекке келіп, нәтижесінде қарулы топ қашуға мәжбүр болады. Шабуыл тоқтап, атыс тынышталғанда барлығы 100-ден астам адам мерт болып, 150-ге жуық жауынгер жаралы болғаны анықталды.

Шекарада ерлікпен қаза тапқан қазақтың 17 жауынгерлер туралы мағлұмат.

Қазақ батальоны сапында қызмет етіп, жат жұртта қаза болған жауынгерлер тізімі төменде:

Ең адам шығыны көп болған оқиғалар Пшихавр шатқалында болды. 1995 жылы 7 сәуірде Шымкент қаласының 6506 әскери бөлімінің жетінші шоғырланған серіктестігінің әскери қызметшілері ауғандық содырлармен ұйымдасқан торуылға тап болады. Қазақ батальонының колоннасы жаңа орынға көшті, артынан ілесе Пьянж өзенінің бойымен Пшихавр шатқалы арқылы өтіп, Ауғанстаннан келген мүжахидтер тарапынан жаудырған оқ астында қалды. Ұрыста 17 адам қаза тауып, 33 қазақстандық әскерлер жараланды.

Қатардағы Әбдиев Ержан
Қатардағы Байғабысов Ержан
Қатардағы Байгобылов Еркін
Старшина Бағбаев Қалқаман
Қатардағы Бекебаев Ербол
Қатардағы Долобаев Бауыржан
Қатардағы Жансүгіров Жақсылық
Қатардағы Жұматов Имомаддин
Қатардағы Едырышов Қанат
Қатардағы Исабаев Ербол
Сержант Каймульдиев Радик
Қатардағы Макажанов Еркебұлан
Қатардағы Мартыненко Михаил
Қатардағы Мешков Анатолий
Қатардағы Нұрметов Дастан
Кіші сержант Өгізбаев Алихан
Қатардағы Раимжанов Тахир

Жауынгер жігіттерді еске алып, олардың ерлік хикаяттарын баяндау, болашақ ұрпақтың бойына патриоттық сезім ұялату мақсатында кино түсірілді.

Сол бір қайғылы оқиғаны еске алар болсақ, осыдан 22 жыл бұрын, 7 сәуір күні тәжік-ауған шекарасында бітімгерлік миссиясын атқарып жүрген сарбаздарымыз қарулы лаңкестік топтардың тұтқиылдан жасаған шабуылына тап болған еді. Есіл ерлер Памир тауларындағы Пшихавр шатқалында күші өздерінен әлденеше есе басым содырлармен ақтық демдері қалғанша шайқасқа түсті. Төрт сағатқа созылған кескілескен ұрыс 17 сарбазымыздың жасын ғұмырын мезгілсіз қиды. Дегенмен, қайсар ұлдарымыз ел сенімін адал ақтады, жауға жанкештілікпен тойтарыс беріп, ұрпаққа ұран болар ерліктің ерен үлгісін көрсетті. Ерлік өшпейді, ол уақыт өткен сайын айбындана түседі. Есіл ерлер әрқашан ел есінде, қастерлі Отанның қауіпсіздігі жолында жаужүрек ұландардың атқарған істері мәңгілік құрмет биігінде. Біз азамат атына, жауынгер міндетіне дақ түсірмеген батыр ұлдарымыз - старшина Қалқаман Бақбаев, сержант Радик Қаймолдиев, кіші сержант Әлихан Өгізбаев, қатардағы жауынгерлер Ержан Байбағысов, Ербол Бекебаев, Бауыржан Далабаев, Жақсылық Жансүгіров, Имомаддин Жұматов, Қанат Едырышев, Ербол Исабаев, Ержан Әбдиев, Еркебұлан Мақажанов, Михаил Мартыненко, Анатолий Мешков, Дастан Нұрметов, Еркін Байғабылов, Тахир Райымжановтардың есімдерін мәңгілік жадымызда сақтаймыз. Өкінішке қарай, сол бір қатыгез сын сағатта жарақат алғандардың біразы арамыздан мәңгілікке ерте сапар шекті. Арада бірнеше жыл өткен соң-ақ, білікті офицерлер Валерий Лысенко мен майор Марат Ахметовтар өмірден озды... Ішкі әскер жауынгерлерінің ерліктерін Елбасы – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің Жоғарғы Бас Қолбасшысы Н.Ә.Назарбаев та жоғары бағалап: «Сіздердің жақындарымыз бен қайсар ұлдарыңыздың қазасы республикамыздағы әрбір тұрғынның жүрегіне өшпестей жара салды. Қазақстандық батальонның сарбаздары Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы сыртқы шекарасының тәжік-ауған бөлігін ерлікпен күзетті. Боздақтарымыз мемлекетіміздің қауіпсіздігін сақтау жолында жанын пида етті.

Жауынгерлерді еске алу шаралары.

Олар біздің бейбітшілігіміз бен тыныштығымызды қорғады» деп қайғыларына ортақтасып, атап өткен болатын. Қазақстан Республикасы Президентінің 1996 жылы 20 қарашадағы Жарлығымен ерлікпен қаза тапқан 5 жауынгер ІІ дәрежелі «Айбын» орденімен, 12 сарбаз «Жауынгерлік ерлігі үшін» медалдарымен наградталды. Қазақстан халқы өзінің ержүрек ұлдарын ешқашан ұмытпайды. Олардың есімдері еліміздің көптеген қалаларында көшелері мен мектептеріне берілді. Әскери бөлімдерде ескерткіш тақталар орнатылды. Қазақстандық жауынгерлердің тәжік халқына көрсеткен баға жетпес көмегі үшін 2007 жылы Душанбе қаласында монумент ашылды. Дәл осы күні жылдағы дәстүрге сай Ұлттық ұланның еліміздің түкпір-түкпіріндегі барлық құрылымдық әскери бөлімдерінде ерлікке тағзым жасау шаралары өтеді. Биыл

да сол дәстүрге сай, 7 сәуір күні Алматы қаласында тәжік-ауған шекарасында қаза тапқан жаужүрек 17 сарбаздың ерлік оқиғасының 22-жылдығына орай боздақтарға тағзым жасауға арналған бірқатар шаралары өтеді. «Еске алу мен ерлік күнінде» Ұлттық ұлан «Оңтүстік» өңірлік қолбасшылығының 5571 әскери бөлімінде еске алу шарасы өтті. Сондай-ақ, Панфилов атындағы саябақта ескерткішке гүл шоқтарын қою рәсімі болды.

Сарбаздар тәжік-ауған ардагерлерімен жүздесті

Туған жерді қорғаймын деп ерлікпен қаза тапқан ерлерді елі ешқашан есінен шығарған емес. Отан үшін от кешіп, жанын берген жалынды жастардың жауынгерлік ерліктерін жастарға үлгі ету мақсатында «КАЗБАТ» көркем фильмі жақында көрермендерге жол тартатын болады. Қостанайдағы 6697 әскери бөлімі де қайсарлықпен қаза тапқан қазақ сарбаздарын еске алып, жекеқұраммен тәжік-ауған ардагерлері Алмат Омаров және Әлқуат Мықтыбаевпен кездесті. ҚР Ұлттық ұланы «АЮ СИНЕМА» компаниясы және «Қазақстан» ұлттық телеарнасының бірлесіп түсірген көркем фильмі толығымен осы 17 жауынгердің ерлігін баяндайды. Бүгінгі сарбаздармен кездесуге келген Әлқуат Мықтыбаев, ерлікпен қаза болған 17 сарбазбен бірге әскери қызмет атқарғанын, олардың қандай азамат болғандарын көзіне жас ала отырып жауынгерлерге жеткізді.

Ер есімі – ел есінде! Шымкенттіктер тәжік-ауған шекарасында орын

алған қақтығыста ерлікпен қаза тапқан 17 жауынгерді еске алды. Әдеттегідей Абай саябағындағы Даңқ аллеясына жиналып, Пшхевар шатқалындағы шайқас пен ондағы сарбаздардың жанқиярлық қадамына кеңінен ойысты.

Қала орталығы, Абай саябағындағы шекарашылар монументіне жиналған жұртшылық, 6506-әскери бөлімінің сарбаздары қаруластарына құрмет білдіріп, ерлікті еске алу үшін арнайы жиналды.

Рүкия Бақпаева – жауынгердің анасы. Перзенті Қалмахан Бақпаев ер жеткен шағында сол тәжік-ауған шекарасында орын алған қақтығыста ерлікпен қаза тапқан. Қазір жасы келген кеуана бауыр еті баласының тек естелік тақташаға қашалып жазылған жазуға қарап, есімін еске алуға мәжбүр.

Рүкия Бақпаева, Қ.Бақпаевтың анасы: «Мен ешбір анаға мұндай қасіретті көруін тілемеймін. Мен көрген қиындықты көрмесін ешкім. Балам алдымен №54 мектептегі 10 сыныпты бітіріп, бейнелеу өнерін оқу орындарында тәмамдап, қалада мұғалім болды. Сосын арасында әскерге де барып келді. 7 наурыз күні кетті ғой. Мереке күні хабарлады маған, перзентімнен сол күндері қол үздім.»

Еске салайық, 1995 жылдың 7 сәуірі күні Ауғанстанмен шектесетін ең қауіпті және қиын учаскені күзететін Қазақ жігіттері есірткі мен қару-жарак тасыған содырлармен аянбай арпалысты. Атыста 17 қазақстандық сарбаз опат болды. Ерлікпен қаза тапты. Қазір жұртшылық сол жауынгерлердің ұрыс алаңындағы жанқиярлық қадамы-ауыр қайғыны аза тұтып, ерлікті насихаттап келеді.

Альфия Ахметжанова, 6506-әскери бөлімінің запастағы майоры: «Бұл еске алу іс-шаралары деп айтылғанымен, игі бастамалар үлкен жауапкершілікті жүктейді бізге. Алдымызда елдің патриоттары, аптал азаматтарының бүгінгі ізбасарларын тәрбиелеу мақсаты тұр. Сондықтан жауынгерлердің есімдері мен ерліктерін сарбаздармен өрбіген сабақтарда жиі

айтып, жаттаймыз. Ал спорттық сайыстарды қолға алған себебіміз, қай кезде де қарулы күштеріміз айбынды тұлғасынан танбауы тиіс.»

Айта өтейік, бүгінде күнгейдегі бірқатар ауылдар мен елдімекендердегі көшелерге Пешавар шатқалында қаза болған жауынгерлердің есімі берілген. Бұр ерліктің ешқашан ұмытылмайтынын айғақтаса керек.

Тәжік-ауған соғысының сарбазы

Халқымыздың тарихында ерекше атаулы күндер бар. Олар зор мәнге ие. Мәселен еліміз үшін аса қасиетті әрі қастерлі мереке – «16 желтоқсан – Тәуелсіздік күні».

Осы соғыстың сарбазы болған Ғалымжан Байжанов Шиелі кентінде туып өскен. Бала кезінен қағілез болып өскен жігіт № 244 Ы.Жақаев атындағы қазақ орта мектебінде 1982-1992 жылдар аралығында білім алады. 1993 жылы әскерге шақырылып, отан алдындағы борышын өтеп жүріп, өз еркімен 1995 жылы тәжік-ауған шекарасы аумағындағы әскери ұрысқа қатысып, елінің алдындағы борышын өтейді. Әскери борышын өтеу кезінде ауыр жарақаттанып, госпитальда емделіп, елге оралады. Мемлекеттік марапатқа ие болады. Н.Назарбаевтың жарлығымен «Жауынгерлік ерлігі үшін» медалі табысталады.

– Тәжік-ауған шекарасындағы қаралы оқиғаға қанша жыл өтсе де, халықтың жүрегінде. Қайткенмен қайсар ұлдарымыз айқын басымдықпен тойтарыс танытқан жауға барынша төтеп беріп, жауынгерлік борыштарын өжеттілікпен өткерді. Абыройды тапталмай, антқа деген адалдықтарын танытты. Ішкі әскер жауынгерлерінің ерлік істерін Елбасы – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің Жоғарғы Бас Қолбасшысы Н.Назарбаев: «Қазақстандық батальонның сарбаздары Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы сыртқы шекарасының тәжік-ауған бөлігін ерлікпен күзетті. Боздақтарымыз мемлекетіміздің қауіпсіздігін сақтау жолында жанын пиде етті деп жоғары бағалады», – дейді Ғалымжан Балтабайұлы.

Олар елдің бейбітшілігі мен тыныштығы үшін күресіп, отан алдындағы

міндетін абыроймен атқара білді. Міндет – отанды қорғау деген ұранмен қырғын соғыста жас жігіттер өмірлерін құрбан етті. Барлығы он жеті қазақстандық жауынгер көз жұмса, отыздан астамы түрлі жарақат алды. Ерлікпен қаза тапқандардың қатарында Ержан Әбдиев бар. Ол сол жылдары Қарулы Күштер қатарына шақырылып, Тәжікстан мен Ауғанстан шекарасында әскери борышын өтеген. Сол жерде 1995 жылы 7 сәуірде қаза болады. Марқұмның ерлігі ескеріліп, 1996 жылы желтоқсанның 9-шы жұлдызында «Жауынгерлік ерлігі үшін» медалімен марапатталды.

Біз еш уақытта да ел үшін жанын пидә еткен арыстарымызды ұмытпауымыз керек. Қайта сол азаматтардың ерлік істерімен жас ұрпаққа отансүйгіштік рухтың кемелін дарытып, өскелең ұрпаққа тағылымды тәрбие болатын басқосулар көптеп өтсе деген тілегін жеткізді. – Ол күн ешқашан ұмытылмайды. Қаза тапқан 17 жауынгердің құрметіне тағзым етеміз. Олардың батырлығы кейінгі ұрпаққа үлгі-өнеге болып қала бермек», – деді Ғ.Байжанов. Өзімен бірге сол бір қиын қыстау күндері бірге болған досы Жора Қожамберген мен сарбаздар Бауыржан Ережепов, Сәбит Айтбаевтар кезігіп, жолыға қалса, өздері жайлы естеліктерімен бөлісіп, тағылымды әңгіменің ағынын өрбітеді.

Отан алдындағы борышты өтеуді әр азамат парызым деп түсінген жөн. Бүгінде Ғалымжан Балтабайұлы жастарға көрген білгенін айтып, елінің патриоты болуға тиістісің деп бағыт-бағдар беріп отырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.<https://qazaqtimes.com/article/7895>

2.<https://massaget.kz/layfstayl/madeniet/kino/59752/>

«БАУЫРЖАН МОМЫШУЛЫ – НАРОДНЫЙ ГЕРОЙ КАЗАХСТАНА»

КГУ "Общеобразовательная школа № 19"
отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области
Исполнитель: Огребов Макар 3 «Д» класс,
Джавадова Карина 3 «В» класс,
Руководитель работы:
Петрушенко Владислава Васильевна
Такуова Оксана Кирилловна

*„Память о войне — это не только боль и скорбь.
Это память о битвах и подвигах.
Это память о победе!“
Бауыржан Момышулы*

Введение

Для жителей нашей страны слово «Победа» исполнено глубочайшего смысла. В нем смешались память о выживших и погибших, слезы радости и скорби. Проходят годы, десятилетия, сменяются поколения, но разве можно предать забвению подвиг воинов, защитивших не только нашу жизнь, но и само звание человека, которое хотел растоптать фашизм.

Великая Отечественная война – одно из тех редких исторических событий, память о которых не стирается со временем. Все дальше и дальше уходят от нас эти страшные и в тоже время героические дни 1941-1945 годов; все меньше становится среди нас победивших в той войне ветеранов. Однако память о тех событиях никуда не ушла; она остается с нами.

Актуальностью данной темы является, то, что для нынешнего подрастающего поколения ВОВ - это далекое прошлое, событие, которое по не имеет для них прямого отношения к современной жизни. Поэтому очень важно, чтобы дети узнали правду о войне, прониклись уважением и гордостью к ветеранам войны и тружеником тыла. Сегодня особенно важно вернуться к истокам нашей великой победы, осмыслить уроки и ценности этого величайшего события века, что имеет огромное значение как для сохранения памяти о легендарных защитниках Родины.

Цель проекта:

Расширение знаний учащихся о ВОВ и о народном герое Казахстана - Бауржане Момышулы.

Задачи:

1. Сбор материала о народном герое Казахстана - Бауржане Момышулы
2. Развитие познавательного интереса учащихся.
3. Развитие коммуникативных способностей учащихся.
4. Развитие навыков исследовательской и проектной деятельности.
5. Изготовление различных материалов по итогам реализации проекта для современной экспозиции классного уголка

Гипотеза:

Мы хотим предположить, что, если предоставить информацию используя новые интерактивные технологии, то интерес к ознакомлению с материалом будет возрастать.

Основная часть

Глава 1. Теоретическая часть

1.1. Этих дней не смолкнет слава...

22-го июня 1941 года началась, сама жестокая и великая война. В этой войне на защиту страны встал весь народ. Простые люди, старики, женщины, дети. И не всем им удалось вернуться домой. Солдаты стояли за страну на смерть! Как батыры из легенд, встали на защиту Родины. В эти годы война всех уровняла, сплотила народ, несмотря на национальность. Советский союз не был готов к войне. Народ предполагал, что война закончится быстро, но фашисты не предполагали, что это будет на Родине. За родную землю стояли люди, которые впервые держали оружие в руках.

Война закончилась в начале мая, 9 Мая - это великий день, День Победы. В той войне, где погибли если ни телом, то душой, были и наши соотечественники. Погибли миллионы, многие потеряли родителей, детей. Нужно помнить наших защитников, они старались для нас с вами. Многие совершали подвиги, и старые и совсем юные, они все хотели жить, но судьба Родины превыше всего. Про одного из таких мы подготовили проект.

1.2. Бауржан Момышулы-народный герой Казахстана.

Б.Момышулы родился в 1910 году в Жувалинском районе Джамбулской области. Будучи еще совсем молодым человеком работал учителем, секретарем райисполкома, финансистом, начальником милиции. В 1936 году он призывается на действительную военную службу и навсегда связывает свое будущее с армией. В годы Великой Отечественной войны Момышулы был единственным казаком-командиром дивизии. Он прошел через всю долгую войну, начав ее в звании старшего лейтенанта и закончив полковником. Командовал взводом, батальоном, полком и дивизией.

В 1932-м Бауржан ушел в армию. Вернувшись, устроился в Промышленный банк на должность финансиста, но судьба неумолимо вела его к военной карьере. Уже в 1937 году он вернулся в ряды Советской армии,

возглавив артиллерийский дивизион и противотанковый взвод. Во время войны Момышулы участвовал в создании 316-й стрелковой дивизии, в составе которой проявил себя талантливым стратегом и авторитетным командующим.

Казахский герой особенно проявил себя во время сражения за Москву, когда его дивизия на протяжении нескольких дней мужественно противостояла врагу. Во время одной из атак противника отряд Момышулы не только задержал немцев на три дня, что было стратегически важно, но и успешно прорвался сквозь окружение. Позже эти бои будут описаны в произведении А. Бека «Волоколамское шоссе».

В нашем городе Темиртау в честь народного героя Казахстана названа улица.

Глава 2. Практическая часть

Прошло почти 80 лет со дня Победы, молодое поколение стало забывать о подвигах героев тех времен. Технологии далеко шагнули вперед и информация из обычных учебников перестала заинтересовывать нас. Поэтому мы решили провести исследование, заинтересует ли информация, предоставленная в современном формате, учащихся 3 классов. В исследовании участвовали ученики 3 В и 3 Д классов. Всего 40 человек.

Учащимся была предложена следующая анкета (приложение 1)

1. Какого числа празднуется День Победы?

2. В честь какого героя Великой Отечественной войны названа улица в нашем городе Темиртау?

3. Кто такой Бауржан Момышулы?

Проведя анкетирование мы выяснили, что

- 31 человек знают ответ на первый вопрос

- 15 человек знают ответ на второй вопрос

- 10 человек знают ответ на третий вопрос

Проведя анкетирование, мы добавили в класный уголок информацию в виде QR-кодов про народного героя Казахстана Бауржана Момышулы и оповестили об этом одноклассников (приложение 2).

Спустя неделю провели повторное анкетирование с такими же вопросами.

Анкетирование показало следующие результаты:

- 36 человек знают ответ на первый вопрос

- 21 человек знают ответ на второй вопрос

- 16 человек знают ответ на третий вопрос

Заключение

При работе над проектом мы узнали много новой информации о народном герое Казахстана - Бауржане Мамышулы. Экспериментальным путем мы расширили знания детей о герое Великой Отечественной войны - Бауржане Момышулы. На основе всей проведенной работы мы подсчитали все данные и

получили следующие выводы, что после предоставления информации в новом формате, количество детей, ответивших на вопросы верно, увеличилось.

Наша гипотеза подтвердилась: если предоставить информацию используя новые интерактивные технологии, то интерес к ознакомлению с материалом будет возрастать.

«ҚАЗАҚТАН ШЫҚҚАН ҚАҒАРМАН ҚЫЗ – ХИУАЗ ДОСПАНОВА»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№9 лицейі» КММ
орындаушы: 1-сынып оқушысы - Өмір Мәди
жетекшісі: бастауыш сынып мұғалімі
Алданазарова Тамара Усеновна

Аннотация

Өмір Мәди жоба жұмысында «Қазақтан шыққан қаһарман қыз-Хиуаз Доспанова» тақырыбын зерттеу бағытында алға қойған міндетін толық орындаған. Оқушы Хиуаздың – қазақ халқына белгілі болған текті тұлға екендігін атап көрсеткен. Хиуаздың өмірі мен атқарған істері келешек жас ұрпақты шыдамдылыққа, парасаттылыққа, еңбекқорлық пен ерлікке тәрбиелеуде маңызы зор екендігін ашып көрсете білген. Келешекте ел боламыз десек келеңсіздікті болдырмау жолдарын қарастыру керектігін баса көрсеткен бұл жұмыс бала бойындағы елге-жерге деген, адамдарға сену, оларды сыйлауды үйрету жолдары ерекше сипатталған..

Тақырыбы: Қазақтан шыққан қаһарман қыз – Хиуаз Доспанова

Мақсаты: Оқушыларға қазақ қаһарман қыз – Хиуаз Доспанованың ерлігін жеткізу.

Міндеттері:

1. Доспанова Хиуаздың өмірі туралы ақпаратмен мәлімет жинау.
2. Доспанова Хиуаздың атқарған істері және де жас ұрпақты табандылыққа, еңбекқорлық пен адамгершілікке, сыпайылыққа баулуға үйрету.
3. Оқушыларға Хиуаздың өмірін арқау ете отырып, ерен ерлігі мен еңбекқорлығы және табандылығының келер ұрпаққа берер мүмкіндігін дамыту

Зерттеудің өзектілігі: Оқушылар қазақ халқының қаһарман қыз – Хиуаз Доспанованың өмірі, ерлігі жайлы мәлімет білмеуі.

Зерттеудің әдістері: Зерттеуде баяндау, жинақтау, саралау, сұхбаттасу, талдау әдістері басшылыққа алынды

Зерттеудің болжамы: Оқушыларға зерттеу жұмысының материалдары баспасөз материалдарындағы журналистердің мақалалары, әлеуметтік желі материалдары және телеарналардағы «Жеңістің 75 жылдығына» арналған хабарлары мен көркем әдебиеттерден мәліметтер жинап, ақпаратты толықтыру. Сыныптан тыс іс – шаралар ұйымдастыру.

Күтілетін нәтиже: Егер, біз оқушыларға қазақ халқының қаһарман қыз – Хиуаз Доспанованың өмірі, ерлігі жайлы мәліметтерді үйрену туған елімізге, отанға деген сүйіспеншілікті ояту.

Қорытынды:

Оқушы Хиуаздың – қазақ халқына белгілі болған текті тұлға екендігін атап көрсеткен. Хиуаздың өмірі мен атқарған істері келешек жас ұрпақты шыдамдылыққа, парасаттылыққа, еңбекқорлық пен ерлікке тәрбиелеуде маңызы зор екендігін ашып көрсете білген. Келешекте ел боламыз десек келеңсіздікті болдырмау жолдарын қарастыру керектігін баса көрсеткен бұл жұмыс бала бойындағы елге-жерге деген, адамдарға сену, оларды сыйлауды үйрету жолдары ерекше сипатталған.

1. Өмірі - үлгі-өнеге, ғибрат бізге...

Ұлы Отан соғысына Атырау өңірінен 42508 адам майданға аттанып, елін, жерін қорғады. Солардың 13287-сі қайтып оралмады. Жерлесіміз, дүние жүзінде тұңғыш рет жасақталған авиациялық полкінің даңқты ұшқышы, қазақ қыздарының арасынан шыққан тұңғыш әскери ұшқыш, жауынгерлік Қызыл Ту, Еңбек Қызыл Ту. Отан соғысының 1-2 дәрежелі, Қызыл Жұлдыз, 3 дәрежелі Суворов орденгерінің иегері, Халық Қаһарманы Хиуаз Доспанованың майдандық, бейбіт өмірдегі құжаттары туралы деректерді жинақтай отырамынандай қызықты деректерді таптым.

Кеңес дәуірінде қазақ халқынан шыққан сан мыңдаған батыр ұл-қыздардың ішінде есімі елге ерекше таныс батыр апаларымыздың бірі-Хиуаз Қайырқызы Доспанова 1922 жылдың 15 ші мамырында қазіргі Атырау обылы Құрманғазы ауданы, Зормата селолық кеңесінде дүниеге келген.

Әкесі-қайыр балықшы, анасы Меруерт-мұғалім болып еңбек еткен. Ол кісінің кезінде Мәншүк Мәметовамен бір көшеде тұрып, көрші болғанының өзі

өмірінің Ол 1940 жылы Орал қаласындағы № 1 орта мектепті алтын медальмен бітіреді. Бір ерекшелігі, жас қыз жергілікті аероклубты бітіріп, запастағы пилот куәлігін қолға алды. Хиуаз Ұлы Отан соғысында әскери ұшақпен аспан төрінде майдан салған ерлігімен танылған, ал соғыстан кейінгі бейбіт өмірде қайраткерлігімен дараланған қазақтың қаһарман қызы. Оның жастық шағы мен өмірінің басым брөлігі мықты насихаттқ итеологияны ұстанған Кеңес заманымен тұспа- тұс келді. Басқа-басқа, Кеңес өкіметінің кезінде Отан үшін отқа да, суға да түсуге бар жанешті ұрпақ тәрбиелей білгендігін кімде болса мойындайтыны хақ. Хиуаз да Отанын шын сүйген сол кездегі албырт жастардың бірі болатын. Кеңес заманындағы авиацияның жетістіктері мен ұшқыштардың сан түрлі ерлік істері жөніндегі үгіт-насихат қазақ қызының да осы салаға деген ынтызырлығын оятқан.

Мектепті сәтті аяқтаған жас қыз Мәскеудегі 1919 жылы инженер профессор Н. Жуковскийдің бастамасымен құрылған Жуковский атындағы (1992 жылы осындай атау берілген) әскери-әуе академиясына құжат тапсырғанымен, жолы болмады.

Бұл кезде хиуаз да майданға медбике, тегі болмаса, санитар болып кетсем бе деп, талпынып жүрген. Сөйтіп жүгенінде ол әйгілі Марина Раскованың қыз-келіншектерден авиаполк құрып жатқандығын естиді.

1941 жылдың қазан айынан армия қатарында Саратов қаласында орналасқан авиамектепте штурмандар курсынан өтеді.

Осы полктің құрамында қазақтың канатты қызы, даңқты жерлесіміз Хиуаз Кайырқызы Доспанова әуеге 300-ден астам рет көтеріліп, бірнеше рет ауыр жарақат алса да сәл тәуір болғаннан кейін қайтадан әуеге көтеріліп тұрды. «Үшатын жалмауыздардың» орташа жасы небәрі 22 жас болған екен.

2.Қанды майдан жылдарында

Х.Доспанова туралы соғыстан кейінгі жарық көрген естеліктерде оның батырлығы мен тапқырлығы, қиындықтан шығып кететін шеберлігі жайында кеңінен жазылды.

Майдандағы ерлігі үшін «Қызыл Жұлдыз», «Қызыл Ту», II дәрежелі Суворов, II дәрежелі «Отан соғысы» ордендерімен, «Кавказды қорғаны үшін»,

«Варшаваны азат еткені үшін», «Германияны жеңгені үшін» медальдарымен марапатталды.

2.1. Соғыстан кейінгі жылдары.

Зейнеткерлікке шығар алдында Алматы қалалық партия комитетінің хатшысы қызметін атқарды. Соғыстағыдай қатаңтәртіпке бағынған, аса алғыр да батыл, шындық үшін шырылдап арашатүсетін әділ жан кейбір жергілікті басшыларға ұнай қоймағаны да рас.

Майданнан алған ауыр жарақаты, мүгедектігін т.б. сылтаулар арқышы мезгілінен бұрын 1959 жылы 37 жасында зейнеткерлікке шығарды. Зейнеткерлікке шыққаннан кейінгі жылдары Хиуаз апай қан майданда бірге болған полктастарымен Жеңіс күні Мәскеу қаласындағы Үлкен театр алдында жиналып, кездесіп тұрды.

3.1. Хиуаз апа ісінің өміршендігі

Х.Доспановаға 2004 жылы Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Жарлығымен Халық Қаһарманы атағы мен «Отан» ордені берілді. Рухы мықты, халқымыздың мақтанышына айналған «қанатты қыз» Х.Доспанованың жүрегі 2008 жылдың 21 мамырында Алматы қаласында соғуын тоқтатты. Жерлеу рәсіміне тәуелсіз еліміздің тұңғыш Халық Қаһарманы, армия генералы, Кеңес Одағының Батыры С.Нұрмағамбетов қатысып, қазақтың тұңғыш ұшқыш қызына соңғы рет әскери құрмет көрсетуінің өзі ұлағаттылықтың үлгісі болмақ.

«...Өз басым халқым қарғамайтын, ұрпағымды ұялтпайтын өмір кештім ғой деймін. Ал мен сияқты әжелердің ойлайтыны - отбасының, Отанының тыныштығы ғана», - деген екен бір сөзінде халқымыздың қаһарман қызы.

Суреттер әлемі

Хиуаз Доспанова арналған 2010 жылы 7 мамырда

Алматы қаласында ашылған ескерткіш

2008 жылы 21 мамыр айында 86 жасында
Хиуаз Доспанова өмірден озды

Қорытынды:

1. Хиуаз Доспанованың ерлікке толы өмірі жайлы арнайы балаларға арналған кітапша шығарылса.
2. Қаламызда Хиуаз атында көшелер болса;
3. Балаларға арналған үлгі ретінде мультфильм шығарса.

Қолданған әдебиеттер:

1. Балалар энциклопедиясы. 2018 ж.
2. Қазақ әдебиеті | Хиуаз Қайырқызы Доспанова

«ЕРЛІГІ АҢЫЗҒА АЙНАЛҒАН – НҮРКЕН БАБАМ»

Қарағанды қаласы «Нүркен Әбдіров атындағы
жалпы білім беретін мектеп» КММ
Автор: Рашид Райана, 1 «А» сынып оқушысы
Жетекшісі: Касымова Дина Акимкуловна,
педагог- зерттеуші, бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация

Бұл жобада барлық бала бабаларымыздың ерліктерін ұмытпаса екен, бабаларымыз сияқты өз елінің патриоттары болса екен, үлгі алса, мақтан тұтса екен, әр адам өз ата-бабаларымыздың ғұмырын біліп, оны ұрпақтан-ұрпаққа жеткіссе екен, бабамыз жайлы естелік тек фотоларда немесе олардың аты аталған көшелерде ғана емес әр азаматтың жадында сақталып қалса екен деген мақсатпен аңыз батыр бабамның өшпес ерлігі, жеңіс жолы, мінген тұлпары

зерттелген. Зерттеу барысында Қарағанды қаласындағы Н.В. Гоголь атындағы Қарағанды облыстық әмбебап ғылыми кітапханасынан, Ж.Бектұров атындағы Қарағанды облыстық жасөспірімдер кітапханасынан, Абай атындағы Қарағанды облыстық балалар кітапханасынан ақпарат жиналды. Қарағанды Облыстық Тарихи-Өлкетану Мұражайынан сұхбат алынды. Мінген ұшағы туралы ақпарат жинап, конструкциясы жасалды. Темір тұлпарымен жүрген Жеңіс жолын анықтап, картаға түсірілді. Нүркен Әбдіровтың жазған хаттарымен танысып, мазмұны толықтай талданып, ішінен керекті ақпараттар алынды. Хаттарды оқығанда бабамыздың жүріп өткен жолын көз алдыма елестетіп, тіпті жылап та алдым. Нүркен Әбдіровтың хаттары өте әсерлі жазылған, Егер хат мазмұнын терең түсініп оқыса, шынайы көп ақпарат алуға болады. Хаттарын оқу арқылы бабамызбен бірге сұрапыл соғыс жолдарын өз елегімнен өткізгендей болдым.

Барлық ақпараттар өңделді. Кейінірек сіздердің назарларыңызға ұсынылады.

Зерттеу жұмысы барлық балаларға да, ересектерге де қызықты әрі пайдалы болады деген сенімдемін.

Жобаның тақырыбы: «Ерлігі аңызға айналған – Нүркен бабам»

Жобаның мақсаты: аңыз батыр бабамның өшпес ерлігін, жеңіс жолын, мінген тұлпарын зерттеу.

Жобаның міндеті:

1. Батыр бабамыздың өшпес ерлігін зерттеу;
2. мінген ұшағы туралы ақпарат жинап, конструкциясын зерттеу;
3. темір тұлпарымен жүрген Жеңіс жолын анықтап, картаға түсіру.

Болжам: Егер Нүркен Әбдіровтың өшпес ерлігін дәріптей берсек, онда бабамыздың есімі ешқашан өшпейді әрі мәңгі жасайды деген сенімдемін.

Жобаның өзектілігі: Қазіргі кезде барлық бала бабаларымыздың ерліктерін ұмытпаса екен. Бабаларымыз сияқты өз елінің патриоттары болсын деймін. Үлгі алар, мақтан тұтар Нүркен бабамыздай тұлға тұрғанда, біздің болашығымыз жарқын болмақ. Сондықтан Нүркен Әбдіровтың ерлігін зерттеу – бұл жауапты іс. Себебі:

1. 9 Мамыр күні біздің еліміз Жеңіс күнін атап өтеді. Кеңес Одағының халқы Ұлы Отан соғысында өкінішке орай көп адам шығынымен фашизмді жеңді.

2. Соғысқа қатысқан ардагерлеріміздің қатары күн санап азаюда. Сондықтан Отанымызды қасық қаны қалғанша қорғаған бабаларымыз туралы дереккөздерін жинау, толықтыру парызымыз.

3. Әр адам өз тегін білу міндетті. Ата-бабаларымыздың ғұмырын біліп, оны ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу парызымыз. Мен үшін бабамыз жайлы естелік тек фотоларда немесе олардың аты аталған көшелерде ғана емес әр азаматтың

жадында сақталып қалғанын қалаймын. Мен өзіп оқып білгенімді сыныптастарыма жеткізсем, менің бабама деген құрметім болады деп сенемін.

Зерттеу жұмыстарын жүргізгенде кездескен қиыншылықтар:

1. интернетте орыс тілінде мағлұмат көп болғанмен, қазақ тілінде ақпараттың аздығы;

2. Нүркен Әбдіровтың өмірі туралы ақпарат бар болғанмен, ұшып өткен жерлері туралы, әуедегі тапсырмаларды орындау туралы мағлұматтың жоқтығы.

Жоба барысында қолданылған әдістер:

1. Н.В. Гоголь атындағы Қарағанды облыстық әмбебап ғылыми кітапханасынан ақпарат іздеу;

2. Ж.Бектұров атындағы Қарағанды облыстық жасөспірімдер кітапханасынан мәлімет іздеу;

3. Абай атындағы Қарағанды облыстық балалар кітапханасынан мағлұмат іздеу;

4. Қарағанды Облыстық Тарихи-Өлкетану Мұражайынан сұхбат алу.

5. Нүркен Әбдіров жазған хаттарын түсініп оқу.

Практикалық жұмыс:

1. Ил –2 ұшағы туралы ақпарат жинай отырып, контсрукциясын жасау және бөлшектерін талдау;

2. Бабамыздың Жеңіс жолын зерттей отырып, картаға түсіру.

3. Естелік хаттарын түсініп оқу.

Кіріспе

Теориялық бөлім.

I.1. Нүркен Әбдіров қазақтың маңдайына біткен бірегей батырлардың бірі.

1919 жылы тамызда Қарқаралы өңірінде бұрынғы Бесінші ауыл, қазіргі Нүркен атындағы ауыл округіндегі дүниеге келген. Отбасы қарапайым шаруа болған. Ата-анасымен бірге Қарағандыға қоныс аударған соң осы қалада әуе клубында ұшқыш мамандығын игерген. 1939 жылы Қарағанды аэроклубының ұшқыштар курсы бітірді. Осы оқу ордасының алғашқы түлектерінің бірі болды. Қызыл әскер қатарына 1940 жылы шақырылды.

Соғыс басталған кезде Нүркен Әбдіров 1941 жылы К.Е.Ворошилов атындағы 1-ші Чкалов әскери әуе ұшқыштар училищесін (Орынбор қ.) бітірген. 1942 жылы оқуды бітірген соң оған қысқа мерзімді демалыс берілген, алайда ол бұл демалыстан бас тартты. «Мен фашистердің үнін ажал оғымен өшіру үшін асығып, үйге бармадым...» деп жазып, майданға аттанады.

Орынбордың әуе училищесінде оқитын. Ол майданға аттануға ұмтыла берді, сондықтанда оны алдымен Ташкенттегі, одан кейін Сібір қалаларының

біріндегі шабуылшы әскери ұшқыш дайындайтын курстарға жіберді. Оқуды тәмамдағаннан кейін Нүркен Әбдіров 1942 жылы 9 қазанда Оңтүстік-Батыс майданының 17-ші әуе армиясы 1-ші аралас авиация корпусының 267-штурмдық әуе дивизиясының 808-ші штурмдық шабуылшы полкі құрамында майданға аттанады.

Қазанның 23 күні тұңғыш рет әуе шайқасына аттанар алдында Нүркен Әбдіров былай деп жазған екен; «Егер біз фашистерді құртпасақ, олар біздің түбімізге жетеді. Сөйтіп қуанышты, бақытты өмірімен қоштасамыз...»

«Мен жас жанымды бос бере қоймаймын. Өлсем, жастығымды ала жатамын. Астымда фашистің күлін көкке ұшыратын ұшқыр ұшақ бар. Маған сеніп тапсырылған осы техниканың тегеурінін жауға қарсы бағыттауым керек... Егер жаудың көзін жоймасақ, олар елге қауіп төндіреді. Сіздерге бұрынғыдай қызықты уақыт пен бостандық болмайды...» деп жазды ол ұшар алдында.

I.2. Нүркен Әбдіровтің көзсіз ерлігі.

Барлығы 17 әуе шайқасына қатысқан Әбдіров жаудың 18 танкісін, 28 жүк көлігін, оның ішінде оқ-дәрі тасыған 18 көлікті, жанармай құйған 3 цистернаны, үш зеңбіректі талқандады. Сонымен қатар бес зенит қондырғысын, бірнеше жабық атыс ұясын, талай жау әскерін жайратты.

1942 жылы 19 желтоқсанында соңғы 17-ші жауынгерлік тапсырманы орындауға ұшты. Бұл күні Нүркен Боков-Пономаров ауданындағы дұшпанның көптеген танкі шоғырланған және күшті бекінген шебіне «ИЛ-2» самолеттер звеносын бастап баруға бұйрық алды. Әбдіров жаудың бірнеше дзотын, зенитті артиллериясының екі ұясын, алты танкісін жойды.

Жау жағы да қарап қалмады. Атылған жау оғының бірі Әбдіровтің ұшағына тиіп, ұшақ жана бастады. Ол отқа оранған ұшағын жау әскері шоғырланған тұсқа қарай бағыттады. Осылайша құлдилап құлаған ұшақ ішіндегі Нүркен Әбдіров пен оның қандыкөйлек серігі атқыш әрі байланысшы Александр Комиссаров екеуі жаудың қаншама әскерін қырып, 1942 жылы 19 желтоқсанда ерлікпен қаза тапты.

Осы ерлігі үшін Нүркен Әбдіровке 1943 жылдың 31 наурызында «Кеңес Одағының Батыры» атағы берілді.

I.3. «Отанға деген менің жалынды сәлемімді жеткіз! Қош!»

Әбдіровтің бұл ерлігін майдандағы достары соғыс біткен соң хатқа түсірді. Соның бірі жауынгерлік тапсырмаға Нүркен Әбдіровтың экипажымен бірге шыққан, жау әскерін бомбалған Алексей Писанконың экипажы болатын. Майдандас досы Писанко Әбдіровтің ұшағына оқ тигенін көріп, ұрыстан шығуын сұраған. «Ұрыстан шық, мен сені қорғаймын, өзіміздің шепке қарай бұрыл!» деп жанталаса айғайласа керек.

Алайда Әбдіров отқа оранған ұшақты жанар-жағармай таситын көліктерінің жанында шоғырланған неміс танкілеріне қарай бұрды. Салмағы

алты тонна ұшақ жанар-жағармай құйылған цистернаға соғылады. Жойқын жарылыстан жер сілкінді. Жаудың алты танкісі, екі зеңбірегі, ондаған солдаты мен офицерін жойды.

Нүркен Әбдіров фашистердің танк колоннасына қарсы «отты таран» жасап бара жатып «Қош бол, Леша, Отанға деген менің жалынды сәлемімді жеткіз! Қарағандыға хат жібер... Қош бол, досым!», - деген.

Негізгі бөлім. Аңыз батыр бабамның жеңіс жолы.

II.1. И.С.Полбин атындағы Орынбор Жоғары Әскери Авиация Қызыл Ту орденді ұшқыштар училищесі (ОЖӘАҚТОҰУ)

Училищенің тарихы 1921 жылы 10 тамызда Мәскеудегі әуе ұрыс және бомбалау мектебінен басталды. 1922 жылы 9 тамызда Серпухов қаласына аударылған, бірақ 1927 жылы 20 маусымда Орынбор қаласына, бұрынғы теологиялық семинария ғимаратына шоғырланып бекітілді. Серпухов-Пенза-Орынбор бағытында нұсқаушы-ұшқыштар ұшақтарды ұшырып алып келді.

1938 жылы маусымда 3-ші ВАШЛ, ВУО-ға атындағы К.Е. Ворошиловаға ауысты. 1939 жылы ақпанда училище екі дербес училищеге бөлінді: Бірінші Чкаловтық ұшқыштар әскери авиация атындағы К.Е.Ворошилов училищесі және Екінші Чкаловтық әскери авиация штурмандық училищесі, ұшқыштар мен штурмандарды даярлау үшін жағдайды жақсартуға мүмкіндік берді.

1931, 1934, 1935, 1937, 1944, 1947, 1948, 1949, 1956, 1957, 1967, 1978, 1979, 1981, 1983 жылдары Қарулы күштер Министрі мен Әскери- әуе күштер Қолбасшыларының бұйрығымен елдегі ең жақсы әскери оқу орындарының қатарына кірді.

В.И.Ленин атындағы «Қызыл Жұлдыз» училищенің Қызыл Ту орденді Ташкент жоғары жалпы қарулы қолбасшылығы

Ташкент құрама қару-жарақ училищесі немесе ауызекі тілмен айтқанда, Ленин училищесінің тарихы 1918 жылдың 12 шілдесінен басталады. Түркістан АКСР Әскери комиссариаты № 456 бұйрығымен Түркістан Кеңестік қолбасшылығын ұйымдастыру жөніндегі комиссия құрған кезде. Ташкент қаласындағы қызыл командирлер дайындайтын курстар. 1918 жылы 31 шілдеде Түркістан кеңестік қолбасшылық курстарының жағдайы мен жарияланды.

1918 жылы 17 қыркүйек курстарда кезекті сабақтар басталды. 22 қыркүйекте курстардың салтанатты ашылуы болып, оған Ташкент қаласының жергілікті әскери, партия және кәсіподақ ұйымдарының өкілдері қатысты.

Соғыс басталысымен 1941 жылдың маусым-шілде айларында училище бітірушілер 310, 312, 314 және 316 атқыштар дивизияларына әртүрлі командирлік қызметтерге жіберілді. Сонымен, 316-шы атқыштар дивизиясына 170 офицер, 312-ші және 314-ші атқыштар дивизияларына әрқайсысы 196 адамнан тағайындады. Жас офицерлерден басқа, бөлімдер мен құрамалар қатардағы жауынгерлік офицерлермен – командирлермен және оқытушылар.

1941 жылы оқуды бітіргеннен кейін барлық сыныптар соғыс уақытының талаптарына байланысты салынды. Жаңа бағдарлама бойынша офицерлер даярлауға көшкен училище 1941 жылы майданға жас офицерлердің үлкен тобын берді. 1941 жылдың қазанында танк әскерлері үшін офицерлер тобын, сондай-ақ құрылған ұлттық атты әскер жасақтары үшін жергілікті ұлттардан офицерлер тобын шығарды. 1941 жылы училище майданға мыңдаған офицерлерді берді.

Курсанттардың жаңа құрамын жасақтаған училище жедел оқу кезеңіне – алты айлық бағдарламаға көшті. Болашақ офицерлерге осындай қысқа мерзімде қажетті командалық білім беру үшін училище 10 сағаттық жұмыс күніне көшті

Білімнің негізі саяси дайындық және тек әскери пәндер болды. Тактикалық және атыс дайындығына ерекше көңіл бөлінді. Оқытушылар құрамы қысқартылуда. Барлық арнайы пәндерді рота және взвод командирлері басқарады.

Соңғы рет әуеге көтерілгенде.

1942 жылы 19 желтоқсанда Коньков хуторы (Ростов облысының, Боковский аудына) маңында жау позицияларына шабуыл жасау кезінде оның ұшағының қозғалтқышына тура оқ тиіп, өрт басталды. Өзідердікіне жетуге мүмкіндік жоқ екенін түсінген Нұркен Әбдіров жанып жатқан ұшағын жау танкілерінің колоннасына бағыттады.

Онымен бірге ұшақтан секіруден бас тартқан атқыш Александр Комиссаров қайтыс болды.

Осы ерлігі үшін Нұркен Әбдіровке 1943 жылдың 31 наурызында «Кеңес Одағының Батыры» қайтыс болғаннан кейін атағы берілді.

Коньков хуторында жерленген. Батырдың анасы Бағжан Баковская селосының құрметті казақы болып атанды.

Соғыс жылдарында Қарлаг тұтқындарының есебінен Нұркен Әбдіров ұшағы жасалып, ұрыстарға қатысты.

Практикалық бөлім

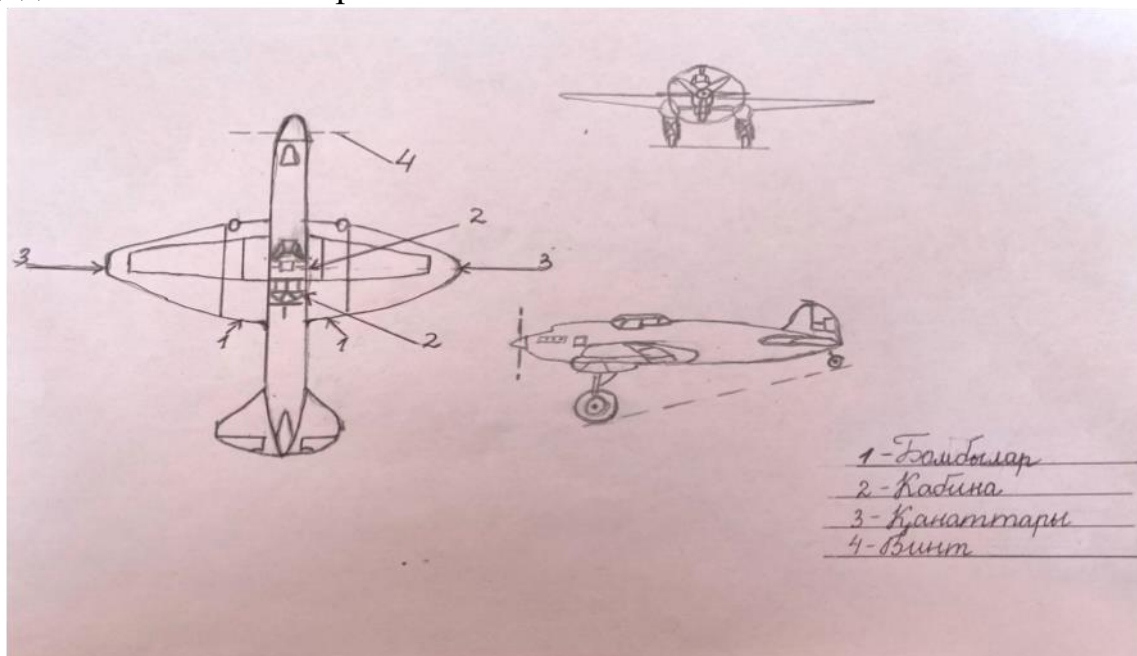
III.1. Майданға деп арнайы ойлап тапқан ИЛ - 2 ұшағының ерекшелігі.

1. Нұркен Әбдіровтың темір тұлпары неліктен ИЛ - 2 деп аталған? Өйткені бұл ұшақты конструктор Сергей Илюшин ойлап тапқан. Сондықтан ИЛ деп атаған.

2. Неліктен 2 санын қолданған? Себебі ұшақ тек 2 экипаж мүшесіне арналған.

Ұшақ «ұшатын танк» деген атқа ие болған. Ұшаққа 2 пушка, 2 пулемет, 300 грамм бомба сыйған. Бұндай алып қару тіпті көпірді жояды екен. 1 батальон жаяу солдаттары мен 2-3 танкіні өртеуге жетеді. Сондықтан Вермахтың солдаттары ИЛ - 2 ұшағын «оба» не «қара өлім» деп те атаған.

Шындығында жаудың бұл ұшақтан қорыққаны бекер емес. Тек ұшақтың мықтылығы емес оны бағындырған бабамыздың ержүректілігі, патриоттығы кімді де болса селк еткізері сөзсіз.

«ИЛ - 2» ұшағының бөлшектері

Нүркен Әбдіровтың Жеңіс жолы.

Нүркен Әбдіров бабамыздың Жеңіс жолын зерттеп, картаға түсіру үшін

Н. В. Гоголь атындағы Қарағанды облыстық әмбебап ғылыми кітапханасына, Ж.Бектұров атындағы Қарағанды облыстық жасөспірімдер кітапханасына, Абай атындағы Қарағанды облыстық балалар кітапханаларынан көптеген мағлұмат жинадым. Қарағанды Облыстық Тарихи-Өлкетану Мұражайында Жүсіпов Даурен ағамнан сұхбат ала отырып, бабамыздың ұшақпен шайқасқан жерлерінің картасын сызып жасадым.

Нүркен Әбдіровтың шайқастағы жүріп өткен жол картасы

Естелік хаттар

Нүркен Әбдіровтың жазған хаттарымен таныстым. Хаттарды оқығанда бабамыздың жүріп өткен жолын көз алдыма елестетіп, тіпті жылап та алдым. Нүркен Әбдіровтың хаттары өте әсерлі жазылған, Егер хат мазмұнын терең түсініп оқыса, шынайы көп ақпарат алуға болады. Хаттарын оқу арқылы бабамызбен бірге сұрапыл соғыс жолдарын өз елегімнен өткізгендей болдым. Нүркен Әбдіровтың төте жазумен және орыс тілінде жазылған хаттары түпнұсқасы Мұражайда сақталған екен.

2. VII. 42.

Амандық хат

Амандық хат

Ана қадірлі ата-ана, апа, әжесің, қарындасар қалай, аман-есен денсаулықың арқасында тиісті қызметтеріңді атқарып жатқан боларсыңдар. Қалдарыңа сондай жақсы болар. Ая менен қат-хабар бізге болсаңыздар, аман-сау, жақсы жайында бұрынғы орнына. Құнық қалғаннан айымада жүріп жатармын. Бүгінгі сідердің 19 шовыңеі салтан хаттарыңызды атып, хабарларыңызды бізгекем кейін өте құанып отырмын.

Ана, мен ешқандай қызмет істемеймін. Бірақ істейтін қызметім рұңқ зой. Ақшаны қайдан алатын десемші, ол өзілай. Біз оқуымызда бітіривенен соң бізге пәлден, қысылық байқа б айла шүйін 300 сол ақша төлейтін болдымын. Ақшаны өте айла, ақша маб мен ақшаме өте ай 300 солтан ақша алған болдымынмын. Жазың жас адам өлмейді зой. Ая да болса сүбікші болсын деп сідерге жіберемін. Ая қазір де ашы шөп айымап бастап, әжесары оғу орнымаң бұрыңғы келіп, бізге ақша беруді қойды. Беретіні талаш және де қыш. Жылы дейтін кіші де жоқ, өйтпейі ұқаматам қарын төбелзайының жылымен жүріп жатармын. Жазыңды қайда болса да жасыма бастайды зой.

Бұл біз тұрған жерде біреудің кіші інісі. Біреудің қарындағы, біреудің шешесі және басқа тұрғыстары келіп қайтып жатары. Оларды көріп жасама ойда кетесің және де қапа боласың. Егер артымыда Әзібек болса не болмаса болан иен Мерца және де Рысжанның бірі болса, осы қалғыдамы жасайтардың тұрғыстары күтет олар да келіп қайтып болар өді деп шықаласың. Не керек, өлеңің жердің не, кен өлем жердің не? өкелеңбілің. Тармықанда ойда келгені болмаса ашқыман кел өметсілің.

Өбділатидан мен хат азымады жылыдан ағып кетті. Қолы біреуеңе жеткен шығар. Оның тұрғымының өдеті бар зой. Тек ер жетсе ақ-шешесін ұлмтады, ат ағайындары бірмен-бірі ұрпайды.

Хат дендер беміне патшы әріпкем көк сұлмен жазылған.

КР ОМА, 1660 қор., I тізбе, 47-іс, 88, 89 арп.п.п.

Амандық хабар

Ана қадірлі ата-ана, Роза апа-әжесің, Күлкен, Сәемгана қалай аман-есен денсаулықың арқасында тиісті қызметтеріңді атқарып жатқандарыңызды өдеріңіздің маған салтан хаттарыңыздан біліп, өте құанып отырмын. Менен қат-хабар бізге болсаңыздар аман-сау денсаулықың арқасында тиісті қызметті атқарып жатқан қысы бар. Сідердің хаттарыңызды көргенде, сідерікем қат ұнтасып амандағандай болдым.

Ана, сіз маған хат салғанда мен жазыламын деп жазғамыз. Ая менен хаттыңа қарағанда өзіңің тиісті жердегісі. Және де сол хаттыңада жазылағырып отырсыз. Көп ойлап жүрмеңіз. Жазың сіз емес, кемнің бағыма кезек жасап заман болды зой. Егер де маған қалдарыңыз ұнтайымын болсаңыздар, ғысқы ақшаме қалай байланыптар бар?

«Жаз жасаған атаанда, бері өметкем атады» дегендей ападың өзінің құтыма мен сүтін біз пайдаланбайық деп сұрағаныма менің де көңілім қатып отыр. Шіркеңдер-ай егер де біз олай ытып болып кететін болсақ, олар не істер өді деп жасама ойда кетіп отыр.

Қолдағымыз — беріңше ыңкіліңіз хаттыңа жоқ. Егер берімаң болса, көпқалам бармыңдар атып берейі. Бұл жасамаң арзан-қыпайшылығың келешектегі хатта мен сідерге жазармын, сұрама беремін.

Ая өді ағайын-тұрғындардың хат қалай? Үлкен үйдің хат қалай, дендері сау ма?

Сұрамаң ағайындарға менен ұш қайтыра сәлем айтарсыңдар. Көп не жасайып. Қайыр хаш болыңыздар.

Нүркен.

Хаттың ақында араб әріпкем ытып деп жазыламын: Ақпан Әбді барлық хабарды айтып хат жазбайды. Ая сен барлық жасайларыңды айтып талаң хат жаз жасай ма? Хаш бол. Нүркен.

Хат үйбұрыны. Ондағы адрестер: Қазақстандағы ССР
 1. Қарағандық. Аманжолды, дом №38, ке. 11.
 Абдурауқ Сарсенқу.
 Кері адрес: г. Кузнецк, Пензенской области. Главнопочтам. Довостребованые.
 Почта шығарылыды: 26 шовы 1942 жыл өзікем.
 Хат көк сұлмен жазылған, патшы әріпкем. Туынғыға.

КР ОМА, 1660 қор., I тізбе, 47-іс, 17, 17 об. қарағ.

Нүркен Әбдіровтың жазған естелестелік хаттары

Нүркен Әбдіров хаттарының түпнұсқасы

Қорытынды

Мен Нүркен Әбдіров атындағы мектеп табалдырығын аттаған соң, қаріпті таныған соң, өзім оқып жатқан мектептің мұражайында болдым. Мұражай енді ашылған екен. Нүркен Әбдіров туралы көп мағлұмат болмады. Интернетте қазақ тілінде ақпарат аз болғандықтан Нүркен Әбдіровтың ерлігін, жүріп өткен жолын, қысқа ғұмырын зерттегім келді. Сол себепті жасым кіші болса да сіздердің жобаларыңызға қатысқым келді. Өз білгеніммен сыныптастарым арасында бөліскім келді.

Осы зерттеу жұмыстарымның арқасынды Нүркен Әбдіровтың өмірі туралы толыққанды ақпарат алдым. Темір тұлпарының атауы, құрылысымен таныстым.

Бұл менің жобамның бастамасы ғана. Келешекте Нүркен Әбдіров туралы мағлұматты толық қанды жинауға тырысамын. Жинаған дүниемді мектеп мұражайына тарту еткім келеді. Сонымен қатар Нүркен Әбдіров бабамызға арнап жеке сайт ашып, жинаған мағлұматарды қазақша сайтқа енгізгім келеді. Болашақта Ресей мемлекетіндегі Нүркен Әбдіров бабамызға қойылған тақтайшаны өз көзіммен көргім келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Айнабеков Қ. Әбдірдің Нүркені // Шығармалар: өлеңдер мен дастандар /Қ. Айнабеков; құраст. А. Тоқпанов. - Алматы: Қазақ мемлекеттік көркем әдебиет, 1955. – 41-42 б.
2. Әбдіров Нүркен //Совет Одағының Қазақстандық Батырлары: 2 томдық. / құраст. П.С.Белан, Н.П.Калита. - Алматы, 1969. – 1-т. – 43 - 44 б.
3. Әбдіров Нүркен (1919-1942) / К. Т. Темірғалиева, Т. Т. Аршабеков // Ерлік даңқы мәңгі өшпейді. – Қарағанды, 2010. – 81 б.

4. Әбдіров Нүркен (1919-1942) // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред. А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 142-143 б.

5. Әбдіров Нүркен // Боздақтар: Қарағанды облысы = Книга памяти: Карагандинская область: 3 томдық. / бас ред. Р.Н. Нұрғалиев. – Алматы, 1995 – 2 т. – 30 б.

6. Әбдіров Нүркен // Қазақстандық Кеңес Одағының Батырлары: Мүсірепов Ғ. Совет Одағының Батыры / Ғ. Мүсірепов // Уақыт іздері: очерктер мен публицистика / құраст. Ә. Нарымбетов. - Алматы: Жалын, 1977. – 136-146 б.

7. Хаттар: Қарағандыны сағынған Нүркен Н. Әбдіровтың жазған хаттары

Қосымша 1

15.XII.42г. Почтовая открытка

Қадірлі туысқандар!

Қалай, аман-есен денсаулықтарыңыздың арқасында жақсы жағдайда жүріп жатқан боларсыздар. Менен қал білмек болсаңыздар, аман-есен жақсы жағдайда жүріп жатқан жағдайым бар. Қалым жаман емес. Сіздерден екі айдың жүзі болды хат алмағалы. Хабарларыңызды білмегеннен кейін өте реніштімін. Егер осы хатты алатын болсаңыздар, тез хат жазыңыздар.

Хош болыңыздар. Хат жазған Нұркен.

Хат сия қарындашпен латын әрпімен жазылған.

Почтовая карточканың сыртындағы адрес :

гор. Караганда, ул. Амангельды дом-8, кв. 11 Абдировой Светлане.

Адрес отправителя: 2175 часть 55 Абдирову

Почтовая карточка

г. Караганда, ул. Амангельды дом-8, кв. 11 Абдировой Светлане.

Ст. Кенель Куйбышевской области А. Нуркен

Открыткиның сыртында былай делінген:

Аукатай!

Қалай, аман-сау жақсы жағдайда жүріп жатқан боларсыздар. Үй-іші аман – сау болар. Менен қал - хабар білмек болсаңыздар, аман-есен жақсы жағдайда жүріп жатырмын. Тақауда адресім ауысты. Енді хатты мына адреске сал.

Ст. Кенель Куйбышевской области Довостребование. Хош бол Нұркен

Хаттың жоғарғы оң бұрышында мынадай жазу бар: Осы хатты Аукатайға берерсіздер. Адресін қате жазыппын, асығып отырып.

Хаттың сол жақ полясында былай деп жазыпты:

Тез хат күтемін.

Хат көк сиямен откыртқаға латын әрпімен жазылыпты.

КР ОМА. 1660-кор., I-тізбе, 47-іс, 16,16 с. Парақ

Хатта дата жоқ.

Откыртқадағы почта штампелінде 25.10.42г. делінген.

23.X.42 жыл.

А м а н д ы қ х а т

Аса қадірлі ата-ана, Сәрсен, Светлана, қалай, аман-есен денсаулықтың арқасында жақсы жағдайда жүріп жатқан боларсыздар. Қалдарыңыз жақсы болар. Менен қал – хабар білмек болсаңыздар, аман-есен жақсы жағдайда жүріп жатқан жағдайым бар. Қалым жаман емес. Бір талай уақыттан бері сіздерден толық хабар, хат алғаным жоқ. Кейінгі уақыттың ішінде Сәрсеннен екі рет хат алдым. Хабарларыңызды естіп қуанып қалған едім.

Апа! Бірталайдан бері дайындалған уақытым бітті. Міне, ертең не болмаса бүгін сол қызу болып жатқан жерге барамыз. Сондықтан бүгін түнгі ұйқыны төрт бөліп, сіздерге, туған әке-шешеме, аға-жеңгеге, қарындастарға кәресін лампасының жарығы астында кешірім сұрап, кең жарық уақытта ең ақырғы хатымды жазып отырмын.

Кім біледі, соғыс өлімсіз болмайды. Ажал жетсе жайдың қаңғырған қорғасын оғы тас қазандай қайнаған жүрекке тиген болатын болса, жас өмірім ішінде алдарыңызға шығып, қатты сөз айтқан, кей жасөспірім жігіттей болып, сіздерді ұмытып, басқа нәрсеге көңіл бөлген болсам, тілдеріңізді алмаған күндерім болса бүгін осы ақ қағаз бетіне жазылған хат арқылы жас басымды сіздердің алдарыңызға салып, кешірім сұраймын. Міне, осы хатты жазып отырғанда өткен күндер көз алдыма елестеп отыр. Сондықтан мен жас жанымды жауға бос бере қоймаспын, егер өлетін болсам да жастығыма алып өлермін. Неге десеңіз, менің қолымда немістерге қорғасын сыбаға беретін ұшатын аэроплан бар. Маған партия мен совет үкіметі осындай алдыңғы техниканы сеніп қолыма бергеннен кейін, мен ондай жақсы техниканы неміске қарсы ұстауым керек. Апа, Әді, сіздерге айтатыным мені ойламаңыздар, «көппен көрген ұлы той» деген мақал бар емес пе? Егер немістің көзін құртпасақ, немісті өлтірмесек, олар бізді өлтіреді, сіздерге бұрынғыдай қызықты уақыт пен бостандық болмайды. Сондықтан сіздер көп ойламаңыздар. Ертең Сабектің және де өзімнің жолдастарымның фотокарточкаларын

поштамен жіберемін. Кім біледі. «Кебін киген келмейді, кебенек киген келеді» деген мақал бар емес пе. Тірі болсақ жолығармыз.

Апатай, үлкен үйдің ішіне хат жазайын деп едім, бір минут бос уақыт жоқ. Сондықтан осы хатта жазылған кешірім сұраған сөздер ағатай мен тәтеме де бірдей. Егер ол кісілерді тумағандай көріп, басқа адамға санап ойламай және де тілдерін алмаған күндерім болса кешсін. Осы хатты өздеріне оқытарсыздар. Және де басқа да туған-туыстарға менен үш қайтара сәлем айтарсыздар. Ал Ықыр мен Кенжебекке мен туралы бір ауыз сөз айтпаңыздар.

Кенжебек большой начальник. Сондықтан бір рет хат салған жоқ. Ал Ықыр қолына хат тие тұра бір жапырақ қағазға «аманмын» деген хабарын білдіре алмаған соң не үміт бар? Туған деуге бола ма? Әрине жоқ.

Қадірлі туған-туысқандарым, әке-шешем, таң болса атты. Қазір ұшуға барамыз. Сондықтан хат аяғын тәмам қылуға ұлықсат етіңіздер. Көп не жазайын, хош-хош болыңыздар. Аmandықпен жолықтыруға жазсын. Нұркен.

Менен хат алмай, хат салмаңыздар.

23 октября 1942 год ст. ТРОСТЬЯК

Хат дәптер бетіне көк сиямен, латын әрпімен жазылған.

КР ОМА, 1660 кор., I тізбе, 47-іс, 88, 88 с., 89, 89с. парақ

07.07.42г.

Аmandық хабар.

г. Кузнецк п/я 55/12.

Аса қадірлі көретін туған-туысқандар, қалай, аман-есен денсаулықтың арқасында жүріп жатқан боларсыздар. Қалдарыңыз өте жақсы болар. Менен қал-хабар білмек болсаңыздар, аман-сау бұрынғы орынша жақсы жағдайда жүріп жатырмын. Қалым жаман емес. Бірталай уақыт болды сіздерден хат алмағалы, себебі не?

Мен сіздерге бірнеше хат салдым. Апа, қазір де біз қалада тұрмаймыз. Сол қаланың аймағында бір колхозда тұрамыз. Біздің тұрған жеріміз қаладан 78 шақырым болады. Ауылдың тұрмысына тіпті үйренбей-ақ қойдым. Ал екінші салған хаттарыңызда қалдарыңыз қалай, қандай жағдайларыңыз бар? Малдарыңыздың жағдайы не болды? Соның бәрін толық хатқа жазыңыздар.

Апа! Үлкен үйдің іші аман ба, қалдары жақсы ма және де қай жерде нендей қызмет істейді? Басқа ағайын-туысқандардың қалдары қалай, дендері сау ма? Апа, Шәріп пен Қазыкеннің әдірістерін жіберіңіздер. Рақымбектен хабар бар ма? Рақымберліден хат аласыздар ма? Осының барлығын толық хатқа жазыңыздар.

Хат дәптер бетіне латын әрпімен жазылған.

Хат үшбұрышпен келген.
Оның адрестері: Каз.ССР

г.Караганда, ул. Амангельды дом №8, кв. 11
Абдировой Светлане.
г. Кузнецк. Пензенской области п/я 55 Абдирову Н.

КР ОМА, 1660 - кор., I-тізбе, 47-іс, 87 с. Парак

«ПАТРИОТ, ПРИЕХАВШИЙ ПО КОМСОМОЛЬСКОЙ ПУТЕВКЕ»

КГУ «Общеобразовательная средняя школа №19»
отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области

Исполнитель:

Ученик 7 класса: Сайдильдин Султан

Научный руководитель:

Нургалиева Акжаркын Мухановна

Введение

«Казахстанская Магнитка,— писала группа комсомольцев ударной стройки 19 сентября 1957 года в газете «Правда»,— остро нуждается в кадрах, ей не хватает таких рабочих, мастеров, инженеров и техников, которые имеют за плечами опыт строительства сложных металлургических объектов. Нужны люди, участвовавшие в сооружении доменных печей, коксовых батарей, мартенов, прокатных станов».

Обращения ЦК КПСС и Совета Министров СССР, XIII съезда ВЛКСМ, строителей Казахской Магнитки нашли самый горячий отклик в сердцах юношей и девушек во всех уголках нашей многонациональной Родины. Как и в недавний период героической целинной эпопеи, пошли в сторону Караганды эшелоны с добровольцами. Из Москвы и Ленинграда, Украины и Белоруссии, Узбекистана и Молдавии...

Просто невозможно назвать всех тех, для кого комсомольская путевка на строительство Казахской Магнитки явилась настоящей путевкой в большую жизнь. А таких людей только в 1957 году было около трех тысяч.

Металл нужен всем отраслям народного хозяйства: из него делают и плуг хлебороба, и скальпель хирурга, и космические корабли, и броневой щит

Родины. Сейчас на планете каждая пятая тонна чугуна и стали выплавляется в нашей стране.

Актуальность темы:

Актуальность проекта заключается в том, что о флагмане индустрии нашей республики уже написано немало — художественные произведения, теоретические исследования, стихи и песни. Но интерес людей к истории становления гиганта черной металлургии, его сегодняшним делам не ослабевает. Понятен этот интерес — накопленный опыт иужен нам для дальнейшего развития экономики и культуры, повышения благосостояния Казахстана

В рамках настоящего исследования я задался вопросом. Какие люди стояли у истоков стальных рек? Что мы знаем о них? Об одном из них, Олжабай Иманбаеве я хотел рассказать .

Новизна:

Цель исследования: изучить трудовой путь простого парня из Моинкумов, приехавшего по комсомольской путевке, на ярком примере самоотверженности и трудового героизма которого нам стоит поучиться.

Задачи:

1. Изучить литературу, терминологию, связанную с темой.
2. Провести анкетирование среди учащихся школы №19 города Темиртау
4. Провести мини-опрос среди учащихся школы
5. Интервью с дочерью и внуком металурга.
6. Совершить экскурсию в краеведческий музей.
7. Провести наблюдение и прийти к определённым результатам.
8. Сделать выводы и заключение.
9. Выступить с защитой проекта.

Гипотеза:

Если в процессе нашей работы нам удастся выяснить, что самоотверженный труд это есть трудовой подвиг во благо страны, то на примере таких героев труда можно повлиять на мировоззрение, воспитывая в них казахстанский патриотизм.

Объект исследования:

Предмет исследования: Отношение учащихся к подвигу

Методы исследования:

1. Изучение соответствующей литературы.
2. Социологический опрос учащихся
3. Анализ, обработка результатов анкетирования.
4. Мини-опрос среди учащихся начальной школы
5. Экскурсия в краеведческий музей
6. Интервью

Практическое использование результатов:

Способствовать передаче материала о герое труда, заслуженного металлурга, почетного гражданина Казахстана в краеведческий музей, что явилось бы достоянием людей.

Основная часть.

Глава 1. Литературный обзор. У истоков стальных рек Темиртау

31 декабря 1944 года в мартеновском цехе Казахского металлургического завода (поселок Самарканд) была выплавлена первая казахстанская сталь, которая стала началом большой стали Казахстана. Строительство Казахского металлургического завода и выплавка стали проходили в суровые годы Великой Отечественной войны. Установленные мартеновские печи и оборудование были эвакуированы с металлургических заводов Украины, Донбасса, временно оккупированных гитлеровскими захватчиками. В тяжелейшее военное время, в условиях сурового климата, огромных трудностей и лишений инженеры и рабочие самоотверженным трудом возвели Казахский металлургический завод. Труд строителей и металлургов, в кратчайший срок построивших Казахский металлургический завод, с полным основанием можно считать подвигом, и приравнять его к подвигам на фронтах войны.

Казахстанскую Магнитку строила вся страна. Она стала подлинной школой дружбы и интернационального воспитания многих тысяч советских людей. Именно здесь они прошли свою первую закалку трудом. Именно здесь многие из них были приняты в большую и сплоченную семью нашего героического рабочего класса. Коллектив Карагандинского металлургического комбината — многонациональный. В нем рука об руку трудятся представители десятков наций и народностей Союза ССР. Русские и казахи, украинцы и белорусы, башкиры и татары, немцы и корейцы — все здесь живут единой братской семьей, показывая яркие примеры самоотверженности и трудового героизма, продолжая славные традиции первостроителей Казахской Магнитки.

Двадцать пять лет минуло с того дня, когда был получен первый казахстанский чугун. Для истории — это всего лишь мгновение. Но как много сделано за это время коллективами Карагандинского металлургического комбината, других предприятий этой отрасли республики! Казахстан теперь располагает мощной металлургической базой, здесь находят применение наиболее современные агрегаты, осваиваются новейшие технологические процессы, которые затем используются на предприятиях черной металлургии всей страны.

Датой рождения Карагандинского металлургического комбината принято считать 3 июля 1960 года — день, когда был получен первый казахстанский чугун.

Глава 2. Немного из истории становления г.Темиртау

1944 — строящийся Казахский металлургический завод дал первую сталь. Плавка велась в мартеновской печи.

1945, 1 октября — из Кировского района Караганды был выделен рабочий посёлок Самарканд, который получил статус города Темиртау.

1947—1949 — в лагере, обустроенном недалеко от города, содержатся японские военнопленные.

1950 — основан Карагандинский металлургический комбинат (КарМетКомбинат, КМК). Правительство СССР объявило о начале Всесоюзной ударной стройки, в город стало приезжать множество молодёжных ударных отрядов со всех концов Советского Союза, и даже из стран-союзников (в основном из Болгарии)

Глава 3. О нем писали в прессе...

Иманбаев Олжабай. Приехал в Темиртау по первому комсомольскому призыву в 1956 году из Джамбульской области, изучал азы сталеварения в профтехучилище в Старом городе, затем подкреплял теорию практикой у асов сталеварения – Аргена Жунусова, Искандера Валеева, Алтынбека Дарибаева, Федора Ващенко. Вел юбилейную Плавку Дружбы в честь 35-летия, затем в честь 45-летия казахстанской стали.

Олжабай Иманбаев являлся мастером скоростного сталеварения, плавку выдавал с опережением графика до 2-х часов, с превышением веса плавки на 10-20 тонн. Был наставником школы скоростного сталеварения, участвовал во многих юбилейных и интернациональных плавках, создавая сплав дружбы и прославляя наш город и республику. За долголетний и самоотверженный труд Олжабай Иманбаев награжден и удостоен званий: Орден «Трудового Красного Знамени», 1981 год

Олжабай Иманбаев проработал на металлургическом комбинате 40 лет. Был мастером скоростного сталеварения — выдавал плавку с опережением графика и веса, чем прославил Темиртау на всю республику.

Исследовательская работа.

В своей работе я использовал метод социологического опроса.

Были опрошены учащиеся 9, 11 классов /50 человек/ КГУ «ОСШ №19 г. Темиртау»

1. Вопросы анкеты

1 Какие металлургические профессии вам известны?

а/ сталевар-30

б/ горновой-15

в/ не знают -5

2. Кто из родственников работает на металлургическом комбинате?

а/ дедушка-10

б/ отец -25

в/ брат или другой родственник-15

3. Каких героев труда на нашем комбинате вы знаете?

а/ своих знакомых-20

б/ затрудняюсь ответить-10

в/не знаю -10

4.Считаете ли вы, что самоотверженный труд во благо страны –это есть подвиг?

а/ да-45

б/ не знаю-4

в/ нет-1

На основе результатов социологического опроса среди учащихся мною сделаны выводы:

1. Основная часть учащихся знает про металлургические профессии, а как же иначе, мы ведь живем в городе металлургов.

2. У большинства учащихся нашей школы, принявших участие в анкетировании, на комбинате работают отцы и другие родственники помоложе. Работавших дедушек меньше, с чем это связано?

3. На вопрос о героях труда учащиеся называют, в основном, своих родственников, знакомых, даже не имеющих наград. Более старшее поколение не знают. Единицы назвали Аргена Жунусова и Иманбаева Олжабая, наверно потому, что мемориальные доски висят в их микрорайонах

4. Большинство соглашается, что самоотверженный труд - это подвиг во благо народа!

Заключение:

Таким образом, повествуя вам о человеке, который своим трудом прославлял наш город и республику, в проекте я хотел донести, что нынешнее поколение не забывает про славных труженников Казахстанской Магнитки, благодаря которому у нас на столе есть хлеб. За долголетний и самоотверженный труд Олжабай Иманбаев награжден и удостоен званий: 2 Ордена «Трудового Красного Знамени» и многочисленных медалей. Это разве не подвиг?

На городской улице появилась мемориальная доска, в этом доме живет внук с семьей. Кто знает, возможно маленький правнук повторит подвиг прадеда... .

Приложение

Моя любовь на сталеварском мостике

Олжабай Иманбаев - один из первопроходцев Казахстанской Магнитки. Ветеран, почетный металлург СССР до сих пор бережно хранит комсомольскую путевку. На сталеварском мостике он нашел и свое призвание, и любовь. Олжабай Иманбаев был в составе первого комсомольского десанта, высадившегося в августе 1956 года в степи, чтобы построить Казахстанскую Магнитку и Темиртау. Сам он признается: судьба привела его сюда через неудачу. Провалившись на экзаменах в институт, решил махнуть на всеоюзную стройку.

Первую группу призывников из Алма-Аты встретили на грузовике, определили в строительное управление "Жилстрой-1?". Жили в бараке: в тесноте, да не в обиде. Ребята стали возводить фундамент под жилье. Но, когда грянули первые заморозки, южанам пришлось туго. Не привыкли они к такой погоде и холодам Сары-Арки, к тому же не взяли с собой теплой одежды.

Олжабай с другом Султаном Садырбаевым поступили в техническое училище № 6 в Старом городе, которое готовило прокатчиков и подручных сталевара. Друзья выбрали огненную профессию сталевара и проходили практику в мартемновском цехе Казахского металлургического завода. Там и принял на себя Олжабай Иманбаев жаркое пламя мартемновских печей, отдав этому труду 40 лет.

Аксакал рассказывает: любовь супруги Генриетты пришлось завоевывать в буквальном смысле слова. Дело было на танцевальном пятачке в парке Старого города. Обратил внимание кудрявый джигит на скромную девушку, пригласил на танец, затем попросил разрешения проводить домой, в барак по соседству. Может, еще долго продолжались бы ухаживания, но тут объявился соперник. Свое преимущество Олжабай доказал в кулачном бою, после чего сделал Генриетте предложение. Свадьбу молодые сыграли в Жамбыле по казахским обычаям. Через год у них родился первенец Нурлан, а через пять лет в семье появилась и дочка - Сауле.

Вторая неизменная любовь (после семьи) у Олжабая Иманбаева - мартемновский цех Казахского металлургического завода.

Не скрою, сортпрокатное производство, недавно введенное в эксплуатацию в "АрселорМиттал Темиртау", оснащено, как и подобает, по последнему слову техники. Но и мы не лыком были шиты, выпускали

6 МАГИТКА ИЗ ПОЧТЫ РЕДАКЦИИ

«Он был верным служителем своей профессии»

31 декабря исполнился год со дня окончания заслуженного металлурга КазССР и СССР, лауреата Срднего Ленина и Вржского знамени, ордена «Казакстана иеби сиын» Ардагер Олжабай Иманбаева.

—изматывающую, мучительную. На мой вопрос, чем я могу помочь, отвечал: «Друг мой, да и я сам тебе помогу, ты только скажи, в чем нуждаешься».

Олжабай ушел тихо. Ему было 79. Ветер в тот день предстало выходящее из глаз слезы, все, стоящее у постели друга Олжабай Иманбаева, не стеснялся плакать.

Главное уюда в мир иной великого металлурга, организатора скоростного производства на Казахском металлургическом заводе, в мартемновском цехе №2 СПЗ в основном эту статью «Я помню мир. Я люблю эту жизнь и с удовольствием о ней бы писал», так он закончил свои последние с нами разговоры.

Ветеран Каргалинбайната Султан Садырбаев

Как закалялась Казахстанская сталь

31 декабря 1944 года в 12:00 зльнула мощная струя расплавленного металла. Так родилась первая Казахская сталь в мартемновской печи №1 Казахского металлургического завода. В ознаку 75-летия нашего города, 75-летия Победы и Великой Отечественной войне это событие приобретает особую значимость, ведь продукция Казахского металлургического завода шла на восстановление народного хозяйства и имела большое значение для всей страны.

Читая вкратце жизнь о первом градобригадире, предпринимателе, оубе заводчанина, которые до приезда провозили, сложная задача, вынужден на долгие годы стальным светом восток Б. Овчина, Т. Кулыбаев, Е. Байтаев и другие. Новые назначения - Утеган Тибубалин, Владимир Ким, Болдыр Димитров и другие работники под началом руководителем цеха М.Б. Шуров, К. Рубин, Панаевых, опытные мастера - Олжабай Иманбаев, Нинаид Вертушков, инженеры А.Б. Бир, М.В. Гулямов, Э. Тибубалин, Е. Умербаев, Б.Ахман, В. Черныгин, разнорабочие А. Мамоулов, Т. Салпаев и другие.

Сталевары начали проводить скоростные плавы. В 1950 году добился цеха добился большой производственной победы, доросло был выделен цеховой план, и сталевальники перешли проектной мощности цеха. Была проведена реконструкция цеха, сеч с реконструкциями, в это время в 1960 году в реконструкции Казахского металлургического завода.

В 1970 году завод стал сортопрокатным производством (СПЗ) в составе Каргалинбайната, а в 1971 году мартемновский

доставил максимальной производительности, да стали в 1,8 раза больше процентной чистоты.

В 1980-е годы в условиях экономических реформ завод пережил трудности. Сложившаяся ситуация и производственно не удалось. Но всем нам хотелось бы отметить тех волеюущих специалистов, которые проходили в цехе большой сталеварской печи.

Хоту от души поздравить с праздником бывшего Казахского металлургического завода, мартемновского цеха №2 СПЗ, пожелать крепкого здоровья и благополучия в семье!

Ветеран Каргалинбайната Султан Садырбаев

ИТОГИ

Чем нам запомнился 2017 год?

Мы завершаем обзор заметных событий года в своем городе. В этом году мы отметили 75-летие Победы в Великой Отечественной войне. В этом году мы отметили 75-летие Победы в Великой Отечественной войне. В этом году мы отметили 75-летие Победы в Великой Отечественной войне.

В декабре в профсоюзном объекте состоялось заседание и было принято УОБ-2 о выборах ЦСД завода, из-за которых страдают работники завода.

МАГНИТКА ПЕРВАЯ СТАЛЬ КАЗАХСТАНА

В январе 1942 года Государственным Комитетом Обороны было принято постановление о создании завода первой очереди мощностью 102 тыс. тонн стали и 110,5 тыс. тонн проката в год. В начале 1942 года одна из других крупнейших действующих цехов завода в Чкаловске имени В.И. Ленина. Строительство завода в условиях острого нехватки строительных материалов и трудовых ресурсов и работы самоорганизации трудящихся цехов Чкаловской металлургической заводы.

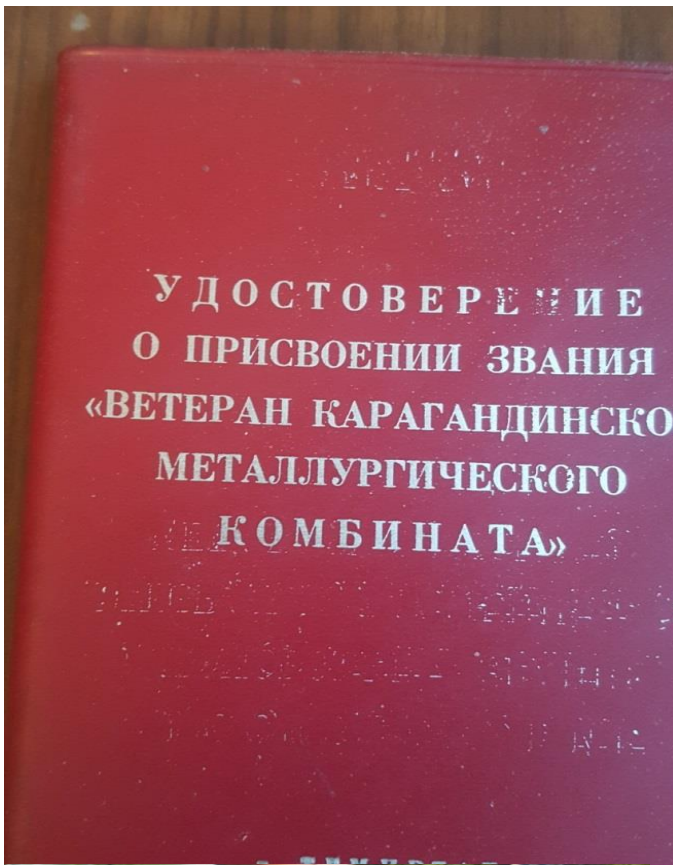
27-28 декабря 1944 года инициативный объединился строителя А.И. Демкина дал задание цеховому звену сделать шпиль, для чего необходимо было изготовить заготовки из стали более 80 человек - дружинами, за которыми стояли мастера и подручные. Заводчане не только шли в маршевом порядке, но и в 11 часов утра в 12-30 часа стартуют в Наблюд. У. Крутицкий собрал сплавочную смесь, в результате которой удалось достичь необходимой температуры металла. Так родился первый магниток.

После старты и мастера в порядке, трудился в мастерской цеху металлургического завода имени В.И. Ленина был награжден орденом Отечественной войны I степени. Мастером цеха стал Александр Иванович Бондарь. Мастером цеха стал Александр Иванович Бондарь. Мастером цеха стал Александр Иванович Бондарь.

Сложные производственные моменты металлургического завода достигли своего апогея в начале 1945 года, когда в цехе возникла необходимость в производстве большого количества магнитков. Сложные производственные моменты металлургического завода достигли своего апогея в начале 1945 года, когда в цехе возникла необходимость в производстве большого количества магнитков.

В 1945 году металлургический завод достиг своей цели и начал выпускать продукцию. В 1945 году металлургический завод достиг своей цели и начал выпускать продукцию.

Список литературы

1. Назарбаев Н. А. Н19 Стальной профиль Казахстана.— АлмаАта: Казахстан, 1985—196 с. +вкл.40 с.
2. magnitka.jaktau.kz/?p=16797
3. etemirtau.kz/Новости/Новости города/9125-na-gorodskoj-ulice...
4. https://magnitka.jaktau.kz/wp-content/uploads/20190717_-6-300x192.jpg

«ГЕРОИ, ВДОХНОВЛЯЮЩИЕ НА ХОРОШИЕ ПОСТУПКИ»

КГУ «Гимназия №1» отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области

Выполнила ученица 5 класса Свечникова Дарья

Руководитель: учитель английского языка
Пахомова Оксана Борисовна

Введение

Чтение книг всегда доставляет радость, а чтение сказок и легенд вдвойне приятно. Они нравятся людям разного возраста. Изучая произведения разных народов, знакомясь с национальными персонажами, мы познаем мир вокруг нас, учимся жизни и правильным поступкам. Именно поэтому считаю свой проект **актуальным**, в связи с тем, что чтение положительно влияет на гимназистов.

Целью проекта стало сравнение двух героев казахских сказок и английских легенд (Алдар-Косе и Робин Гуд) по нескольким характеристикам. Были определены следующие **задачи**:

1. Изучить материал, посвященный выбранным героям казахских сказок и английских легенд (в том числе в сети интернет);
2. На основании полученных материалов сравнить Алдара-Косе и Робин Гуда по некоторым характеристикам;
3. Описать сильные стороны каждого выбранного героя и выяснить степень их влияния на гимназистов моего класса.

Чтобы понять, как достичь лучшего результата я определила **гипотезу** проекта так: «Если сравнить образы героев из казахских сказок и английских легенд, то можно проследить общие черты в создании образа национального героя, влияющего на поведение гимназистов».

Объект исследования – казахские сказки и английские легенды.

Предмет исследования – герои казахских сказок Алдар-Косе и английских легенд Робин Гуд.

Практическая значимость данного проекта состоит в том, что материал данного исследования может быть использован на уроках казахского и английского языков, всемирной истории, литературы, классных часов и других внеклассных мероприятий.

Методика, используемая в данном проекте:

- анализ литературы по рассматриваемой проблеме,
- сравнение,
- беседа.

Выводы по проекту:

1. Изучив литературу по теме проекта, в том числе и в сети Интернет я узнала о происхождении выбранных мною героев народного творчества казахского и английского народов;

2. На основе изученной литературы я сравнила Алдара-Косе и Робин Гуда по некоторым характеристикам;

3. В результате интересной и долгой работы я описала сильные стороны выбранных мной героев и узнала об их положительном влиянии на гимназистов 5 класса.

В результате моей работы гипотеза проекта полностью **подтвердилась**.

Основная часть

С раннего детства мы читаем сказки и любим разных персонажей. С Алдаром-Косе я знакома давно, с детского садика, где нам читали сказки о нем и показывали мультфильмы. С Робинот Гудом я познакомилась позднее, на уроках английского языка в гимназии, читая отрывки из произведений о нем. Я обратила внимание на некоторую схожесть в поведении этих героев, это и стало отправной точкой моего исследования. Что же общего может быть у героев таких разных народов?

Я решила сравнить выбранные мной персонажи казахских сказок и английских легенд по нескольким характеристикам. Итак, рассмотрим.

Описание личных качеств выбранных героев

Алдар-Косе – хитрый бедняк, который заступает за бедных при помощи своей ловкости, находчивости и ума. Добрый, находчивый и умный, обманывает и наказывает жадных богачей, лентяев, глупцов и даже шайтанов [1].

О нем рассказывают по-разному, но все равно сходятся на том, что Алдар-Косе был беден и добр, ненавидел угнетателей и предателей народа, которых он обманывал и наказывал при помощи своей природной находчивости.

Во всех произведениях про Алдара-Косе люди, то есть простой народ, отзываются о герое очень положительно, т.к. он помогает беднякам бороться с несправедливостью по отношению к ним. Также этому персонажу удается при помощи своих ума, сообразительности, смекалки выйти сухим из воды, при этом припадая большой урок богатым глупцам, которые так и не смогли понять что их смог обвести вокруг пальца простой парень из народа. Легенды о проделках Алдара-Косе передаются у казахов из поколения в поколение [3].

Существует множество популярных сказок и анекдотов об Алдар-Косе. Ассоциируется с казахским Робинот Гудом, но его оружие не лук и стрелы, а ум и слово. Фигурирует также в фольклоре других тюркских народов.

Робин Гуд – легендарный, благородный лучник, который грабил алчных богачей и раздавал все деньги беднякам. Он - прекрасный пример изобретательного, храброго, благородного человека.

По преданию, он действовал со своей шайкой в Шервудском лесу возле города Ноттингем, в Англии и боролся за справедливость. Робин Гуд грабил богатых рыцарей и священников, делясь награбленным с простым народом. Холоднокровный Робин, с горячим справедливым сердцем, занял почетную роль в фольклоре англичан [2].

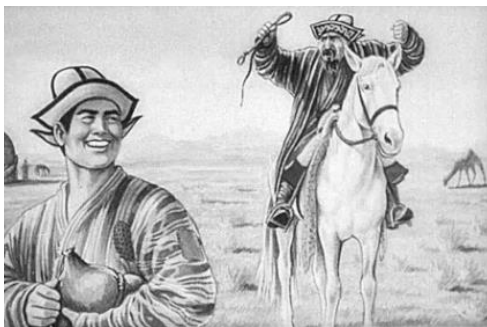

Уже на этом этапе, я увидела сходство между этими двумя героями разных народов, а именно: эти персонажи помогали бедным людям и защищали их жизни, боролись за справедливость, при этом используя свои природные данные такие как: ловкость, справедливость, смелость, остроумие.

Народ был благодарен за их поступки, и поэтому Робин Гуда и Алдара – Косе уважал простой народ. Также, я могу сказать, что и англичане, и казахи раньше вели борьбу за справедливое отношение знати к простому народу. В те времена, плохо жилось бедным людям и чтобы, вера в справедливость не угасла, появились такие персонажи в народном фольклоре, как Алдар-Косе и Робин Гуд [3].

Передавая из уст в уста, истории об их похождениях обычные люди верили, что найдутся герои, которые могут заступиться за народ в трудной ситуации. Алдар-Косе и Робин Гуд это олицетворение надежды бедняков на лучшую жизнь. В народном творчестве описаны переживания героев, их быт, хитрость и смекалка этих героев, желание действовать во имя народа из которого они сами и вышли. Простой народ верил, что есть, кому его поддержать в беде.

Период жизни выбранных героев

Конкретных данных о непосредственном существовании Алдара-Косе нет. И этот герой упоминается в литературных сведениях, без какой либо информации, указывающей на время происхождения событий, которая, могла бы служить помощью для установления сроков и конкретных дат.

Некоторые ученые относят произведение «Алдар-Косе» к огуз - кыпчакской эпохе 6-12 веков [5].

Существует много разнообразных версий о времени жизни Робин Гуда. По некоторым предположениям, он жил в царствование Генриха II, т.е. в 1160г., и умер в царствование Генриха III (приблизительно 1247 год).

По этой характеристике, я смогла найти следующее отличие: Айдар-Косе жил раньше, а Робин Гуд, в свою очередь, позже. То есть, вопросы на тему защиты бедного народа от знати пришли к казахам куда раньше, чем к англичанам.

Происхождение выбранных героев.

Алдар-Косе вымышленный фольклорный персонаж казахских сказок, герой сатирических миниатюр и анекдотов. В последнее время, снова появились телевизионные проекты и мультфильмы с этим знаменитым персонажем.

По одной из версий, он был сыном бедняка, который терпел притеснение и ущемление прав со стороны высокопоставленных баев [3].

В переводе на русский язык прозвище Алдар-Косе означает «Безбородый обманщик» [1].

Из множества версий происхождения Робин Гуда можно выделить две самые популярные.

По первой версии, у него дворянское происхождение. Персонаж, названный Робин Гудом, родился в городке Локсли, графство Ноттингем. Он был выходцем из богатой, благородной семьи. Его часто именовали графом Хантготским, титулом, на который он претендовал. Также Робин утверждал, что его прабабушка носила этот титул. По второй версии, Робин был простолудином и йоменом, т.е. свободным ремесленником, сыном холопа графа Уорена [4].

По данному вопросу, я не смогла найти точные данные происхождения выбранных героев казахских сказок и английских легенд, существуют слишком много версий.

Однако, если сравнивать понравившуюся мне версию происхождения Робина Гуда с происхождением Алдара-Косе, то можно сделать следующий

вывод: происхождение Алдара-Косе кардинально отличается от первого происхождения Рубин Гуда. Казалось бы, Робин Гуд-ребенок из благородной семьи, но начал помогать бедным. Здесь можно предположить, что англичане – это не бездушный народ, а наоборот, народ у которого есть сочувствие и справедливость по отношению к простым людям, и эту справедливость они вложили в такого фольклорного героя, как Робин Гуд [6].

У меня появилось предположение, что хоть это и фольклорные герои, но это настоящие герои из народа. Они до определенного момента терпели ущемление прав и притеснения своего народа, со стороны правителей и баев, но потом решили воспользоваться своими природными данными и дать отпор мучителям. Дабы жадные, недобрые, завистливые богатеи знали - что и простой народ, не имеющий власти и богатства - это тоже люди, имеющие право жить в достойных условиях, свободной жизнью, не зависеть от кого либо, что они не объект для усмешек, а прежде всего люди. Этому стоит поучиться у наших книжных героев!

В конце моего исследования я поделилась своими размышлениями с одноклассниками, и в результате беседы с учащимися 5В класса КГУ «Гимназия №1» города Темиртау выяснила, что многие гимназисты солидарны со мной. Я задала им три вопроса.

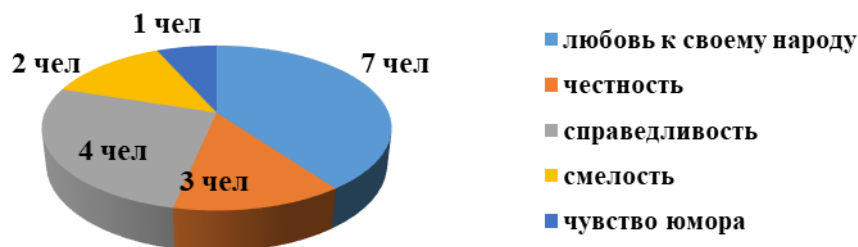
На вопрос №1 «Каких героев казахских сказок и английских легенд вы знаете?» ответы можно представлены в диаграмме 1.

Диаграмма 1

На вопрос №2 «Что общего у Алдара-Косе и Робин Гуда?» ответы можно представлены в диаграмме 2.

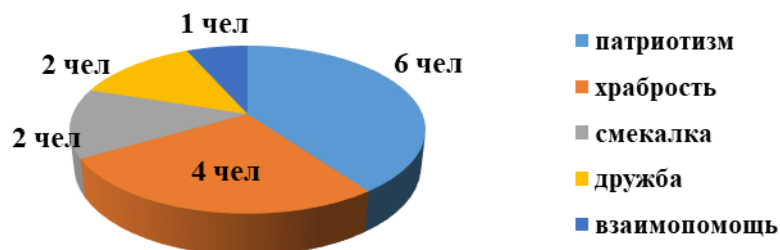
Вопрос №2.
Мнение учащихся 5 класса (15 человек)

На вопрос №3 «Чему можно научиться у Алдара-Косе и Робин Гуда?» ответы можно представить в диаграмме 3.

Диаграмма 3

Вопрос №3.
Мнение учащихся 5 класса (15 человек)

Из беседы с одноклассниками я смогла понять, что герои книг тоже могут быть героями, вдохновляющими на хорошие поступки. Читая хорошие книги, можно вырасти хорошим человеком, любящим свою Родину.

Заключение

На страницах сказок и легенд можно встретить достойных героев, которые вдохновляют читателей на хорошие поступки. Везде есть место подвигу, даже в книгах! Это доказало мое небольшое исследование. Гимназисты 5 класса знают и уважают героев казахских сказок Алдара-Косе и английских легенд Робин Гуда. И считают, что у них есть чему научиться.

В завершении моего проекта я сделала следующие выводы:

1. Изучив литературу по теме проекта, в том числе и в сети Интернет я узнала об истории создания выбранных мною героев народного творчества казахского и английского народов;
2. На основе изученной литературы я сравнила Алдара-Косе и Робин Гуда по некоторым характеристикам;

3. В результате интересной и долгой работы я описала сильные стороны выбранных мной героев и узнала об их положительном влиянии на гимназистов 5 класса.

В результате моей работы гипотеза проекта полностью подтвердилась.

Список использованной литературы:

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D1%80-%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%B5>
2. https://ru.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BD_%D0%93%D1%83%D0%B4
3. Бородулина Н.В. Мифы и легенды народов мира, 2011
4. Невский Б. Вперед в прошлое. Мир фантастики. 2003
5. Смирнова Н.С. Фольклористка Казахстана//История казахской литературы, Алма-Ата, 1999
6. Edvin Hartlend. English Fairy and Folk Tales. Легенды старой Англии. 2007

«HEROIC EXAMPLE OF A FEAT-MARTBEK MAMYRAEV»

Қарағанды қаласы
«Бауыржан Момышұлы атындағы мектебі» КММ
7 «Б» Жас сарбаз сынып тәрбиеленушілері
Серік Марғұлан, Тельманов Бектас
Жетекшісі: Медеубаева Динара Муратбековна
ағылшын тілі мұғалімі

Аннотация: Бұл жұмыста Кеңес Одағының Батыры М.Мамыраевтың өмір жолдары туралы баяндалып, Днепр өзенінде болған шайқаста жасаған ерлігі суреттеледі. Жоба авторлары интернет желсіндегі деректерді, замандастарының естеліктерін, Қарағанды қаласының № 68 мектеп – интернатының М. Мамыраев атындағы тарихи – өлкетану мұражайының жәдігерлерін саралап, батырдың немересі Байсекеева Алмагүл Таранқызымен сұхбаттаса келе беймәлім тұстарын анықтап, Кеңес Одағының Батыры Мартбек Мамыраевқа арналған 8 сынып оқушысы, батырдың шөбересі Баязитов Алдияр қатысуыменен бейнеролик жасады.

Abstract: The work is dedicated to the life of the Hero of the Soviet Union M. Mamyrayev, as well as the feat he performed during the forcing of the Dnieper. The authors used Internet materials, memories of contemporaries, materials of M. Mamyrayev historical museum of boarding school № 68 of Karaganda, interviewed

the granddaughter of the hero Baisekeyeva Almagul Taranovna and created a video dedicated to the Hero of the Soviet Union Martbek Mamrayev with the participation of great-grandson of the hero, a pupil of 8th grade Bayazitov Aldiyar.

Аннотация: В данной работе рассказывается о жизненном пути Героя Советского Союза М. Мамраева, описывается его подвиг в сражении на реке Днепр. Авторы проекта проанализировали данные в сети интернет, воспоминания современников, экспонаты историко – краеведческого музея им. М. Мамраева школы – интерната № 68 г. Караганды и, побеседовав с внучкой батыра Байсекеевой Алмагуль Тарановной, создали видеоролик, посвященный Герою Советского Союза Мартбеку Мамраеву с участием правнука героя, ученика 8 класса Баязитова Алдияра.

Introduction

More than half a century has passed since the last cannons rang out in the of the bloodiest and longest war of the Great Patriotic War of 1941-1945. the years 1941 to 1945. Since then, the countries that fought that terrible war have been celebrating Victory Day on 9 May every year. every year on 9 May, the countries involved in that terrible war have been celebrating Victory Day. This beautiful day in May is not only a symbol of liberation from the Nazis. It is the symbol of liberation from the Nazi yoke, but also a symbol of the people's eternal memory and deepest gratitude to all those who, during the war years, spared no to all those who, sparing no effort and life, brought the joyous and long-awaited moment of victory closer.

Relevance of the work: In the Second World War, our compatriots continued with dignity the glorious path of their warrior ancestors. They proved to the world that the Kazakhs are a brave, courageous and heroic people. We won the enemy in unity. The years of bloody war formed an indestructible unity of the people of Kazakhstan. We are growing, feeling with all our hearts the burden of those terrible years that befell our country. Therefore we wish that there shall be no repetition of the cruel war which brought irreparable suffering to mankind. We call for greater respect for fallen soldiers and living veterans of the war.

Purpose of the work: To study the path of struggle and feat of a Hero of the Soviet Union, a native of Karaganda region Martbek Mamrayev and to create a video-almanac about him

Objectives of the work:

- Studying, summarising and systematising new information about Mamrayev's heroism in the Great Patriotic War of 1941-1945;
- Creation of a historical video-almanac;
- Launching the «Looking for Warrior Descendants» project among the Jas Sarbaz students.

Research methods: Research of museum materials, search, analysis, systematisation of information on the Internet, interviews

Practical importance of the work: The product of the research work - a video-almanac can be used in the lessons of courage, thematic classes and in the classroom.

Main part.

2.1 Heroic example of a feat-Martbek Mamyraev

During the Great Patriotic War, Kazakhstan, like other Soviet republics gave its all to the struggle against Hitler's Germany. From the very first days of the war, over a million Kazakhs went to the front. Among them were illustrious sons and daughters of our country, patriots of their homeland, who cherished freedom and a peaceful sky over their heads. We shall never forget their exploits and we shall cherish their memory in our hearts forever.

How many auls are already without veterans. It's a pity that time is taking its toll. There are fewer and fewer veterans among us. But the memory of our veterans will never be forgotten by our descendants. Today we will talk about Martbek Mamyraev, Hero of the Soviet Union, a native of the former aul «1-May» in Karkarala district, our countryman, whose name forever remained in the country, glorified at the front of the war and the rear.

2.2 A brief biography of Martbek Mamyrayev

Martbek Mamrayev was born on March 2, 1908 in aul № 20 (now the state farm named after Martbek Mamrayev) Karkaraly district of Karaganda region. Having started his working life at the age of 16, in 1924 Martbek Ata worked as a shepherd in Karkaraly consumer society. In 1931, when collective farms were organised everywhere, Batyr and his family joined the collective farm «1-May». At this time there was a lot of work going on in Karaganda, with labourers joining in from all sides. One of 80 houses in the aul - Martbek Mamyraev's family moved to Karaganda and stayed there. At first, Martbek Mamrayev worked at the mine as a simple worker. From 1931 till 1934 he worked as a miner, in 1934 he graduated from Karaganda Mining College, worked in the mine as an electrician, then as a site mechanic. From 1938 to 1940, he worked as an electric fitter and foreman in the Gorbachev mine. In that mine he worked as chairman of the trade union committee. From 1940 to 1942, he worked as party organizer at Kirovugol trust's mine № 3, in May 1942 he was conscripted into the Soviet Army. From that time till September 1944, he was a private in the 12th Rifle Regiment of the 3rd Guards Division, took part in the Great Patriotic War. After the war, Martbek Mamyraev led the work of the party organisation of the Kirov Mine. He was the first secretary of Leninsky district party committee, was elected deputy executive committee of the mountain capital. Honorable work in peaceful work was marked with «Badge of Honour», five diplomas of the Supreme Soviet of the Kazakh SSR. He was elected as the deputy of three convocations of the Supreme Soviet of the Kazakh SSR. He has recently worked in the Chemical and Metallurgical Institute. Martbek Mamyrayev, an honorary citizen of Karaganda, passed away on November 20, 1989, at the age of 82.

2.3. A hero's feat.

In 1942 Martbek Mamyrayev went to the front of the Great Patriotic War. At Stalingrad there was a first baptism of fire, where he was wounded and till August 1943 was in hospital and then again in fight, as a part of the 12th Guards Rifle Division, which was on the offensive for the city of Dimitrov. Rifle company of Mamrayev was ahead of all. When it came under enemy fire, the mortally wounded company commander said: «Senior Sergeant Mamyraev! Take command!» For his valour and skilful command of the company in this battle Mamyraev was awarded the Order of the Red Banner.

He was wounded in one of the battles near Stalingrad and was hospitalised until the autumn of 1943.

In the night of September 29, 1943 computation of the Guards sergeant Mamrayev covered with machine gun fire a company of machine gunners and infantry reconnaissance platoon to the right bank of the river near the village Glushets (Loevskiy region of Gomel region). Being among the first to cross the river, machine gunners, occupying advantageous position, repulsed 3 enemy counterattacks. Their actions allowed other units to force a crossing of the river. the river.

During the battle on a beachhead sergeant Mamraev with the machine gun was on the left flank of battalion positions, where the enemy attacked especially furiously. In these fights he personally annihilated more than 50 Hitlerites, suppressed 2 firing points. On October 1 was badly wounded, but did not leave the battlefield before counterattack reflection. About his heroic deeds during the war, our hero recalls in the newspaper article «Amazing heroism».

«A dark moonless night. The Dnieper, Europe's largest river, is raging. Hundreds of rafts and boats float to the enemy's shores. I am among the soldiers in one boat. When we reached the middle of the river, the Nazis found out about it, fired rockets and opened fire. We returned fire. Our coastal artillery thundered, destroying the enemy stronghold. We approached the enemy shore. We intensified the hail of bullets. The enemy began to retreat. That is when we were the first to cross the Dnieper. We captured their fortifications. Thus our operation became a stepping stone to the liberation of Kiev. In this battle the first 120 soldiers who crossed the Dnieper were awarded the title of Hero of the Soviet Union. I was one of them»... said our batyr.

By the Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR from January 15, 1944 for exemplary performance of tasks of command on crossing the Dnieper and both the bravery and heroism shown Guards sergeant Mamyraev Martbek was awarded with the Title of Hero of the Soviet Union and the Order of Lenin and a «Gold Star» medal.

2.4. Interview with the hero's granddaughter.

During our research we found and interviewed Almagul Taranovna Baisekeyeva, our Batyr's granddaughter. Almagul Taranovna lives in the village of Mirnoye in Osakarov district and works as a teacher.

Excerpt from the interview:

- Is it difficult to be the granddaughter of a Hero of the Soviet Union?

- Of course it is, it's very responsible.

- When did you first learn that your grandfather was a hero who set an example of heroism?

- I always knew, because at home we were always told that my grandfather was a Hero of the Soviet Union, and my grandfather himself talked about the terrible years and the indelible heroism of soldiers.

- Do you agree that the heroism was not accidental? What do you think was the reason for your grandfather's heroism?

- I think my grandfather's heroism was due to his love and patriotism.

During the interview Almagul Taranovna shared her memories of her grandfather, it was a very interesting interview..

No one is forgotten, Nothing is forgotten.

We are the current generation, we make our own history, we cannot influence the past of our people, but we must remember the past. The hero's compatriots have done a lot to perpetuate the name of Martbek Mamyraev.

Our local poets praised the heroism of our hero in their works.

Poet Kasym Amanzholov in his poem «Martbek» in 1944 beautifully described the heroism of Martbek Mamyraev.

For example:

- Ғажайып қайрат денесін кернеп,

Шабытпен түлеп, кек жалын атып.

Ұмтылды Мартбек!-Ал маған ер!-деп,

Әмірлі даусы бой шымырлатып..

Алдында жүзіп пулемет «Максим»,

Келеді Мартбек бұрқырап атып.

Шойын боп үсте су сіңген киім,

Ойнайды өлім аяқтан тартып ..

The poet praised the heroism of our countryman and expressed his love and respect for him.

The poem «1943, September 29» by Aktogay native, another local poet Serik Sagintay pays special attention to the main character Martbek, the poet artistically portrays the moments of warriors' striving against the enemy.

-Зар жұтқан дала жатты ажал аңқып,

Шер жұтқан ұлы өзенде аза қалқып,

Ырғасқан екі дию арасында,

Тыйылмас қанды жүрек жарасындай,
Ағады Днепро жал-жал болып,
Барады Мартбек жанын салға өңгеріп.

In Karaganda region several educational institutions, streets, his home village are named after Batyr, in particular, the military technical college in Karaganda, an alley named after the Hero of the Soviet Union Martbek Mamyraev in the former residential district Vostok-5, a boarding school №68 named after Batyr in Karaganda. We know that the opening of the museum of the hero is a tribute to the older generation. It is our duty to respect the past and to be able to use it for the benefit of today's generation. We therefore believe that naming streets, glorifying historical figures, telling the present generation about the heroic deeds of our ancestors, increasing our respect for them and planting the seeds of faith and love in our hearts through our history is the highest virtue of humanity. We consider it our duty to study the life and deeds of people like M. Mamyraev.

Conclusion

To sum up, the name of our heroic ancestor will undoubtedly remain in the pages of history in golden letters. The memory of heroism is in the hands of us, the younger generation of today's independent country. Victory came thanks to the selfless exploits of our ancestors. That is why we must be proud and remember our glorious heroes, who gave their lives for the sake of our bright future and the peaceful sky.

In the course of our research we came to the following conclusions:

1. Any war is a tragedy for the people.
2. The Soviet country won the Great Patriotic War thanks to citizens like M.

Mamyrayev, and there were many such citizens.

3. It should be promoted so that the current generation knows about the heroes.

Analyzing the results of the study, we have the following recommendations:

1. To hold regular lessons on courage for the pupils of Jas sarbaz classes.
2. Create a media library on the heroes of our country
3. To conduct propaganda work in our school on the history of life and heroism

of Martbek Mamyrayev.

Reference

1. «Karaganda residents who participated in the Great Patriotic War of 1941-1945».
2. Koibagarov Khamit «Hero of the Dnieper» / Karkaraly. April 26,2003
3. «M. Mamyrayev. Amazing feat», Ortalyk Kazakhstan, 1975. 8 May No. 108
4. Temiraliyeva K. T., Arshabekov T. T. // The glory of heroism will never fade. - Karaganda, 2010. - pp. 89-90.

Annex. Photo diary

Pic.1

Pic.2

Pic.3

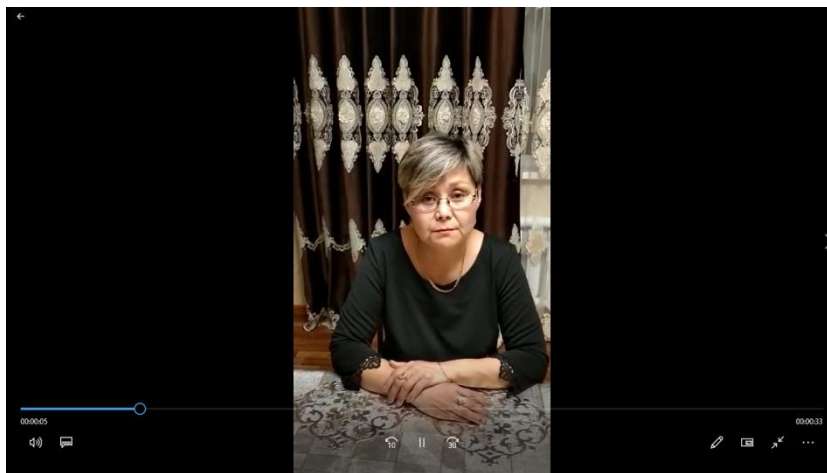

Pic.4

Pic.5

Pictures 1-5 in the Martbek Mamyraev Museum at boarding school No68.

Picture 6 Interview with Baisekeeva A.T.

«ШАН-ТИМЕС»

КГУ «Общеобразовательная школа №32»
отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области

Работу выполнила:

Талканбаева Дилара Азаматовна, 7 «А» класс

Руководители:

учитель географии и биологии Аюпова Калипа ;

учитель казахского и английского языка

Хуаш Маржан

Аннотация

I. Выбор темы исследования

В преддверии 77-летней Победы в Великой Отечественной войне у меня возникла идея рассказать о славном сыне казахского народа Бауржане Момышұлы. В данной проектной работе я хотела найти ответы на возникшие вопросы.

II. Цель исследования

Я задала этот вопрос себе: Как стать таким, как наш славный батыр? Какие подвиги им были сделаны? Какой пример он оставил нынешним потомкам?

Цель работы состоит в ознакомлении с биографией героя, с его военными подвигами и литературным творчеством.

III. Задачи исследования:

1) познакомиться с биографией героя;

2) углубить свои знания о его жизни;

3) познакомиться с его творчеством;

4) исследовать, что о нем известно учащимся с 5 по 7 класс КГУ «ОШ №32»

IV. Объект, предмет и база исследования

Объект исследования: герой ВОВ Бауыржан Момышұлы

Предмет исследования: вклад Бауыржана Момышұлы в историю казахского народа

Участники исследования: учащиеся 5-7 классов.

V. Гипотеза исследования

Если мы все будем чаще изучать историю наших героев, то молодежь будет больше любить свою Родину, своих героев, свою землю и будут брать с них пример!

VI. Методы исследования

Мною использовались следующие методы исследования: наблюдение, исследования; анализ; анкетирование; сравнение; обобщение.

VII. Результаты исследования

VIII. Защита исследования

Изучена литература, интернет источники, сделаны необходимые исследования и наблюдения. Все это излагаю на бумаге и представляю.

Abstract

I. Choice of research topic

On the eve of the 77th Victory in the Great Patriotic War, I had an idea to tell about the glorious son of the Kazakh people, Baurzhan Momysh-Uly. In this project work, I wanted to find answers to the questions that had arisen.

II. The purpose of the study

I asked this question to myself: How to become like our glorious batyr? What feats did he accomplish? What example did he leave for today's descendants?

The purpose of the work is to familiarize with the biography of the hero, with his military exploits and literary work.

III. Research objectives:

1) get acquainted with the biography of the hero;

2) deepen your knowledge of his life;

3) get to know his work;

4) to explore what students know about him from grades 5 to 7 of KSU «OSH No. 32»

IV. Object, subject and base of research

Object of study: WWII hero Baurzhan Momysh-Uly

Subject of research: Baurzhan Momysh-Uly's contribution to the history of the Kazakh people

Study participants: students in grades 5-7.

V. Research Hypothesis

If we study the history of our heroes more often, then the youth will love their Motherland, their heroes, their land more and will take an example from them!

VI. Research methods

I used the following research methods: observation, research; analysis; survey; comparison; generalization.

VII. Research results

VIII. Protection of research

The literature, Internet sources have been studied, the necessary studies and observations have been made. I put all this on paper and present it.

*Туган жердей жер болмас,
Туган елдей ел болмас.
Нет земли лучше родины своей,
лучше, чем на родине нет людей*

Теоретическая часть:

1.1. Детство, юность, начало военной службы

Бауыржан Момышұлы родился 24 декабря 1910 года в Кольбастау в простой семье кочевников (ныне Жуалынский район, Жамбылская область, недалеко от Тараза, в Казахстане). Казах. Происходит из рода шымыр племени дулат. У него была небольшая семья: бабушка - Кызтумас, мама Разия, дед Имаш, сестры Убиа, Салима и Алима.

В школе ему дали прозвище: Шан-Тимес. Оно в буквальном переводе означает недоступный пыли. Так звался легендарный конь, который скакал столь быстро, что даже пыль, поднятая его копытами, не касалась его. Детское прозвище Бауыржана Момышұлы точно отражает его легендарную жизнь.

9 классов закончил 1929 году. Работал учителем, секретарём Исполкома Совета народных депутатов района, начальником районной милиции, инструктором Алма-Атинского городского военкомата Казахской ССР, прокурором района.

На войну был призван в ноябре 1932 года. Окончил команду одногодичников 14-го горнострелкового полка 3-й Туркестанской стрелковой дивизии в Среднеазиатском военном округе в сентябре 1933 года, служил командиром взвода в этом полку. Был уволен в запас в 1934 году.

Устроился работать с 1935 года старшим консультантом Казахской республиканской конторы Промышленного банка.

В марте 1936 года был снова призван в Красную Армию, служил на Дальнем Востоке в Особой Краснознамённой Дальневосточной армии под командованием Маршала Советского Союза В.К.Блюхера. Направлен в 315-й стрелковый полк 105-й стрелковой дивизии, где служил командиром взвода противотанковой батареи, помощником командира и командиром батареи, командиром артиллерийского дивизиона. В июле-августе 1938 года участвовал в боях с японской Квантунской армией командиром артиллерийской батареи у озера Хасан.

Его отправили в феврале 1940 года в Киевский Особый военный округ, где с апреля служил помощником начальника штаба 406-го стрелкового полка 24-й стрелковой дивизии. Участвовал в присоединении Бессарабии к СССР. Вновь переведён в январе 1941 года в Среднеазиатский военный округ и был назначен

старшим инструктором вневойсковой подготовки республиканского военкомата Казахской ССР.

1.2. Великая Отечественная война

(To live is to serve the Motherland.) – Жить - Родине служить, так гласит английская пословица. (приложение 1)

В Великой Отечественной войне 1941 -1945 годов фашистская Германия использовала вместе со своей военной техникой человеческие ресурсы и технику всей Европы. В стране Советов было трудно устоять против немецкой военной машины, оснащенной передовыми технологиями. Подготовка офицеров Красной Армии и уровень технического обеспечения не соответствовали требованиям до военных лет. Пожилые женщины, девушки и неокрепшие дети трудились и занимались непосильным трудом в тылу на заводах, фабриках и в сельском хозяйстве. По известным сведениям, каждая седьмая, и по другим, каждая девятая пуля для Фронта была изготовлена на свинцовом заводе нашего города Шымкента.

В это время шла подготовка военных сил из представителей народов всех союзных республик. Из нашей страны, из Казахстана, на войну было отправлено около 1 миллиона человек в возрасте от 18 до 49 лет, 700 тысяч человек в возрасте 50-55 лет были заняты окопными работами.

Под Москвой Советская Армия стала препятствием для продвижения фашистской армии, накопила богатый опыт ведения машинной войны, что стало первым шагом к победе над фашистами. Казахские солдаты и офицеры, казахский народ в борьбе против немецких захватчиков проявил особый героизм. Примером мужества и героизма в битве под Москвой против немецко-фашистских захватчиков стала Панфиловская дивизия, которая противостояла дивизии СС «Мертвая голова» и еще четырём дивизиям врага. По этому поводу ученик Б. Момышұлы, генерал-полковник Иван Макарович Голушко говорил: «Не знаю, почему, но слишком мало сказано о том, что Бауыржан Момышұлы и его солдаты с начала и до конца ожесточенной битвы сыграли решающую роль в борьбе против самых отборных войск рейха дивизии «Мертвая голова». Это был не тот враг, которого можно было легко победить». Всем известно, что 75-80% Панфиловской дивизии составляли казахские и киргизские воины. Это были парни, воспитанные на национальных традициях и играх, физически, морально и духовно были подготовлены для службы в армии. 18 марта 1943 года таким Бауыржан Момышұлы представлен в письме председателю Совета народных комиссаров Казахской ССР».

13-17 июля 1941 года в составе казахской армии было только три человека: генерал Панфилов, майор Стариков и Бауыржан Момышұлы. Однако через время была сформирована дивизия и отправлена была на фронт 17 августа. На

них была возложена задача защитить 50-километровый участок Волоколамского шоссе.

Защитные укрепления для батальона было принято охранять на расстоянии двух километров, но батальон Б. Момышұлы построил укрепления на участке в шесть-семь километров. Таким образом, каждый батальон Панфиловской дивизии сражался с одним полком, а полк удерживал одну дивизию. Четыре героических полка Панфиловской дивизии вели ожесточенные бои против пяти отлично вооруженных немецко-фашистских дивизий. Об этом Бауыржан Момышұлы в своей книге «За нами Москва» написал: «Палками бились против танков». Это говорит о том, как слабо была вооружена Красная Армия, не хватало человеческих сил и техники.

Солдаты, строившие укрепления, впадали в уныние, слушая рассказы о немцах от солдат из отступающих и истерзанных частей. В это тяжелое время Б. Момышұлы для укрепления солдатского духа организовал ночное нападение на село Среда, где фашистам был нанесен значительный урон. Эту операцию он описал так: «...Когда я говорю о своем батальоне, я никогда не забываю о походе на село Среда. Ночной налет на этот участок не оказал сильного влияния на общую ситуацию, но многим мы обязаны этому событию. На мой взгляд, главное, что это повлияло на и оставило неизгладимое впечатление».

Личные и командирские качества В. Панфилова и Б. Момышұлы проявились в полной мере. Так как эти воины проявили высокие личные качества, то войска противника под Москвой были вынуждены перейти в оборону и начать переформирование. 16 ноября переформированные фашистские войска пошли в наступление на Москву. Это был самый тяжелый период войны. 18 ноября в бою погиб генерал-майор И.В.Панфилов. Командование дивизией принял на себя полковник Шелудько.

На войне особый резервный батальон Панфиловской дивизии под командованием Бауыржана Момышұлы 27 раз вступал в бой, 5 раз выходил из окружения и был образцом истинного героизма, стойкости и мужества.

26 ноября 1941 года по приказу маршала Рокоссовского отважный Б. Момышұлы был назначен командиром полка. Об этом Б. Момышұлы в своей замечательной, знаменитой книге писал: «Вас, товарищ Момышұлы, я не могу назвать единственным командующим полком в звании старшего лейтенанта Советской Армии, но в моей армии вы - единственный, поздравляю. О вас мне рассказывали. Желаю успехов».

В эти особые дни с 26 по 31 ноября 1941 года Б. Момышұлы со своим полком 13 раз вступал в бой. За каждый кусочек земли шли жестокие бои. От деревни Крюково до Москвы по прямой оставалось всего 30 километров. В такой критический момент Б. Момышұлы кортиком отрезал кусок карты с изображением деревни и сжег ее, также отдал приказ ни на шаг не отступить от

Крюково. Об этом мы слышали из песни «У деревни Крюково погивает взвод». Это песня рассказывает историю советских солдат на войне, о их подвигах. Полк Б. Момышұлы, перейдя в оборону у деревни Крюково, по числу не превосходил батальон. Когда тыл уже перешел за Москву, Б. Момышұлы, командуя такими малыми силами, вступил со своим полком в битву за Крюково. В первый день бой длился в течение шести часов, во второй - двенадцать часов, в третий - восемнадцать. Эти три жестоких, суровых, беспощадных дня полк провел без пищи, боеприпасов и лекарств. От Рузы до деревни Крюково в течение полутора месяцев, постоянно меняя тактику боя, дивизия Панфилова мучила противника. За это немцы прозвали ее «Дикой дивизией». Каждый раз, с ужасом вспоминая о ней, они говорили: Это опять, та проклятая 8-я стрелковая дивизия. На станции Крюково Б. Момышұлы был ранен в спину, но отказался от госпитализации, заставив вырезать пулю вместе с плотью шириной в два пальца. После извлечения пули он не мог ходить, но линию фронта покидать отказался и продолжил командование полком. Какое мужество, какая стойкость! Не всякий человек способен выдержать такую страшную боль. Но он не только выдержал, но и героически сражался.

Главнокомандующий 8 декабря 1941 года оставил эти же войска, оборонявшие Москву, для наступления против немецко-фашистских сил. Совершенно обескураженные оккупанты, не ожидавшие такого отпора, были вынуждены отступить на рубеж 110 километров от Москвы. В этой битве дивизия Панфилова нанесла молниеносные, сокрушительные удары по фашистам. Немецкие военачальники не раз использовали против Красной Армии тактику захвата в окружение. Корпус, отправленный для нанесения удара по центру, пропускали вглубь, а затем уничтожали в окружении. Ту же самую тактику хотели использовать и 8 января 1942 года в битве под Харьковом. Для этого фашисты собрали основные силы в деревне Соколово, но не тут-то было. Разгадав планы врага, генерал-майор Честяков поручил Бауыржану Момышұлы захватить деревню Трошково, через которую шло обеспечение деревни Соколово продовольствием и боеприпасами. Отдавая приказ, генерал-майор Честяков сказал Б. Момышұлы: «Если ты сумеешь взять деревню Трошково до 8 утра, я назову тебя Суворовым». Б. Момышұлы снял полтора батальона с позиции полка и направил его в деревню Трошково. Находясь в лесу и наблюдая за местностью, он обнаружил, что рядом с селом расположены шесть неучтенных и неуказанных на карте зимовий. Было трудно доставить сюда по глубокому снегу. Раздевшись, солдаты в 4 часа утра одновременно и молниеносно налетели на все шесть зимовий и захватили их. В этом бою были уничтожены более 1200 врагов. Потери батальона составили 157 человек. Для военной тактики того времени это был пример находчивости и мужества.

Когда вновь ауыржан Момышұлы оказался на фронте, приказом маршала Баграмяна 25 января 1945 года в присутствии маршалов Жукова, Василевского и Баграмяна, по рекомендации генерала-полковника Честякова Бауыржан Момышұлы был назначен командиром 9-й Гвардейской дивизии.

Во время страшных боев 9-я Гвардейская дивизия захватила в плен северную группу немецко-фашистских войск. Об этом писал Б. Момышұлы в своем рассказе «Последний миг войны».

1.3. Послевоенная яркая жизнь.

Бауыржан Момышұлы продолжал командовать дивизией, которая с августа 1945 года дислоцировалась в Прибалтийском военном округе. В январе 1946 года направлен в академию на учебу. В 1948 году окончил Высшую военную академию. После ее окончания был назначен председателем ДОСАРМ Казахской ССР в июне 1948 года, но в сентябре приказ о назначении был отменен.

Весной 1948 года – заместитель командира 49-й отдельной стрелковой бригады. С ноября 1948 года – заместитель командира 49-й отдельной стрелковой бригады. С ноября 1950 года – старший преподаватель кафедры общей тактики и поеративного искусства Военной академии тыла и снабжения Советской армии имени В.М. Молотова.

В декабре 1955 года в звании полковника был уволен в запас.

Вернулся в Алма-Ату, где полностью посвятил себя литературному труду. Печататься стал еще на военной службе, его первые повести о Великой Отечественной войне тогда были хорошо встречены критиками. Со временем, кроме военной прозы, стал писать также и о современниках, поднимая острые вопросы. Писал рассказы и повести для детей. Работал на русском и казахском языках, свои книги переводил сам. Также много переводил с казахского и уйгурского языков на русский произведения и даже стихи казахских и уйгурских писателей и поэтов. Переводил произведения русских писателей и с русского на казахский язык для их издания в Казахстане. Кроме прозы, публиковал много статей, работал в области литературной критики, путевых очерков.

Скончался 10 июня 1982 года в городе Алма-Ата. Похоронен на кладбище Кенсай.

2. Практическая часть:

2.1. Анкетирование

Участники исследования 93 учащихся 5 «А,Б», 6 «А», 7«А,Б», классов (Приложение 1, 3)

По первому вопросу ответили:

А) солдат– 39 человек- 41,9 %

Б) офицер – 40 человек – 43 %

С) не знаю – 14 человек – 15 %

По второму вопросу ответили так:

А) не знаю – 60 человек- 64,5 %

Б) не читал – 25 человек – 26,8 %

С) может хан – 8 человек – 8,6 %

По третьему вопросу были следующие ответы:

А) может из-за характера – 35 человек- 37,6 %

Б) был сильным человеком – 26 человек – 27,9 %

С) хороший всадник – 32 человека – 34,4 %

По четвертому вопросу учащиеся ответили так:

А) под Сталином – 41 человек- 44 %

Б) под Жуковым – 40 человек – 43%

С) И.В.Панфиловым – 12 человек – 12,9 %

По пятому вопросу ответили:

А) был хорошим офицером – 33 человек- 35,4 %

Б) совершил подвиги – 56 человек – 60,2%

С) не знаю – 4 человека – 4,3 %

По шестому вопросу ответили так:

А) За нами Москва – 39 человек- 41,9 %

Б) о войне – 26 человек – 27,9 %

С) не знаю – 28 человека – 30,1 %

По седьмому вопросу были следующие ответы:

А) потому что защищал Родину – 45 человек- 48,3 %

Б) не боялся фашистов – 29 человек – 31,1 %

С) воспитание детей – 19 человека – 20,4 %

Заключение:

В настоящее время то там, то тут вспыхивают военные конфликты, мы называем их, такие места «горячими точками». Любая война — это жертвы, потери, плачь, слезы матерей, детей, надо помнить свою историю; войны делают несчастными многих людей, надо избегать военных конфликтов, быть толерантными. Проведенные исследования позволили мне не только актуализировать свои знания по данной теме, но и помогли приобрести новые научные и практические знания.

После проведения исследовательской работы я достигла поставленной мною цели: изучить биографию героя, его военные подвиги и литературное творчество.

Решив следующие задачи, я достигла цели:

1) познакомилась с биографией Бауыржан Момышұлы;

2) углубила свои знания о его жизни;

3) познакомилась с некоторыми его произведениями;

4) провела исследование, с учащимся с 5 по 7 класс.

Изучив литературу и информацию в интернете, по данной теме, и проведя исследование, я пришла к следующим выводам:

1). До тех пор, пока Вы готовы отдать свою жизнь за человечество, ваша Родина бессмертна.

As long as you are ready to die for humanity, the life of your country is immortal. (пословица в переводе с английского), так служил ей Бауыржан Момышұлы.

2) Лягушка на болоте царь, рыба — царь в воде, джигит в родимой стороне.

Бақа көлінде патша, балық суында патша, жігіт елінде патша. (пословица в переводе с казахского.) Поэтому служи своей Родине беззаветно, и она оплатит тебе добром

3) Если будет острым серп, рука не устанет, если родина будет сильна, враг не одолеет.

Орағын өткір болса, қарың талмайды, отаның берік болса, жауың алмайды. (пословица в переводе с казахского.) , я так понимаю , что если я сейчас хорошо буду учиться , буду стремиться преодолеть себя , то любые трудности по плечу ,от этого и моя Родина станет сильнее!

4) Земля - моя Родина, все люди - мои братья, а добрые дела - моя религия.

The world is my country, all mankind are my brethern, and to do good is my religion.(пословица в переводе с английского) Надо стремиться избегать конфликтов и войн и совершать только добрые дела!

5) Нам известны военные подвиги Бауыржана Момышұлы. Став писателем, он совершил второй подвиг. Оба подвига, на мой взгляд, великие.

Таким образом, гипотеза, выдвинутая мной в начале работы, если мы будем чаще изучать историю наших героев, то молодежь будет больше любить свою Родину, своих героев, свою землю и будет брать с них пример, то тогда на земле казахстанской будет еще больше героев и батыров, которыми мы будем гордиться и сейчас, и в будущем.

Список литературы

1. А. А. Бек «Волоколамское шоссе»

Самая известная повесть Александра Бека «Волоколамское шоссе» о героической защите Москвы в 1941 году была написана в 1943-1944 годах. В повести рассказывается о подвиге героев-панфиловцев, погибших в бою с фашистами под Москвой. Главным героем произведения стал Герой Советского Союза старший лейтенант, командир батальона (впоследствии гвардии полковник, командир дивизии) Бауыржан Момышұлы.

2. Б. Момышұлы За нами Москва: Записки офицера. — Москва: Московский рабочий, 1960. Наблюдения из жизни «Ведь отсюда до Москвы — рукой подать. Высыпавшая на улицу детвора сначала робко прячется за

плачущих матерей, а потом осмеливается, выбегает на середину улицы и целой ватагой бежит с нами рядом, подражая солдатам, шагающим в строю. Колонна идет, колонна поет... Мы проходим мимо открытых настежь дверей магазинов с наваленными на тротуаре осколками битой посуды, кусками тканей, готовых платьев.»

3. Б. Момышұлы Наш генерал. — Алматы: Жазушы, 1966. Книга написана на казахском языке, рассказывается о генерале Панфилове, учившему Бауыржана Момыш-ұлы искусству воевать.

4. Б. Момышұлы «Помкомвзвода Николай Редин» рассказы.- Алматы: Жазушы, 1966 Помкомвзвода Николай Редин. В ноябре 1932 года меня призвали на действительную, и я стал солдатом, пишет Бауыржан Момышұлы. Всякий знает, что солдат — самый младший чин в армии. ... Помощник командира взвода или, как тогда говорили, помкомвзвода, Николай Редин был моим первым военным учителем. Он был среднего роста, белокурый, синеглазый. Он умел служить и носить военную форму. Это был настоящий воин и солдат.

Приложение

Приложение 1

Увековечение памяти великого героя.

1. Памятник Бауыржану Момышұлы в Алма-Ате. 1983г.

2. Памятник Бауыржану Момышұлы в Нур-Султане, 2020 г.

3. В честь Бауыржана Момышұлы был назван районный центр Жуалынского района Жамбылской области — село Бауыржан Момышұлы (Бурное), в котором также открыт музей Бауыржана Момышұлы, где хранятся некоторые его личные вещи.

4. В Казахстане имя героя носят улицы: в городах — Алма-Ата, Тараз, Шымкент, Кокшетау, Нур-Султан Караганда, Темиртау, Атырау, Семей, Сатпаев, Кызылорда, Жезказган, Атбасар, Аксу, Шемонаиха;

5. Имя также присвоено:

средним школам:

в городах— Алма-Ата (№131 и военная школа-интернат), Тараз (№ 45), Шымкент (№ 44), Павлодар (№ 22), Костанай (№ 5^[8]), Зеленоград (№ 1912^[9]), Арыс Туркестанской области (№11 Средняя школа); в посёлке Топар Карагандинской области (№ 16); в сёлах — Жанажол, Третий Интернационал (№ 108, Кармакшинский район, Кызылординская область), Новопокровка; спорткомплексу в селе Бауыржан Момышұлы (Бурное); совхозу в Жуалынском районе Жамбылской области.

6. Памятники, бюсты и монументы, установленные Бауыржану Момышұлы: памятник в полный рост на входе в Парк имени гвардейцев-панфиловцев.

бронзовый бюст на Октябрьской площади Волоколамска;

памятник в Нур-Султане;

памятник в Шымкенте;

памятник в Таразе;

бюст перед зданием средней школы № 44 и школой Министерства внутренних дел Казахстана в Шымкенте;

бюст на территории школы № 1912^[9] в Зеленограде;

бюст на улице Момышұлы в Шемонаихе;

пилон «Бауыржан Момышұлы» в Приозёрске.

7. Литературное творчество Бауыржана Момышұлы:

История одной ночи: Записки офицера.— Калинин: Книжное издательство, 1954.

Наша семья: Автобиографический роман.— Калинин: Книжное издательство, 1956. (книга удостоена Государственной премии Казахской ССР в 1976 году).

За нами Москва: Записки офицера. — Москва: Московский рабочий, 1960.

Фронтовые встречи: Записки офицера. — Москва: Библиотечка журнала «Советский воин», 1962.

Генерал Панфилов. — Алма-Ата: Казгослитиздат, 1963.

Наш генерал. — Алматы: Жазушы, 1966.

Кубинские встречи. — Москва, 1969.

Я помню их: Рассказы. — Алма-Ата: Жазушы, 1971.

Добрые мосты: Рассказы. — Алма-Ата: Жазушы, 1972.

Раскаленные камни: Рассказы. — Алма-Ата: Жазушы, 1974.

Прозрачные льдины: Повести. — Алма-Ата: Жазушы, 1976.

Тихие голоса: Повесть и рассказы. — Алма-Ата: Жалын, 1978.

Мужество: Рассказы. — Алма-Ата: Жалын, 1981. — 206 с.

Когда ты рядом: Роман. — Алма-Ата: Жазушы, 1983.

Я ещё ребёнок: Повести и рассказы. — Алма-Ата: Жалын, 1984.

Что увидишь в гнезде... : Рассказ. — Алма-Ата: Жалын, 1988.

Дети-великаны: Повести, рассказы. — Алма-Ата: Жазушы, 1988.

Психология войны: книга-хроника. В двух частях. — Алма-Ата: Казахстан, 1990. — 237 с.; ISBN 5-615-00525-4. Первая часть и вторая часть).

Путевые очерки, статьи, литературная критика.

Рассказы: «Помкомвзвода Николай Редин», «Спина» и др.

Многочисленные переводы на русский язык произведений Какимжана Казыбаева, Кемеля Токаева, Болат Бодаубаева, Куандыка Машхур-Жусупова, Мади Аймбетова и других казахских писателей.

Переводы с уйгурского на русский язык произведений Шаима Шаваева и других.

В 2008—2010 годах в Казахстане издано 30-томное собрание сочинений Б. Момышұлы.

Приложение 2

Анкета:

1. Кто такой Бауыржан Момышұлы?
2. Какое у него прозвище было в детстве ?
3. Почему ему дали такую кличку ?
4. Под чьим командованием Момышұлы служил на войне ?
5. Что ты знаешь о военных подвигах Бауыржана Момышұлы?
6. Автором каких книг является Бауыржан Момышұлы?
7. Почему мы будем всегда чтить память героя казахской степи ?

Приложение 3

Выступление перед классами, которые анкетировала

«БЕЙБІТ КҮННІҢ БАТЫРЫ»

«Сұлтанмахмұт Торайғыров атындағы тірек мектебі
(ресурстық орталық)» КММ
Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы
Орындаған: Теміржан Ажар Медетқызы, 7-сынып
Жетекшісі: Бозаева Райхан Канатовна

Абстракт

Зерттеудің жұмысының мақсаты: Заманымыздың қаһарманы – бейбіт күннің батыры, санитарлық дәрігер Айжигитов Бақберген Сағымқожаұлының ерлігімен таныстыру, өскелең ұрпақ арасында белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастыру, жаңа замандағы адамдардың жалпыадамзаттық ерлігінің үлгілерін көрсету.

Зерттеудің жұмысының міндеттері:

- Сыныптастарымның арасында «Бейбіт күннің батыры кім?» сауалнамасын жүргізу;
- COVID-19 коронавирусының пандемиясы туралы деректерге шолу жасау, талдау сараптау;
- Коронавирус құрбаны, «Парасат» орденімен, «Халық алғысы» медалімен қайтыс болғаннан кейін марапатталған санитарлық дәрігер Айжигитов Бақберген Сағымқожаұлының өмірбаянымен, еңбек жолымен танысу;
- Марқұмның бейбіт заманда жасаған ерлігін жас ұрпаққа насихаттау, үлгі ету.

Зерттеудің жұмысының өзектілігі:

Біз бейбіт уақытта өмір сүріп жатырмыз. Дегенмен, баспасөз бен теледидардың жаңалықтарын қарап отырып, біз үнемі адамдардың суға батып, өртке оранып, із-түссіз жоғалып, жазатайым оқиғаларға ұшырап, лаңкестік әрекеттерге ұшыраған қайғылы оқиғалары туралы жан түршігерлік мақалалар мен хабарларды кездестіреміз. Қазіргі замандағы жаһандық проблема – коронавирус пандемиясы екінші дүниежүзілік соғысынан кейінгі адамзат тарихындағы ең үлкен проблема болып табылады. Адамдардың қатыгездігі әр адамның өміріндегі ең маңызды екі әлеуметтік институт ретінде отбасы мен мектеп тарапынан дұрыс тәрбиенің жоқтығынан деп білемін. Сондықтан ерте балалық шақтан бастап адамның бойына мейірімділік, жанашырлық, көмекке дайын болу және ерлік сезімін сіңіру керек деп ойлаймын.

Зерттеудің жұмысының практикалық маңызы:

Бұл жұмысты болашақта мектепте 5-9 сынып оқушылары үшін тәрбие сағаттарында қолдана аламыз. Сонымен қатар, біз сыныптастарыммен бірге Бұқар жырау ауданының батырларын іздеуді жалғастырамыз, олардың ерліктері туралы мәліметтер жинастырамыз.

Кіріспе

Мен зерттеуді бастамас бұрын ең алдымен «Батыр» деген сөздің мағынасын ашып алғым келді. Ол үшін мен интернет желісіндегі Уикипедия — ашық энциклопедиясына жүгіндім.

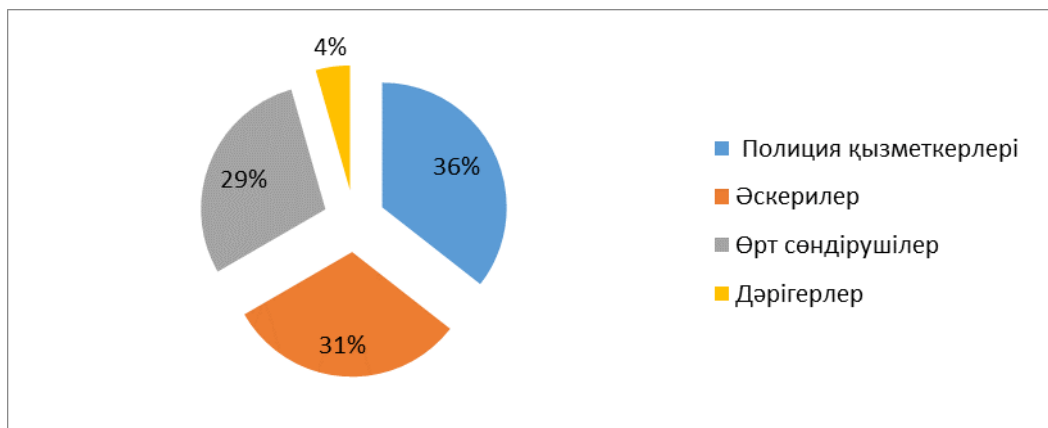
Батыр (парсы тілінде пјВӨМ бәһадур — ержүрек, батыл, батыр) — әскери өнерді жақсы меңгерген, жау түсірер ерлігімен аты шыққан, қаһарман адамға берілетін құрметті атақ. Батыр атағы мирасқорлық жолымен берілмейді, оған әрбір адам жеке басының ерлігімен ие болады. Батырларды қазақ халқы ежелден құрмет тұтқан.

«Батырлар тек соғыста ғана танылады» деген бекер... Батырлық – тек атойлап атқа мініп, жауға шабу емес. Бейбіт заманда да ерліктің білекте емес, жүректе екенін өмірде орын алған оқыс оқиғаларда қара басын қатерге тігіп, адамды ажал аузынан арашалап қалған қаһармандар дәлелдеп жүр. Бейбіт заманда да небір ерлік жасалады. Өмір мен өлім қатар келген қас-қағым сәтте әрбір адамның бойында болатын қорқынышты жеңіп, жанкешті әрекеттерге барған талай ержүрек азамат бар қазақта. Олардың ерлігі – елге мұра, ұрпаққа – үлгі...

Мен сыныптастарымның арасында «Бейбіт күннің батыры кім?» деген сауалнама жүргіздім. Сауалнамаға 45 оқушы қатысты. Сауалнама нәтижесі төмендегідей болды:

1. Полиция қызметкерлері – 16;
2. Әскерилер – 14;
3. Өрт сөндірушілер – 13;

4. Дәрігерлер – 2

Респонденттердің жауаптарын талдай отырып, мен «батыр» ұғымы дәрігерлермен байланысты емес деген қорытындыға келдім. Оқушылардың тек 4%-ы ғана бейбіт күннің батыры – дәрігерлер деп жауап берген. Дегенмен, қазір дәрігерлер арасында батырлар көп. Әрі мінсіз ісі үшін олардың әрқайсысы жоғары қоғамдық құрметке, марапатқа, алғысқа лайық.

Дәрігер мамандығы – әлемдегі ең күрделі, жауапты және маңызды мамандықтардың бірі. Бұл әсіресе қазір, пандемия кезінде, бүкіл елдегі медицина қызметкерлері күн сайын таңғажайып төзімділік пен берілгендік көрсетіп, шегіне дейін жұмыс істеп жатқан кезде байқалады.

Негізгі бөлім

2.1. Индет дегеніміз-жұқпалы аурукоздырғышының ауру ағзадан сау ағзаға жұғып, үздіксіз таралуы. Соның салдарынан қаншама адамдар өлімге ұшырайды. Қазіргі кездегі індеттің түрлері олар COVID-19 және амикрон. COVID-19 коронавирустік жұқпасы – бұл бұрын адамдарда анықталмаған жаңа коронавирустен туындаған жұқпалы ауру.

Коронавирус ауруы 2019 жылы желтоқсан айының ортасында орталық Хубэй провинциясында кіретін Ухань қаласының Хуанань жануар мен теңіз өнімдері базарында болған тұрғындары түсініксіз пневмонияға шалдыққаны анықталған кезден басталды.

Вирус құрамында вирусы бар тамшылар арқылы жөтелу немесе түшкіру кезінде, сондай-ақ көзге, мұрынға немесе ауызға түсуі арқылы таралады. Алдын алудың тиімді шараларының қатарына қолды жиі жуу және респираторлы гигиена ережелерін сақтау жатады.

Эпедемияға байланысты ДДҰ денсаулық сақтау саласындағы халықаралық маңызы бар төтенше жағдай жарияланды. Жағдай тез дамып, күн сайын ауырғандар мен қаза болғандар саны өсіп келе жатты. Өртүрлі ғылыми және клиникалық зерттеулер жүргізілді

COVID-19 коронавирусы 2019 жылдың желтоқсан айында Қытай Ухань қаласында пневмониясы бар пациенттер тобында өкпеден алынған сұйықтық үлгілерінен табылған SARS-CoV-2 бетакоронавирусымен қоздырылады. SARS-CoV-2 (бетакоронавирус) Sarbecovirus тұқымына жатады және адам жұқтыруға қабілетті жетінші коронавирус. SARS-CoV-2 зооантропонозды РНК-құрамында қабығы бар вирус болып табылады. Толық геномның филогенетикалық анализіне сәйкес, алғашында вирус тек жарқанаттардың арасында болды, бірақ адамға әлі белгісіз жануардан берілген.

Еліміз бойынша COVID-19 пандемиясын жұқтырған адамдардың саны-1.305.417 адам. Ал жазылып шыққан адамдардың жалпы саны - 1290904 адам. Қайтыс болғандар-13.660 адам.

Қарағанды облысы бойынша 151457 адам ауырған.

Пандемия басталғаннан бері Бұқар жырау ауданында аурудың 3304 жағдайы тіркелді, оның ішінде:

2020 жылы - 508 жағдай;

2021 жылы – 2235 жағдай;

2022 жыл – 561 жағдай.

Науқастар жасына қарай келесідей бөлінді:

Еңбекке жарамды халықтың басым бөлігі (25-60 жас) -67,1%, одан кейін зейнеткерлер мен 65 жастан асқандар - 23,5%, 0-18 жасқа дейінгі балалар – 9,2%.

Осы COVID-19 пандемиясымен күрес кезінде қаншама дәрігер өз өмірімен қоштасты.

Солардың ішінде Бұқар жырау ауданының санитарлық дәрігері- Айжигитов Бақберген Сағымқожаұлы ағамыз да бар.

2.2. Әр адамның өмір жолы оның тағдыры екені анық. Біреу өмірлік жейтін нанын дәрігерлік мамандықтан тапса, енді бірі тау-тас кезіп геолог болуға құмартады, тағы бірі – жас ұрпаққа сапалы білім, өнегелі тәрбие беруді мұрат тұтқан ұстаздықты қалайды. Қай мамандық болмасын өзінің қиындығымен әрі қызығымен саналуан. Тек соны жүрек қалауымен таңдап, болашақтағы өміріңе айнымас серік ете білсең, сенен асқан бақытты жан жоқ.

Менің зерттеу жұмысымның кейіпкері Айжигитов Бақберген Сағымқожаұлы 1963 жылдың 19 қазанында Алматы облысы Балқаш ауданы Бақанас ауылында дүниеге келген. Оқуын бітіргеннен кейін 1981 жылы Қарағанды мемлекеттік медициналық институтына түсіп, санитарлық-гигиеналық факультетін сәтті аяқтады. 1991 жылы ол Балқаш аудандық санэпидстанцияның Бас мемлекеттік санитар дәрігері болып тағайындалды. Осы лауазымда 1996 жылға дейін істеді. Содан кейін отбасы жағдайына байланысты Қарағанды облысына көшуге мәжбүр болды. Бұқар жырау аудандық санэпидстанциясына жұмысқа эпидимиолог-дәрігер болып орналысты. 2012 жылдан бастап «Қарағанды облысының Бұқар Жырау ауданы бойынша тұтынушылардың құқықтарын қорғау департаменті» РММ -де тұтынушылардың құқықтарын қорғау және мониторинг бөлімінің бас маманы лауазымында жұмыс істеді.

Бақберген ағамыз өзінің басқа да дәрігер әріптестері сияқты төтенше жағдай режимінде коронавирустық инфекциямен күресте алғы шепте жұмыс істеді. Алдымен ол төтенше жағдай басталған кезде ал,ашқылардың бірі болып Нұрсұлтан қаласындағы блок-бекетте жұмыс істеуге іссапарға жіберілді. Ол жақтан келген соң 2 апта екі апталық үй карантинінде оқшаулауда болды. Одан кейін Бақберген Сағымқожаұлы жұмысына бірден кірісті. Ауданда халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығын қамтамасыз ету бойынша өткізілетін іс-шараларға тікелей қатысты. Мобильді топ құрамында кәсіпорындарға рейдтік сапарларға барды, қызмет бабы бойынша инфекция ошақтарында жұмыс істеді. Осындай сапарлардың бірінде ол өз өміріне қауіп төндірген қауіпті инфекцияны жұқтырған. Осы індеттен елімізде алғашқылардың бірі болып 57 жасында қайтыс болды. Оның артында жары, екі баласы және немересі қалды.

2.3. Қазақстан Республикасы Президентінің 2020 жылдың 8 маусым күнгі № 348 Жарлығымен Б.С.Айжигитов қайтыс болғаннан кейін «Халық алғысы» медалімен марапатталды. Бұл медаль коронавирустық инфекциямен күресте ерекше көзге түскен азаматтарды көтермелеу үшін тағайындалған.

Қызметтік парызын үлгілі орындағаны үшін, халық денсаулығын қорғаудағы жанқиярлық еңбегі үшін 2020 жылдың 13 шілде күні Мемлекет Басшысы Қасымжомарт Кемелұлы Тоқаев Бақберген Сағымқожаұлы Айжигитовты «Парасат» орденімен марапаттау туралы Жарлыққа қол қойды.

Орденді Мемлекет Басшысы атынан Қарағанды облысының әкімі Жеңіс Қасмбек марқұмның артында қалған жұбайы Алия Баяхметоваға табыстады. Ол туралы облыстық, аудандық баспасөз беттерінде, телевидениеде жарияланды.

Қорытынды бөлім

Коронавирусқа қарсы күресте өмірін қиған санитарлық дәрігер Бақберген Сағымқожаұлы Айжигитов өз жерлестерінің есінде мәңгілікке сақталады. Ол кісінің құрметіне Ботақара кентінің орталық көшесінде билборд орнатылған. Өзі жұмыс істеген санитарлық бақылау басқармасының ғимаратында ескерткіш тақта және аудан орталығында бюст орнатылады.

Қазақстанда 13 шілде жалпыұлттық аза тұту күні болып жарияланды. Бұл күні коронавирус індетінің құбандарына тағзым жасайды. Денсаулық сақтау министрі Алексей Цой қаза тапқан медицина қызметкерлерін еске алып, «Осы күндері менің әріптестерім – дәрігерлер мен медицина қызметкерлері өмірден озды, мәңгілікке көз жұмды. Олар өмірінің соңына дейін дәрігерлік борышын жанқиярлықпен атқарды. Біздің есімізде олар мәңгі нағыз батыр болып қалады. Осы қауіп-қатерді тоқтату үшін мен және менің әріптестеріміз тәулік бойы жұмыс істеп жатырмыз. Біз біргеміз, пандемияны жеңіп шығу үшін барлық күш-жігерімізді жұмылдырамыз. Біз бұл қиындықты жұмыла отырып, жеңе алатынымызға сенімдімін», – деді министр.

Бұл індет тек дәрігерлерге ғана ауыр тиген жоқ, сондай-ақ бұл індеттен зардап шекпеген отбасылар кемде-кем. Бұл індет көптеген отбасыға қасірет әкеліп, қайғылы жағдай орын алған кездері көп болды.

Қазір бұл індеттің беті қайтып, карантин алынып, қалыпты өмір сүру жағдайына оралып жатырмыз. Бұл – дәрігерлердің еңбегі, санитарлық талаптардың орындалуы және індетке қарсы екпе жасатудың нәтижесі. Сондықтан мен барлық достарымды, сыныптастарымды, құрбыларымды індетке қарсы вакцина алуға шақырамын.

Менің зерттеу нәтижелерім бойынша пандемия жағдайында дәрігерлердің еңбегі ерен ерлік екеніне көзім жетті. Біз бейбіт заманда өмір сүріп жатсақ та, өз өмірін басқалар үшін қиятын батыр адамдар бар. Осы жұмысымды мектепте тәрбие сағаттарында қолдана отырып құрбыларымыздың бойына балалық шақтан бастап мейірімділік, жанашырлық, көмекке дайын болу және ерлік, патриоттық сезімдерін оятуға өз үлесімді қосамын деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер:

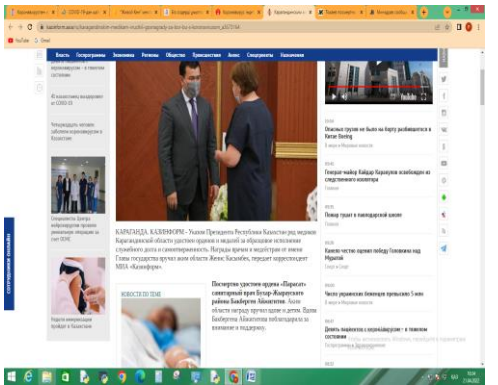
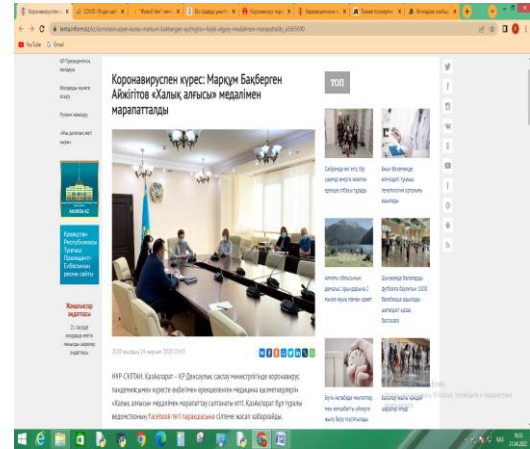
1. Интернет желісіндегі Уикипедия ашық энциклопедиясы;
2. «Бұқар жырау жаршысы» газеті, №28, 18 шілде 2020 жыл;
3. «Казахстанская правда», №135, 16 шілде 2020 жыл.

Жаңалықтар сайттарына сілтемелер:

1. https://lenta.inform.kz/kz/koronaviruspen-kures-markum-bakbergen-ayzhigitov-halyk-algysy-medalimen-marapattaldy_a3665690

2. https://nege.kz/news/el/covid19dan_kaitis_bolgan_darigerlerdin_esimderi_at_aldi_20200713104224
3. <https://kaz.nur.kz/society/1865306-coj-kajtys-bolgan-otandyk-drigerlerdi-zakyndaryna-nagrada-tabystady/>
4. <https://abai.kz/post/116396>
5. <https://informburo.kz/kaz/koronavirus-ndetn-rbandaryna-tazym-azastanda-zhalpyltty-aza-ttu-kn-alay-tt.html>
6. <https://vlast.kz/novosti/40763-minzdrav-soobsil-o-smerti-28-medikov-ot-koronavirusa.html>
7. <http://www.bjj-gazeti.kz/kz/news/id/4530>
8. <https://ainews.kz/society/karagandinskim-medikam-vruchili-gosudarstvennye-nagrody-za-borbu-s-covid-19--1096449>
9. <https://ainews.kz/society/karagandinskim-medikam-vruchili-gosnagrody-za-borbu-s-koronavirusom--1095778>
10. <https://ru.sputnik.kz/20200714/medrabortniki-tokaev-nagrada-posmertno-14477326.html>
11. <https://mgorod.kz/nitem/imena-medrabortnikov-otdavshix-zhizn-v-borbe-s-covid-19-opublikoval-minzdrav/>
12. <https://24.kz/ru/news/social/item/409552-pogibli-spasaya-drugikh-istorii-o-vrachakh-kogo-nagradili-posmertno>
13. <https://azh.kz/ru/news/view/69488>
14. <https://www.nur.kz/health/coronavirus/1865055-opublikovan-polnyj-spisok-posmertno-nagrazdennyh-prezidentom-medikov/>
15. https://www.kazinform.asia/ru/karagandinskim-medikam-vruchili-gosnagrody-za-bor-bu-s-koronavirusom_a3673164
16. <https://www.ktk.kz/ru/newsfeed/article/2020/07/13/153601/>
17. <https://pharm.reviews/stati/sobytiya/item/5190-medalyu-khaly-al-ysy-nagrazhdeny-60-vrachej>
18. <https://www.kp.kz/daily/27155/4252654/>

«ЕРЛІК-ЕЛДІҢ ҚАСИЕТІ»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№8 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Орындаған: Тойбеков Мейіржан
3 «А» сынып оқушысы

Жоба жетекшісі: Абдрахманова Дана Казатаевна
бастауыш сынып мұғалімі

Зерттеу өзектілігі:

Қазіргі кезең - үлкен экономикалық және саяси өзгерістер кезеңі. Бірақ бұл адамның бірінші кезекте тек іскерлік пен кәсіпкерлік болуы керек дегенді білдірмейді. Адамгершілік қасиеттерінің болуы-маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Мейірімділік пен адалдық, ашықтық пен патриотизм – оларсыз әлем жойылады. Қазір батырлар бар ма? Кімдер батырлар болып саналады?

Бүгін біз үшін ерлік, батырлық, батылдык деген не? деген сұрақтарға жауап іздедім.

Себебі, қазір балалар ойнайды және мақтанышпен: «Мен-Бэтман!», «Мен-халк» яғни супермендер және спайдермэндерге еліктейді. Бірақ мұның бәрі жалған, бұлар тек елес. Мен өз жұмысымда «Біздің арамызда батырлар бар ма?», «Біздің өмірімізде ерлікке орын бар ма?» сұрақтарға жауап беруге тырыстым.

Зерттеу нысаны: ерлік психологиясы.

Зерттеу пәні: ерліктің көрінісі.

Болжам: Сыныптастарым «батыр» сөзін «әйгілі», «танымал» немесе «супермэн» деп түсінеді.

Мақсаты: «Ерлік» сөзінің мағынасын және батырлықтың себептерін зерттеу.

Міндеттері:

1. «Ер, батыр», «Ерлік, батырлық» ұғымдарына анықтама беру.
2. Қазіргі кездегі «батыр» сөзінің мағынасын ашу.
3. Ерліктің себептерін талдау.
4. Ақпараттық дереккөздерден батырлықтың мысалдарын табу.
5. Біздің заманымызда кімді батыр деп санауға болатындығы туралы қорытынды жасау.

Зерттеу әдістері:

1. Тақырып бойынша ғылыми әдебиеттерді зерттеу.
2. Әдеби кітаптардың, ақпарат көздерінен, интернет-ресурстардан алынған материалдарды талдау.
3. Сауалнама.
4. Сауалнама нәтижелерінің сипаттамасы, зерттеуді талдау.

Практикалық маңыздылығы: зерттеу жұмысында «Патриоттық тәрбие», «Біздің заманымыздағы ерлікке орын бар ма?» тақырыптары бойынша іс-шаралар мен әңгімелер өткізу үшін пайдалы материалдар жинақтау.

Зерттеу кезеңдері:

1. «Ерлік» сөзінің мағынасын зерттеу. Қазіргі кездегі «батырлық» сөзінің мағынасын ашу.
2. Оқушылар арасында сауалнама алу және сауалнаманы талдау.
3. Зерттеу жұмысының нәтижелері бойынша есеп беру.

Кіріспе.

Біздің заманымызда өмір сүретін адамдар Ұлы Отан соғысы жылдарында өмір сүргендермен салыстырғанда айтарлықтай өзгерді. Онда мыңдаған адамдар өз Отанынын қорғап өмірлерін қиды. Даңқты батырлардың іс-әрекетін мақтан тұтып, ер есімдерін есімізден шығармаймыз. Соғыс сөзімен ерлік сөзі әрқашан жақын. Соғыс кезіндегі ерлік дегеніміз не?

Бұл сұраққа жауап алу үшін қалалық тарихи-өлкетану мұражайына бардым. Мұражайдың гидтері бізге соғыс кезіндегі отандастарымыздың ерліктері туралы айтты.

Ерлік-бұл ержүрек, батырлық әрекет, қиын жағдайда жасалған маңызды әрекет.

Адам бойындағы батылдықты, батырлықты, ұстамдылықты, табандылықты, қайсарлықты, өжеттікті білдіретін ұғым. Ерлік істеген сәтте адам өзіне өлім қаупі төнсе де тайынбай, рухын жоғары ұстайды. Басына түскен ауыртпалықты мойымай көтеріп, мұны негізгі борышым деп есептейді. Ерлік, көбінесе, қоғамдық мәні бар істерде көрінеді. Сондықтан да ол адамның азаматтық қасиеттерінің негізгі көрсеткіштерінің бірі. Ерлік қоғамдық мәнді мақсаттарды алға қойып, қабылданған шешімді жүзеге асыру барысында айқын көрінеді;

1. Ерлік дегеніміз не?

1.1. «Ер,батыр», «батырлық», «ерлік» ұғымдарының ерекшеліктері.

Бұл сұрақтарға жауап алу үшін біз әртүрлі түсіндірме сөздіктерге жүгіндік.

Ерлік — бірнеше мағыналы сөз:

Адам бойындағы батылдықты, батырлықты, ұстамдылықты, табандылықты, қайсарлықты, өжеттікті білдіретін ұғым. Ерлік істеген сәтте адам өзіне өлім қаупі төнсе де тайынбай, рухын жоғары ұстайды. Басына түскен ауыртпалықты мойымай көтеріп, мұны негізгі борышым деп есептейді. Ерлік, көбінесе, қоғамдық мәні бар істерде көрінеді. Сондықтан да ол адамның азаматтық қасиеттерінің негізгі көрсеткіштерінің бірі. Ерлік қоғамдық мәнді мақсаттарды алға қойып, қабылданған шешімді жүзеге асыру барысында айқын көрінеді.

Батырлық, қаһармандық – дәстүрлі қазақ қоғамында болған ерекше әлеуметтік топ – батырларға тән қасиеттер мен өмір салты. Қазақ батырларының өзіндік қоғамдық қызметі, басқа қоғамдық топтармен арақатынасын реттейтін этикасы, тағы басқа ерекшеліктері болған. Тек әскери кәсіппен айналысу. Батырлар елді басқыншылардан құтқаруды, жау қолынан қаза тапқан ата-баба кегін қайтаруды өмірлік мақсат тұтынған.

Батырлар әулетінде туған бала жастайынан әскери кәсіппен айналысуға міндетті болды. Тұқым қуалаған батырлар «шынжырлы тұқым» деп аталған. Мұндай батырларды бала кезінен әскери өнерге баулып, он үш – он бес жасынан-ақ шайқастарға қатыстырған.

1.2. Ғалымдардың ерлік психологиясы туралы пікірі.

«Батыр — ол адамзат қоғамының мүддесі үшін, сын сағатта қолынан келген барлық мүмкіндікті жасай алатын адам» Юлиус Фучик.

«Батырлық, сергектік, ерлік әр жерде-ақ, әр жағдайда-ақ қажет болса да, олар өнерден туындап жатпаса да зая кетпек» Александр Суворов.

«Батыр бейнесі адамзат үшін өмірдегі ұлылыққа, шындыққа және адамгершілікке деген биік сенімді орнықтырады» Виссарион Белинский.

«Қағаны - батыр, ақылгөйі - кемеңгер елдің бағы жанады» Тоныкөк

Ақын — ұлттың жүрегі, Шешен — көптің тірегі, Батыр — көптің білегі.
(ел аузынан)

«Ешкімде іштей батыр болып тумайды. Батырлық та мінез секілді өскен орта, көрген тәрбиеге байланысты қалыптасады» Бауыржан Момышұлы.

Батыр боп жауға найзаң тимесе, Батырлықтан не пайда. Бай болып халқыңа пайдаң тимесе, Байлығыңнан не пайда... Әйтеке би

Батырдың батырлығы оның білегіндегі алапат күші мен кеудесіндегі рухында. Бұл екеуі үнемі қатар жүретін егіз ұғым. Бірі болмаса, батырлық та жоқ. Білектегі күшті еңбек пен үздіксіз жаттығулар арқылы арттыруға болар. Ал, рухты ше? Атақты қолбасшы Бауыржан Момышұлы: «Ешкім іштен батыр болып тумайды: батырлық өскен орта мен көрген тәрбиеге байланысты қалыптасады», – деген екен. Рух та сол секілді. Ешкім іштен рухы мықты күйінде тумайтыны анық. Адам ол қасиетті өсе келе қоршаған ортасынан алады. Отбасы мен орта бермеген рухты адам уақыт өте өмірдің сынақтары арқылы немесе сол сынақтардың алдын алу жолында бойына сіңіруі мүмкін. Олардың бірі адамды қажетті жолға бағыттап, ынталандырып, жігерлендірсе, енді бірі адам бойына патриоттық сезімді, ұлттық рухты ұялатуға арналған. Халқымыздың тарихында өмірінің соңына дейін сыртқы жаумен арпалысып, маңызды шайқастарды басынан өткеріп, жекпе-жектерде жеңіске жеткен батырлар көп. Олардың өмір жолы, бастарынан өткен оқиғалары бүгінгі ұрпаққа әсіресе жас жеткіншектерге үлгі болары анық. Егемендігін жылдан жылға нығайтып келе жатқан мемлекетімізге әлі де ел қорғайтын ерлер қажет.

Ерікті болу-ерлік.

Осы күндердегі еріктің бастауы.

Еріктілік дегеніміз – адамның өз еркімен ақысыз көмек көрсетуі. Көп елдерде еріктілік жұмыс қатарына қосылады, өйткені волонтер өзінің уақытын бөліп, білімін іске асыра отырып тегін жұмыс жасайды. Еріктілікпен ұйымдар арқылы, ынталы топтар немесе жеке де айналысуға болады. Волонтерлік қызметтің аясы өте кең: әлеуметтік, спорттық, шаралық, экологиялық, медициналық және тағы басқа түрлері бар. Жастар еріктіліктің тұлғалық қалыптасудағы рөлін түсіне бастаған сайын, Қазақстанда да еріктіліктің қатары қарқынды дамып жатыр. Еліміздің әр қаласында қарттар, жетімдер, әлеуметтік осал топ отбасыларына, апат құрбандарына және өзге де жәрдемді қажет ететін қоғам мүшелеріне көмек көрсететін жастар ұйымдарының саны жыл сайын артып келеді.

Әлеуметтік еріктілік – Қазақстан жастары арасындағы волонтерліктің өзекті бағытының бірі. Атап айтсақ, студенттер арасында «Жақсылық – жарым

ырыс!» атты қайырымдылық жәрмеңкесін ұйымдастырып, жалғыз басты аналарға, сонымен қатар дертке шалдыққан кішкентай балаларға көмек қолын созып, еміне қаржылай көмектер ұсынады. «Жақсылық жасап жарысайық» – деген ұранмен мүмкіндігі шектеулі балаларға барып сыйлықтар таратып, көңілдерін көтереді. Сонымен қатар, аз қамтылған отбасыларды азық-түлікпен, жалғыз қалған қарттарға қол көмек көрсетілді.

Қазақстанда 16 мыңның төңірегінде еріктілер тобы құрылған. Ерікті болу – ерлікпен тең. Еріктілердің ерен еңбегі ақталып, азаматтық қоғам дамуында белсенділік жаңа деңгейге көтерілетініне сенім мол. Әрбір Қазақстандықтың бойында белсенді өмір сүруге дағды қалыптасса алынбайтын асу жоқ.

Тәуелсіздігімізді тәу еткен бірінші күннен бастап қазақстандық полиция қызметкерлері қауіпсіздік пен тәртіптің алдыңғы шебінен табыла білді. Ел ішіндегі бейбіт өмір, баянды береке-тыныштық үшін аянбай еңбек етіп келеді, ата-ана, халық алдында берген анттарының адалдығынан айныған емес. Жыл өткен сайын Қазақстан полициясының жаңа – жарқын, айбынды бейнесі айқындалып келеді».

Қазіргі таңда біздің заманның батырлары – дәрігерлер. Бұл сөзімді ешкім де жоққа шығара қоймас деп ойлаймын. Бүкіл әлемді дүр сілкіндірген, ғалымдар «коронавирус» деп атаған, қазақ айтқандай «аты жаман ауру» бүгінгі таңда әлем жұртшылығын есеңгіретіп тастады. Адамзаттың бойын да, ойын да үрей биледі. Міне, осындай қиын кезеңде өз өмірлерін қауіпке тіге отырып, сол науқастармен бетпе-бет келіп, әрбір адамның өмірін сақтап қалу үшін жан аямай еңбек еткен жандар батыр деуге әбден лайықты деп білемін.

Құтқарушылар – қысылтаяң шақтарда адам жанынан алғаш боп табылатын Төтенше жағдайлар министрлігіне қарасты қызметкерлер. Бұл мамандыққа бірнеше іс иелері жатады: өрт сөндіруші, жоғары өрмелегіш, сүңгуір, жүргізуші, жедел жәрдем және басқалары.

Сұрапыл апат, техногендік зілзала, лаңкестік әрекеттер кезінде бір сәтте бірнеше адам жапа шегеді. Олардың әрқайсысына шұғыл көмек қажет. Егер кісі көп қан жоғалтса не бір нәрсенің астында қалып қойса, айналдырған бірнеше минут ішінде адам тағдыры шешіледі.

2.2. Біздің заманымыздың батырлары.

«Біз не үшін өмір сүреміз, өмірдегі ең басты, шынайы құндылықтар дегеніміз не?»-деген сұрақтарды сыныптастарыма, достарыма қойдым.

Бұл сұрақтың жауабы: оқушылар ең бастысы, өз отбасыларын бағалайды және отбасы мүшелерін мақтан тұтады. Егер өз туыстарыңды және жақындарыңды сүйсең, өз тамырыңды білсең, оларды құрметтесең, өз Отаныңды өз отбасың үшін сүйесең және сақтайсың.

Осы орайда мен өз отбасымдағы батырлық туралы да айтқым келеді.

Білім жолы – қиын да қасиетті жол. Бұл жолда тынымсыз еңбек, толассыз ізденістен жалықпайтын жандар ғана нәтижелі табыстарға жете алады. Ал, осы білім жолына жетелейтін – ұстаз. «Ұстаз болу-жүректің батырлығы»демекші менің әжем -тәжірибелі ұстаз.

Ұзақбаева Шырынкүл Маханбетиярқызы 1953 жылы,14 ақпанда дүниеге келді.

Білімі-жоғары,жоғары санатты «Аға оқытушы», «Оқу ісінің үздігі»,43 жыл ұстаздық етті. Оқушыларға орыс,қазақ,өзбек тілдерінен дәріс берді.

1998 жылы білім беру саласында еткен еңбегім үшін мемлекеттік награда «Достық» орденімен және тәуелсіздіктің он жылдығы төс белгісімен марапатталды.

2005 жылы Тәуелсіздіктің шарапатымен тарихи отаны Қазақстанға оралып,мұғалімдік қызметін 2005-2011 жылдар аралығында жалғастырды.

Осы жылдар аралығында аудандық,облыстық жыр мүшәйрасында «Қазақстан», «Мәңгілік ел», «Астана», «Бәйтерек» атты өлеңдері жүлделі орындарға ие болды.

2011-2016 жылдарда Аршалы ауданындағы Тілдерді оқыту орталығында мемлекеттік қызметкерлерге дәріс берді.

2017-2019 жылдары аудандағы Ардагерлер Кеңесі ұйымының төрайымы қызметін атқарды.Осы кезеңдерде Қазақстан Республикасы Ардагерлер Кеңесі ұйымының 30 жылдығы құрметіне «Ардагерлер маршы» атты патриоттық әнін шығарды.

Қазіргі таңда зейнеткерлік демалыста.Алайда әжем тынымсыз еңбек етуде. Ол «Ақ әжелер» тобына жетекшілік етеді. Мен әжемде мақтан етемін.

3. Оқушылар арасында «Батыр» сөзінің мағынасын зерттеу.

3.1. Сауалнама.

Қатысушылар: - 3 сынып оқушылары (25 оқушы)

Оқушыларға ұсынылған сұрақтар:

1. Қазір батырлар бар ма?

2. Батыр кейіпкердің қандай қасиеттері болуы керек?

3.Адам батыр деп аталуы үшін не істеу керек?

4. Сізге белгілі кейіпкерлерді атаңыз. Кімді батыр деп атауға болады?

5. Сіз қалай ойлайсыз, қарапайым адам батыр бола ала ма?

1 сұраққа жауаптар: Қазір батырлар бар ма?

Сұралғандардың 90%- ы оң, 10% - ы теріс жауап берді.

2 сұраққа жауаптар: Батыр кейіпкердің қандай қасиеттері болуы керек?

Батылдық - 60%, мейірімділік -50%, күш -25%, ақыл – 20%, адалдық -20%, батылдық-20%, шыдамдылық-5%, асылдық-5% және қулық-3%

3 сұраққа жауаптар: Адам батыр деп аталуы үшін не істеу керек?

Игі істер (оларға көмектесу, құтқару, қорғау) -65%, ерлік жасайды – 35%.

4 сұраққа жауаптар: Сізге белгілі кейіпкерлерді атаңыз. Кімді батыр деп атауға болады? Түрлі соғыстардың ардагерлері - 35%, дәрігерлер, әскерилер, құтқарушылар, өрт сөндірушілер сияқты кәсіптердің адамдары – 35% деген пікір бар.

5 сұрақтың жауаптары: Қарапайым адам батыр бола ала ма деп ойлайсыз ба? Мүмкін-80%. Жоқ-20%.

3.2 Әңгіме-пікірталас.

Батырлық мен ерліктер туралы презентациялар мен бейне материалдарды көргеннен кейін біз оқушылармен осы тақырыпты көп талқыладық. Батырлық тақырыбы оларды қатты қызықтырды. Пікірлер әртүрлі болды. Кейбір оқушылардың батырлық туралы пікірлері:

1. Ерлік-бұл өзін-өзі сақтау және қорқыныш сезімі жоқ күй.
2. Ерлік-бұл біреудің немқұрайлығының салдары.
3. Ерлік-жоғары әлеуметтік және адамгершілік мақсаттарға жету үшін көрінетін ерлік, батылдық, табандылық, жанқиярлық.
4. Батырлықтың қайнар көздері-Отанды қорғау, азаматтық парызға адалдық, шындықты іздеу, бірлік пен достық сезімі.

Қорытынды.

Жұмыс барысында «ерлік» және «батырлық» ұғымдарына анықтама берілді батырлықтың жарқын мысалдары келтірілді.

Елдік те, ерлік сияқты сын сағатта танылады. Ел бірлігі – ең асыл қасиет. Отаныңды қорғап, еліңнің тыныштығы үшін еңбек етсең, одан асқан бақыт жоқ. Тыныштығы тұрақты елге береке келеді. Отанын қорғаған аға буынның бүгінгі жолын жалғастырар іні ұрпақ бар. Ағалар салған жол қашан да абырой, мәртебе. Сондықтан бүгін де ел тыныштығын қорғап, кірпік қақпай тұрған жас азаматтардың ерлік ісін біз мақтан етіп, қашан да дәріптеуге тиіспіз!

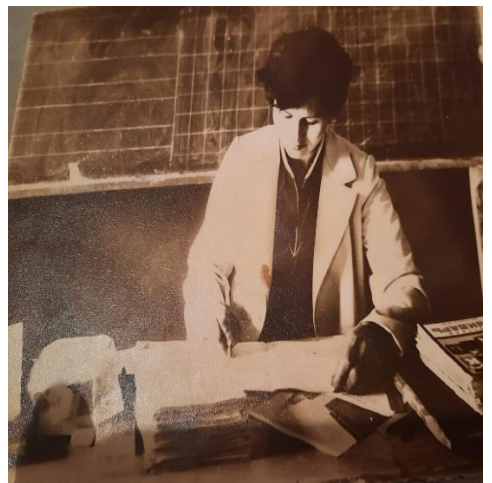
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Б.Қалиев. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. Алматы, 2014. - 728 б.
- 2.<https://turkystan.kz/article/53239-bauyrzhan-momysh-ly-erlik-degenimiz-ne/>
- 3.<https://egemen.kz/article/263080-oshpes-erlik>
4. Уикипедия — ашық энциклопедиясы.

Қосымша

2011 жыл, зейнеткер

«ЕРЛІК ЖАС ТАЛҒАМАЙДЫ»

Қарағанды облыс білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№ 8 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Орындаушы: Тұрғанәлі Айжан Талғатқызы
2 «А» сынып оқушысы
Жетекшісі: Абдисаттарова Гулжанат Махмұтовна
бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация

Мақсаты: Оқушы бойындағы патриоттық сезімін жоғарылату, Отанына деген намысшылдығын, сүйіспеншілігін арттыру. Бейбіт уақыттағы ерліктерді, батырлық әрекеттерді зерттеу.

Міндеттері:

1. Ауылдастарын ажалдан құтқарған жас батырлар жайлы мәліметтер жинақтау
2. Жүрек жұтқан жасөспірімдердің ерліктерімен танысу
3. Біздің заман қаһарманы бейнесінің үлгісін жетекші патриоттық тәрбие беруші құралдары көмегімен жасау.

Күтілетін нәтижесі:

Оқушы бойындағы азаматтық қасиеттерінің дәрежесін арттыру;

Жобаның өзектілігі:

Жобаның өзектілігі еліміздің біртуар азаматтары, жерлес батырларымыздың ерен еңбектерімен батырлығын өз сыныптастарыма насихаттау.

Кіріспе:

Сан ғасырлық тарихымызда мақтан тұтар, бүгінгіміз бен келешегіміз үшін ғибрат алар оқиғалар мен ел тағдырын өз тағдырынан биік қойған, ұлтының тұтастығын, жерінің бүтіндігін мұрат еткен қазақ батырлары, Отан алдындағы адал қызметінен үлгі алар ұлы тұлғалар аз болмаған. Сонау ғасырлар қойнауының қатпар — қатпар белесінен байқасақ, ежелден — ақ ру — тайпаларымыздың өз жерін еш жауға бастырмай, шыбын жанын шүберекке түйіп, қасық қаны қалғанша күрескен жауынгерлік істері бізге аманат болып жеткен.

Қазақ халқының тарихына көз жіберсек, сонау Күлтегін, Білге қаған, Тоныкөктен бастап жерін, елін, тілін, ділін қорғаудағы өшпес ерліктерге толы. Бесік жырынан басталатын ерлікке баулу дәстүрлері түркі халқына тән негізгі

ырымдар. Халқымыздың бойындағы отансүйгіштік құндылықтарды ұрпақтан — ұрпаққа беріліп отырған заңдылық тұрғысынан да қарауға болады. Бұған дәлел көне түркі заманынан бастау алған патриоттық құндылық Күлтегін жазбаларында былай деп суреттеледі: “Елтеріс қағанның алғырлығы, еліне деген сүйіспеншілігі Күлтегіннің қанына ана сүтімен сінді” – деген көне жазу қазақ халқының бойындағы ұлттық патриотизм сезімдері бүгін ғана пайда болған жоқ, ол ежелден — ақ туындап, дамып келе жатқан қасиет деуге болатындығын көрсетеді.

Қазіргі заман батырларының ерен еңбектері.

Қазіргі таңда батыр болу үшін әскери өнер керек те емес. Бауыржан Момышұлы батырлық туралы өз сөзінде былай деген: «Ешкім батыр болып тумайды. Батырлық та мінез секілді өскен орта, көрген тәрбиеге байланысты қалыптасады». Шынымен де, қазіргі таңда майданда қару алып да, елінің амандығын, тыныштығын қарайлап жүрген тәртіп сақшылары, өрт сөндірушілер, дәрігерлер, құтқарушылар бұрынғы батырларымыздың ізін жалғастырушылар.

Қазіргі заман батыры – қарапайым адам. Жаңалықтардан, газет-журналдардан адамдарды өрттен, судан құтқарып қалғандарды батыр дей аламыз. Атырауда қызды құтқарам деп суға батып кеткен патрульдік полиция сержанты Шалқар Ақымғалиевтің өшпес ерлігі бәрімізге мәлім. Міне, Шалқар Ақымғалиев қазіргі қазақ батырларының бейнесі десем болады.

Асылы, шындығында батырлық қазіргі дәуірде білекте емес, жүректе! Олай деуімнің себебі: адам баласының бойындағы барша жақсы қасиет жүрек түкпірінде екені шүбәсіз ақиқат. Бұрынғы аумалы-төкпелі замандарда халқын қанды қырғындардан арашалап қалған алпауыт ерлерге «батыр» деген атақ берген. «Заманың қандай болса, бөркінді солай ки», – демекші сынаптай сырғыған уақытта біраз нәрсе бірізділігін тоқтатты. Осы орайда «Бүгінгінің батыры кім?» деген сауал көкейге келеді. Сөз басында айтқанымдай, бүгінгі дәуірде батырлық қару ұстаған білектілердің тарапында ғана емес. Рухани жаңғыруға беттеген бүгінгі кеңістік білімділер мен патриоттарды аса талап етеді. Меніңше, бүгінгінің батырларының бірі әрі бірігейі: кеше ғана Гамбург төріндегі байрақты бәсекеде ел мерейін үстем етіп жасындай жарқ еткен боксерларымыз Қайрат Ералиев пен Әбілхан Аманқұл. Сондай-ақ барша қазақтың жүрегіндегі «мен қазақпындылықтың» оятуына түрткі болған, «ұлтым қазақ болмаса да, жүрегім қазақ» дейтін Геннадий Головкин және Қанат Ислам. Аталған тұлғалар Баукеңдей батырлардың ізін жалғаушы қазақы жүректің өлуіне жол бермеуші бүгінгінің саңлақ батырлары. Бейбіт заманда да ерліктің білекте емес, жүректе екенін өмірде орын алған оқыс оқиғаларда қара басын қатерге тігіп, адамды ажал аузынан арашалап қалған қаһармандар дәлелдеп жүр. Бейбіт заманда да небір ерлік жасалады. Өмір мен өлім қатар келген қас-қағым

сәтте әрбір адамның бойында болатын қорқынышты жеңіп, жанкешті әрекеттерге барған талай ержүрек азамат бар қазақта. Олардың ерлігі – елге мұра, ұрпаққа – үлгі...

21 сәуір күні күндізгі сағат 16.15 шамасында Ырғыз аудандық жедел жәрдем кезекшілік бөлімшесіне бір баланың суға ағып бара жатқаны туралы хабарлама келіп түседі. Бірақ, оқиға орнына құтқарушылар келгенше көршісі 5 жасар баланы судан шығарып алып, көмек көрсетеді. Оқиға орнына лезде жеткен 19 жастағы Нұржан ағысы қатты судан баланы аман алып қалды.

- Көше жақта көлікпен келе жатқан болатынмын. Өзен жағасынан өтіп бара жатқанда қол бұлғап шақырып, көмек сұраған дауысты естідім. Оқиға орнына жеткен кезде көршімнің 5 жасар немере ұлы батып бара жатқанын байқадым. Бар ойым баланы аман алып қалу болды. Мен оны құтқаруға келгенде баланы жағадан 7 метр, тереңдігі 2 метрге дейін алып кеткен. Баланың ағып бара жатқан жағына қарай алдынан шығып ұстап қалу үшін, барымды салып жүзе бастадым. Осылайша баланы құтқарып, оған алғашқы медициналық көмек көрсеттім. Жасанды тыныс алу әдісін жасадым. Кеуде тұсынан басып, дем алуына көмектестім. Бастысы бала аман!, - дейді Нұржан.

Көп кешікпей құтқарушылар жасағы да, жедел жәрдем де жеткен. Жасөспірімді судан алып шыққаннан соң дәрігерлер оны бірден Ырғыз аудандық орталық ауруханасына жеткізген.

Өз кезегінде балаларын аман алып қалған студентке жасөспірімнің ата-анасы шынайы алғыстарын айтып, ризашылықтарын білдірген.

Айта кетейік, Рашид Нұржан - Ырғыз ауданы, Ырғыз ауылының тумасы. Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің техникалық факультетінің «Құрылыс» мамандығының 2-курсында оқиды.

Өз әрекетімді ерекше ерлік деп ойламаймын. Менің орнымда болған кез келген адам осылай жасар еді, - дейді ол.

Оның ерлігі назардан тыс қалмақ емес. Ырғыз ауданының басшылығы жас жігітке батылдығы мен өжеттігі үшін алғыс айтты. Аталған оқу ордасының басшылығы да Нұржанның ерлігі өскелең ұрпаққа үлгі-өнеге болуы тиіс екенін айтып, батырды марапаттауды ұйғарып отыр.

Өрттен құтқарған бала

Маңғыстау облысының Бейнеу ауданы, Бейнеу ауылында көрші тұратын екі үй бар еді. Бірінші үйде бір-бірінен аумайтын 4, 5 және 6 жасар үш бала ойнап отырған. Әкешесі қаннен-қаперсіз есікті сыртынан құлыптап кете барған. Қараусыз қалған балалар ойланбастан сіріңкемен от тұтатып, ойнай бастайды.

«Ойыннан өрт шығадының» кері келіп, от лезде алаулап, олардың өмірлеріне қауіп төндіретін жағдайға жетеді. Күшейе түскен тілсіз жаудың жалыны терезеден шыққанын көрген тұрғындар әрекет жасамай, телефондарына түсіріп тұрыпты.

Осы кезде көрші үйде тұратын он төрт жастағы Ғалымжан қосымша сабақтан келе жатқан болатын. Болған жайтты дереу ұғынып, өрт сөндірушілер келгенше, бәрі кеш болатынын түсінді. Ішінен тез шешім қабылдап, жүгіріп барған күйі, жанып жатқан үйдің терезесін бұзып, ішке қойып кетеді. Үйде көздері жылтырап, көк түтіннен қақалып жөтеліп жатқан Нұрбол мен оның екі әпкесін көреді. Әрқайсысын сүйрелеп, арқалап, көтеріп, біртіндеп сыртқа алып шығады. Сонымен қоймай, оларды өзінің үйіне ертіп әкеліп, жылы көрпеге орап, алқынған жүректерін орнына түсіріп, қорыққан көңілдерін басады. Сол уақытта жұмыстан әкесі де келіп қалған екен, өрт сөндірушілерге хабарлап үлгеріпті.

Өрт сөндірушілер келгенде үй әбден алып отқа оранған болатын. Ғалымжанның шұғыл әрекеті болмағанда, үш бүлдіршіннің жағдайы не боларын ойлаудың өзі қорқынышты. Жалын шыққан үйге жүрексіңбей кірген Ғалымжанның да, құтқарылған балалардың да жағдайы жақсы. Дер кезінде алып шыққанның пайдасынан денсаулықтарына зиян келмеген.

Міне, бар-жоғы 8-сыныпта оқитын, бұғанасы әлі қатпаған он төрт жастағы жеткіншек Ғалымжан Күзембаев үлкендер жасай алмаған ерлікті жасап, үш балақайдың өмірін сақтап қалды. Үш балақай — Қазақстанның болашағынан

ойып орын алатын үш азамат, үш отбасы емес пе!? Жерлестері Ғалымжанды «Батыр бала» деп атап кетті. Мектепте өзге оқушыларға үлгі болды. Өрт сөндірушілер тарапынан мақтау қағазын алды.

11 жастағы ержүрек батыр.

Алматыда үш баланы тілсіз жаудан аман алып қалған 5-сынып оқушысы Сатыбалды Данияр «Төтенше жағдайдағы ерлігі үшін» төсбелгісімен марапатталды.

Алматы қалалық ТЖД хабарлауынша, 2015 жылдың 11 қарашасында 12 сағат 04 минутта Алматы қ. Алатау ауданының, Ұлжан-1 ықшам ауданындағы Тәкежанов көшесі бойында орналасқан № 64-ші тұрғын үйден өрт шыққан болатын. Үйде сол сәтте

2004 жылы туған Сатыбалды Данияр Айдынұлы, 2007 жылы туған Сатыбалды Гүлмира Айдынкызы, 2008 жылы туған Сатыбалды Динара Айдынкызы және 2012 жылы туған Сатыбалды Дамир Айдынұлы болған. Ал ересектерден ешкім болмаған. Өрт салдарынан бөлмелер түтінге тола бастаған. Сол арада Сатыбалды Данияр өрт сөндірушілер келем дегенше, терезенің әйнегін сындырып, бауырларын осы терезе ойығы арқылы сыртқа алып шығып, тілсіз жаудан құтқарып қалады. Ең соңынан терезе арқылы өзі шығып жатқан сәтте сол жақ жамбасынан жарақат алады.

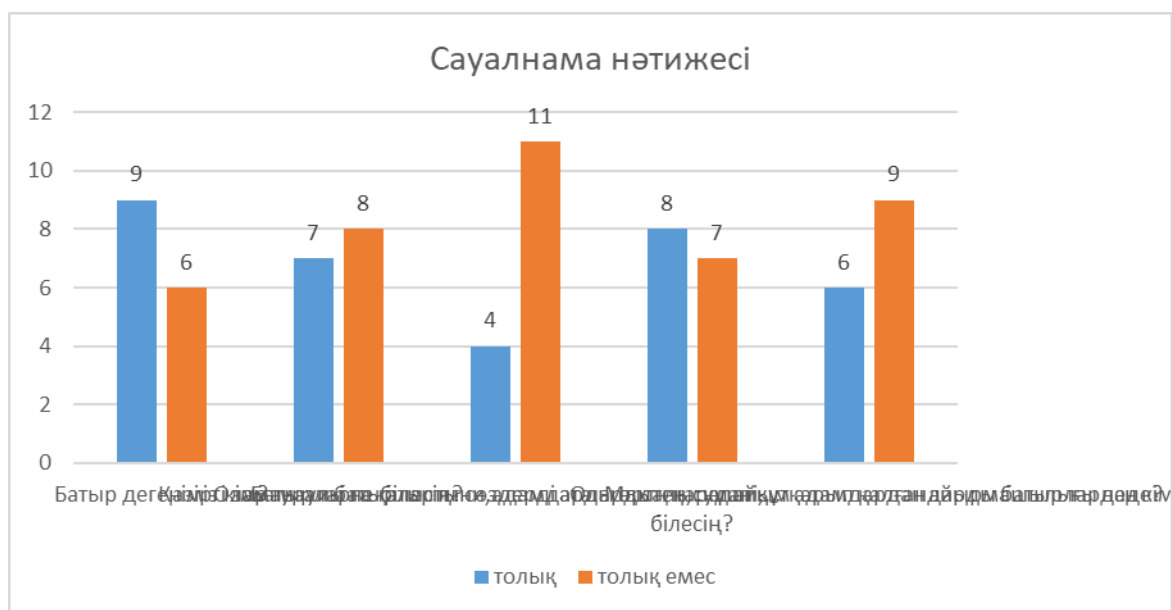
2016 жылғы 8 қаңтарда ҚР Ішкі істер министрі Қасымов адам өмірін құтқаруда ерлік және жанқиярлық танытқан Сатыбалды Данияр Айдынұлын «Төтенше жағдайдағы ерлігі үшін» төсбелгісімен марапаттау туралы тиісті бұйрыққа қол қойды.

Зерттеу бөлімі:

Жоба тақырыбы бойынша өз сыныптастарымнан сауалнама алып, олардың бейбіт өмір батырлары туралы қосымша деректер жинадым.

Сауалнама

- 1) Батыр дегеніміз кім?
- 2) Олар туралы не білесің?
- 3) Батырларға қатысты сөздерді ата. Мысалы: күшті,.....
- 4) Батырлардың есімі берілген қандай көшелерді білесің?
- 5) Қазіргі заманауи батырлар яғни, адамдарды өрттен, судан құтқарып қалғандарды батырлардан кімдірді білесің?
- 6) Олардың қарапайым адамдардан айырмашылығы неде? (1-2-5 суреттер)

Сыныптастарымның берген жауаптарына зер сала оқи отырып, бейбіт өмірдегі ержүрек батырларымыздың, көптеген жерлестеріміздің ажалдан арашаланғанын, олардың ерліктерін елеп төсбелгілермен мадақталғанын білдім, олар жайлы бүгінгі ғаламтор желісінде мәліметтерді бар екенін білдім.

Мектеп кітапхасындағы газет журналдар жимасынан ауылдастарын ажал отынан арашалаған жүрек жұтқан, қайсар жерлестер жайлы оқыдым.

(3-4 суреттер)

Ғаламтордан мына сілтемелер арқылы көптеген жерлестерімнің батырлығымен таныстым.

<https://yandex.kz/video/preview/8399025772550357487>

<https://yandex.kz/video/preview/5166441041834193364>

<https://yandex.kz/video/preview/8541132843346657394>

Осы бейнетаспаларды көре отырып, өзіме ой түйіндедім. Менде осы ағаларым сияқты ажал отымен арпалысып жатқан жерлестерімнің ажалына араша тұрсам деп.

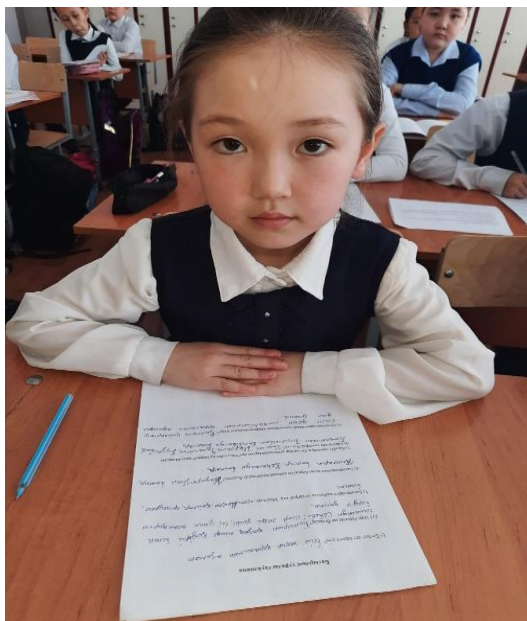
Қорытынды:

Тегінде патриотизмді қолдаған кеңістік білімге бас ұрған татым көкжиегіне жетелейді. Бүгінгі қоғамда болып жатқан өзгерістер соның айқын дәлелі. Жаңаруға ұлттық кодын ұлықтаумен жол тартқан халқымыздың терезесі тең мемлекет болып қалу жолында- латын қарпіне көшпегі баршамызға аян. Осы тұрғыда көсем саясаттың көсегесін көгертуші, яки Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев мен үшін бүгінгінің басты қаһарманы. Табысқа тоқмейілісімей, алға жылжуды мәңгілік мизам, даналық пәрмен еткен Елбасымыз Қазақстан халқын жарқын болашаққа бастап отыр. Сондай-ақ осы болашақтың бағдарын батыл бағамдап отырған жаңа өзгерістерден қорықпай, Елбасы саясатын қолдаушы жастардың да бойынан батырлықты аңғарамын. Көп жағдайда, батыл қадам болмаса, ол өз кезегінде зор залалын тигізері хақ. Айтпағым: көшбасшысы көреген халықтың батырлығы басым. Бүгінгінің батырлары: кемел келешекті қолданушы- мен, сен және ол!

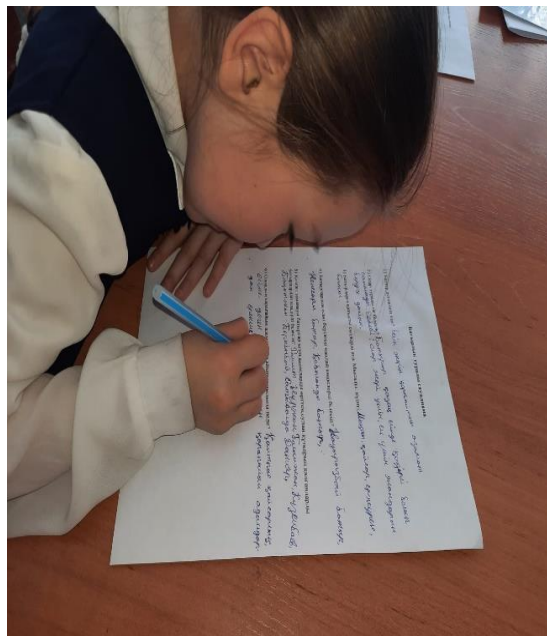
Ұлтжанды, білімді ұрпақ бола білейік.

Сондықтан ер жүрек адамдарды құрметтейік, достар

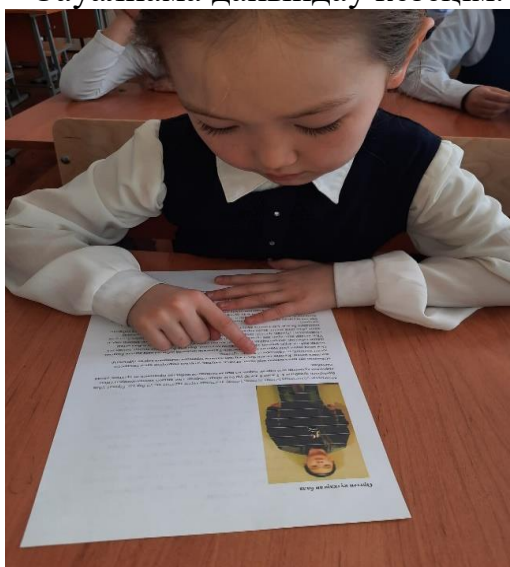
Қосымша

1 сурет
Сауалнама дайындау кезеңім.

2 сурет.
Сыныптастармен бірге

3 сурет
Кітапханадағы сәтім

4 сурет
Кітапханадағы бір күнім

5 сурет
Сыныптастармен бірге

Пайдаланған әдебиеттер

1. Ғаламтор желілері:
<https://yandex.kz/video/preview/8399025772550357487>
<https://yandex.kz/video/preview/5166441041834193364>
<https://yandex.kz/video/preview/8541132843346657394>
- 2.«Ортаймаған қазаны, Қасиетті Қазалы» авторы Н.Мусабаев
- 3.А.Мусабаева «Атамекен» баспасы
- 4.«Егемен Қазақстан» газеті
- 6.Н.Мусабаев «Тәуелсіздікті ту еткен тұлғалар»

«АЛАШТЫҢ АЙБЫНДЫ ҰЛЫ – БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫ»

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің
«№ 9 лицейі» КММ
Жобаны дайындаған:
7 «Ә» сынып оқушысы: Хусайн Амина
Жоба жетекшісі: Айыпхан Елікжан

Мақсаты: Ұлы Отан соғысының қаһарманы, Алаштың айбынды ұлы туралы тереңнен зерттеу.

Міндеттері:

- Алаштың айбынды ұлы – Бауыржан Момышұлының өмірбаянын зерттеу;

- Ұлы Отан соғысына қатысқан еерлігі туралы ақпараттар жинау;

- Батылдығы мен ержүректілігі жайында зерттеу;

Өзектілігі: Оқушыларымыз – Бауыржан Момышұлының шебер жазушы екендігін туралы толық мәліметтер білмеуі

Зерттеу әдістері: Бауыржан атамыз туралы мәліметтерді жинақтау, батырлар бейнесін, жасаған ерен ерлігін зерттеу, сұрақ – жауап, талдау, зерттеу, қорытынды жасау.

Болжам: Егер, біз Ұлы Отан соғысына қатысқан батырлар бейнесін, өмірбаяны мен жауларға қарсы кеудесін оққа төсеп жасаған ерлігі туралы сынып сағаттарында, сыныптан тыс іс –шараларда атап көрсетсек, онда оқушылар Бауыржан Момышұлының шебер жазушы екендігін біледі.

Күтілетін нәтиже:

Егер,біз оқушыларға Ұлы Отан соғысына қатысқан батырлар бейнесін, өмірбаяны мен жауларға қарсы кеудесін оққа төсеп жасаған ерлігі туралы зерттеп, болашақ жастардың мамандық таңдауына жол ашып, патриотты азамат тәрбиелейтін боламыз.

Қорытынды:

Баукеңдер кіріп келгенде кезде шындық шалқайып, өтірік бұқпантайлаған. Біз де ащы да болса, жастарды шындықпен тәрбиелеуіміз тиіс. Ол кісінің артында қалған мұраларының бізге берері көп. «Менің көзімді ойып алсаң қан ағады, жас шықпайды», — деген. Міне, нағыз патриот!

Кіріспе

Алаштың айбынды ұлы – Бауыржан Момышұлы біздер үлгі тұтар батыр бабамыз. Бауыржан Момышұлы үш рет шаңырақ көтерген. Бірінші әйелі Жамал Бұқаевадан жазушы Бақытжан Бауыржанұлы Момышұлы дүниеге

келді. Халық батырының тұңғышынан Ержан есімді немересі мен Нұрсұлтан, Мадияр атты шөберелері бар.

Екінші әйелі Жамал Қалибекқызы Қуанышбаевадан Рамзан есімді ұлы болды. Ал үшінші әйелінің есімі Ғайникамал Баубекова. Бауыржан Момышұлы үшінші рет 1961 жылы үйленіп, Ғайникамал Баубековамен 12 жыл, жұбайы қайтыс болғанға дейін бірге өмір сүрді.

Бауыржан атамыз әрі ақын, әрі батыр тұлға. Бауыржан Момышұлын әскери тарихшы деп атауға болады. Тамаша мақал-мәтелдерін шығарды. Ең соңында қазақ әскери әдебиетінің негізін салушы болды. Мемлекет болғаннан кейін әскери әдебиет керек. Әскери әдебиет – патриотизмнің мәйегі екендігі бүгінгі таңдағы ең өзекті мәселе

Жазушының отансүйгіштік рухы қазақ даласын тынбастан кезіп жүретін болады. Бауыржан атадай темірқазық тұлғасы бар қазақ атты қайсар халықтың ұлттық рухы ешқашан аласармайды.

Халық қаһарманы Бауыржан Момышұлы 1990 жылы тұңғыш елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың арқасында Кеңес Одағының батыры атағын беру туралы жарлыққа қол қойылды.

Негізгі бөлім

1. Бауыржан Момышұлының өмірбаяны

Кеңес Одағының батыры, жазушы, әскери жауынгер Бауыржан Момышұлы 1910 жылы 24 желтоқсанда Жамбыл облысы, Жуалы ауданы, Көлбастау ауылында малшының отбасында дүниеге келген. Әкесінің шын аты Момынәлі, бірақ халық арасында Момыш деп аталып кеткен. Ол 1911 жылы 92 жасында қайтыс болған Имаштың төртінші ұлы. Ал әжесінің есімі Қызтумас, қартайған кезінде оны Сарыкемпір, ақ әже деп атап кетті.

Әкесі Момыш 33 жасында шаңырақ көтерді. Анасы Разия Байтан руының ұрпағы Әбдірахманның қызы. Алайда, болашақ халық батыры анасынан ерте айырылды. Разия Бауыржан үш жасқа келгенде қайтыс болды. Сол себептен, Бауыржан Момышұлының ана туралы барлық ойлары негізінен әжесі мен әкесінің әңгімелерімен қалыптасты. Сондай-ақ, қазақтың батыр ұлының өзінен үлкен төрт әпкесі болды. 1929 жылы Бауыржан тоғыз жылдық Әулиеата мектебін бітіреді.

2. Ұлы Отан соғысының қаһарман қолбасшысы.

Бауыржан Момышұлы – Ұлы Отан соғысының басынан кіріп, аяғынан шыққан, ерлігі елдің есінен кетпейтін талантты да қаһарман қолбасшы. 1941 жылы Ұлы Отан соғысы басталысымен, Бауыржан даңқты генерал-майор И.В.Панфиловтың басшылығымен Алматы облысы Талғар қаласында жасақталған 316-атқыштар дивизиясының құрамында майданға аттанды. Мәскеу үшін шайқаста аға лейтенант Бауыржан Момышұлы басқарған батальон жауынгерлері асқан ерлік көрсетті. Жауынгерлер батырлықтың, тәртіптіліктің, ұйымшылдықтың үлгісін көрсетіп, өздерінен күші төрт есе басым жаумен бір ай бойы күресіп, дұшпанды ойсырата жеңіліске ұшыратты. Момышұлының әскери-қолбасшылық қызметінде соғыстың ең шешуші,

Мәскеу түбіндегі шайқас ерекше болды. Алған жолынан, айтқан сөзінен қайтпайтын қайсар командир Бауыржан батальонның соғыс қимылын жаңа тактикаға жанастыра отырып, операцияны орынды да шебер басқара білді.

Алайда аласпыран қысылшаң жағдайға ұшыраған кейбір полктердің баталон, роталармен байланысты үзіліп, жауынгерлердің қай жерде, қандай халде екенін білу қиынға соқты. Сондай жағдайға ұшырағандардың бірі – Бауыржан басқарған батальон еді. Баукең енді шегінудің нақты жоспарын жасады. Батальонның алдында жүретін 15 адамнан құралған барлаушы қойып взвод-взводпен бөлек-бөлек болып, бірінің ізімен бірін жүргізуді ұйғарды. Батальон алдындағы барлаушыларды аға лейтенант Рахимов пен саяси жетекші Мұхаметқұл Сләмқұлов басқарды. Күндіз жау көзіне түспеу үшін жауынгерлеріне түнделетіп жүруді бұйырды. Күндіз қалың тоғайда тыныстап, түнде барлаушылар арқылы белгіленген бағытпен сақтана жүріп отырды. Қарағайлы тоғай іші қалың қар, жауынгерлер шаршаған, әйтсе де табанды төзімділік көрсеткен батальон екі күннен кейін Новлянск пен Ивановск деревняларының аралығынан шықты. Барлаушылардың айтуы бойынша, осы Ивановск деревнясында панфиловшылардың 1075-полкінің бірінші батальоны тұрады екен. Бұлар әлі шайқасқа қатыспапты. Әдісқой, тәжірибелі комдир И.В.Панфилов бұл полкті уақытша әдейі резервте ұстап тұрған екен. Жау қоршауынан шығып, түгелдей аман оралған Б.Момышұлы басқарған батальонды генерал И.Панфилов зор қуанышпен қарсы алды.

Мәскеуге ұмтылған неміс әскерінің екпінін баяулатып, қатты шығынға ұшыратты. Бұған қоса жан-жақта қоршауда қалып қалған бөлімшелердің басын біріктіріп, алдыңғы шепке әкеліп қосты. Бауыржанның бұл тапқырлығы «Қоршаудағы ұрыс», «Қоршаудан құтылып шығу» деген тактикалық ілім ретінде соғыс кезінде жаппай тәжірибеге айналды. Момышұлы қанды шайқастарда түрлі айла-тәсілдер ұйымдастыра білетін мықты қолбасшы болды. Мысалы, жаудың қоршауында жүріп, жауынгерлерді аман сақтай отырып соғысу, қоршауды бұзып шығу, тағы да басқа айла-тәсілді меңгерген шебер қолбасшы.

Генерал-майор И.Панфилов дивизия бөлімдерінің жаңа шепке жылжып орналасуы үшін Б.Момышұлына өз батальонымен жаудың шабуылын 4 күн тежеп, ұстап тұруға тапсырма береді. Батальон өзінен он есе көп жау тобына қарсы шайқасты, оған ілгері жылжуға мүмкіндік бермеді. Бұл тапсырманы ойдағыдай орындап, немістердің мыңдаған адамын жойып, 5-ші күні орман ішімен жүріп, өз дивизиясына қосылу әрекетін жасайды. Ол оңайға түспейді. Айнала қоршаған жау әскері. Осындай жағдайда Б.Момышұлы түнде жүріп, және мынадай амал-құлық жасайды. Жолмен жүріп бара жатқан жау колоннасының арасына байқатпай кіріп, батальонына немісше бұйрық беріп, бір қолайлы қалқа жерге келгеннен кейін жолдан шығып кетеді. Сөйтіп, аман-есен өз дивизиясына келіп қосылады. Жау қоршауын қайта-қайта бұзып өтіп, дивизияға әкеліп қосу үлгісі тек Бауыржанның ғана қолынан келетін тәсіл болатын.

Кейіннен генерал-полковник, Кеңес Одағының батыры, 8-гвардиялық дивизияның қолбасшысы болған И.М.Чистяков «Дружба народов» журналында жариялаған естелігінде былай деп жазды: «1073-атқыштар полкының командирі майор Момышұлын мен соғыстан бұрын білетінмін. Біз Қиыр шығыста бірге қызмет еткенбіз. Ол қазақ ұлтынан шыққан, алған бетінен қайтпайтын, қатал мінезді, сымбатты келген жас командир болатын. Оны ерекше ерлігі мен тапқырлығы үшін Панфиловтың өзгеше жақсы көргенін де білетінмін. Мәскеу түбінде оның батальоны полктан хабар-ошарсыз күйде, бірнеше күн қоршауда қалып, қалың жаумен қиян-кескі ұрыс жүргізген. Екі тәулікке созылған қырғын соғыста гвардияшылар төрт жүзден астам фашистердің көзін жойып, олардың Волоколам тасжолы арқылы жасаған шабуылын тырп еткізбей бөгеп тастаған. Содан кейін орман ішінде маневр жасай отырып, өздерін қоршаған жау шеңберін тас-талқан етіп бұзып шығып, полкке келіп қосылған болатын. Осы ұрыстан кейін Панфилов Момышұлының батальонын өзінің резерві етіп ұстап, оны ең қиын-қыстау жерлердегі ұрыстарға жіберіп отырды. Соның бәрінде де батальон үздіксіз жеңіске ие болды».

Зерттеу бөлімі.

1.Әскери тәжірибесін үйретуі

1945 жылдың ақпан-наурыз айларында, Прикуле станциясының солтүстік-батысында Момышұлы басқарған бөлімшелердің күшімен күшейтілген жаудың қорғаныстары бұзылды. Бөлімшенің шебер әрекет етуінің нәтижесінде 15 елді мекен жау қолынан босатылып, немістерге айтарлықтай зиян келтірілді.

1946 жылы Бауыржан Ворошилов атындағы әскери академияның тыңдаушысы болды. Ал 1948 жылы Генералдық штабтың әскери академиясын аяқтады. 1948 жылдың аяғында полковник Момышұлы құрлықтағы әскерлердің бас қолбасшылығына тағайындалды және Шығыс Сібір әскери округінің 49-шы жеке атқыштар бригадасының командирінің орынбасары болды. 1950 жылы Калининде Молотов атындағы ҚарМУ-дың Логистика және жабдықтау әскери академиясының жалпы тактика және пайдалану өнері кафедрасында дәріс берді. 1955 жылы ауруына байланысты Кеңес әскерінің қатарынан шығып кетті.

Бауыржан Момышұлы үлкен әскери тәжірибе ие болды. Майданның алдыңғы қатарында бола отырып, ол тек бұйрықты ғана орындамай, әскери ғылымды едәуір байытқан өз ілімін жасады. Оның ойлары мен әрекеттері соғыстың немесе шайқастың тактикалық және стратегиялық шешімдерінен әлдеқайда кең болды.

Ол өзінің әскери тәжірибесін жас ұрпаққа үйретті. 1950 жылы Молотов атындағы әскери академияның жалпы тактика және операциялық өнер кафедрасының аға оқытушысы болды. Мұғалім және әскери ойшыл ретінде екінші дүниежүзілік соғыстың нәтижелерін талдап, оперативтік өнер

теориясы мен тактикасын, қарулы күштерді, оның түрлерін пайдалануды зерттеумен айналысты.

Бұл ғылыми талдау тек бір мақсатта жүргізілді. Аталмыш зерттеу өз білімімен бөлісіп, соғыстан сабақ ала отырып, көптеген жылдарға елдің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін жасалды. Бауыржан Момышұлы соғыста жеңіске жетудің бір себебі ретінде психологиялық фактор идеясын ұсынды. Алайда кеңес дәуірінде бұл фактор назарға алынбағанын атап өту керек. Ол кезде Совет халқының техникасы мен қару-жарағының, жаппай ерлік көрсетуінің арқасында жеңіске жетті деп саналды. Тек соңғы уақытта ғана жергілікті жанжалдар мен соғысты талдай келе, әскерлерді моральдық-психологиялық тұрғыда қолдау туралы әңгімелер айтыла бастады. Демек, бұл Бауыржан Момышұлының стандартты емес көзқарасқа ие екенін тағы бір дәлелдеді.

1963 жылы Кубаға сапары кезінде жауынгерлік дайындық туралы дәріс оқыды. Куба қорғаныс министрі Рауль Кастромен кездесті және сол кезде оған Кубадағы революциялық қарулы күштердің 51-ші полкінің құрметті командирі атағы берілді. Тіпті, АҚШ, Куба, Израиль және Никарагуаның әскери орындарында Бауыржан Момышұлының әскери тәжірибесі зерттелуде.

Әскери ерліктерден басқа Бауыржан Момышұлы жазушы болып тағы бір ерлік жасады. Қаламды қолға алмай тұрып, ол өз мүмкіндіктері мен жауапкершілігін өлшеп алды. Себебі, кейіннен халық оны жазушы және азамат ретінде бағалайтын болды.

2. Шебер жазушы.

Майданның алғы шебінде жүріп атқарған жұмыстары соғыс батырының шеңберінен шығып кетіп жатты. Аға лейтенант шеніндегі батальон командирінің, кейіннен полк, дивизия басқарған полковник қолбасшының ойлары мен әрекеттері кезекті ұрыстың тактикалық немесе стратегиялық шешімдерінен әлдеқайда ауқымды болды. Сондықтан да оның атақ-даңқы ресми батырлар мен генерал қолбасшылардан асып кетті. Бауыржан 8-гвардиялық дивизияның ар-намысы, оның ең биік шыңы болды.

Баукеңнің айтуынша, соғыс кімнің кім екенін тез-ақ анықтап береді. Мәскеу түбіндегі шайқастар Бауыржан Момышұлының кім екенін танытып қана қоймай, жастарды тәрбиелеу жұмыстарындағы олқылықтарды да ашты. Қазақ халқы қолма-қол соғыста мол тәжірибе жинақтағанымен, машиналы соғысқа жаппай бірінші рет кірген еді. Сондықтан да ұрыс алды әскери дайындықты күшейту керек екенін алғы шеп командирі ретінде ол өте-мөте сезінді. Ең сорақысы тарихын, тілін, дәстүрін білмейтін жастар көбейе бастаған. Олар ұлттық құндылықтарын білмеген соң, ұлттық мақтаныштары оянбайды. Ұлттық мақтаныштар оянбаған соң, рухы көтерілмейді. Ал рухсыз әскер қарумен қанша бөлеп қойсаң да жеңіске жетпейді.

Ол майдандағы естеліктері жайлы «Офицердің күнделігі», «Бір түннің тарихы», «Артымызда Москва» секілді көптеген кітаптар мен әңгімелер

жазды. Момышұлы генерал Панфилов туралы жазылған «Генерал Панфилов» өмірбаяндық әңгімелер мен «Ұшқан ұя», «Мәскеу үшін шайқас», «Жауынгердің тұлғасы», «Майдан», «Майдандағы кездесулер», «Төлеген Тоқтаров», «Куба әсерлері», «Адам қайраты», «Елбасына күн туса секілді» кітаптардың авторы. Сондай-ақ, Момышұлы 1976 жылы Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығымен марапатталды. Ол «Кубадағы кездесулер» және басқа да саяхатқа қатысты очерктер жазған.

Майданда шексіз ерлік көрсеткен полковник Момышұлы екі рет бірінші дәрежелі «Қызыл Ту орденімен, «Ленин» және «Отан Соғысы» ордендерімен, «Әскери шайқастағы еңбегі үшін», «Мәскеуді қорғағаны үшін» орден, медальдарымен марапатталды.

3. Алаштың айбыны – Бауыржан Момышұлының ұрпаққа ұлағаты.

«Қанмен жазылған кітап» «Соғыс психологиясы» - атақты қолбасшы Б.Момышұлының әскери қайраткер ретіндегі ұрпаққа ұлағат етіп қалдырған әскери-теориялық және рухани ұлағаттық еңбегі. Оның әскери тактикалық, жеке құрамды тәрбиелеу және оқыту, командалық кадрларды дайындау саласындағы зерттеулері терең кешенді талдау және әскери іс-тәжірибесінде кең түрде қолдануды талап етеді.

Халық батыры өзінің әскери-теориялық көзқарастарын осы «Соғыс психологиясы» атты еңбегінде жан-жақтылы талдаған. Бұл – батырдың жарақатына байланысты демалыс алып келгенінде, 1944 жылы қаңтарда, КСРО Ғылым академиясының қазақ бөлімінде, Алматыдағы ғалымдар үйінде, Қазақ ҒА төрағасы академик Қ.И.Сәтбаев, академик-жазушы М.О.Әуезов бастаған қазақ ғылымы, әдебиеті мен өнер өкілдері, ел зиялылары алдында оқыған дәрістері мен әңгімелерінің хроникалық жинақ-кітабы.

Баукең аталмыш лекцияларын майданда жазған «Жауынгерлік қасиеттерді тәрбиелеу туралы ойлары» негізінде әзірледі. Лекция барысында лектор баспахананың бояуымен жазылған кітаптар да, адам қанымен жазылған кітаптар да болатынын, ал өзінің баспахана бояуымен емес, майдан даласында шынайы қалпында, бар болмысымен қанмен жазылған соғыс кітабын оқығанын баян етті.

Онда Ұлы Отан соғысы кезеңіндегі бай әскери тәжірибеге баса мән берілген, көпшілігі бүтінгі таңда әлі де өзінің мәнін жоймаған кейбір әскери өнер мәселелері қарапайым және түсінікті тілде баяндалады. Тыңдаушылар соғыс қаһарманының баяндауынан Ұлы Отан соғысы тарихынан көптеген эпизодтарға, нақтылы И.В.Панфилов атындағы 8-гвардиялық дивизия жауынгерлерінің қан майдандағы ерлігі жайлы деректерге қанық болады. Бұл оқиғалар, панфиловшылардың қаһармандыққа толы өнегелері, ол кезде де, қазір де маңызды. Лекцияның мақсаты, автордың айтуынша, майданда қаза тапқан, қасірет көрген, ер де турашыл, соғыс алапатының барлық жойқын ауыртпалықтарын мойнымен көтеріп жүрген қарапайым соғыс

сарбаздарының ерліктерін қағазда қалдыру, әділет жолында олардың рухының алдында тағзым ету.

Кітапта автор оперативтік соғыс өнері және тактикасының рөлі мен орны, ұрыстың қорғаныс және шабуыл ерекшеліктері, әскери айла қолдану, әскери тәртіп, патриоттық тәрбие, сарбаздар мен офицерлерді оқытып-үйрету мәселелері зерделенеді. «Соғыс психологиясы» соғыста қорғаныс және шабуыл кезінде қолданған тактикалық тәсілдері, «Б.Момышұлының соғыс тактикасы», «Бауыржан спиралі» Қазақстанда және Куба, Никарагуа, Израиль, Польша, Болгария, Венгрия, Чехия мен Словакия сияқты бірқатар шетелдердің әскери оқу орында тактика пәнінің оқулығы, жас сарбаздармен жұмыс жүргізуде тәрбие құралы есебінде пайдаланылады. Израильдегі әскери училищеде «Соғыс психологиясы» әскери-теориялық пән ретінде оқытылады, офицер лауазымын алардан бұрын курсанттар сол пән бойынша сынақ және емтихан тапсырады. «Соғыс психологиясы» жастарға арналған. Соғыс куәгерінің әңгімесі патриоттық рух, қайтпас жігер, табандылық пен ерлік, аға ұрпақтың батырлық өнегесіне тәрбиелейді, соның лайықты жалғастырушысы болып, қасиетті әскери дәстүрді арттыра түсуге жетелейді. Бұл жауынгер қандай болуы керек, қалай соғысуы керек екенін үйрететін оқу құралы.

Әскери қолбасшылығы өз алдына бөлек әңгіме. Генералдарға сабақ берген ұстаздығы да бөлек әңгіме. «Б.Момышұлының соғыс тактикасы» деген оқу пәні Израиль еліндегі әскери оқу орындарында оқытылады. Кубаның әскери мектептерінде де Бауыржанның соғыстағы әдіс-тәсілдері бойынша дәріс беріледі. Бас қаһарманы боп табылатын А.Бектің «Волоколамск тас жолы» кітабы Кубада испан тіліне аударылып, атыс позициясының басында жауынгерлерге оқпен қоса үлестірілгені, ол кітапты Куба жастары, елдің интеллигенциясы жақсы білетіні, тіпті ол кітап Куба революциясының көсемі Фидель Кастроның оқитын сүйікті кітаптарының бірі екені баспасөз беттерінде жазылды. 1963 жылы қарашада Баукең Кубада болып, осы елдің Бас штабына шақырылады, әскери-саяси училищеде, әскери академияда сөз сөйлейді, әскери адамдардың әскери тақырыпқа қойған саналуан сұрақтарына жүйелеп жауап береді.

Қолбасы, сардар ретінде Б. Момышұлының соғыс өнері ерекше айшықталып шығады. Ол неміс-фашист басқыншыларына қарсы соғыста неше алуан әдістер мен тәсілдерді, амалдарды, құралдарды барынша тиімді пайдалана отырып, соғыс ісін өнер деңгейіне көтерді. Баукең бабаларының соғыс өнерін меңгеріп, соны машиналы соғыс жағдайында жаңаша, шебер пайдалана білген. Оның өзінің айтуынша «Соғысқа кедергі келтіретін ұлттық дәстүрлер жоқ, қайта соғысуға көмектесетін ұлттық дәстүрлер бар...». 1946 жылы қабылданған жаяу-әскерлік, жауынгерлік уставына Момышұлының ұсыныстары енгізілді.

Практикалық бөлім

I бөлім. Оқушылар арасында өткен сауалнама нәтижесі

	Сауалнама	Иә	Жоқ
1	Бауыржан Момышұлы кім не білесін бе?	25	0
2	«Офицердің күнделігі», «Бір түннің тарихы», «Артымызда Москва» кітабнан басқа кітап барма?	5	20
3	Б.Момышұлының соғыс тактикасы» деген оқу пәні қай мемлекетте оқытылады?	2	23
4	Сеніңше Бауыржан атты балалар барма?	25	0
5	Қандай орден, медальдарымен марапатталды?	0	25
6	1963 жылы қай мемлекетте сапары кезінде жауынгерлік дайындық туралы дәріс оқыды?	0	24
7	Момышұлы 1976 жылы қандай сыйлығымен марапатталды	2	23

өткен сауалнама нәтижесі

	Сауалнама	Иә	Жоқ
1	Бауыржан Момышұлы кім не білесін бе?	25	0
2	«Офицердің күнделігі», «Бір түннің тарихы», «Артымызда Москва» кітабнан басқа кітап барма?	21	4
3	Б.Момышұлының соғыс тактикасы» деген оқу пәні қай мемлекетте оқытылады?	23	2
4	Сеніңше Бауыржан атты балалар барма?	25	0
5	Қандай орден, медальдарымен марапатталды?	23	2
6	1963 жылы қай мемлекетте сапары кезінде жауынгерлік дайындық туралы дәріс оқыды?	20	5
7	Момышұлы 1976 жылы қандай сыйлығымен марапатталды	19	6

Мектеп кітапханасы ақпараттар әлемі:

«Алаштың айбынды ұлы – Бауыржан Момышұлы» туралы мәліметтерді мектеп кітапханасынан мағлұматтарды іздеуде жетекшімен бірге.

«Алаштың айбынды ұлы – Бауыржан Момышұлы» туралы математика пәні мұғалімі Нұрымов Молдаш ағаймен мұғалімен сұхбат:

Молдаш ағай сұхбатында 1976 жылы Бауыржан Момышұлы атамыз Өзбекстан Республикасы Тамды ауданына барып, «Қаймақтай ұйып ұлттық салт –дәстүрді сақтап отырған халқымды көрдім»деп айтқан еді деді.

Қорытынды:

Даңқты қолбасшының әскери өнері, ұрыс жүргізу айла-тәсілдері, әскерлерге басшылық ету мен оларды басқару қабілеті жоғары, тактика мен әскери стратегияда жаңашыл, әскери ойлауда артықшылыққа, басымдылыққа ие болды. Міне, сондықтан Бауыржан Момышұлының орасан зор соғыс тәжірибесі, жазған еңбектері Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет етіп жатқан әскери қызметшілер, офицерлер, командирлер мен сарбаздар үшін күнделікті басшылыққа алатын кітап, оқу құралы.

Бауыржан Момышұлын өзгелерден даралап тұрған айырықша қасиеті – оның қалам мен қаруды қатар ұстауы, қай кезде де ұлт мүддесін сақтай білген, смоғысқа қатысып, 5 рет өлімінің құрсауында қалған, 2 рет өлімші болып жараланған. Бірақ өліммен бетпе-бет келген сәттердің барлығында не негізгі жауынгерлік құрамымен қоршаудан аман-есен шығып, өз девизиясына қосылып отырған. Бұл, әрине, ол кісінің терең ойлай білетін әскери даналығы мен талантының арқасында жүзеге асқан.

Баукеңдер кіріп келгенде кезде шындық шалқайып, өтірік бұқпантайлаған. Біз де ащы да болса, жастарды шындықпен тәрбиелеуіміз тиіс. Ол кісінің артында қалған мұраларының бізге берері көп. «Менің

көзімді ойып алсаң қан ағады, жас шықпайды», — деген. Міне, нағыз патриот!

Менің ұсынысым:

1. Батыр бабамызды дәріптеп, оқулықтарға енсе;
2. Деректі фильмдерді барынша тереңірек зерттеп қайта түсірсе;

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Адамбаев Б. Алтын сандық. Әдеби мақалалар. – Алматы: Жазушы, 1989. – 200 б.
2. Бердібаев Р. Қазақ тарихи романы. – Алматы: Ғылым, 1979. – 240 б.
3. Егембердиева Ж. Өмірдің өзі дастан.–Алматы: Жазушы, 1990. – 319 б.
4. Бауыржан батыр / Құрастырған, алғы сөзі мен түсінігін жазған М. Мырзахметов (Жоғарғы класс оқушыларына арналған жинақ). – Алматы: Жалын, 1991. – 352 б.
5. Әдебиеттану терминдерінің сөздігі / Құр. З. Ахметов, Т. Шыңбаев. – Алматы: Ана тілі, 1996. – 240 б.
6. Әуезов М.О. Уақыт және әдебиет. – Алматы: Жазушы, 1962. – 410 б.
7. Б.Момышұлы «Москва түбіндегі шайқас» 2002.-111б
8. Адамбаев Қазақ халқының мақал-мәтелдері 1989: 15- 16 б
9. Бердібаев Баукең туралы естеліктер 1979 120б
10. Б.Момышұлы -тәлімгер ғалым.// // Білім мен тәрбие-27б

«ГЕРОЙ ЖИВ, ПОКА ЖИВА ПАМЯТЬ О НЕМ»

КГУ «Школа-лицей имени Бауржана Момышұлы»
отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области
Исполнитель: Қонақбаев Нурсұлтан, 5 «А» класс
Руководители: Умарова К., Оспанова А.З

Аннотация

Работа посвящена жизни и подвигу полковника и командира авиационной базы Карагандинской области, уроженца Костанайской области Едигеева Марате Оразовиче (1967 – 2013 гг.), вся жизнь которого была посвящена авиации. Автор провел небольшое исследование в своей школе среди учащихся, проделал исследовательскую работу по своей проблеме, составил презентацию «Герой жив, пока память о нем жива».

В этом проекте собрана и проанализирована информация о летчике, который ценой своей жизни спас целый поселок. Наша задача рассказывать о подвиге таких людей как Едигеев М.О., чья жизнь и совершенный подвиг могут стать примером героизма, мужества и подражания для молодого поколения.

Введение.

Моя работа называется «Герой жив, пока жива память о нем». Я сам никогда не задумывался о современных героях, думал, что подвиги совершаются только на войне. После просмотра художественного фильма про войну, я спросил у папы: есть ли герои в наше время? Папа рассказал о подвиге, который совершил Марат Едигеев - спас целый поселок.

В ходе исследования задался вопросом: знает ли наше поколение о герое Республики Казахстан Марате Едигееве и о его совершенном подвиге.

Цель исследования: изучить подвиг Марата Едигеева, определить важность, совершенного им подвига для нас.

Задачи:

1. Изучить литературу, терминологию, связанную с темой
2. Провести анкетирование среди учащихся ШЛ имени Б.Момышулы города Темиртау
3. Провести исследование и прийти к определённым результатам.
6. Сделать выводы и заключение.
7. Выступить с защитой проекта

Актуальность темы: Говорят, что героями не рождаются, а становятся. Это действительно так. Не каждый сможет, забыв о себе, принять решение – сделать шаг вперёд, пусть даже и в смерть. Для таких действий требуется смелость, твёрдость духа, сила воли, отвага. Это так важно, когда мир так хрупок стал в последнее время. Актуальность моей темы состоит в том, что рассказывая о подвиге таких людей как Едигеев М.О., чья жизнь и совершенный и совершенный подвиг могут стать примером героизма, мужества и подражания для молодого поколения.

Гипотеза:

Если в процессе нашей работы выяснить, что есть место подвигу в мирное время, то на примере таких героев как Марат Едигеев, определить важность, совершенного им подвига для нас, учеников нашей школы, чтобы память о лётчике жила не только на Родине, но и у нас в Карагандинской области!

Объект исследования: казахстанский патриотизм

Предмет исследования: Отношение учащихся к подвигу мирного времени

Методы исследования:

- 1) Изучение соответствующей литературы.
- 2) Социологический опрос учащихся 11 класса
- 3) Переписка по вацапу с сестрой героя.
- 4) Запросы со школы, где учился летчик
- 5) Видеосвязь с учителем истории, где учился герой
- 6) Анализ, обработка результатов анкетирования.

Практическое использование результатов:

Так как наша школа патриотического направления и носит имя героя ВОВ Б.Момышулы, возможно в недалеком будущем откроется музей Боевой Славы, и книга памяти М. Едигеева займет там достойное место.

Основная часть.

Глава 1. Литературный обзор. Каким должен быть герой нашего времени?

Многие люди задумываются над вопросом: «Какой же поступок человека нашего времени можно назвать настоящим подвигом?» Когда мы слышим слово герой, то наше воображение рисует что-то вымышленное или очень давно совершенное кем-то. Но на самом деле, самые настоящие герои – люди, живущие с нами рядом, они самые обыкновенные, это те люди, которые честны в первую очередь перед самим собой, кто готов оказать помощь, при этом ничего не требуя взамен. Такие люди сохранили в себе с детских лет частичку искренности и доброты. Таким был и остался в объятиях неба, М.О.Едигеев.

В проекте использовал газетные статьи, интернет-материалы, семейные фотографии, видеоинтервью. Исследование было проведено в виде переписки с сестрой героя, учителем истории школы, где учился наш герой / выходила с нами на видеосвязь/, сбор интернет-материалов. К сожалению, с супругой М.О.Едигеева не смогли связаться, хотя она живет в г. Караганде. Возможна еще свежа боль утраты близкого человека, которая осталась с тремя детьми на руках, младшему было всего 3 года.

Глава 2. «Он спас всех нас!»

Небом Марат заболел еще в детстве. Его отец рассказывал, что летели они в Шымкент семьей на небольшом самолете. Марат пробрался в кабину к пилотам, один из них посадил мальчика на колени, дал подержать штурвал... С тех пор Марат решил, что будет летчиком. Учился отлично, поступил в Армавирское училище. А потом лично Президент Казахстана отправил его в академию в Москву...

23 апреля 2013 года самолет МиГ-31Б выполнял ночной учебно-тренировочный полет. Командиром экипажа был Марат Едигеев. Моторы отказали, и самолет начал падать на поселок в Карагандинской области, сейчас он называется Акой. Экипаж, отводя машину в сторону от поселка, израсходовал время, необходимое для собственного спасения. Штурман успел катапультироваться, выжил и был госпитализирован. Полковник Едигеев (он же командир воинской части 50185) разбился, но спас поселок, в котором живут более 600 человек.

Ему было 49. Посмертно за мужество и решительность при исполнении воинского долга Марат Едигеев был награжден орденом «Айбын» I степени. Без отца остались трое детей, младшему тогда было три года. Государство позаботилось о семье героя: квартира в Астане, денежная выплата. В том же

году установили два памятника – один в поселке Акой, другой на месте разбившегося самолета.

– Каждый год, в декабре, в его день рождения, мы всей школой проводим мероприятие, памяти погибшего летчика, – рассказывала по телефону одна из тех, за кого отдал жизнь Марат, завуч Акойской средней школы Закираш Музатарова. – Каждый в поселке знает, кто такой Едигеев. Он – герой. И он спас всех нас.

Глава 3. Школьные коридоры

В Урицкой средней школе Костанайской области в школе-лицее уже несколько лет существуют кадетские классы. Основные цели обучения в классах с литерой «К» – начальная военная подготовка, воспитание патриотизма и готовности служить в Вооруженных силах Казахстана. Ученикам этой школы есть на кого равняться. Кажется, что эти школьные коридоры еще помнят его шаги, его искренний смех. Говорят, что подвиг – это принятие нужного решения в нужный момент./из рассказа учителя истории школы, где учился М.Едигеев, Степиной Н.В./

Глава 4. МиГ Марата Едигеева. Память о лётчике будет жить!

На территории Урицкой школы-лицея в торжественной обстановке состоялось открытие бюста известного командира – лётчика, выпускника Урицкой средней школы, героя Марата Едигеева.

В ночь с 23 на 24 апреля 2013 года Марат Едигеев совершил героический подвиг: отвёл падающий самолёт от населенного пункта села Просторное Карагандинской области, ценой своей жизни спас сотни людей. Самолёт вошёл в землю под углом практически 90° в стороне от Просторного. Дети села продолжали спать, а на небе зажглась ещё одна звезда – звезда погибшего 46-летнего Марата Едигеева. Около 30 лет прослужил в авиации, имел множество наград, командовал Карагандинской авиационной базой, был одним из опытных пилотов ВВС РК. Указом Президента Республики Казахстан за мужество и героизм, проявленные при выполнении воинского долга в Карагандинской области, командиру полковнику Едигееву Марату присвоена высшая награда орден «Айбын» I

степени посмертно. В поселке Просторное военные торжественно открыли обелиск командиру авиабазы Марату Едигееву, который отвел от населенного пункта вышедший из-под управления истребитель. Это случилось прямо над жилыми домами.

Второй обелиск открыли на месте крушения самолета – в открытой степи. По свидетельству очевидцев, место катастрофы выглядело, как огромная воронка — истребитель буквально «вонзился» землю. Его обломки выкапывали с пятиметровой глубины.

А теперь о подвиге Марата Едигеева будут напоминать два обелиска. Мы открыли эти памятные обелиски, чтобы наша молодежь понимала, что место подвигу есть.

Исследовательская работа.

В своей работе я использовал, во-первых: проведение социологического опроса

1. Готовы ли совершить подвиг?

2. Знате ли вы о подвиге Марата Едигеева?

во-вторых: сбор и анализ информации; поиск фотодокументов, видеоподвигу с родными и близкими его людьми;

в-третьих: провести классный час на тему «Герой нашего времени».

Были опрошены учащиеся 11а класса /25 человек/ КГУ «ШЛ имени Б.Момышулы г.Темиртау».

Вопросы анкеты

1. Готовы ли совершить подвиг?

а/ да-15

б/ затрудняюсь ответить-5

в/ нет-5

2. Знаете ли о подвиге Марата Оразовича Едигеева?

а/ знаю-2

б/ затрудняюсь ответить-10

в/ не знаю -13.

Выводы:

Результаты социологического опроса среди учащихся позволяют мне сделать следующие выводы:

1. Основная часть учащихся готовы совершить подвиг, хотя и есть ответы «нет» и затрудняюсь ответить. Это свидетельствует о том, что молодые люди ставят свои интересы в первую очередь.

2. Само тревожное то, что на вопрос «Знаете ли о подвиге Марата Оразовича Едигеева?» положительно ответили 2 учащихся. Печально то, что мы до сих пор не знаем об этом подвиге, хотя уже прошло 9 лет.

В проекте использовал газетные статьи, интернет-материалы, семейные фотографии, видеоинтервью. Исследование было проведено в виде переписки с сестрой героя, учителем истории школы, где учился наш герой / выходила с нами на видеосвязь/, сбор интернет-материалов. К сожалению, с супругой М.О.Едигеева не смогли связаться, хотя она живет в г. Караганде. Возможна еще свежа боль утраты близкого человека, она осталась с тремя детьми на руках, младшему было всего 3 года

Заключение:

Зачастую герои в наше время – простые люди, не обладающие какими-либо сверхспособностями, но имеющие огромную силу воли и доброе сердце. Теперь никто уже не узнает, о чём думал Марат Едигеев, когда ему пришлось делать выбор: катапультироваться в безопасный срок и выжить или как можно дальше отвести самолёт от села с высоким риском для собственной жизни. Как бы там ни было, поступок лётчика был единственно верным, и гордиться им могут его дети и все мы. Но самой проникновенной речью стало выступление сестры Марата Едигеева на открытии бюста возле его школы: «Памятник моему брату — не просто еще одно украшение нашего района, на фоне которого будут фотографироваться. Это еще и вызов, вопрос ко всем нам и к каждому из нас: а как мы выйдем на его фоне? Пусть его подвиг направит нас и наше подрастающее поколение на большие дела во благо народа и слово «патриотизм», «Родина» и «семья» обретёт смысл для каждого из нас, потому что мой брат был патриотом, верным сыном и прекрасным отцом, - обратилась ко всем Сауле Жанбалтина. Пройдет время, вырастет сын и будет гордиться отцом, но кто ему объяснит, почему папа остался в объятиях неба, когда он так ему сейчас нужен?».

Список литературы:

1. Материалы семейного архива Едигеевых (фотографии, награды, открытки).
2. <http://agroinfo.kz/mig-marata-edigeeva-geroj-strany-rodом-iz-rajonного-centra-sarykol/>
3. ИА ZAKON.KZ (www.zakon.kz)
4. inform.kz https://www.inform.kz/ru/geroy-nashego-vremeni-marat-edigeev_a3588191
5. https://www.inform.kz/ru/geroy-nashego-vremeni-marat-edigeev_a3588191

Приложение 1

Отец героя-Едигеев Ораз

РА 30 сәуір 2014 г. САРЫКӨЛ

ОТАНҒА ҚЫЗМЕТ

Ерлігі ел есінде

Осыдан бір жыл бұрын, яғни, 2013 жылдың 23-ші сәуірінде Қарағанды облысы Шет ауданы Просторное ауылына жақын жерде жерлесіміз, экипаж командирі, полковник Марат Едигеев МиГ-31 ұшағымен апатқа ұшырап, күллі қазақ елінің қабырғасы қайысқан еді.

УСАН ӘЛКЕЙ.

Мінем, бұл қарама ұшпа да бір жыл бекетім. Қас пен мөлім арасында өртің, ішым қабылдап, мөлі өмірім салма, өшпес, рлік жасап ас балырма туған туғандар, аудан ақсақ еске алып, рухани құта бағыштам. Жылдық еске ашығандар (сәуір)белі ұшқашы Мараттың мәртебіне мың тағам жасады.

Мархам М.Едигеевті еске алуға есімі Қарағанды қаласындағы 2015 жасары бойынша бірне кеткен ерлігісі, қанын Аманас Игілік, Қостанбдан қанын Амарай-Өлкетов, аяғынмен Дашар Ислам және Протол Бекмурза ардағы мөлі.

Елі үшін өз ұрпағын құрбанмен өскендерін жетекшісінің ерлігі еске алып, өз алып аудан ақсақ. Тығар Құрбанға оның артында қанын аяғынмен туғандарына, ұрпақтарына жақсылық тіледі. Сондай-ақ, Қарағандыдан жөнін қоныс Аманас Игілік және Соғды орта мектебінің директоры Қару Салғандар да Марат Оразұлы аяғынмен естеділер дитты.

«Бірақ, бекетім, көкөшім, бекетім» тіпті, құн қаны еске алып, оның рухани тағам жасақ та өш арттық етпейді. Осының өзінің өзіміз – ел есінде.

■ КЕЛЕГІ КЕЗДЕСУ

М.О.Едигеевті өсі жарын халықтың жадында.

СВЕТЛАЯ ПАМЯТЬ

Вошедший в бессмертие

Под таким названием в Сарыколе прошел вечер памяти, посвященный жизни и подвигу Марата ЕДИГЕЕВА.

23 апреля 2013 года полковник авиации Едигеев ценой собственной жизни отвёл беду от посёлка Просторное Карагандинской области, оказавшегося под крыльями 46-тонного МиГ-31В.

Летчики не умирают

Вечер прошел в формате мемориальной выставки в здании районной библиотеки. Эпиграфом стали слова Антуана де Сент-Экзюпери: «Лётчики не умирают, они улетают, чтобы больше не вернуться». Гости библиотеки ознакомились с личными и семейными фотографиями Марата Оразовича, смогли прикоснуться к его личным вещам. Прозвучало много искренних слов от людей, знавших земляка-сарыкольца лично. Это местный краевед Валерий Стародуб, классный руководитель Любовь Ефимовна Циркунова, а также товарищ Марата, учившийся в параллельном классе – Николай Стёпин. Звучали захватывающие рассказы-воспоминания. Многие не скрывали слёз, пропуская через себя каждое сказанное слово. Начальник обороны Каиржан Атаев и председатель совета ветеранов Балыхан Айтулаков обратились к присутствующим на мероприятии старшеклассникам со словами о том, как в наше время важно осознавать высокое благородство подвига и, сохраняя память, гордиться своим земляком.

Каким он парнем был

Марат был простым и открытым. Самым высоким в классе, занимая первое место в строю на уроках физкультуры. В нем удивительно сочетались большая физическая сила, вызывающая уважение у сверстников, и тяга к учебе, радовавшая учителей и родителей. Когда после восьмого класса большинство ребят ушли в техникум и училища, Марат остался в десятках, потому что уже тогда задумал целью – стать летчиком, послу-

Сарыколь...От чистого истока.

Сарыколь...От чистого истока.

Есть люди одержимые мечтой. Для таких мечта не некая фантастическая утопия, нечто чудное и несбыточное. Нет, это вполне реальная цель, достижимая и благородная, становящаяся почти навязчивой. Она не отделяет от самого существа человека, неотрывна от его повседневного бытия.

Правда есть умники, родившие изречение: «Мечты должны быть несбыточными, иначе это не мечты, а планы».

Все дело в определении мечты мечтал Манилов, мечтал монго, давшие своим мыслям безудержный полет, устремля их в неизвестное и несуществующие дали, другими словами – глупости, бреда. Мечта должна быть благородной и достижимой, звать обладателя мечты к действиям, приводящим его к совершенствованию. Настоящие мечты должны быть чистыми и в помыслах и в конечной цели.

Марат Едигеев был одержим своей мечтой о небе. Любой разговор, связанный им, в конечном счете приводил его мысли к небу, к самолетам. О них он знал все: марку, технические характеристики, слабые и

Едигеев

Открытие бюста во дворе школы, где учился М.О. Едигеев

«ГЕНЕРАЛ ПАНФИЛОВ - ДАРА ҚОЛБАСШЫ»

Қарағанды облысы білім басқармасы
Балқаш қаласы білім бөлімінің
«Бауыржан Момышұлы атындағы жалпы білім
беретін мектебі» КММ
Орындаған: 7 Ә сынып оқушысы Мұқан Әміре
Жетекшісі: Тарих пәнінің мұғалімі Т.Еримбетов

АБСТРАКТ

Зерттеудің өзектілігі:

Ұлы Отан соғысының тарих сахнасындағы орнын одан әрі нығайту, әлі де зерттеуді қажет ететін тақырыптарды анықтап, олардың ерліктерін ұрпаққа насихаттау.

Зерттеу жұмысының ғылыми болжамы:

Генерал Панфиловтың үлгісінде болашақ офицерлерді тәрбиелеу, оның қанатты сөздерін, командирлерге берген ақыл-кеңестерін жинақ ретінде жасап, сол жинақты әрбір командирдің үстел үстіндегі тұратын бағыттаушы құрал ретінде пайдалануы.

Жобаның мақсаты: Генерал Панфиловтың ерлігін насихаттау, жастарға үлгі ету.

Ғылыми жұмысының міндеттері:

1. Генерал И.В.Панфиловтың тұлғалық, адамгершілік қасиеттерін ашу.
2. Майдан даласында жүргізген әскери тактикалық шеберлігін талдау.
3. Әскери қолбасшы, әскери стратег ретінде атқарған қызметін сипаттау.

Жұмыс қорытындысы:

1. Генерал Панфиловтың үлгісінде болашақ офицерлерді тәрбиелеу, оның қанатты сөздерін, командирлерге берген ақыл-кеңестерін жинақ ретінде жасап, сол жинақты әрбір командирдің үстел үстіндегі тұратын бағыттаушы құрал ретінде пайдалану.

2. Панфилов атындағы қоғамдық қорының жетекшісі, Панфиловтың немересі Байқадамова Алуа Бақытжанқызымен әрбір мектеп, оқу орындары байланыс орнату. <https://youtu.be/he8sIGGjbXM>

Жұмыстың орындалу әдістері:

Болашақ офицерлерді тәрбиелеу барысында Генерал Панфиловтың өмір жолымен терең танысу, деректер жинау, ғылыми ізденіс, зерттеу, талдау, салыстыру әдістері қолданылған.

Кіріспе.

Жобаның мақсаты.

Генерал Панфиловтың ерлігін, өмір жолын келер ұрпаққа үлгі ету, Ұлы Отан соғысындағы тарихи оқиғаларды ұрпақ санасына сіңіру, жастарды Отансүйгіштікке тәрбиелеу, соғыста қаза тапқан ардагерлердің ерлігіне құрмет көрсету.

Міндеттері.

1. Генерал И.В.Панфиловтың тұлғалық, адамгершілік қасиеттерін ашу.
2. Майдан даласында жүргізген әскери тактикалық шеберлігін талдау.
3. Әскери қолбасшы, әскери стратег ретінде атқарған қызметін сипаттау.

Өзектілігі.

Ұлы Отан соғысының тарих сахнасындағы орнын одан әрі нығайту, әлі де зерттеуді қажет ететін тақырыптарды анықтап, олардың ерліктерін ұрпаққа насихаттау.

1941 жылдың 22 маусымы таңғы сағат 04 шамасында, бейбіт өмір сүріп жатқан Кеңестер Одағына неміс әскерлері ешқандай ескертпестен шабуылмен лап қойды. Сол күннен бастап ел басына ауыр күндер оралып, соғыстың ауыр зардабын тартқан халық қиыншылыққа, азапқа толы күндерді басынан кешірді. Соғыс саясаткерлердің пиғылынан туындайтын ойын іспетті, тұтандырып кейін оны өшіре алмайды. Бірақ соғыстың зардабын көретін сол баяғы қара халық. Тарихтың есебіне көз жүгіртетін болсақ бұл соғыста Қазақстан мемлекетінен бір миллион екі жүз мың адам аттанып, оның тең жартысы бұл соғыстан еліне орала алмай майдан даласының топырағын жастанып қала берді.

Фашистік идеяны алға тартқан неміс әскерлері жолындағының барлығын жайпап, мемлекеттерді опат қылып келе жатқан аждаха машинаның алдынан төтеп беріп, зұлымдық пен азаптың отын өшірген осы батыр аталарымыз мен аналарымыз. Биыл сұрапыл күндердің аяқталғанына биыл 77 жыл толып отыр. Бейбіт күннің адамдары осы соғыста қаза болып, еліне оралмаған, соғыста жанкештілікпен ерлік қаза болған батырларымызға бас иіп мың алғыс айтамыз.

Ұлы Отан соғысы кезінде майдан даласында келер ұрпаққа өнеге болатын қаншама оқиғалар болды. Ол туралы кітаптар, әңгімелер, повесітер жазылып, кинолар да түсірілді. Соғыстың шынайы болмысын көзімізбен көрмесек те жүрегімізбен қабылдап бойымызға сіңіріп келеміз. Ерлік көрсеткен батыр тұлғалардың ерліктеріне сүйсініп те, қызығып та қараймыз, сол ерліктің үлгісінде өсіп көркейеміз.

Менің ұсынып отырған жобам осы соғыста ерлік көрсеткен, соғыстың бастапқы жоспарын мүлдем басқа арнаға бұрып, Кеңес әскерінің жеңіске бір табан жақындауына еңбегін сіңірген тұлғаға арналады.

Ұрыс жарғысына жаңалықтар енгізіп, адам шығынын болдырмау үшін еңбек еткен генерал Панфиловтың ерлігінің мәні неде еді және оның өзі командир ретінде, адам ретінде қандай жан болған? Менің ойымша бұл тақырыпта біз әлі де толық ашылмаған секілді.

Әрине, Панфилов дегенде ойымызға Мәскеу түбіндегі шайқас, Панфилов дивизиясы және сол дивизияның Мәскеу үшін жасаған ерлігі оралады.

Алайда, біз Панфиловты әр қырынан тани алдық па?

Иван Васильевичтің ұлты орыс болса да, ол интернационал генерал болды. Дивизиясында 36-ға жуық әртүрлі ұлт өкілдері болды, сол ұлттарды бір шаңырақтың астына жинап, өзінің әкелік мейірімділігін төге білді.

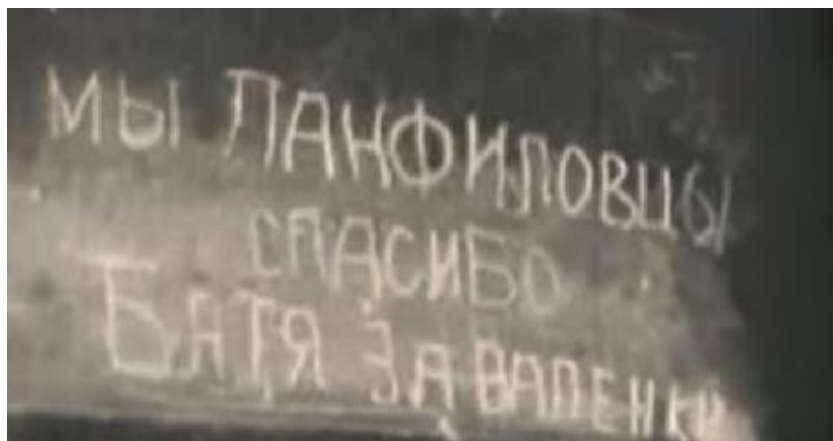
Мен Алматы қаласында офицерлер үйінде орналасқан Панфилов музейіне барғанымда, өзіме таныс болмаған көптеген жайттарды білдім. Сол жайттар мені осы жобаны жазуға итермеледі.

Негізгі бөлім. Генерал Панфилов-дара қолбасшы.

Генерал Панфилов дегенде біздің ойымызға оралатын ой ол 28 панфиловшылардың Мәскеу түбіндегі 1941 жылы 16 қараша күні Волоколамск бағытындағы ерлігі. Мәскеуге таяу Волоколамск ауданы Дубосекова разъезінің түбінде 316- атқыштар дивизиясының 1075- полкінің, 2-батальоны, 4-ротасының кіші политрук В.Г.Клочков бастаған 28 гвардияшы-панфиловшы сарбаздары әлемді дүр сілкіндірген ерен ерлік көрсетті. Олар өз политругі В.Клочковтың «Ресей кең - байтақ, бірақ шегінер жол жоқ. Артымызда - Мәскеу!» деген жалынды сөзін басшылыққа алып, неміс-фашистерінің құрыш болат құрсанған 18 танкісін отқа орап, жүзден астам жауынгерін жер құштырды. Осылайша жеңілуді білмейді деген неміс әскерінің сандырақ пікірінің, мақтаншылық аңызын көкке ұшырды.

Өздерін жанкештік етіп дұшпанды ілгері жылжытпай, әр қадам үшін табанды күрес жүргізген 28 панфиловшылардың қаһарман ерлігі кеңес жауынгерлерінің рухын көтерді. Панфиловшылар дивизиясы өзіне жүктелген міндетті абыроймен орындап, дивизияға берілген Панфилов есімін әлемге асқақтатты.

Берлин қаласында орналасқан Рейхстаг қабырғасында фотожурналист мынадай жазуды өзінің камерасымен түсіріп алыпты. «Біз Панфиловшылар рахмет батя сенің пималарыңа»

Осы жазуға қарап көп ойландым әрине өте әсерлі.

Себебі, Генерал Панфилов тек қана білікті қолбасшы емес, ол өз балаларына қамқор бола білген әкенің рөлінде болған. 28 панфиловшылардың Дубосекова разьезінде ерліктері осыған дәлел болып тұрғандай. Себебі адам баласынан бір затты талып ету үшін, өзіңнің тарапыңнан талап етуге құқығын болатындай өнеге мен үлгіні адам жүрегіне дарыта алуға тиіспіз. Әрбір жасаған еңбегі зая кетпес үшін оған барлық қайратыңмен жігерінді арнайсың өзіңе күш жігер ала аласың.

Бауыржан Момышұлы Панфилов туралы жазған кітабында дивизияны жасақтау барысында көп еңбектің жұмсалғандығын атап өтеді. Оның құрамында басшылық құрамды қоспағанда, арнайы әскери даярлықтан өткен кадрлардан емес, жұмысшы, колхозшы жігіттерден тұрды. Ал, дивизия әртүрлі құрамнан жасақталды. Оның қатарына бухгалтерлер мен мұғалімдер, сауаты жоқ адамдар, ғылым кандидаттары да шақырылды, қатардағы құрамда жұмысшыдан бастап халық комиссарына дейін болды. Бұлар 36 ұлттың өкілдерінен құралды. Осы уақыттың ішінде оларға қажетті әскери тәрбие беріліп, олардың бойына жауынгерлік қасиет егілді. Жауынгерге нағыз сарбазға тән қасиетті тәрбиелеу үшін көп уақыт қажет болады. Ал Панфиловқа небәрі екі-ақ ай уақыт беріліп, ұрысқа аттандырды. Тарихта бірде-бір генерал мұндай толық әскери даярлықтан өтпеген, жаңадан шақырылған әртүрлі құраммен соғысқа қатысқан емес.

316-атқыштар дивизиясы сияқты жауынгерлік құраманы ұйымдастыру-бұл үлкен іс. Жоғары тактикалық мақсаты бар жауынгерлік құраманы ұрыс жүргізуге даярлау, әзірлеу кез-келген адамның қолынан келе бермейді.

Панфиловтың әскери еңбегінде үнемі жеке құрамды басқарып, өзінің өмірін сонау бірінші дүниежүзілік соғыстан бастап, майдан даласында өткізген. Оның негізгі қағидаты кез-келген жағдайды дұрыс ұйымдастыру, жан-жақты саралап, орындау.

Осы қасиеттердің арқасында болу керек, жауынгерлік тапсырманың нәтижелі болғаны. Екінші жағынан айта кететін мәселе, ол жауынгердің тұрмыстық жағдайын бір сәтке болса да, естен шығармаған.

1940 жылы Кеңес Одағы мен Финляндия соғысы кезінде, Панфилов бригада командирі қызметін атқарып жүрді. Сол кезде армия командасышы Шапошниковке жолдаған хатында, бірінші кезекте тылдық жұмыстың дұрыс жүргізілмеуі, жауынгерлерге тиісті жылы киім мен тамақтың уақытылы қамтамасыз етілмейтінідігін атап көрсеткен.

Байқап отырғанымыздай, Берлин қаласындағы ғимарат қабырғасында көрсетілген фотосурет Панфиловтың әрбір жауынгерге көрсеткен қамқорлығының дәлелі екені айтпаса да белгілі.

Иван Васильевич бір туар әскери ойшылдардың бірі болған.

Қолбасшы болу үшін өжет, батыл, тактика мен әскери стратегияда жаңашыл болу қажет. Ол әскери ойлауда артықшылыққа, басымдылыққа ие болды әрі өзінің дұшпанына қарағанда тактикалық жағынан әлдеқайда икемді болды.

Ол енгізген ауыр ұрыстарда жеңіспен аяқтауға көмектескен оның жаңашылдығы-бұл жұрт атап кеткен Панфилов серіппесі болды.

Панфилов серіппесі. (спираль).

Бауыржан Момышұлы «Соғыс психологиясы» шығармасында Панфиловтың серіппесі (спираль) тактикасын ерекшелігін ашып, сипаттаған алайда бұл тактиканы кейбір тұлғалар Бауыржан Момышұлының тактикасы деп түсіндіреді, бірақ бұл қате пікір.

Оның дәлелі ретінде, осы шығарманың үзіндісін ұсынамын.

Панфиловтың басты тактикалық ой-жоспары дұшпанды кетіп бара жатқан негізгі бағытынан, Мәскеу бағытынан басқа жаққа алаңдатып, күшін аударып жіберу еді. Сол себепті ол тас жолдың біресе оң, біресе сол жағына өтіп шегінген. Ал дұшпан болса оның ізіне өкшелеп жүруге болды. Бұл маневрдің мақсаты дұшпанды алға жібермей кідіртіп ұстап, уақытты ұту болған. Мысалы Матренино деревнясында болған күресті айтатын болсақ, Панфилов немістердің ілгері жылжуына жол бермес үшін, бұл тұстағы жолды қиып, бөгеп тастаған. Өз әскеріне үлкен жолға ұмтылмай оны айналып орағытып өтіп отырған. Дұшпан үлкен жол бойындағы өзінің қалыпты қауіпсіз қозғалысын қамтамасыз ету үшін Қызыл Армия әскерін 5-10 шақырымға шегіндіріп отырған. Осы айла-тәсілмен Панфилов дұшпанның бағытын басқа жаққа бұрып, оның күшін ыдыратып, бөлшектеп жіберді, немістердің уақыт жағынан ұтылуына әкеліп соқтырды. Ізінше ілгері ұмтылып, дұшпанның жолына кесе көлденең тұрды. Осы жерде Панфилов «Серіппе» деп аталынған әдісті керемет қолдана білді. Серіппе деп айтуымыздың себебі Мәскеу түбіндегі жүргізген ұрыстардың барлығында үлкен жолдан шығып, дұшпанды соңынан ілестіріп, оны он шақырым жерге жерге дейін өкшелете алып кетіп, жолды қиып тастады, содан кейін қайта ұмтылып, оның жолын бөгеп, ізінше қайта бұрылып кетіп отырды. Мұндай маневрді қолдану дұшпан күшінің ыдырауына, біздің бөлімдердің қайта үлкен жолға шығуына мүмкіндік туғызды, бұл айла-тәсіл жаудың діңкесін құртып әбден титықтатты. Әрі уақытты ұтуға мүмкіндік жасады. Бұл тәсілді

қазіргі уақытта көптеген қолбасшылар генералдар мен полковниктер қолданып жүр және бұл тактикалық әдісті Панфилов серіппесі деп атауымыз өте орынды болмақ.

Панфилов өзің әскери қызметін Орта Азия жерінде бастаған, сонау бірінші дүниежүзілік орыс-герман майданында сержант қызметінде соғысқа қатысса, азамат соғысы жылдарында Чапаев дивизиясының құрамында қызмет атқарып басмашыларға қарсы ұрыстарға қатысқан. 1937 жылдары Орта Азия әскери округі штабының бастығы, 1938 жылы Қырғыз КСР әскери комиссары болып тағайындалған.

Байқап отырғанымыздай, Иван Васильевичтің әскери қызметінің көп бөлігін Орта Азия жерінде өткерген. Орта Азия дегеніміз өркениет пен мәдениеттің бастауы. Орта ғасыр заманында осы аймақтарды билеген түркі халықтарының тарихы.

Олардың ең басты жетістігі ол мемлекет құру. Мемлекеттің ірге тасын қалау үшін міндетті түрде әскердің алатын өз орны болады. Панфиловтың ұрыс жүргізу тактикасы, түркілердің әскери өнеріне жақын келетін сияқты.

Нақты дәлелмен айтатын болсам, ғұн мемлекеті б.з.д. III-II ғасыра өмір сүрген, Хан (Қытай) империясын бағындырып салық төлеп отыруға мәжбүр еткен. Хан империясы ғұндарға қарсы бірнеше рет шабуылдар ұйымдастыруы ешқандай нәтиже бермеген. Ғұндардың қолданған тактикасы жаудан әдейі шегіну, олардың ыдырауына жағдай жасау, қажетті уақытында ұйымдасқан қарсы шабуыл ұйымдастыру болған. Мұндай тактиканы Шыңғысхан әскері елдерді жаулап алу кезінде кеңінен қолданған.

Менің түсінігім бойымша Панфиловтың тактикалық шеберлігі тарих қойнауында қалған ежелге мемлекеттердің ұрыс жүргізу тактикасын меңгергендігі деп білемін.

Тактикалық шеберлік.

Сонымен генерал Иван Васильевичтің ең алғашқы сіңірген еңбегі оның ұйымдастыра білушілік қабілетінен көрінеді. Ол жөнінде әлі де көптеген еңбектер жазуға болады. Дивизия бұрын ойы-қыры беймәлім жерге келіп жеткеннен кейін, басқа аумақтың тұрғындарына ну орманның ішінде күрес жүргізу қиынға соғатындығы айтпаса да белгілі. Бұл жергілікті жердің психологиясы, климаттық жағдай т.б. себептерді атауға болады. Алғашқы кездерде Иван Васильевич « Біз түз халқымыз, бізге орманның ішімен жүруді үйреніп қана қоймай, сонымен қатар осындай жағдайға ұрыс жүргізуге дағдылануымыз керек, ал уақыт болса тапшы» деп айтқан. Қысқа бір айдың ішінде педагог әрі командир ретінде өзінің жауынгерлерін орманның ішімен жүруге және соғыса білуді үйретті.

Панфилов жаңашылдығы неде болды? Бұрынғы офицерлер белгілі бір дәрежеде линиялық тактиканы ұсынатын болған, ал ол Мәскеу түбіндегі ұрыстың ерекшеліктерін көре білді. Ол шегінуге еш уақытта кеш болмайды-деп жиі қайталап айтып, қоршаудың қауіптілігін ескеретін болған. Тағы да бір сөзінде айырылып қалған шепті қайтаруға болады, ал айырылған

адамдарды қайтара алмайсың-деп айтты. Ол дұшпанның күшін жоя отырып адам күшін -сақтап қалуға тырысты. Ұрыстың түрлері өте көп, дұшпанды ойсырата шығынға ұшырата отырып, шегіну де жеңіс болып табылады.

Шегінгенде де жау шабуылға шыға алмайтындай ептілікпен шегіну қажеттігін түсіндірді. Панфиловтың ұсынысы бойынша линиялық тактикадан бас тартылды. Оның орнына тірек пункті мен қарсыласу тораптары арқылы қорғаныс құруды ұсынды.

Қорытынды.

Осы жобамда мен сіздерге Генерал Иван Васильевич Панфиловтың Ұлы Отан соғысында көрсеткен ерлігін, тактикалық шеберлігін және тұлғалық қасиеттеріне сипаттама жасауға тырыстым. Генерал Панфилов ол тек қана әскери қолбасшы емес, сонымен бірге жауынгерлеріне мейірімді әке бола білген. Себебі оған майдандас жауынгерлері «Батя» деп құрмет көрсеткен.

Соғыстың соңғы жылдарында Берлиннің астанасында Панфиловқа арнап жазылған естелік соның айқын дәлелі болып тұр. Ол майдан даласында, жоғарғы қолбасшының бұйрығын орындау барысында өзінің тапқырлығымен, жаңашылдығымен қатып қалған жарғының талаптарына емес, ақыл-ойдың тәсілімен жауынгерлерді шығынға ұшыратпай, сонымен қатар тапсырманы да тиімді орындауға тырысқан. Мәскеу үшін шайқас жалпы Ұлы Отан соғысының тарихын басқа арнаға бұрған соғыс болып табылады. Қызыл армияның фашистік неміс әскерлерін талқандауы, осы шайқастың нәтижесімен тығыз байланысты болды деп толық сеніммен айта аламын.

Генерал Панфиловтың ұрыс жүргізу тактикасының шеберлігі Мәскеу үшін шайқаста толық көріне алды. Иван Васильевич 1941 жылы 18 қарашада неміс снарядының жарықшағы тиіп қайтыс болды. Қайтыс болар сәтінде куәгерлердің айтуынша, жарықшақ тиген сәтте, артында тұрған сарбаздың кеудесіне құлаған деген дерек бар. Бұл арқылы ол өзін емес, сарбаздың аман қалуын тілеп оны кеудесімен жапқан қолбасшының әрекетіне ұқсайды.

Менің ұсынысым:

Генерал Панфиловтың үлгісінде болашақ офицерлерді тәрбиелеу, оның қанатты сөздерін, командирлерге берген ақыл-кеңестерін жинақ ретінде жасап, сол жинақты әрбір командирдің үстел үстіндегі тұратын бағыттаушы құрал ретінде пайдалануы. Алматы қаласында орналасқан Панфилов музейіне үнемі мектеп оқушыларына саяхаттар ұйымдастыру. Себебі музейде Панфилов туралы көптеген қызықты мәліметтермен танысуға болады.

Панфилов атындағы қоғамдық қорының жетекшісі, Панфиловтың немересі Байқадамова Алуа Бақытжанқызымен әрбір мектеп, оқу орындары байланыс орнату. <https://youtu.be/he8sIGGjbXM>

Генерал Панфиловқа арналған іс-шаралар ұйымдастыру. Генерал Панфиловтың «Серіппесі» тактикасын өз атауымен дұрыс аталу керек. Ол

туралы Бауыржан Момышұлы Соғыс психологиясы» атты кітабында анық айтып өткен.

Қолданылған әдебиеттер.

1. Бауыржан Момышұлы «Генерал Панфилов» Алматы Өнер баспасы 2009 жыл
2. Героические дни генерала Панфилова С.Кутейников 2016 жыл
3. Волокаламское Шоссе Александр Бек 1942-1944 жыл
4. Соғыс психологиясы Бауыржан Момышұлы 1991 жыл. Аударған М.Қазбеков
5. Москва үшін шайқас Бауыржан Момышұлы Алматы Өнер баспасы 2009 жыл